

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

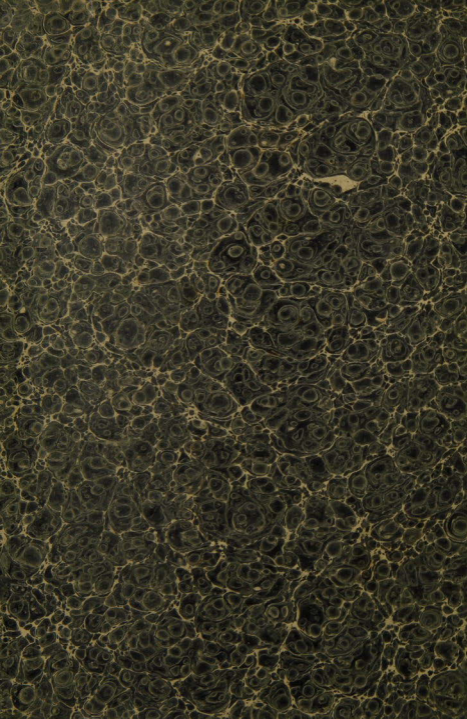
Դու կարող ես.

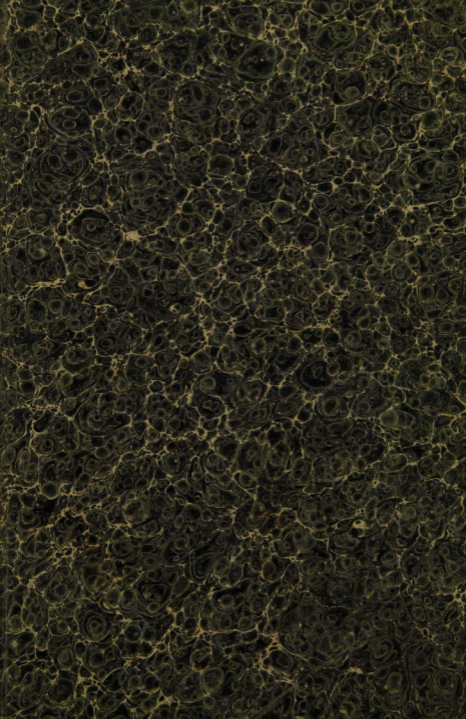
պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Գ Ո Մ Մ

ՄՕՆԹԷ-ՔՐԻՍՏՈՅ

Կ Ո Մ Ս

Մ Օ Ն Թ Է - Գ Ր Ի Ս Թ Ո Յ

Յ Ա Ղ Ե Բ Ս Ա Ն Դ Ր Տ Ի Ի Մ Ա Յ Է

Փ Ա Ր Գ Մ Ա Ն Ե Ա Յ

Տ Ի Գ Ր Ա Ն Յ Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Տ Է Տ Է Ե Ա Ն

Մասն հիմնկերորդ

Ձ Մ Ի Բ Ե Ն Է Ա

Տ Պ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Տ Է Տ Է Ե Ա Ն

1867

ԿՈՄՍ

ՄՕՆԹԷ-ՔՐԻՍՏՈՅ

ՄԱՍՆ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

ՓԼՈՐԲ ԱՊԵՂԵՅ

ԼԵՄՈՆԻ ՓՅՆԵՐԿԸ

ՄՈՐԷԼ յիրաւի երջանիկ էր :

Պ. Նուարթիէ զան կանչելու հա՛մար իւր ծառան զըկեր էր, երիտասարդը այնչափ կ'արտօրար իւր կանչուելուն սրատառը գիտնալու, որ վարձուած ձիու մը չորս սրունքներէն աւելի իւր երկու սրունքներուն վտահ ըլլալով՝ կառք մը անդամ չէր բռնած, և աճապարանօք Մէսէ փողօցէն մեկնելով Սէնթ-Օնօրէ արուարձանը կ'երթար :

Մորէլ խիստ արագութեամբ կը յառաջանար, և ողորմելի Պարուան ըստ կարի անոր ետեւէն հասնելու կը փնտրէր :

Մորէլ երեսուն և վեց տարեկան էր, և Պարուա վախժուան :

Մորէլի սիրաը սիրով բորբոքեալ էր, իսկ Պարուա օդին չափազանց տարութենէն կը տագնապէր :

Եյսպէս գործով և տարիքով իրարմէ տարբեր այս երկու անձերը եռանկիւնի մը կազմող երկու գիծերուն կը նմա-

նէին, որոնք խարխոխով իրարմէ հեռացած՝ դադարձով իրարու
կը մօտենան:

Եռանկիւնիքն դադարձը՝ Նուարթիէն էր, որ կը հրամայէր
Մորէլին խիստ արտօրանօք իւր բովը գալու: Մորէլ այս
հրամանը այնպէս ճշդիւ կը կատարէր, որ Պարուս անօր եւ
տէն հասնել չկարենալուն յուսահատութեան մէջ կը մնար:

Մորէլ Նուարթիէի տունը հասած ասե՛նք չհեաց անգամ,
սէրը մարդուս թեւեր կու տայ, սակայն Պարուս, որուն սի-
րահարութեան ժամանակն անցած էր, քրտինքի մէջ կը լողար:

Ծեր ծառան Մորէլը մասնաւոր գոռէն ներս մտնուց,
գահլճին գուռը դոցեց, և շատ շանցաւ՝ գարթին մէջ շրջա-
զգետաի շղորչուն մը Վալանթինի գալուստը իմացուց:

Վալանթին իւր սղոյ զգեստաներուն մէջ հիանալի դեղեցիկ
կ'երևէր:

Մորէլ զան տեսնելով՝ Նուարթիէի հետ խօսելու համար
դալը մտցեր էր, բայց ձերուհին թեւաթոռ անուակներու
վրայ դառնալով իւր սենեակը եկաւ:

Նուարթիէ հիանալի կերպով Մորէլը և Վալանթինը յու-
սահատութեան ազատելուն համար՝ երիտասարդին յայտնած
շնորհակալութունները օրորալիւ նայուածքով մը ընդունեց:

Այն ատեն Մորէլ նորատի աղջկան ակնարկութիւն մը ը-
նելով կը հարցընէր թէ դէնքը կանչելուն պատճառը ինչ
էր: Վալանթին, որ Մորէլէն հեռու նստած էր, կ'ըստա-
մէր որ իրեն հրաման ըլլայ խօսելու:

Նուարթիէ անօր երեսը նայեցաւ:

— Կ'ուզե՞ս որ ինձի պատուիրածներդ ըսեմ անօր, հար-
ցուց Վալանթին:

— Այո, բնաւ Նուարթիէ:

— Պ. Մորէլ, ըսաւ այն ատեն Վալանթին երիտասար-
դին, որուն աչքը անօր վրայ յարեր էր, օրինի Նուարթիէ
հաւաքեզ ըսելու շատ բաներ ունի, որոնք երեք օրէ՛ ՚ի վեր
ինձ ըսաւ: Այսօր գրեզ հոս իերել տուաւ որ զանոնք քեզ

կրկնեմ. ուստի և ես իբր թարգման առանց իւր ըսածներէն բառ մը փոխելու զանոնք քեզ պիտի հաղորդեմ:

— Ահ, անհամբերութեամբ մտիկ կ'ընեմ, պատասխանեց երիտասարդը, խօսէ, օրիորդ, խօսէ —:

Ալալանթին աչերը խոնարհեցուց, և այս կերպով երիտասարդին քաղցր գուշակութիւն մը տուաւ. Ալալանթին միայն երջանկութեան մէջ կը տկարանար:

— Հայրս կ'ուզէ այս տունէն մեկնիլ, ըսաւ: Պարուս վայելուչ տուն մը դանելու զբաղած է:

— Իայց դուն, օրիորդ, ըսաւ Գորէլ, դուն սր այնչափ սիրելի և օգտակար ես Պ. Նուարթիէին:

— Արդէն որչաժ ենք, կրկնեց նորաստի ազջիկը, ես իմ հաւէս ամենեին պիտի շքամնուիմ: Իմ սենեակս անոր սենեկին քովը պիտի ըլլայ: Պ. տը Ալիլթօր կամ պիտի հաւանի որ Նուարթիէ հաւիտ հետ մէկ տուն բնակիմ, և կամ պիտի մերժէ. եթէ հաւանի՝ այսօր պիտի մեկնիմ, իսկ եթէ մերժէ՝ տարիբիտ օրինական չափահասութեան պիտի սպասեմ, որուն տասը ամէնէն պիտի հասնիմ: Այն ատեն՝ անկախ հարստութիւն մը պիտի ունենամ, և . . .:

— Շարունակէ, կ'աղաչեմ, ըսաւ Գորէլ:

— Եւ հաւիտ հրամանաւ քեզ տուած խոստումս պիտի կատարեմ —:

Ալալանթին այս վերջին խօսքերը այնպէս ցած ձայնով արտասանեց, որ եթէ Գորէլ զանոնք լսելու անձկայրեաց ջըլըր՝ պիտի չկարենար լսել:

— Ըսածներս քու կամացդ համաձայն չեն, սիրելի հաւս, յաւելցուց Ալալանթին:

— Այո՛, ըսաւ ծերունին:

— Հաւիտ տունը անցնելուս պէս, շարունակեց Ալալանթին, Պ. Գորէլ մեր բարի և աղնիւ պաշտպանին ներկայութեամբը պիտի կարենայ զիս տեսնելու գալ: Եթէ այս միութեան կապը, զոր մեր սրտերը դուցէ՛ անդիտութեամբ կամ

մտային հաճոյքով մը յօդելու սկսան, պատշաճ երևի և ապազայ երջանկութեան երաշխաւորութիւնները յուզընէ (ափսոս, կ'ըսեն թէ դիմադրութիւններէ սիրազատ սրահը ապահովութեան մէջ կը ցրտանան), այն ատեն Պ. Մորէլ կրնայ զիս խնդրել, և ես կ'ըստասեմ անոր:

— Ա՛հ, գոչեց Մորէլ ձերունուոյն առջև իբր Ապուլիոյ և Աալանթինի առջև իբր հրեշտակի մը ծնրադրել ուզելով, ո՛հ, ինչ բարիք ըրած եմ արդեօք կենացս մէջ որ այսչափ երջանկութեան արժանանամ:

— Մինչև մեր նպատակին հասնելը, շարունակեց նորատի աղջիկը իւր պարզ և խիստ ձայնովը, պատշաճութիւնները և մեր ծնողաց կամքն անկամ պիտի չարկենք, միայն թէ անոնց կամքը զմեզ բաժնել չուզէ. մէկ խօսքով և կը կրկնեմ այս խօսքը, ըստ որում ամեն բան անոր մէջ պարունակեալ է՝ պիտի սպասենք:

— Եւ այս բանիս համար պէտք եղած զոհողութիւնները, պարոն, ըսաւ Մորէլ, չէ թէ հնազանդութեամբ այլ ուրախութեամբ ընելու կ'երդնում:

— Աւստի, շարունակեց Աալանթին քաղցր նայուածքով մը, այսուհետև անխոհեմութիւն չընենք, բարեկամ, վտանգի մէջ մի դնէր այն անձը, որ այս օրէն սկսեալ պարզապէս և ըստ արժանւոյն քու անունդ կրելու սահմանուած կը համարի ինքզինքը —:

Մորէլ ձեռքը իւր սրտին վրայ դրաւ:

Բայց նուարթիկ գորովանօք անոնց կը նայէր:

Պարուա, որ սենեկին ներքին կողմը կեցած մտիկ կ'ընէր, բանդի անորմէ՝ զաղտնի բան մը չէին պահէր, իւր ճաղատ ճակատէն վաղած քրտինքի խոշոր կաթիլները սրբելով կը լայտէր:

— Ա՛հ, սրչափ տաքցեր է մեր բարի Պարուան, ըսաւ Աալանթին:

— Շատ վաղելուս համար է, ըսաւ Պարուա, բայց ըս-

առյգը ըսելով՝ պարոն Կորէլ ինձմէ աւելի շուտ կը վա-
զէր — :

Նուարթիէ աչքովը արիւնք մը ցուցուց , սրուն վրայ շիշ մը
լեմննի օշարակ և բաժակ մը կար :

Նուարթիէ արդէն այն օշարակին մէկ մասը կէս ժամ ա-
ռաջ խմեր էր :

— Ես սա օշարակը և խմէ , բարի Պարուա , ըսաւ Աւա-
լանթին . վասն զի կը տեսնեմ որ մեծ փափաքով մը այս կի-
բաս շիշին կը նայիս :

— Այ յիրաւի ծարաւութենէս կը պայտակիմ , և ես յօ-
ժարութեամբ կենայգ բաժակ մը պիտի խմեմ :

— Խմէ , ըսաւ Աւալանթին , և շուտով եկու — :

Պարուա արիւնքն դուրս արարաւ և գաւթին մը սկսաւ պար-
պել այն բաժակը , զոր Աւալանթին իւր ձեռքովը լեցուցեր էր :

Աւալանթին և Կորէլ Նուարթիէի առջև իրարու ժպտե-
ցան , երբ Ալիքսիօրի ցանդուիին վրայ զանգակին հնչուիլը
լսեցին :

Ելցելութեան մը նշանն էր այն :

Աւալանթին ժամայոցը նայեցաւ :

— Կէս օր է , ըսաւ . այսօր շարաթ է , սիրելի հաւս , ան-
շուշտ բժիշկը պիտի ըլլայ — :

Նուարթիէ նշան ըրաւ թէ իրօք ան պիտի ըլլայ :

— Հիմա հոս կու գոյ , պէտք է որ Պ . Կորէլ մեկնի ,
այնպէս չէ , սիրելի հաւս :

— Եյո՛ , պատասխանեց ձերունին :

— Պարուա , գոչեց Աւալանթին , Պարուա , եկու — :

Ծերունի ծառային ձայնը լսուեցաւ ար կ'ըսէր :

— Եկայ , օրիորդ :

— Պարուա հիմա զքեզ մինչև դուրը կը տանի , ըսաւ
Աւալանթին Կորէլին . և հիմա հաւս պատուէր մը ունի քեզ ,
պարոն պաշտօնատար , որ մեր երջանկութիւնը վտանգի մը
ձգելու կարող եղող սր և է դորձ մը չընես :

— Խօսք տաւի սր պիտի սպասեմ, ըսաւ Մարէլ, և խօսքս պիտի բռնեմ — :

Այն միջոցին Պարուս ներս մտաւ :

— Ո՛վ է զանդակը Հիշեցընողը, Հարցուց Աւլանթինն :

— Պ. ա՛լ Վլորիննի բժիշկն է, ըսաւ Պարուս իւր ստիցը վրայ երեւալով :

— Ի՛նչ ունիս, Պարուս, Հարցուց Աւլանթինն — :

Ողորմելի ծառան այլայլեալ աչօք իւր արքայ երեսը կը նայէր, ինչ ատեն կնճռած ձեռօքը կոթընելու տեղ մը կը փնտռէր սր ստրի վրայ կանդնի :

— Բայց Հիմա գեաինը պիտի լինայ —, գոչեց Մարէլ :

Իբրք՝ Պարուայի անդամները կը գողգողային և ատարձաւ նարար գողգոջխներ կ'աւելնար :

Անոր գիմաց գնդերնետուն ջղաձգական շարժումներէն այլապաւնեալ երեսը ջղային խիստ ուժղին յանկարծական Հարուածէ մը բռնուիլը կ'իմացընէր :

Նուարթիկ Պարուան այսպէս այլայլած տեսնելով, մարդու սիրտը շարժող ամեն շփոթութիւննելով նկարուած նայուածքով մը անոր կը նայէր :

Պարուս քանի մը քայլ իւր արքայ մտեցաւ :

— Բայց, ո՛վ Աստուած, ի՛նչ ունիմ արդեօք, ըսաւ ծառան . . . : Էլեանդ եմ . . . : Աշքերս կը մթաղնին : Պանկս բոցալատ կը տոչորի : Ո՛հ, մի գպշիք ինձի, մի գպշիք ինձի — :

Եւ յիրաւի ձերունոյն աչերը դուրս ցցուած էին և դաժան կ'երևէին . . . : Գլուխը ետին կախուած էր, և մարմինը կարկամութեան մէջ կ'իլնար :

Աւլանթինն ստկալով ձայն մը հանեց :

Մարէլ իւր բաղկացը մէջ առաւ զան անծանօթ վտանդէ մը սրաշտպանելու համար :

— Պ. ա՛լ Վլորիննի, Պ. ա՛լ Վլորիննի, գոչեց Աւլանթինն Հեղձեալ ձայնիւ մը, օղնութեան հասիք — :

Պարուս իւր բոլորաիրը դարձաւ, և երեք քայլ դէպ 'ի

ետև զնայց, սահեցաւ Նուարթիէի ոտից քովն ինկաւ, և իւր ձեռքք անոր ծոնկիկն կոթընցրնելով զոչեց.

— Տէր իմ, բարեւ տէր իմ — :

Այն միջոցին Պ. ար Ախլըֆօր ձայներ լսելով իւր հօրը զբան ասջին եկաւ :

Մարէլ Աւայանթիինը կէս նուաղեալ թողուց, և զէպ 'ի ետև քաշուելով սեղանին անկիւնը զնայց և վարագոյրի մը ետին զրեթէ աներեւոյթ եղաւ :

Իւր ասջևը օձ մը տեսնելու պէս զոյնը նեւեւելով սղօր, մըլի ողելվարին վրայ ստոած նայուածք մը յարեց :

Նուարթիէ անհամբերութենէն և աստուծն կ'ետար, իւր հոգին օյնութեան հասնել կ'ուզէր այն սղօրմը ի ծերունոյն, որ աւելի իւր բարեկամն էր քան թէ ծառան : Իւր ճակատին վրայ կենաց և մահուան սոսկալի մրցումը կ'երեւէր, որ իւր աչաց բոլորալքը կենդանի մնացած գնդերներուն կարկամութենէն և երակաց սլառուէն կը յայանուէր :

Պարուս յուզեալ զէմբով, արիւնալի ոչօք, և սրտանոցը զէպ 'ի ետև հակեալ զետինը կը տասլլալիէր, և սրունքները կարծես խորտակուելու շափ կը պրկուէին :

Շուրթերէն թեթև փրփուր մը դուրս կ'ընէր և վշտագին կը հեար :

Ախլըֆօր սենեակը մանեւուն պէս այս սոսկալի տեսարանը տեսնելով՝ ակնթարթ նայուածքով աղչած մնաց :

Մարէլը չտեսեր էր :

Իւր զոյնը նեւեւելով և մագերը քստմեւելով, սրահ մը անձայն զիտելէն ետև՝

— Պ. բժիշկ, Պ. բժիշկ, սրտաց զէպ 'ի գոտը ցտակելով, եկէք, եկէք :

— Տիկին, տիկին, զոչեց Աւլանթիին իւր մօտուն կանչելով և սանդուխտն վանդակներուն զարնուելով, եկէք, եկէք շուտով, և ձեր ողեից սրուակը բերէք :

— Ինչ կայ, հարցուց տիկին ար Ախլըֆօր հնչական և հանդարտ ձայնիւ :

— Ա՛Տ, եկէք, եկէք :

— Բայց ո՛ւր է բժիշկը, կը գոչէր Ա.իւրֆօր. ո՛ւր գնաց — Տիկին տը Ա.իւրֆօր յամբարայլ վար իջաւ. մէկ ձեռքը թաշկինակը բռնած էր, որով իւր երեսը կը սրբէր ու միւս ձեռքը՝ անդղիական թթուաղի սրուակը :

Գրան առջևը հասնելով նախ Նուարթիէի նայեցաւ, որուն գէմքը այսպիսի պարագայի մէջ զգացած բնական յուզմունքէն զատ վատաողջութիւն մը չէր յայտնէր, ետքը գետինը երկնցած ողեվար ծերունին տեսաւ :

Այն ատեն իւր գոյնը նետեց, և իւր աչքը մերթ ծառային և մերթ անոր տիրոջը վրայ դարձուց :

— Աստուծոյ սիրոյն համար բլլայ, ըսէք, տիկին, բժիշկը ո՛ւր է՝ ըսաւ Ա.իւրֆօր. քիչ մը առաջ ձեր սենեակը մտաւ. կը տեսնէք որ Պարզա կաթուածա՛հար եղած է. արիւն առնելով կրնանք աղատել զան :

— Այս ատու ինչ կերաւ, հարցուց տիկին տը Ա.իւրֆօր իրեն եղած հարցումն խուսափելով :

— Տիկին, ըսաւ Ա.ալանթիւն, գեռ նախաճաշը չբրաւ, բայց հաւիտ մէկ հրամանը կատարելու համար այս ատու վազելով յոգնեցաւ. միայն ՚ի դարձին բաժակ մը լեմոնի օշարակ խմց :

— Ա՛Տ, ինչո՛ւ լեմոնի օշարակին տեղ գինի չխմց, ըսաւ տիկին տը Ա.իւրֆօր :

— Լեմոնի օշարակը հաւիտ շիշին մէջ պատրաստ կը գրտնուէր. Պարուա ծարուցած էր և գտածը խմց — :

Տիկին տը Ա.իւրֆօր սարսուպ, Նուարթիէ իւր խորունկ նայուածքը անոր վրայ յարեց :

— Խեղճին պարանոցը խիստ կարճ է, ըսաւ :

— Տիկին, ըսաւ Ա.իւրֆօր, Պ. ատճարինն ո՛ւր է, յանուն երկնից, պատասխան տուր :

— Էտուարս քիչ մը անհանգիստ է, անոր քովը կը գրտնուի —, ըսաւ տիկին տը Ա.իւրֆօր, որ չկրցէր էր պատասխանը աւելի երկարելու :

Վիլլիբորդ դուրս ցատկեց անձամբ բժիշկը կանչելու համար :
 — Առ այս սրուակը , ըսաւ նորատի կինը սրուակը Վալանթինի տալով , անտարակոյս արիւն պիտի առնեն հիմա . ես իմ սենեակս կ'երթամ . քանզի չեմ կրնար արեան հոսիլը տեսնել — :

Եւ իւր ամուսնոյն ետեւէն դուրս ելաւ :

Մորէլ իւր պահուած տեղէն դուրս ելաւ , ուր մէկը զինքը շտեմեր էր :

Վալանթինի ձեռքը իւր սրտին վրայ սեղմեց և պաղտնի գաւթէն դուրս ելաւ :

Նոյն միջոցին Վիլլիբորդ և բժիշկը անոր հակառակ դռնէն ներս մտան :

Պարուայի խեղճը գլուխը գալ կ'ըսկսէր . իւր ճգնածամբ անցեր էր , իւր խօսքերը հեծեծանաց կը նմանէին և մէկ ծնկան վրայ կ'երնէր :

Տ'Ալբրինեի և Վիլլիբորդ Պարուան վերջընելով բազմոցակի մը վրայ տարին :

— Ի՞նչ կը հրամայէք , Պ . բժիշկ , հարցուց Վիլլիբորդ :

— Քիչ մը ջուր և ոգելից եթեր բերել տուէք . տան մէջ եթեր ունի՞ք :

— Այո՛ :

— Շուտով երթան բեկինի իւղ և մաղձադեղ բերեն :

— Գնա՛ ուղածները բեր , ըսաւ Վիլլիբորդ իւր ծառաներէն մէկուն :

— Եւ հիմա ամեն մարդ դուրս ելնէ :

— Ե՛ս ալ , հարցուց Վալանթին երկչոտութեամբ :

— Այո՛ , օրիորդ , մանաւանդ դուք — , ըսաւ բժիշկը իր ստույթեամբ :

Վալանթին զարմացմամբ Պ . տ'Ալբրինեիին նայեցաւ , Պ . Նուարթիէի ճակատը համբուրեց և դուրս ելաւ :

Բժիշկը տխրութեամբ անոր ետեւէն դուռը զոցեց :

— Տեսէք , տեսէք , ըսաւ Վիլլիբորդ . ահա հանդստացաւ . թեթեալ տառապանքներն մ'էր — :

107. — Եւ վրիճի տխրութեամբ ժպտեցաւ :
 — Ի՞նչպէս ես , Պարուա , հարցուց բժիշկը :
 — Քիչ մը աւելի աղէկ եմ , պարոն :
 — Այո՛ եթե բեռաւ ջուրը կրնաս խմել :
 — Կը փորձեմ . բայց մի դարչիք ինձի :
 — Ինչո՞ւ :
 — Ինչու որ եթէ մատին ծայրովը անպամ գտնէք , ինչ ան-
 պէս կ'երևի թէ հարուածը նորէն պիտի գայ :
 — Ի՞նչ :
 Պարուա բաժակը առաւ , իւր մանիշակաբոյն չքմանց մե-
 տեցուց է դրեթէ անոր կէսը պարպեց :
 — Ո՛ւր տեղդ կը ցաւի , հարցուց բժիշկը :
 — Ամեն կողմն . բոլոր ջիղերուս կարկաճութիւն մը կ'ըզզամ :
 — Աչեբո՞ղ կը ժժագնին :
 — Այո՛ :
 — Ականջներդ կը դռնէն :
 — Սոսկալի կեբոյով :
 — Ե՛րբ սկսաւ այդ :
 — Հիմա :
 — Յանկա՞րժ :
 — Կայծակի պէս :
 — Երէկ , առջի օր բան մը ունէիր :
 — Ամեն ինչ :
 — Քնէս թիւն կամ՞ գլխի ծանրութիւն ունէիր :
 — Ոչ :
 — Ի՞նչ կերար այսօր :
 — Բան մը չկերայ , տիրոջս լեմննի օշարակէն խմեցի միայն :
 Եւ Պարուա գլխովը նշան ըրաւ Պ . Նուարթիէ ցուցը-
 նելու համար , որ իւր թեաթոսին վրայ անշարժ նստած՝ ա-
 ռանց շարժում մը կամ խօսք մը փախցընելու այս սոսկալի
 տեսարանը կը գիտէր :
 — Ո՛ւր է այդ լեմննի օշարակը , հարցուց բժիշկը :

— Աւարը շիշին մէջն է :

— Աւարը ո՛ւր տեղն է :

— Խոհանոցը :

— Ա՛ռիզէք որ երթամք բերեմ զայն , Գ . բժիշկ , հարցուց
Ա.Իլըֆօր :

— Աչ , դուք հոս կեցեք , և աշխատեցեք այս ջուրին մնա-
յորդը հիւանդին խմցընելու :

— Բայց լեմննի օշարակը ո՞վ . . .

— Ես անձամբ կ'երթամք բերելու — :

Տ'Ավրիննի մէկ ստախնով դուռը բացաւ , գէպ'ի սանդուխը
ցատկեց և բիշ մնաց տիկին տը Ա.Իլըֆօրը վար պիտի դը-
բէր , որ ան ալ խոհանոցը կ'իջնէր :

Տիկինը ձայն մը հանեց :

Տ'Ավրիննի իւր մտադրեալ միակ նորասակէն յափշտակուած՝
անոր ուշադրութիւն անդամ չըբաւ . սանդուխին վերջին ե-
րեք կամ չորս աստիճանները ցատկեց , խոհանոցը վազեց ,
և ափօէին վրայ շիշը տեսաւ , որուն երեք մասը պարպուած էր :

Արծիւի մը իւր որսին վրայ յարձակելուն պէս՝ յափշտա-
կեց զայն , և շնչասպառ վեր ելնելով սենեակը մտաւ :

Տիկին տը Ա.Իլըֆօր իւր սենեակը տանող սանդուխէն յամ-
բաքայլ վեր կ'ելնէր :

— Հոս եղած շիշը ո՞յս է , հարցուց տ'Ավրիննի :

— Այո՛ , պարոն բժիշկ :

— Եւ դուն այս նոյն լեմննի օշարակէն խմցիր :

— Կարծեմ :

— Ի՞նչ համ ունէր :

— Գասն էր — :

Բժիշկը իւր ափին խոտոչին մէջ քանի մը կաթիլ լեմննի օ-
շարակ դրաւ , շուրթերովը բերանը առաւ , և լու մը յու-
զեւէն ետե ինչպէս որ գինիին համը նայելու համար կ'ընենք ,
վառարանին մէջ թուրաւ :

— Ը՛իշդ այս է , ըսաւ . դուք ալ խմցի՛ք ասկէ , պարոն
Նուարթիէ :

— Այո՛, ըսաւ ծերունին ։

— Գուք ալ դառն համը առիք ։

— Այո՛ ։

— Ա՛հ, պարոն բժիշկ, գողեց Պարուա, ահա նորէն կ'ըս-
կըսի. ո՛վ Տէր Աստուած իմ, գլժա ինծի — ։

Բժիշկը հիւանդին քովը վազեց ։

— Նայեցէք, Պ. Ա. իլըֆօր, մաղձադեղը բերին — ։

Ա. իլըֆօր դուրս վազեց պոռալով ։

— Մաղձադեղը, մաղձադեղը չբերին ։

Մարդ պատասխան չտուաւ ։

Տան մէջ խորին սարսափ մը տիրեր էր ։

— Եթէ թոքին մէջ փշելու միջոց մը ունենայի, ըսաւ
տ'Ավրինեի իւր բոլորտիքը նայելով, անոր շնչաուլթիւնը ար-
դիլուելուն յառաջն առնելու դուցէ հնարն ըլլար ։ Բայց ոչ,
բան մը չկայ, բան մը չկայ ։

— Ա՛հ, պարոն, կը գոչէր Պարուա, այսպէս առանց օդ-
նութիւն մը ընելու պիտի թողուք զիս որ մեռնիմ ։ Ա՛հ, Տէր
Աստուած իմ, ես կը մեռնիմ, ես կը մեռնիմ ։

— Գրիչ մը, գրիչ մը տուէք ինձ —, ըսաւ բժիշկը ։

Սեղանին վրայ գրիչ մը տեսաւ, ու զան առնելով հի-
ւանդին բերանին մէջ խօթելու փորձեց, որ իւր ջղաձգու-
թեանց մէջ փսխելու համար պարապ ջանքեր կ'ընէր. բայց
ծամելիները այնչափ սեղմեր էր որ գրիչը բերանին մէջ չմտաւ ։

Պարուայի վրայ առաջինէն աւելի ուժղին ջղային ախտա-
հարուլթիւն մը եկեր էր ։

Բազմոցակին վրայէն դետինը ինկաւ, և տախտակամածին
վրայ ձգտեալ մնաց ։

Բժիշկը չկարենալով անոր այս վիճակին մէջ օգնութիւն
մը ընել, թողուց զան և նուարթիւն մտեցաւ ։

— Ի՛նչպէս է ձեր առողջութեան վիճակը, հարցուց անոր
իսկոյն և ցած ձայնով, աղէկ էք ։

— Այո՛ ։

- Ստամբուղիդ թեթեւ է թէ ծանր . թեթեւ է :
- Այո :
- Ամեն կիրակի գեղահասար առած ժամանակ եղածնուդ սլէս :
- Այո :
- Չե՞ր լեմոնի օշարակը Պարուան շինեց :
- Այո :
- Գու՞ք առաջարկեցիք անոր որ անկէ խմէ :
- Ոչ :
- Պ. տը վ. իլըֆօ՞ր առաջարկեց :
- Ոչ :
- Տիկիննը :
- Ոչ :
- Արեմն վալանթին :
- Այո — :
- Այն միջոցին՝ Պարուայի մէկ հասաչանքը և իւր ծամելի-
նեբուն սուրնեբը կրճող յօրանջումը ա՛ Վլքինն իին ուշադրու-
թիւնը գրաւեցին :
- Նուարթթիէի քովէն բաժնուելով հիւանդին քովը վազեց :
- Պարուա , ըսաւ բժիշկը , կրնաս խօսիլ — :
- Պարուա քանի մը անիմաց խօսքեր կակաղեց :
- Քաջալեբութիւն , սիրելիս — :
- Պարուա իւր արինակի աչեբը բացաւ :
- Օշարակը ո՞վ շինեց :
- Ես :
- Շինելուդ սլէս տիրոջդ բերելը :
- Ոչ :
- Արեմն տեղ մը թողուցիր անշուշտ :
- Խոհանոցին մէջ , այն միջոցին զիս գործի մը համար
կը կանչէին :
- Ո՞վ բերաւ հոս :
- Օրիորդ վալանթին — :

Տ'Ավրինեի ձեռքը ճակտին զարկաւ :

— Ով Աստուած իմ, մրմնջեց :

— Պարոն բժիշկ, պարոն բժիշկ, պռոաց Պարուա՝ որ երբ
բորդ ճղնածամին գալը կ'ըզգար :

— Բայց մաղձագեղը ո՛ւր մնաց, գոչեց բժիշկը :

— Ահա մաղձագեղը, ըսաւ Ախլըֆօր ներս մտնելով :

— Ո՛վ պատրաստեց զայդ :

— Նոյն ինքն դեղագործը որ հետս եկած է :

— Խմէ, ըսաւ բժիշկը Պարուային :

— Անկարելի է, պարոն բժիշկ, շատ ուշ է. կնկորդս կը
սեղմուի, ու կարծեմ թէ կը խեղդուիմ: Ո՛հ, սիրաս. . . .
Կըլիս. . . . Ո՛հ, այս ինչ գոխք է. . . . Արդեօք այս տա-
ռապանքներս աւելի երկար պիտի տևեն :

— Ոչ, ոչ, բարեկամ, ըսաւ բժիշկը. հիմա պիտի դադրին :

— Ոհ, կը հասկընամ, գոչեց ողորմելին. ով Աստուած
իմ, գթա ինձի — :

Եւ ձայն մը հանելով՝ իբր կայծակնահար կռնակին վը-
բայ ինկաւ :

Տ'Ավրինեի ձեռքը անոր սրտին վրայ դրաւ, և հայելի մը
անոր շրթանցը մօտեցուց :

— Ի՛նչպէս եղաւ, հարցուց Ախլըֆօր :

— Պացէք խոհանոցը ըսէք որ շուտով մանիշակի օշարակ
բերեն — :

Ախլըֆօր խկոյն վար իջաւ :

— Մի վախնաք, պարոն Նուարթիէ, ըսաւ տ'Ավրինեի,
հիւանդը ուրիշ սենեակ մը պիտի տանիմ՝ արիւն առնելու
համար. ստուգիւ այս տեսակ հիւանդութիւնները սոսկում
կը պատճառեն տեսնողին — :

Եւ Պարուային թևերուն տակէն բռնեց ու քաշելով մտա-
կայ սենեակ մը տարաւ զան. բայց գրեթէ անմիջապէս ետքը
Նուարթիէի սենեակը դարձաւ լեմոնօշարակին մնացորդը
առնելու համար :

հոտարթիկ իւր աջ աչքը կը դոցէր :

— Աւարանթիւնը կ'ուզէք, այնպէս չէ՞. հիմա կը դրկեմ ձեզ զան — :

Ախլըֆօր այս միջոցին վեր կ'ելնէր :

Տ'Ավրիննի գաւթին մէջ անոր պատահեցաւ :

— Ի՞նչպէս եղաւ, հարցուց Ախլըֆօր :

— Եկէք. ըսաւ տ'Ավրիննի, և ողորմելոյն սենեակը տարաւ զան :

— Միշտ ճարած է, հարցուց Թազաւորի դործակալը :

— Մեռաւ, — պատասխանեց բժիշկը :

Ախլըֆօր երեք քայլ ետ քաշուեցաւ. ձեռքը միացուցած վեր բարձրացուց, և յայտնի դիտութեամբ մը դիակին նայելով՝ ըսաւ :

— Ա՞յսպէս շուտով մեռաւ :

— Այո, խիստ շուտով, այնպէս չէ՞, ըսաւ տ'Ավրիննի. բայց պէտք չէ զարմանալ : Պ. և տիկին տը Սէն-Մէրան, ներն ալ նոյնպէս շուտով մեռան : Ա՛հ, ձեր տան մէջ շատ շուտ կը մեռնին, պարոն տը Ախլըֆօր :

— Ի՞նչ կ'ըսէք, պարոն, դոչեց դատաւորը երկիւզի ձայնով մը, դարձեալ նոյն ստեղծի կարծիքները կը նորոգէք :

— Միշտ նոյնը կը կրկնեմ, պարոն. այո, ըսաւ տ'Ավրիննի վսեմութեամբ մը. զասն զի այն կարծիքները վայրկեան մը մտքէս չեն ելներ, և որպէս զի լաւ համոզուիք որ այս անգամ սխալած չեմ, ազէկ մտիկ ըրէք, պարոն տը Ախլըֆօր — :

Ախլըֆօր սասկումն կը դողար :

— Թոյն մը կայ որ առանց հետք մը ձգելու կ'ըսպաննէ. Այն թոյնը կը ճանչնամ ետ, ըստ որում անիկ յստաջ եկած վտանգները և ճշանները քննած և տրված եմ : Այն թոյնը արդէն տիկին տը Սէն-Մէրանին վրայ տեսեր էի, հիմա ալ ողորմելի Պարուային վրայ տեսայ : Միայն մէկ միջոց կայ զայն ճանչնալու համար. թիմուածինով կարճրած կարգչոյս

Թղթին իւր բուն գոյնը կու տայ և մանիշակի օշարակը կանաչ կը ներկէ: Քովերնիս կապոյտ թուզլթ շունինք. բայց մանիշակի օշարակը ահա կը բերեն — :

Իրօք՝ դաւթին մէջ քայլերու ձայներ լսեցին. բժիշկը դուռը կիսով չափ բացաւ, սենեկապանուհիին ձեռքէն աւան մը առաւ, որուն մէջ երկու կամ երեք դրոգալ օշարակ կար, և դուռը վերստին դոցեց :

— Նայեցէք չիմա, ըսաւ բժիշկը թագաւորի դորձակալին, որուն սրտի բաբախիւնը այնպէս ուժով կը զարնէր որ դէթէ կը լսուէր. ահա այս ամանին մէջ մանիշակի օշարակը կայ, և այս շիշին մէջ լեմոնօշարակին մնացորդը, որուն մէկ մասը պարոն Նուարթիէ և Պարուա խմեցին: Եթէ լեմոնի օշարակը անարատ և անմեատ է, մանիշակի օշարակը իւր գոյնը պիտի պահէ. իսկ եթէ թունաւորեալ է՝ մանիշակի օշարակը պիտի կանանչի. նայեցէք — :

Բժիշկը շիշին լեմոնօշարակէն քանի մը կամթիլ ամանին մէջ դրաւ, անմիջապէս ամանին տակը գոյնը փոխուեցաւ, նախ կապոյտի դարձաւ, ետքը շափիզայի, արեակնի ու վերջապէս դմբուխտի:

Այս գոյնը հաստատ մնաց. փորձը ամենևին տարակոյս չէր թողուր:

— Ողորմելի Պարուան թունաւորուած է, ըսաւ տ'Ալբրինի. չիմա մարդոց և Աստուծոյ առջև պիտի ստուգեմ զայն — :

Վիլլֆօր չգատասխանեց, ձեռքերը և ապուշ նայուածքը դէպ ՚ի երկինք վերցուց, և իբր կայծակնահար թեւթոտիմ վրայ ինկաւ :

ՊԻՆՈՒՆ Բ.

ՆՄՐԱՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՏԵՐ

ՊԻՆՈՒՆ տ'Ավրինի շուտով դատաւորին
 խելքը գլուխը բերաւ, որ այս օր
 սենեկին մէջ երկրորդ գիակի մը կը
 նմանէր:

— Ո՛հ, մահը իմ տանս մէջ կը դանուի, գոչեց Ա. իւրֆօր:

— Մեղքը չէ՞ք ըսեր, պատասխանեց բժիշկը:

— Պարոն տ'Ավրինի, գոչեց Ա. իւրֆօր, չեմ կրնար այս
 բողեիս դգացածս ձեզ յայտնել. վախը, սարսափը և խեն-
 թութիւնը դիս պաշարած են բոլորովին:

— Այո, ըսաւ Պարոն տ'Ավրինի կատարեալ հանդար-
 տութեամբ մը. բայց կարծեմ՝ ա՛լ ժամանակը հասած է դոր-
 ծելու, և այս մահուան հեղեղին առջևը թու՛մք մը գնելու:
 Ես կ'ըզգամ որ պիտի չկարենամ աւելի երկար ժամանակ այս-
 պիտի գաղանխքներ պահելու առանց թէ մարդկային ընկերու-
 թեան և թէ զո՛հ եղողներուն համար վրէժխնդիր ըլլալու —:

Ա. իւրֆօր օրհուր նայուածքով մը աչերը իւր բոլորովին
 պարտցուց:

— Ո՛հ, իմ տանս մէջ, իմ տանս մէջ, մրմնջեց դատաւորը:

— Ա՛ղէ, գատաւոր, ըսաւ տ'Ավրինի, իբրև մարդ վար-
 ուեցէք և իբրև օրինաց թարգմանը՝ կատարեալ զոհողութիւն
 քրէք:

— Ինձ սարսափ կը պատճառէք, պարոն, զոհողութիւն
 մը ըսիք:

— Այո, զոհողութիւն մը:

— Բէկուէն վրայ կը կատկած իք ուրեմն :

— Ամենեին մէկուն վրայ շեմ կատկած իք մահճը ձեր գուռը կը զարնէ, ներս կը մտնէ չէ թէ կոյրի մը պէս, այլ ապահով քայլերով մէկ սենեկէն միւսը կ'անցնի, և ես ա՛նոր ընթացքը կը գիտեմ, ա՛նոր քայլերը կը տեսնեմ, և նախ նեաց ըրածին համեմատ՝ խարխափելով կը փնտրեմ. բոս որում ձեր ընտանեաց վրայ ունեցած սէրս և ձեզի համար ունեցած յարգանքս աչացս վրայ երկու պատաններ են. ուստի . . . :

— Ահ, խօսեցէք, խօսեցէք, պարոն, մտիկ կ'ընեմ :

— Աւստի, պարոն, ձեր տանը կարելի է ձեր ընտանեացը մէջ այն ահոելի հրէշներէն մէկը կը գտնուի, որոյմէ ամեն դար հաս մը կ'ըստեղծէ : Լորիւթ և Ակրիբին, որոնք իրարու ժամանակակից էին, բացառութիւն մ' են. անոնք Նախահամարութեան զայրացման գործիք եղան Հոռոմայ մեղքերով պղծեալ կայսրութիւնը կործանելու համար : Պրիւս և Փրէտէկոնտ քաղաքակրթութեան մանկութեանը ժամանակ գժուար վատտակոց արդիւնքներն են, այն քաղաքակրթութեան, որուն մէջ մարդս մտքերը զսպել կը սորվէր, և այն՝ գժոխի արքանեակներու միջոցաւ : Այս ամեն կիները տակաւին նորատի և գեղանի էին. իրենց ճակտին վրայ կը փայլէր տակաւին անմեղութեան այն ծաղիկը, որ ձեր առնը գանուալ մեղապարտին ճակտին վրայ իսկ կը տեսնուի — :

Վիլլեֆոր ճիշ մը հանեց, ձեռքերը իրարու միացուց, և սրազատելու շարժմամբ բժշկին նայեցաւ :

Բայց այս վերջինը անգթութեամբ իւր խօսքը շարունակեց :

— « Փնտտէ այն անձը որ գործուած չարիքէն օգուտ կ'ընապասէ », կ'ըսէ իրաւագիտութեան տաակ մը :

— Պարոն բժիշկ, գոչեց Վիլլեֆոր, տիսսս, պարոն բժիշկ, որչափ անդամ մարդկային արդարութիւնը այս աղէտալի խօսքերով սխալած է : Ձեմ գիտեր, բայց կարծեմ թէ այդ մեղքը . . . :

— Ա՛հ, ուրեմն կը խոստովանիք որ մեզք մը կայ:

— Այո, կը ճանչնամ. բայց ի՞նչ ընելու է, համբերու թիւն: Բայց թողուցէք որ խօսքս շարունակեմ, ինձ այնպէս կ'երևի կ'ըսեմ որ այս մեզքը իմ վրաս կ'իյնայ և ոչ զո՛հ եղողներուն. այս ամեն տարօրինակ աղէտից տակը ինձ ի համար աղէտ մը կը նշմարեմ:

— Ոհ, մարդս ամեն կենդանեաց ամենէն եսականը և ամեն արարածոց ամենէն անձնասէրն է, մըմիջեց տ'Ավրիների, որ կը կարծէ թէ միայն իրեն համար աշխարհս կը դառնայ. արեւը կը լուսաւորէ, և մահը կը հնձէ. մարդս խոտի շուղի մը ծայրը զԱստուած անիծող մըջին մ'է: Եւ անոնք որ իրենց կեանքը կորսնցուցին, ուրիշ բան մը չկորսնցուցին. Պ. տը Սէն-Վերան, տիկին տը Սէն-Վերան և Պ. Նուարթիէ . . . :

— Ի՛նչպէս, Պ. Նուարթիէ կ'ըսէք:

— Ի՛հ, այո, կը կարծէք որ այն ողորմելի ծառային թշնամութիւն մը ընել կ'ուզէին. ոչ ամենևին. Շէքսբիրի Բոլոնիացիին պէս ուրիշի մը տեղ ինքը մեռաւ: Լեմանի օշարակը Նուարթիէի համար պատրաստուած էր, և Նուարթիէ իրերու տրամադրութեան համեմատ անկէ խմեց, իսկ միւսը դիպուածով միայն խմեց, և թէպէտ Պարուա մեռաւ, բայց Նուարթիէի մահուան համար պատրաստուած էր այն:

— Բայց ուրեմն ի՛նչպէս հայրս շմեռաւ:

— Տիկին տը Սէն-Վերանի մահուան իրիկունը ձեր պարտիկին մէջ արդէն պատճառը ըսի ձեզ. վասն զի իւր մարմինը այս նոյն թոյնին սովորած է. վասն զի թոյնին այն քանակութիւնը իրեն համար անմեաս, բայց ուրիշի համար մահացու էր. վասն զի վերջապէս մէկը չգիտեր և ոչ իսկ մարդասպանը որ ես տարիէ մը 'ի վեր Պ. Նուարթիէի տուած դեղերուս մէջ բեկեկնի թոյն կը դորձածեմ. սակայն մարդասպանը աղէկ գիտէ և փորձով ալ տեսաւ որ բեկեկնի թոյնը սոսկալի է:

— Ո՞վ Աստուած, ո՞վ Տէր Աստուած, մըմիջեց Ալիքֆօր բազուկները իրարու պլլելով:

— Մեղապարտին հետքը փնտոեցէք, պարոն. այն մեղապարտը Պ. Եր Սէն-Մէրանը սպաննեց :

— Ա՛հ, ի՛նչ կ'ըսէք, Պ. բժիշկ :

— Կրնամ երգնուլ, պարոն. մեռնելու ժամանակ ցուցը, ցած նշանները որոնք ինձ պատմեցին՝ աչօքս տեսածներուս նոյնն են — :

Վիլբֆօր վիճելը դադրեցուց և հասալանք մը հանեց :

— Պ. Եր Սէն-Մէրանը սպաննեց, կրկնեց բժիշկը, տիկին Եր Սէն-Մէրանն ալ սպաննեց, որոնք կրկին ժառանգութիւն մը թողուցին — :

Վիլբֆօր իւր ճակատէն վազած քրտինքը սրբեց :

— Աղէկ մտիկ ըրէք, բսաւ բժիշկը :

— Բխոսս, բսաւ Վիլբֆօր, մեծ ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընեմ ձեզ :

— Ասկէ քիչ ժամանակ առաջ, կրկնեց Պ. տ'Ավրինի իւր անողորմ ձայնովը, Պ. Նուարթիէ ձեզի և ձեր ընտանեաց դէմ կտակ մը բրաւ և իւր բոլոր հարստութիւնը ազգատաց թողուց. Պ. Նուարթիէ ակնկալութիւն մը չէր թողուր, և իւր ընտանիքը իրմէ բան մը չէր սպասեր : Բայց երբ իւր առաջին կտակը ջնջելով՝ երկրորդ կտակը շինեց, կ'ուղեն սպաննել զան, որպէս զի չըլլայ թէ երկրորդն ալ ջնջելով երրորդ մը շինէ. կարծեմ կտակը երէկ չէ առջի օրը շինեց. կը տեսնէք, ընողը ժամանակ կորսնցրնել չուզեր :

— Ա՛հ, գթացէք, պարոն տ'Ավրինի :

— Ամենին, պարոն. բժիշկը երկրի վրայ նուիրական պաշտօն մը ունի, և զայն կատարելու համար կենաց միջուկ ազրիւրները բարձրացած և մահուան գաղտնի մթութեանց մէջ լքած է : Երբ մեզք մը կը գործուի և Աստուած անտարակոյս զղուելով իւր նայուածքը յանցաւորին վրայէն կը վերցընէ, բժիշկին պարտքն է յանցաւորը յայտնելու :

— Գթացէք աղջկանս, պարոն, մրմնջեց Վիլբֆօր :

— Կը տեսնէք որ անոր հայրն ըլլալով դուք անոր անունը կու տար :

— Գլխաւոր Վարանքիւնիս, ո՛հ, անկարելի է, աւելի կ'ուզեմ ինքզինքս ամբաստանել քան թէ Վարանքիւնը, որ ազամանդեայ սիրտ մը ունի, և անմեղութեան շուշան մ'է:

— Ընաւ շեմ գլխար, պարոն թագաւորի գործակալ, Գործուած մեղքը յայտնի է. օրիորդ ար Վիլքֆօր իւր ձեռքը ձրարեր է Պ. ար Սէն-Մէրանի զրկուած դեղերը, և Պ. ար Սէն-Մէրան մտաւ:

« Տիկին ար Սէն-Մէրանի բուսական օշարակը իւր ձեռքը պատրաստեր է և տիկին ար Սէն-Մէրան մտաւ:

« Օրիորդ ար Վիլքֆօր Պարուան տեղ մը զրկելով՝ անոր ձեռքէն այն օշարակին շիշը առեր է, որով իւր հաւը սովորաբար ամեն առաւել կը խմէ, և նուարթիէ հրաշքով միայն մահուանէ ազատեցաւ:

« Օրիորդ ար Վիլքֆօր յանցաւոր է. ան է թուանաւորողը, Պարոն թագաւորի գործակալ, օրիորդ ար Վիլքֆօրը իբր թուանաւորող կ'ամբաստանեմ, ձեր պարագը կատարեցէք:

— Պ. բժիշկ, ձեր խօսքին դեմ շեմ գնե՛րալ և ինքզինքս շեմ պաշտպաներ: կը հաւատամ ձեր խօսքին, բայց գլխաւորինձ, և կենացս ու պատուոյս խնայեցէք:

— Պարոն ար Վիլքֆօր, կրկնեց բժիշկը աւելի ուժգնութեամբ, այնպիսի պարագաներ կան որոնց մէջ մարդկային յիմար գոյութեան սահմանները կ'անցնիմ, եթէ ձեր ազդիկը միայն մեղք մը գործած ըլլար, և երկրորդ մեղք մը գործելու գիտաւորութիւնը տեսնէի, ձեզ կ'ըսէի. «Խրատեցէք, պատժեցէք զան. թող իւր կենաց մնացեալ օրերը վաճի մը, մենաստանի մը մէջ լալով և աղօթք ընելով անցընէ»: Եթէ երկրորդ անգամ նոյն մեղքը գործէր. «Սո՛ւք այս թոյնը, որուն անդեղայ մը գանուած չէ, պարոն ար Վիլքֆօր, կ'ըսէի. փայլակի պէս արագահաս և կայմակի պէս մահացու է. անոր հոգին Աստուծոյ աւանդելով՝ այս թոյնէն աուէք անոր և այս կերպով ձեր պատիւն ու կեանքը ազատեցէք. վասն զի ձեր կենացը թշնամին է ան, և կը տեսնեմ որ իւր կեղծա-

ւոր ժպիտողն ու շողբորթութեամբը ձեր սնարքին մտեցած է : Աւայ ձեզ, պարոն ար Ալիբֆօր, եթէ սպաննուելէ առջ զուք չարտորաք զան սպաննելու : Ահա այս խօսքերը պիտի բսէի ձեզ եթէ միայն երկու հոգի սպաննած ըլլար : Բայց ձեր աղջիկը երեք ողբարներ ածաւ և երեք դիակներու առջն ծնրագրեց . թունաւորողը դահճին յաճանեցէր , 'ի մահ : Ձեր պատուոյն խօսքը կ'ընէք . դուք իմ բնածա կատարեցէք , և անմահութիւնը ձեզ կ'ըստասէ — :

Ալիբֆօր ծնկան վրայ եկաւ :

— Մտիկ ըրէք, ես ձեզի շափ սրտոտ չեմ, և գուցէ դուք ալ սրտոտ պիտի չըլլայիք եթէ իմ Աւալանթին աղջկանս անզ ձեր Մատըլէն աղջիկն ըլլար — :

Բժշկին գոյնը նեակեց :

— Պ. բժիշկ, շարունակեց Ալիբֆօր, ամեն կնամին մարդ նեղութիւն կրելու և մեռնելու համար ծնած է . ես ալ պիտի նեղութեան համբերեմ և մահուանս սպասեմ :

— Զգուշացէք, ըսաւ Պ. ա'Ալփիննի, մահը պիտի յամէ գեւ . . . : Ձեր հայրը, կինը, և գուցէ ձեր որդին ալ սպաննելէն ետև ձեզ պիտի մտանայ — :

Ալիբֆօր բժշկին բազուկը սեղմելով՝

— Մտիկ ըրէք ինձ, ըսաւ հեղձամղձուի ձայնիւ . ցաւեցէք ինծի համար, և օգնեցէք ինծի . . . : Ոչ, աղջիկս յանցաւոր չէ . . . : Զիս դատաստանի կանչեցէք, և ես միշտ պիտի ըսեմ. « Ոչ, աղջիկս յանցաւոր չէ . . . » : Տանս մէջ դարձուած մեղք չկայ . . . : Կը լուէք, չեմ օւզեր որ տանս մէջ մեղք մը գործուած ըլլայ . վասն զի եթէ մեղքը անզ մը մտնէ՝ մահուան պէս առանձին չ'մտներ : Ձեր խնջ հոգը եթէ ես սպաննուելով մեռնիմ, միթէ դուք իմ բարեկամս էք . միթէ դուք մարդ մ'էք և դուք սիրտ մը ունիք . . . : Ո՛չ, դուք բժիշկ մ'էք . . . : Որեմի դիպիք որ ես չեմ կրնար իմ ձեռքս աղջիկս դահճին յանձնել . . . : Ա՛հ, միայն ատոր դազափարը զիս կը տանջէ և կը մղէ զիս բղունդներովս սիրտս կեղեքելու . . . : Բայց եթէ կը սխալիք, Պ. բժիշկ, եթէ թունաւորողը

ազջիկս չէ . ո՛հ, եթէ օր մը ուրուականի պէս դունտտեալ ձեր քովը գալով ըսէի . « Մ՛յ մարդասպան , դուն ի՞մ ազջիկս սպաննեցիր . . » : Եթէ ստուգիւ այսպէս պատահէր , պարոն տ'Ավրինեի , ես քրիստոսնայ եմ . բայց ինքզինքս կ'ըսպաննէի :

— Բարբի , ըսաւ բժիշկը վայրկենական լուծե՛նէ մը ետե , կ'ըսպասեմ — :

Վիլքֆօր իւր ըսածներուն վրայ տարակուսողի մը պէս անոր երեսը նայեցաւ :

— Միայն թէ , շարունակեց Պ , տ'Ավրինեի կամաց և հանդիսաւոր ձայնով մը , եթէ ձեր տանը մէջ մէկը հիւանդանայ , եթէ հիւանդացողը դուք խել ըլլաք , մի կանչէք զիս , ալ չեմ գար ես : Այս սոսկալի դաղտնիքը մէկուն չյայտնելու կը հաւանիմ . բայց չեմ ուզեր որ աւելի ամօթով մնամ և խիղճս աւելի ծանրարեոնի . ինչպէս որ ձեր տան մէջ մեզքն ու թշուառութիւնը պիտի մեծնան և արդիւնաւորին :

— Աւրեմն զիս պիտի թողո՞ւք , Պ . բժիշկ :

— Այո , վասն զի չեմ կրնար աւելի երկար ժամանակ ձեր տունը յաճախել , եթէ ոչ՝ պէտք եմ գլխատարանին մատնուիլ : Աւրիշ առիթ մը երևան ելնելով այս սոսկալի ողորց վերջ պիտի տայ : Մնաք բարեալ :

-- Պ . բժիշկ , կը պազատիմ՝ կեցիք :

— Ի՞մ միտքս պղծող ամեն սոսկալի դէպքերը ձեր տունը ատելի և աղէտալի կ'ընեն ինձ : Մնաք բարեալ , պարոն :

— Խօսք մը ըսեմ , միայն խօսք մը , Պ . բժիշկ : Ձիս սոսկալի կացութեան մը մէջ թողելով կը մեկնիք , այնպիսի կացութեան մը , զոր ձեր յայտնածովը աւելի սոսկալի կ'ընէք : Բայց ողորմելի ձեր ծառային այն յանկարծական մահուան համար հիմա ինչ պիտի ըսէ ամեն մարդ :

— Իբաւունք ունիք , ըսաւ տ'Ավրինեի , եկէք ուրեմն — :

Բժիշկը առջեկն դուրս ելաւ և Պ . տը Վիլքֆօր անոր ետե , ինչն զնաց :

Ծառաները բժշկին անցնելու դաժին և սանդուխին վրայ
անհանգստութեամբ կ'ըստասէին :

— Պարոն, բաւ անՎրինեի Վիլլֆորին այնպիսի բարձր
ձայնով մը որ ամեն մարդ կարենայ լսել : Ողորմելի Պարուան
քանի մը տարիէ 'ի վեր հանդիսա պաշտօն մը կը վարէր . մա-
մանակաւ իւր արտօնը հետ ձիով կամ կառքով Աւրապայի շորս
կողմը վազելու սովորած բլլալէն ետե՛ թեւաթոռի մը բոլոր-
տիքը միօրինակ ծառայութեան մէջ իւր կենացը մեծ վնաս
պատճառեց, արիւնը ծանրացաւ, և խիստ զերու սարանոցը
հաստ ու կարճ բլլալուն՝ յանկարծական կաթուած մը եկաւ
վրան և շատ ուշ իմացուցին ինձ : Աղէկ միտքս եկաւ, յա-
ւեցուց բժշկը ցած ձայնիւ, հոգ տարէք մանիշակի սշարակը
մսիկրին մէջ թափելու — :

Եւ բժիշկը առանց Վիլլֆորի ձեռքը սեղմելու և առանց
իւր խօսքին վերագառնալու դուրս ելաւ՝ բոլոր տան մար-
դիկը արտասուաց և ողբոց մէջ թաղով :

Նայն իրիկունը՝ Վիլլֆորի բոլոր ծառաները, որոնք խո-
հանոցը դումարուելով երկարօրէն խօսակցել էին, ամենքնին
միատեղ տիկին տը Վիլլֆորի ներկայացան և հրաման խընդ-
րեցին որ այն տունէն մեկնին :

Տիկինը որչափ և աղաչեց և անոնց ամսականները աւել-
ցընելու խոստումներ ըրաւ, անոնք ամեն խօսքին այսպէս կը
պատասխանէին .

— Կուգենք հեռանալ այս տունէն, քանզի մահը անոր
մէջ կը գանուի — :

Աստի առանց տիկնոջ աղաչանաց ականջ դնելու մեկնեցան
այն տունէն՝ իմացընելով որ մեծ ցաւ մը կ'ըզգային այնպիսի
բարի տէրերէ բաժնուելուն համար, մանաւանդ օրիորդ
Վալանթինէն, որ այնչափ բարետիրտ, բարեբար և քաղցր էր :
Վիլլֆոր այս խօսքին վրայ Վալանթինի երեսը նայեցաւ :
Ողորմելի աղջիկը կու լար :

Չարմանալի բան, Վիլլֆոր անոր տրտասուքը տեսնելով՝

ղղացած սրտի յուզմանը մէջ տիկին ար Վ. Իլլիֆօրի երեսը նայեցաւ, և իրեն այնպէս երեւցաւ թէ ախար և թեթեւ ժպիտ մը կը տեսնէր անոր նուրբ շրթանց վրայ այն օգերեւոյթներուն պէս, որոնք մըրկայոյզ երկնից աակը երկու ամպոց մէջ աղէտալի կը տեսնուին:

ՔՐԻՍՏՈՍ Գ.

ՄԵԿՈՒՅԱՅԵԱԼ ՀԱՅԱԳՈՐԹԻՆ ՍԵՆՆԱԿԸ

SԱՆՅԱՍՐԻ տուած ջուրս ընդունելութենէն Մորսերֆի կամսը վիրաւորեալ և սրբամտութեամբ սեղանաւորին տունէն դուրս ելած իրիկունը՝ Պ. Անտրէա Գալալլանթին զանգուած և փայլուն մազերով, որորած ընչացքով, ըզունդներուն ձեւը երեւցնող սպիտակ ձեռնոցներով զրեթէ կառքին մէջ ոտքի վրայ կեցած Շոսէ-տ'Անթէն փողոցը սեղանաւորին դաւիթին մէջ մը տեր էր:

Սրահը ելնելով տասը վայրկեան խօսելէն ետև՝ Տանկլարը պատահանի մը մօտ տանելու միջոցը գտաւ, ուր իւր ազնիւ

Հօրը մեկնելէն 'ի վեր իւր կենաց նեղութիւնները հանձաւ, բայի յառաջաբանով մը նկարագրեց:

Այն ժամանակէն 'ի վեր, կ'ըսէր, սեղանաւորին առնը իբրև զաւակ ընդունուելով, անոր բնականաց մէջ երջանկութեան այն երաշխաւորութիւնները գտեր էր, զորոնք մարդս սիրոյ մտահաճութիւններէն առաջ պէտք է որ փնտռէ, և սիրոյ մասին՝ օրիորդ Տանկլարի գեղեցիկ աչաց մէջ գտնելու բարեբաղդութիւնն ունեցեր էր:

Տանկլար խորին ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր անոր:

Արդէն երկու կամ երեք օրէ 'ի վեր անոր սիրոյն յայտարարութեանը կ'ըստասէր, և երբ վերջապէս լսեց զայն, իւր աչերը այնչափ զուարթ երեւցան ձրչափ որ Մորսէրֆի հետ խօսեցած միջոցին տխուր էին:

Այսու ամենայնիւ առանց խղճի քանի մը գիտողութիւններ ընելու՝ երիտասարդին առաջարկութիւնը իսկոյն ընդունիլ չուզեց:

— Պ. Անտրէա, ըսաւ, ամուսնութեան խորհչելու համար դեռ փոքր չէք:

— Ամենին, պարոն, կրկնեց Պավալղանթի, դոնէ ինձ այնպէս կ'երեխի. Իտալիոյ մէջ՝ մեծ պարոնները ընդհանրապէս շատ փոքր կ'ամուսնանան. աղէկ մտածուած սովորութիւն մ'է այս: Մարդիկային կեանքը այնչափ փոփոխական է որ մեր առջին ներկայացած բարեբաղդութիւն մը պէտք չէ որ փախցընենք:

— Համարենք թէ, պարոն, ձեր առաջարկութիւնը, որ ինձ պատիւ կը քերէ, կի՛նս և աղջիկս ընդունին, դորձին վրայ որո՛ւ հետ պիտի խօսինք: Կարծեմ՝ ծանր խնդիր մ'է այս, զոր հայրերը միայն գիտեն իրենց զաւակաց երջանկութեան համար ըստ պատշաճի տնօրինել:

— Պարոն, հայրս խոհեմ, պատշաճութիւնները յարգող և հանձարալի անձ մ'է: Պաղղիա հաստատուելու համար զգացած բաղձանքս հաւանականաբար գուշակելով՝ իմ ծնըն-

չեանս զերարեբեալ վկայագիրբրուն հետ հաստատագիր մը ևս թողուց ինձի, որով՝ եթէ ըրած ընտրութիւնս իրեն հաճելի ըլլայ, ամուսնացած օրէս հարիւր յիտուն հազար ֆրանք եկամուտ կը հաստատէ ինձ: Կարծեմ այս դումարը հօրս ունեցած եկամուտին մէկ քառորդն է:

— Ես միշտ միտքս դրած էի աղջկանս կարգուած ժամանակ հինգ հարիւր հազար ֆրանք տալ, ժանաւանդ թէ իմ միակ ժառանգս ան է:

— Արեմն, ըսաւ Անտրեա, ենթացրելով թէ առջարկութիւնս տիկին Տանկլարէն և օրիորդ Էօժէնիէն պիտի չմերժուի, դորձը կատարուած ընել է. անմիջապէս հարիւր եօթանասուն և հինգ հազար ֆրանք եկամուտ պիտի ունենանք: Ենթագրեմք իսկ որ մարքէզ հայրս եկամուտը ճարելու տեղ՝ դրամագլուխը տայ, (թէ և գիտեմ որ գիւրին բան չէ, բայց վերջապէս կընայ ըլլալ), այն երկու կամ երեք միլիոն ֆրանքը մեր շահուն կը բանեցընէք, և երկու կամ երեք միլիոն ֆրանքը փորձառու մարդու ձեռքով միշտ կընայ հարիւրին տասը շահ բերել:

— Չորսէն աւելի շահով ստակ առած չեմ, ըսաւ սեղանաօրը, և երեք ու կէսով անգամ առած եմ. բայց փեսայիս ստակը հարիւրին հինգով կ'աւելուի և շահը մեր մէջը կը բաժնենք:

— Շատ ազէկ, թող այնպէս ըլլայ, սիրելի աներս —, ըսաւ Գաւլալգանթի շիրնալով իւր սամկային բնութիւնը դստել, որով մերթ ընդ մերթ իւր կեղծ ազնուակառութիւնը ակամայ կը յայտնէր, թէ և դազտնի պահելու համար մեծ ջանքեր կ'ընէր:

Սակայն իսկոյն ինքզինքին գալով՝

— Ա՛հ, ներեցէք, պարոն, ըսաւ. այս միութեան ակնկալութիւնը միայն զիս կը խենթեցընէ. ըսէք՝ իրօք գործը ինչպէս պիտի ըլլայ:

— Բայց, ըսաւ Տակլար՝ որ այս խօսակցութիւնը անտար-

բերուի թեամբ սկսելով՝ առանց զգալու իսկոյն շահախնդրու թեան զարձուցեր էր, ձեր հարստութեան մէջ անտարակոյս մաս մը կայ, զոր ձեր հայրը պիտի շիրնայ մերժել ձեզ :

— Ա՛ր մասը :

— Չեր մօրը կողմանէ ձեզի ինկած մասը :

— Այո, անշուշտ Աէնտրա Գորսինարի մօրս կողմանէ ինձի ինկած բաժինը պիտի տայ :

— Եւ ո՞րչափ դումար մը կը կազմէ այդ բաժինը :

— Ճշմարիտ կ'ըսեմ, պարոն, որ երբէք անոր վրայ խորհած չէի, սակայն կարծեմ՝ առ նուազն երկու միլիոն ֆրանքի կը հասնի — :

Տանկլար այն ուրախութեան սրտի հեղձումը կ'ըզար, զոր կ'ըզգան կորսուած դանձը դանող աղահը կամ խեղդուել լու վրայ եղող մարդը, որ ոտիցը տակ բացուած անգունդին տեղը հաստատ երկրի մը կը հանդիպի :

— Արեմն, պարոն, ըսաւ Անտրէա սիրայիբ յարդանօք սեղանաւորին խոնարհութիւն մը ընելով, կրնամ յուսալ . . .

— Պ. Անտրէա, ըսաւ Տանկլար, յուսացէք և հաւատացէք որ եթէ ձեր կողմանէ դորձին առջևը ամենեին արդեւ մը չենէ կատարուած սեպեցէք զայն : Բայց, յաւելոյց Տանկլար մտածելով, ինչպէս եղաւ որ Պ. Մօնթէ-Քրիստոյ կոմսը, որ բարիզեան ընկերութեանց մէջ ձեր պաշտպանն է, ձեզի հետ չեկաւ այս առաջարկութիւնը ընելու — :

Անտրէա հազիւ նշմարելի կերպով կարմրեցաւ :

— Հիմա կոմսին տունէն կու գամ, պարոն, ըսաւ ստուգիւ աչնիւ բայց տարօրինակ բնութեան տէր անձ մ'է : Իմ գիտաւորութիւնս դովեց, և ըսաւ իսկ թէ կը կարծէ որ հայրս եկամուտին տեղը դրամագլուխը տալու համար քիչ մը պիտի երկմտի, սակայն խոստացաւ ինձ իւր ազդեցութիւնը 'ի դորձ գնելու և օգնելու որ ուղածօ հօրմս ընդունիմ : սակայն բացարձակապէս յայանեց թէ երբէք ամուսնութեան

անաշարի ու թիւն մը ընելու պատասխանատու թիւնը երբէք իւր վրայ առած չէր և բնաւ պիտի չառնուր : Սակայն այս ալ պէտք է խոստովանիլ որ բարեհաստեցաւ յաւելցընել թէ այս խնդիրքս չընդունելը իմ օգտիւ համար է , ըստ սրբւմ այնպէս կը կարծէր թէ յապաղեալ միութիւն մը կրնար երջանիկ և պատշաճ ըլլալ : Սակայն և այնպէս՝ եթէ պաշտօնական կերպիւ գործ մը կատարել չուզեց , գոնէ ըսաւ ինձ որ իմ վրայօքս խօսուած ժամանակը պէտք եղածը պիտի խօսի :

— Շատ աղէկ :

— Հիմա , ըսաւ Անտրէա իւր զուարթ ժպտովը , անբիւհ հետ խօսքս վերջացընելով՝ սեղանաւորին պիտի ուղղեմ խօսքս :

— Ի՞նչ կ'ուզէք , ըսէք , ըսաւ Տանկլար անոր պէս ուրախ ժպտով մը :

— Ազդը չէ հետեւեալ օրը ձեր լուծայանոցէն չորս հազար Ֆրանքի չափ գումար մը ունիմ ընդունելու , բայց կոմսը գուշակելով որ առաջիկայ ամսուան մէջ ծախքս պիտի աւելնայ և ամուրիի չափաւոր եկամուտս պիտի չբաւէ , ահա այս քսան հազար Ֆրանքնոց վճարատոմսը չեմ ըսեր տուաւ այլ նուիրեց : Ինչպէս կը տեսնէք՝ վճարատոմսը իւր օտորոզբութիւնը կը կրէ , պիտի ընդունիք զայն :

— Այս օրինակ վճարատոմսեր միլիոն մը անդամ բերէք՝ կ'ընդունիմ , ըսաւ Տանկլար վճարատոմսը ծոցը դնելով : Հիմա ըսէք ինձ , վաղը ժամը քանիին տունը կը գտնուիք , որպէս զի քսան հազար Ֆրանքը ձեր տունը զրկեմ :

— Եթէ կը հաճիք՝ առտուան ժամը տասին , որչափ կանուխ այնչափ աղէկ . կ'ուզէի վաղը դիւղը երթիմալ :

— Շատ աղէկ , վաղը ժամը տասին՝ Եշխանաց պանդոկը , այնպէս չէ :

— Այո - :

Հետեւեալ առտու այնպիսի ճշդութեամբ մը , որ սեղա-

նաւորին պատիւ կ'ընէր, քսան և չորս հազար ֆրանքը երբևտասարդին տունը զրկուեցաւ. Անտրէա Քատրուսի համար երկու հարիւր ֆրանք թողէն ետև՝ իրօք դուրս կ'ելնէր:

Անտրէայի դուրս ելնելուն գլխաւոր նպատակն էր իւր վտանգաւոր բարեկամին ներկայութենէն խորշիլ. ուստի իրիկունն ալ խիստ ուշ վերադարձաւ:

Բայց հազիւ թէ ոտքը դաւթին քարայտակին վրայ կոխեց, երբ պանդոկին գոնասպանը, որ գլխարկը ձեռքը բռնած իրեն կ'ըստասէր, իւր առջին ներկայացաւ:

— Պարոն, ըսաւ, այն մարդը եկաւ:

— Ա՛ր մարդը, հարցուց Անտրէա անտարբերութեամբ՝ որպէս թէ մտցած ըլլար այն անձը, զոր ընդ հակառակն շատ աղէկ կը յիշէր:

— Այն մարդը, որուն Ձեր Վսեմութիւնը ոտձիկ մը կու տայ —

Անտրէա ինքզինքը Վսեմութիւն կոչել կու տար:

— Այո, միտքս եկաւ, հօրս հին ծառան. ինչ ըրիք, անոր համար թողուցած երկու հարիւր ֆրանքս տուիր:

— Այո, տէր իմ, սակայն չընդունեց —

Անտրէայի գոյնը նետեց. բայց իրիկունն ըլլալուն իւր գեղնութիւնը յայտնի չեղաւ:

— Ի՞նչպէս, ըսաւ սակաւ ինչ յուզեալ ձայնիւ մը. չուզեց ընդունիլ:

— Ոչ, կ'ուզէր Ձեր Վսեմութեան հետ խօսիլ. ըսի անոր թէ դուրս ելած էք, մտիկ չըրաւ. բայց վերջապէս համազուեցաւ և այս նամակը տուաւ զոր կ'ընթեալ հետը բերած էր:

— Տեսնենք ինչ գրէր է —, ըսաւ Անտրէա, և իւր կառքին լապտերին լուսովը հետևեալը կարդաց:

« Բնակած տեղս գիտես. վաղը առտու ժամը իննին քեզ կ'ըստասեմ »:

Անտրէա կնիքը քննեց, որպէս զի տեսնէ թէ արդեօք բանալու փորձէ՛ր էին և անզգոյշ աչեր կրցեր էին նամակին մէջ

Թափանցել. բայց այնպէս ծալլուած էր այն, և այնպէս շեղանկիւնի ձև մը ունէր որ նամակը կարդալու համար կնիքը պէտք էր քակել. բայց կնիքը բոլորովին անեղծ մնացած էր.

— Շատ աղէկ; ըսաւ. խեղճ մարդ, ինչ ազնիւ արարած մ'է ան — :

Գոննպանը այս խօսքերէն զոհ եղած՝ չէր գիտեր թէ որո՞ւ վրայ զմայլի, իւր երիտասարդ տիրոջը թէ հին ծառային:

— Կոռքին ձեռքը շուտով արձակէ և սենեակս եկու, ըսաւ Անտրէա իւր սպասաւորին — :

Երիտասարդը երկու ոտիւնով իւր սենեակն ելաւ և Քուարուսին նամակը այրեց, որուն մոխիրն անդամ աներեւոյթ ըրաւ:

Այս գործը վերջացընելու վրայ էր երբ ծառան ներս մտաւ:

— Բիէր, ըսաւ անոր, երկուքս ալ մի և նոյն հասակն ունինք:

— Այդ պատիւը ունիմ, տէր իմ, պատասխանեց ծառան:

— Երէկ հագ մը նոր զգեստ բերին քեզ կարծեմ:

— Այո, պարոն:

— Սիրուհիի մը երթալու եմ, որուն ոչ տխրոսս իմացընել կ'ուզեմ և ոչ աստիճանս: Քու նոր զգեստներդ ինձ տուր, անցագիրներդ ալ բեր, որպէս զի 'ի հարկին պանդոկ մը պատկել կարենամ — :

Բիէր հնազանդեցաւ:

Հինգ վայրկեան ետքը՝ Անտրէա բոլորովին ծտեալ առանց ճանչցուելու պանդոկէն դուրս ելաւ, կառք մը վարձեց և Բիքբիւս՝ Շրվալ-Բուժի պանդոկը գնաց:

Հետեւեալ առտու՝ Շրվալ-Բուժի պանդոկէն մեկնեցաւ Իշխանաց պանդոկէն մեկնածին պէս, այսինքն առանց ճանչցուելու, Սէնթ - Անթուանի արուարձանէն իջաւ, ծառուղին մտաւ մինչև Մէնիլ-մանթանի փողոցը յառաջացաւ, և ձախ կողմի երրորդ տան դրան առջևը կեցաւ. որուն դըռ-

նապանը հոն շտեմնելով՝ մէկը կը փնտռէր որ հարցուփորձ ընէ :

— Ձոնվ կը փնտռես, սիրուն տղաս, հարցուց գիմացի պաղաւաճառուհին :

— Պ. Բայըթէնը սէւր կը բնակի, մայրիկ, պատասխանեց Անտրէա :

— Մեկուսացեալ հացագործը կը հարցընես, կրկնեց կինը :

— Ճիշտ ատ է փնտռածս :

— Երրորդ դատիկոնի գաւթին ծայրը ձաթ կողմը նայէ — :

Անտրէա նշանակուած կողմը ուղղեցաւ և երրորդ դատիկոնին գաւթին ծայրի սենեկին առջևը հասաւ, որուն զանգակի առասանը ահաճութեամբ մը քաշեց, ու անմիջապէս անոր արագահնչիւն ձայնը լսուեցաւ :

Մանրերկրորդ մը ետքը՝ դրան մէջ զետեղուած վանդակներուն առջին Գատրուսին դէմքը երեցաւ :

— Ո՛հ, կը տեսնեմ որ ճշգրտագոհ ես եղեր, ըսաւ անոր և վանդակներուն նիզերը բացաւ :

— Անշուշտ —, ըսաւ Անտրէա ներս մտնելով :

Եւ իւր առջևը գլխանոցը նետեց, որ աթոռին չհասնելով գետինը ինկաւ, և իւր շրջանակին վրայ զլորելով սենեկին բոլորաթիբը դարձաւ :

— Ա՛ղէ, բարեկամ, մի բարկանար, սիրելիս, ատս քեզի համար ինչ աղուոր նախաճաշ մը պատրաստեցի, ամենքն ալ քու սիրածներդ են — :

Անտրէա իրօք կերակուրի հոտեր առաւ, որոնց համեմեկը թէև անուշ չէին բուրբեր, բայց անօթի մարդուն ախորժակը կը սրէին :

Ճարպին հոտին հետ խստորին հոտը խառնուած էր, որ գաւառային ստորին կարգի խոհանոցի կերակուրներ ըլլալը կը յայտնէր :

Այս հոտերէն զատ՝ հացի փլրանքով տապկուած ձուկի և ամենէն ալ աւելի՝ մշկահոտ ընկուզի և մեխակի բարկ հոտերը սենեկին մէջ վարակած էին :

Այս ամեն հոտերը կը ծաւալէին երկու թոնիրներու վրայ զեւեղուած երկու զողաւոր և ծածկուած պնակներէ և սանէ մը, որ թափժուէ կրակարանի մը փուռին մէջ կը խարկէր:

Քովի սենեկին մէջ Անտրէա բաւական մաքուր սեղան մը տեսաւ, որ երկու հսկայ համար պատրաստուած էր. անոր վրայ գինիի երկու կնքեալ շիշեր, որոնց մէկը կանանչ միւսը դեղին գոյն ունէր, օղիով լեցուն փոքր շիշ մը, և ճենական խեցեղէն սկաւառակի մը մէջ ճարտարութեամբ շակուած կաղամբի լայն տերեւի մը վրայ պտուղներու խառնուրդ մը զեւեղուած էր:

— Ինչպէս կը գտնես, սիրելիս, ըսաւ Քատրուս. գեղեցիկ հոտեր չեն: Ա՜հ, գիտես աղէկ որ լաւ խոհարարութիւն կ'ընէի հոն. չէս յիշեր, եփած կերակուրներս ուտողը մատերը կը լիզէր. և դուն ամենէն առաջ համեմներս ճաշակած էս և կարծեմ անախարժ չէիր գտներ զանոնք —:

Եւ Քատրուս սկսաւ սոխ մը աւելի ստրկել:

— Աղէկ, աղէկ, ըսաւ Անտրէա ահաճութեամբ մը. բայց միատեղ նախաճաշելու համար զիս այսպէս անհանգիստ ըրիր. ի՞նչ անտանելի բան է այս:

— Արդեազ, ըսաւ Քատրուս խելացիութեամբ, ուտելու ժամանակ կը խօսակցինք. բայց ի՞նչ ապերախս ես եղեր դուն, ուրեմն բարեկամդ տեսնելու հաճութիւն մը չես զգար, ես ուրախութենէս կու լամ —:

Եւ յիրաւի Քատրուս կու լար:

Միայն թէ չենք կրնար ըսել թէ ուրախութիւնն էր եթէ օտիտերը, որոնք Բոն-տիւ-կարի հին պանդոկապետին աչերէն արտասուք կը հոսեցընէին:

— Լո՛ւ, կեղծաւոր, ըսաւ Անտրէա. միթէ դուն կը սիրէս զիս:

— Այո, կը սիրեմ զքեզ, հաւատա ինձի. գիտեմ որ սկարութիւն մ'է այս, ըսաւ Քատրուս, բայց այս տկաքութիւնը ինձ կը յաղթէ:

— Այսու ամենայնիւ պահանջով եմ որ նենդամտութեան մը համար զիս հոս բերել տուիր :

— Եթէ ես զքեզ շտիրէի, ըսաւ Քատրուս իւր մեծ գաւնակը ղենջակին սրբելով, միթէ կը համբերէի՝ այս խեղճ կեանքին, որուն զիս դատապարտած ես : Տես անդամ մը . կոնակիդ վրայ ծառայիդ զգեստը կը կրես, ուրեմն դուն ծառայ մը ունիս . բայց ես չունիմ, և բանջարեղէններս իմ ձեռքս ստըկելու ստիպուած եմ . դուն իմ կերակուրներս կ'արհամարհես, ինչու որ Իշխանաց պանդոկը կամ Քարիզի Արճարանը մեծասպաս սեղաններ կը նստիս : Ես ալ կրնայի ծառայ մը ունենալ, ես ալ կրնայի կառք մը պահել, ես ալ կրնայի վերջապէս ուզած տեղս ճաշել . ինչո՞ւ ուրեմն այս ամեն բաներէն զրկուած եմ ես, եթէ ոչ՝ իմ փոքրիկ Պէնէտէթթայիս նեղութիւն չպատճառելու համար : Խոստովանէ ուրեմն թէ այս ամենը ընելու կարող էի — :

Եւ Քատրուսի նշանական նայուածքը իւր խօսքին հաստատութիւն տուաւ :

— Շատ աղէկ, ըսաւ Անտրէա, համարենք թէ կը սիրես զիս, ինչո՞ւ կը պահանջես որ քու հետդ ճաշելու գամ :

— Ձքեղ տեսնելու համար, որդեակս :

— Ի՞նչ պիտի ընես զիս տեսնելով, միթէ մեր ամեն պայմանները առաջէն ըրած չենք :

— Է՛հ, սիրելիս, ըսաւ Քատրուս, միթէ առանց յաւելուածի կտակ մը եղած է : Բայց նախ դուն ինձի հետ ճաշելու եկար, այնպէս չէ . նստիր ուրեմն, աղկեր ձուկերէն և թարմ կարագէն սկսի՛ք, զոր որթի տերեւներու վրայ դրի քու հաճոյիցդ համաձայն, սիրելիս : Ահ, այո, սենեակս կը դիտես . չորս աթոռներ, երեք ֆրանքնոց պատկերներ ունիմ . է՛հ, ինչ կ'ուզէիր, Իշխանաց պանդոկը չենք գտնուիր :

— Շուտով տաղտկացած կ'երևիս, և ուրախ չես, բարեկամ, դուն որ մեկուսացեալ հացագործ երևելէն ուրիշ բան չէիր ինդրեր — :

Քատրուս հասաչանք մը հանեց :

— Ի՛նչ ունիս ըսելու, կրկնեց Անտրէա. տեսած երազդ արդեամբ կատարուեցաւ :

— Ես կ'ըսեմ թէ տակաւին երազ մ'է այս. մեկուսացեալ հացադործ մը, սիրելիդ իմ Պէնէտէթթօ, հարուստ կ'ըլլայ, եկամուտներ կ'ունենայ :

— Բայց միթէ դուն եկամուտ չունիս :

— Ե՛ս :

— Այո, դուն, ասա երկու հարիւր ֆրանքդ բերած եմ— :

Քատրուս ուսերը թոթոյնեց :

— Նուստու թիւն մ'է, ըսաւ. այսպէս ախամայ տրուած ստակն ընդունիլը, այնպիսի առօրեայ ստակ մը, որ կրնայ մէկ օրէն միւս օրը ընդմիջուիլ : Աղէկ կը տեսնես որ ստիպուած եմ խնայողութիւններ ընել մտածելով որ յաջողութիւնը կրնայ չտեսել : Է՛հ, բարեկամ, հարստութիւնը յողողող է, ինչպէս կ'ըսէր ողորմութիւն ժողովող մը. աղէկ գիտեմ որ քու հարստութիւնդ անբաւ է, անօրէն. դուն Տանկլարին աղջկան հետ պիտի ամուսնանաս :

— Ի՛նչպէս, Տանկլարին :

— Այո՛ Տանկլարին, կ'ուզես որ սեպուհ Տանկլարին ըսեմ. սեպէ թէ կոմս Պէնէտէթթօ ըսէի : Տանկլար իմ բարեկամն է, և եթէ այնչափ դէշ յիշողութիւն չունենար, անշուշտ զիս քու հարսնիքիդ պիտի հրաւիրէր. . . քանզի ան իմ հարսանեացս եկած է. . . : Այո, այո, այո. իմ հարսանեացս. զարմանք, այն միջոցին այնչափ զոռոզ շէր. այն բարի Պ. Մորէլին քոզը երկրորդական զրազիր մ'էր : Շատ անգամ անոր և Մարսէրֆ կոմսին հետ ճաշած եմ. . . : Կը տեսնես թէ որչափ տեղեկութիւններ ունիմ. եթէ ուզէի մտքս քիչ մը մշակել, մի և նոյն սրահներուն մէջ իրարու պիտի հանդիպէինք :

— Նախանձոտութիւնդ ծիածաններ կ'երեցընէ քեզ, Քատրուս :

— Ազէկ, Պէնէտէթթօ, ես ըսածս դիտեմ : Գուցէ օր մը կիրակի օրուան զգեստը պիտի հայնինք, և փոքր դրան մօտեանալով ըսենք. « Առասան մը տուէք, եթէ կը հաճիք » . սակայն նստէ և հաց ուտենք — :

Քատրուս անորմէ առաջ նստաւ և սիսաւ մեծ ախորժանօք ուտել իւր հիւրին աջնը դրած կերակուրները զովելով :

Իսկ Անտրէա շիշերուն խիցերը բացաւ և խտարով ու իւրով տապկուած ձողաձուկէն սկսաւ ուտել :

— Ա՛հ, բարեկամ, ըսաւ Քատրուս, կ'երևի թէ նախկին պանդոկապետիդ հետ հաշտուեցար :

— Այո, պատասխանեց Անտրէա, որուն այս միջոցին ունեցած ախորժակը ամեն բան կը դերագանցեր :

— Կերակուրներս հաւնեցա՞ր, սրիկայ :

— Այնչափ աղտոր են որ չեմ հասկընար թէ այսպէս ընտիր կերակուրներ եփող և ուտող մարդը ինչպէս կ'ընայ կեանքը տաղակալի համարիլ :

— Է՛հ, պատճառը այն է որ լուկ մտածմունք մը իմ բոլոր երջանկութիւնս կ'աւրէ :

— Ի՞նչ մտածմունք :

— Այրուստս միշտ արութեամբ վատըրկած ըլլալու՝ բարեկամի մը ծախքովը ապրելը ինձ ծանր կ'երևի :

— Ա՛հ, եթէ այդ է մտածմունքդ, հոյ մի՛ ըներ, բարեկամ, երկուքնուս համար ալ ես բաւական ստակ ունիմ :

— Այ, ստուղիւ հաւատա ինձի. ամեն ամսոյ վերջը խիղճս կը նեղէ զիս :

— Բարի՛ Քատրուս :

— Այնպէս որ երէկ շուղեցի երկու հարիւր Փրանքը ընդունիլ :

— Այո, հետս խօսիլ ուղեր էիր. արգեօք ըրած խիղճդ պիտի ըսէիր ինձ :

— Առաջ այդ պիտի ըսէի, երկրորդ ուրիշ խորհուրդ մը ևս մարէս կ'անցնէր — :

Անտրէա սարսուաց . Քատրուսի խորհուրդներէն միշտ կը սարսուար :

— Ա՛նն ամիսին վելջը սպասելը թշուառութիւն մ'է ինծի համար , շարունակեց Քատրուս :

— Է՛հ , ըսաւ Անտրէա իւր ընկերը խօսեցընել ուզելով , միթէ մարդուս կեանքն ալ սպասելով շանցնիր , և միթէ ես ալ նոյնպէս ընելու ստիպուած չեմ . բայց ի՛նչ պիտի ընեմ , համբերութիւն , այնպէս չէ :

— Այո , ըստ որում երկու հարիւր խեղճ Ֆրանքերու տեղ՝ հինգ կամ վեց , դուցէ տասը , դուցէ տասներկու հազար Ֆրանքերու կ'ըստասես . վասն զի քու գործերդ գաղտնի են : Հոն՝ դուն քսակիիկներ և գանձանակներ ունէիր , զորոնք ողորմելի Քատրուս բարեկամդ գաղտնի պահելու կը ջանայիր . բարեբաղդաբար յիշեալ Քատրուս բարեկամը խորամուտ էր :

— Բարեկամ , ըսաւ Անտրէա , կը տեսնեմ որ միշտ անցեալին վրայ խօսելու և շաղակրատելու հակամէտ ես . ի՛նչ օգուտ ունի այդպէս շաղակրատելը , կը հարցընեմ քեզի :

— Ա՛հ , պատճառը այն է որ դուն քսան և մէկ տարեկան ես և անցեալը կը մոռնաս , իսկ ես յիսուն տարեկան եմ և անցեալը յիշելու ստիպուած եմ . բայց թողունք այս խօսքերը , մեր գործին վերագառնանք :

— Այո՛ :

— Ըսել կ'ուզեմ որ եթէ քու տեղդ ըլլայի . . .

— Ի՛նչ կ'ընէիր :

— Հարստութիւն մը ձեռք կը բերէի :

— Ի՛նչ կերպով :

— Կալուած մը դնելու պատրուակաւ վեց ամսականս կանխիկ կ'ուզէի , և ստակը առնելով կը փախչէի :

— Ո՛հն , դէշ խելք չէ այդ , ըսաւ Անտրէա :

— Սիրելի բարեկամ , ըսաւ Քատրուս , կերակուրներս կեր և խրատներուս հետեւէ , Ֆիզիքապէս ու բարոյապէս աւելի գոհ պիտի ըլլաս :

— Բայց այդ տուած խրատդ դուն ինչո՞ւ չես դժարեր . ինչո՞ւ վեց ամսականդ , մէկ տարեկանդ իսկ ձեռք բերելով Պրիւսէլ չի՞ս քաշուիր : Փոխանակ մեկուսացեալ Հացագործ մը երեւելու՝ փախչող սնանկացեալի մը պիտի նմանիս :

— Հազար երկու հարիւր Ֆրանքը աո՛նե լով փախչում ի՛նչ ընեմ :

— Ա՛հ , Գաորուս , ըսաւ Անտրէա , ամենին դո՛հ չես ըլլար . երկու ամիս առաջ անթուրե՛նէ կը մեռնէիր :

— Աւետ լով մարդուս ախորժակը կու գայ , ըսաւ Գաորուս՝ ծիծաղող կապիկի կամ մնչող վագրի պէս ակռաները ցուցընելով : Աւտի , յաւելցուց՝ իւր տարիքին հակառակ սպիտակ և սուր ակռաներովը հացի մեծ պատառ մը փրցընելով , ես իմ ծրագիրս ըրած եմ — :

Գաորուսի ծրագրերը անոր խորհուրդներէն աւելի Անտրէան կը զարհուրէին . խորհուրդները իւր մտքին ծնունդ կու տային , և իւր ծրագիրն էր ստակ ձեռք բերելու միջոցը :

— Ըսէ նայինք , ի՛նչ ծրագիր է այդ , ըսաւ , անշուշտ աղէկ մտածած ես :

— Անշուշտ . Պ . Շոզին հաստատութե՛նէն փախչելու ծրագրիքը ո՞վ երկնեց . կարծեմ՝ ես . կը յուսամ թէ դո՛հ եղար , ըստ որում հիմա հոս կը գտնուինք :

— Իրաւունք ունիս , պատասխանեց Անտրէա , երբեմն աղէկ բաներ կը մտածես . բայց վերջապէս ըսէ , ծրագիրդ ո՛րն է :

— Առանց ծոցեդ ստակ մը հանելու կրնաս տասն և հինգ հազար Ֆրանքի տէր ընել զիս . . . , շարունակեց Գաորուս : Ոչ , տասն և հինգ հազարը բաւական չէ . դո՛նէ երեսուն հազար Ֆրանք պէտք է ինձի պարկեշտ մարդ մը ըլլալու համար :

— Ոչ , պատասխանեց Անտրէա խստութեամբ , ոչ , չեմ կրնար :

— Կ'երևի թէ ըսածս չհասկըցար , պատասխանեց Գաորուս

պաղուծեամբ և հանդարտ դէմքով. առանց ծոցէդ ստակ մը հաննելու ըսի :

— Կ'ուզես որ զողութիւն ընեմ, որպէս զի իմ և միանդամայն քու զործդ աւրեմ, և զմեզ վերստին հոն տանին :

— Ո՛հ, ինձի համար նոյն բանն է եթէ զիս վերստին բռնեն, ըսաւ Քատրուս. զիտես որ տարօրինակ մարդ մ'եմ ես, շատ անգամ ընկերներէս ալ կը ձանձրանամ. ես քեզի պէս չեմ, ով վատասիրտ, որ չէիր օղեր մկ մ'ալ ընկերդ տեսնել — :

Անտրէա այս անգամ սարսռալէն աւելի մեծ ազդեցութիւն մը զգաց, իւր գոյնը նետեց :

— Ա՛ղէ, Քատրուս, խենթութիւն մի ըներ, ըսաւ :

— Ո՛չ, անհոգ եղիւր, պղտիկ Պէնէտէթթօս. բայց ինձ փոքրիկ միջոց մը ցուցուր որ առանց քու խտնուելուդ երեսուն հազար ֆրանք մը ձեռք բերեմ. միայն սորվեցուր ինձի ու ես կը գործադրեմ, ուրիշ բան չեմ խնդրեր :

— Շատ աղէկ, մտածեմ տեսնեմ, ըսաւ Անտրէա :

— Ե. յսու ամենայնիւ՝ ամսականս հինգ հարիւր ֆրանքի պիտի բարձրացընես, այնպէս չէ : Մտային հաճոյք մը ունիմ, կ'ուզէի սենեկապանուհի մը բռնել :

— Շատ աղէկ, հինգ հարիւր ֆրանք կու տամ, ըսաւ Անտրէա. բայց ծանր է ինձ համար այդ գումարը վճարել . . . չափը անցուցիր, ողորմելի Քատրուս . . .

— Բէ՛հ, դուն այնպիսի արկղներէ կը քաղես քու ստակդ որոնք յատակ չունին — :

Անտրէայի աչաց մէջ ոճրադործութեան վաղանցուկ նշոյլ մը տեսնուելով՝ յայտնի կ'երևէր որ իւր ընկերը ոչնչացընել կ'ուզէր, սակայն այն նշոյլը շուտով աներևոյթ եղաւ :

— Ստոյգ է սյդ, պատասխանեց Անտրէա, և պաշտպանս խիտ ազնիւ մէկն է :

— Եւ այդ սիրելի պաշտպանդ ամիսը քանի՞ ֆրանք կը վճարէ քեզ :

— Հինգ հազար ֆրանք, ըստ Անտրեա:

— Դուն օրչափ հաղար որ կ'առնու՝ ես նոյնչափ հարիւր կ'առնում, կրկնեց Քատրուս, ստուգիւ միայն պոռնկորդի, ներք երջանիկ կ'ըլլան: Ամբող հինգ հազար ֆրանք. . . : Այսպիսի մեծ գումար մը ինչ կրնայ ընել մարդ:

— Է՛հ, տաակը շուտով կ'ընպատուի. ես ալ քեզի պէտ գրամագլուխ մը կ'ազգէի ունենալ:

— Գրամագլուխ մը. . . այո. . . ամեն ժարգ կ'ազգէ գրամագլուխ մը ունենալ:

— Եւ ես պիտի ունենամ:

— Եւ ի՞նչ պիտի տայ. իշխանդ:

— Այո, իշխանս. դժբաղդարար սպասել պէտք եմ:

— Ի՞նչ բանի սպասելու ես, հարցոյց Քատրուս:

— Իւր մահուան:

— Իշխանիդ մահուանը:

— Այո:

— Բայց ի՞նչ կերպով:

— Իւր կտակին մէջ նշանակած է:

— Սողոյ կ'ըսես:

— Պատուոյս վրայ:

— Գումարը օրչափ է:

— Հինգ հարիւր հազար ֆրանք:

— Ի՞նչ կ'ըսես, այդպիսի մեծ գումար մը. . . :

— Ճիշդ է ըսածս:

— Կատակը ձգէ, անկարելի է:

— Քատրուս, բարեկամս ես:

— Կը տարակուսիս, ցիւեանս, յմահ:

— Ուրեմն մտիկ ըրէ, դաղանիք մը պիտի ըսեմ քեզ:

— Ըսէ:

— Բայց, մտիկ ըրէ. . . :

— Ձեռն տեսներ, ծածանի պէս համբ կեցեր եմ:

— Կարծեմ թէ. . . :

- Անարէա իւր բոլորախօսքը նայելով խօսքը ընդմիջեց :
- Ի՞նչ կը կարծես . . . : Մի վախնար , ընկեր , մինակ ե՛նք :
- Կարծեմ թէ հայրս գտայ :
- Քու ճշմարիտ հայրդ :
- Այո :
- Գովալղանթիին չէ :
- Ո՛չ , ըստ որում ան մեկնեցաւ , բայց ճշմարիտ հայրս գտայ , ինչպէս որ բտիր :
- Եւ ո՞վ է . . . :
- Քատրուս , Մոնթէ-Քրիսթօ կոմսը հայրս է :
- Կը հաւատաս :
- Այո , ամեն բան յայանի կը ցուցընէ . կ'երեւի թէ չկրնար բացարձակ ինձ յայանել , բայց Պ . Գովալղանթիին ճանչցուցեր է , և յիսու՛ն հազար ֆրանք տուեր է անոր որ զինքը ինձ հայր կոչէ :
- Հայրդ ըլլալու համար յիսու՛ն հազար ֆրանք առեր է . ես կէս դնով , քսան հազարով , տասն և հինգ հազարով անդամ կ'ընդունէի : Ի՞նչպէս զիս մտքդ չբերիր , ապերախտ :
- Միթէ ես գիտէի , այս ամենը մեր հոն եղած ասանը անդի ունեցեր է :
- Ուրեմն իւր կտակին մէջ ո՞րչափ գումար թողուց կ'ըսէիր :
- Հինգ հարիւր հազար ֆրանք :
- Սողոյդ գիտես :
- Կտակը ինծի ցուցուց . բայց ասով չլինար :
- Ուրեմն ըսած իս պէս կտակը յաւելուած մը ունի :
- Հաւանականաբար :
- Եւ այն յաւելուածով . . . :
- Իւր զաւակն ըլլալս կը հաստատէ :
- Ո՛հ , այդ ինչ բարի հայր մ'է , ինչ ընտիր և ինչ ազնուագոյն հայր մ'է , ըսաւ Քատրուս օգին մէջ սկաւաւակ մը դարձընելով , զոր իւր երկու ձեռացը մէջ բռնեց :
- Ըսէ հիմա նորէն թէ քեզմէ գաղտնիք կը պահեմ :

— Ոչ, և վրաս ունեցած վստահութիւնդ դքեղ աչացոս պատուելի կ'ընէ. ուրիմն քու իշխան հայրդ խնամ հարուստ է:

— Անշուշտ. իւր հարստութեան չափը չգիտեր:

— Միթէ կարելի է:

— Ես որ ամեն ժամանակ անոր տունը կը մտնեմ, աչօքս կը անանեմ: Անցեալ օր սեղանաւորի սպասուոր մը անձեռոցիդ չափ մեծութեամբ թղթագարանի մը մէջ յիսուս հազար ֆրանք կը բերէր իրեն. երէկ սեղանաւոր մը հարիւր հազար ֆրանք միայն ոսկի բերաւ —:

Քատրուս ապշեր մնացեր էր. իրեն այնպէս կ'երևէր որ երիտասարդին խօսքերը մտադի ձայն ունէին, և Աուիոս կիներուն հնչիւնը կը լսէ:

— Եւ դուն այն տունը կ'երթաս, հարցուց Քատրուս պարզութեամբ մը:

— Երբ որ ուզեմ —:

Քատրուս վայրկեան մը մտախորհ մնաց, դիւրին էր մտկաբերել որ իւր մտքէն ծանր խորհուրդ մը կ'անցնէր:

Ետքը յանկարծ ըսաւ.

— Ո'րչափ կը փափաքէի անոր բնակած տունը տեսնել, ինչպէս գեղեցիկ է արդեօք:

— Ստուգիւ շքեղ տուն մ'է, ըսաւ Անտրէա:

— Շանդ - Էլիզէի առջի փողոցը չ'ընակիր:

— Այո՛, 30 թիւը.

— Ա՛հ, 30 թիւը կը բնակի, ըսաւ Քատրուս:

— Այո՛, բակի և պարտեզի մէջ տեղը շինուած առանձին գեղեցիկ տուն մ'է. դուրսէն տեսնուածը այս է:

— Արտաքին երևոյթը ինչ պիտի ընեմ, ներքին կողմը տեսնել կ'ուզեմ. գեղեցիկ կարասիներ պիտի ունենայ, այնպէս չէ:

— Երբէք Թիւլլերբի պալատը տեսան ես:

— Ոչ:

— Անոր տունը աւելի գեղեցիկ է:

— Ըսէ ինծի, Անտրէա, որչափ դո՛՛հ պիտի ըլլայ մէկը երբ այն ազնիւ Մօնթէ-Քրիսթոյին կորսնցուցած քսակը գտնէ:

— Ի՛նչ հարկ ի՛յնալուն սպասել, ըսաւ Անտրէա, պատուէն երբ մրգ աստանին մէջ յորդածին պէս ստակն ալ անոր տան մէջ կը յորդէ:

— Օր մը զիս քու հետք այն տունը տանել պէտք էիր:

— Միթէ կարելի՛ բան է, և ի՛նչ ըսեմ:

— Իրաւունք ունիս. բայց բերանիս ջուրերը վազուցիր. անշուշտ պէտք է որ այն տունը տեսնեմ. ես միջոց մը կը գտնեմ:

— Խենթութիւն պէտք չէ, Քատրուս:

— Իբր տախտակամածները շփոշ պիտի ներկայանամ անոր տունը:

— Ամեն կողմ օթոցներ փրուած են:

— Ո՛հ, ինչ դժբաղդութիւն, ուրեմն զայն երևակայութեանս մէջ միայն տեսնելու դո՛՛հ պիտի ըլլամ:

— Հաւատա՛ ինծի, ամենէն աղէկը ատ է:

— Գոնէ անոր տունը քիչ մը նկարագրէ ինծի:

— Ի՛նչպէս հասկըցընեմ:

— Շատ գիւրին կերպով, տունը մե՛ծ է:

— Ոչ խիստ մեծ և ոչ խիստ փոքր:

— Սենեակները ի՛նչպէս բաժնուած են:

— Ա՛հ, յատակաղիժը շինելու համար թանաք և թուղթ պէտք է:

— Ահա քեզի ուզածներդ —, ըսաւ իսկոյն Քատրուս:

Եւ զնայց հին դրասեղանի մը վրայէն թերթ մը սպիտակ թուղթ, թանաք և զրիչ մը բերաւ:

— Ահա, ըսաւ Քատրուս, զձէ տեսնեմ այս թղթին վրայ, որդեակս —:

Անտրէա աննշմարելի ձպիտով մը զրիչը առաւ և սկսաւ զձեռք:

— Տաւնը, ինչպէս ըսի, բակին և սարտէզին մէջ տեղը շինուած է. կը տեսնեն, ահա այսպէս — :

Եւ Անտրէա սարտէզին, բակին և տան զծագրութիւնը բրաւ :

— Պատերը բարձր են :

— Ոչ, ութ կամ առ առաւելն տասը ոտնաչափ բարձրութիւն ունին :

— Անխոհմունթիւն ըրեր են, ըսաւ Քատրուս :

— Բակին մէջ նարնջենիի արկղիկներ, կարճ խոտեր և ծաղիկներու խիտ թուփեր կը դանուին :

— Պայլորոգայթներ չկան :

— Ոչ :

— Եխոտները ո՞ր կողմն են :

— Վաճղակներուն երկու կողմը, հոս, կը տեսնես — :

Եւ Անտրէա իւր զծագրութիւնը շարունակեց :

— Գետնայարկը զծագրէ տեսնենք, ըսաւ Քատրուս :

— Գետնայարկը ունի սեղանատուն մը, երկու սրահներ, զնտախաղի սրահ մը և երկու սանդուխներ՝ մէկը գաւթին մէջ, միւսը զաղանի :

— Պատուհանները ինչպէս են :

— Պատուհանները այնպէս շքեղ, զեղեցիկ և լայն են որ ստուղիւ կարծեմ թէ քու հասակաւդ մարդ մը ամեն մէկ ապակիին մէջէն կրնայ անցնիլ :

— Երբ այդպիսի պատուհաններ կան, ինչ հարկ է սանդուղներ շինել :

— Է՛հ, զարդի համար շինուած են :

— Պատուհանները փեղկեր ունին :

— Այո՛, ունին, սակայն երբէք չեն դործածեր : Մօնթէ-Քրիսթոյ կոմսը տարօրինակ բնութիւն մը ունենալուն զիջեր ատեն անգամ երկնից երեսը նայելը կը սիրէ :

— Ծառանները ո՞ր կը պտուկին :

— Անոնք մասնաւոր բնակարան մը ունին, աջ կողմը ըն-

դարձակ մատան մը կայ, որուն վրայ ծառաներու համար զանազան սենեակներ կան ուրիշ սենեակներու հետ հաղորդող զանգակներով:

— Ա՛հ, սենեակները զանգակներ ունին:

— Ի՞նչ ըսիր . . .

— Ոչինչ. կ'ըսէի թէ այն զանգակներուն համար սրլափ ծախք ըրած են, և ի՞նչ բանի կը ծառայէ, արդեօք, կը հարցընեմ:

— Ժամանակաւ շուն մը ունէին, որ դիշերները բակին մէջ կը պտրտէր. բայց Օթէօյլն տունը տարին զայն, գիտես այն տունը, որուն դրան առջև ինձ հանդիպեցար:

— Այո՛:

— Երէկ ըսի անոր թէ՛ Պարոն կոմս, անխոհեմութիւն է ձեր տունը մինակ թողուլ, երբ Օթէօյլ կ'երթաք և ձեր ծառաները հետերնիդ կը տանիր:

« — Ի՞նչ փաստ ունի, հարցուց կոմսը:

« — Օր մը զողեր կը մանեն ձեր տունը և կը զողնան »:

— Եւ ի՞նչ պատասխանեց:

— Տունս զող մանելը հոգս սխալի ընեմ, ըսաւ:

— Անտրէա, մերենական ճարտարութեամբ շինուած թղթ-թաղարան մը կայ, տեսած ես:

— Ի՞նչպէս:

— Այնպիսի թղթաղարան մ'է, որուն զողը մտնեցած մամանակ վանդակներու մէջ կը բռնուի և եղանակ մը կը նուազէ: Այսպիսի թղթաղարան մը վերջին արուեստահանդիսին մէջ կայ եղեր:

— Կոմսը կահենեայ (հանգ) պարզ թղթաղարան մը ունի, որուն բանալին միշտ վրան տեսած եմ:

— Եւ անոր մէջէն բան չէն զողնար:

— Ոչ, իւր ծառաները մեծ անձնուիրութեամբ կը ծառայեն իրեն:

— Այն թղթադարանին մէջ անշուշտ ստակ կը սրահէ տոյնպէս չէ :

— Գուցէ . . . բայց անոր մէջ ի՞նչ ըլլալը մարդ չգիտեր :

— Եւ որ դատիկոնն է :

— Առաջին :

— Գեանայարկին յատակադիծը ըրածիդ պէս առաջին դատիկոնին յատակադիծն ալ ըրէ տեսնեմ :

— Շատ աղէկ — :

Անտրէա վերստին գրիչը ձեռքը առաւ .

— Տես, առաջին դատիկոնը նախասենեակ մը և սրահ մը կայ . սրահին աջ կողմը զբառուն մը և աշխատութեան սենեակ մը կը գտնուի ; ձախ կողմը ննջարան մը և զարդարան մը կայ և այս վերջին սենեկին մէջ կը գտնուի թղթադարանը :

— Զարդարանի սենեակը մէկ պատուհան ունի :

— Երկու : Դէկը հոս միւսը հոն — :

Անտրէա սենեկին երկու պատուհանները զծեց . այս սենեակը դատիկոնին անկիւնը քառակուսի մը կը ձևացընէր, և քովի ննջարանէն աւելի փոքր էր :

Քատրուս քիչ մը մտածելէն ետե՛

— Կոմսը յաճախ Օթէօյլ կ'երթայ, հարցուց :

— Շաբաթը երկու կամ երեք անգամ : վաղը պիտի երթայ և ցորեկն ու գիշերը հոն պիտի մնայ :

— Ստոյգ գիտե՞ս :

— Զիս հրաւիրեց որ հոն երթամ ճաշելու :

— Ո՛հ, այս ի՞նչ պատուական կեանք է, ըսաւ Քատրուս : քաղաքը տուն, գիւղը տուն :

— Հարուստ ըլլալը այսպէս է :

— Եւ դուն ճաշելու պիտի երթաս :

— Հաւանականաբար :

— Եթէ հոն ճաշես, հոն կը պառկիս :

— Երբ որ ուզեմ. կոմսին տան մէջ իմ տանս մէջ եղա՞ծի պէս եմ — :

Քատրուս երիտասարդին երեսը նայեցաւ, որպէս զի ըսաւ, ծին ճշմարտութիւնը ստուգէ: Բայց Անարէա իւր ծոցէն դլանիկի տուփ մը հանեց, հատ մը առաւ, հանդարտութեամբ վառեց զայն և սկսաւ ատրոմանօք ծխել:

— Հինգ հարիւր ֆրանքը ե՞րբ կ'ուզես, հարցնուց Քատրուսին:

— Հիմա, թէ որ քովդ ունիս —:

Անարէա իւր ծոցէն քսան և հինգ իւրի ոսկի հանեց:

— Ոսկի պիտի տաս, ըսաւ Քատրուս, ոչ, շնորհակալ եմ:

— Ի՞նչ կ'ըսես, բարեկամ, ոսկին կ'ատես դուն:

— Ընդ հակառակն կը յարգեմ. բայց ոսկի չեմ ուզեր:

— Փոխելով կը շահիս, անփա: Ոսկին արծաթէն հինգ օտ աւելի կ'արժէ:

— Շնորհակալ եմ. ինչ պիտի ընեմ երբ ոսկին փոխողն ալ Քատրուս բարեկամը լրտեսէ և զան բռնել տայ. այն առտեն պէտք է խոստովանիլ թէ այն ոսկի վճարող հաստիժաւորը ո՞վ է: Խենթութիւն չընենք, պիտիկ. լոկ արծաթ ստակ կ'ուզեմ, որ և է թագաւորի կլոր արծաթ ստակ: Ամեն մարդու ձեռքը հինգ ֆրանքնոց ստակի կընայ հասնիլ:

— Բայց վրաս հինգ հարիւր ֆրանքի արծաթ ստակ չունիմ. քեզի արծաթ ստակ բերելու համար պէտք էր բեռնակիր մը բռնել:

— Աւրեմն դռնապանիդ ձգէ. ան բարի մարդ մ'է. ես անորմէ կ'առնում:

— Այսօր:

— Ոչ, վաղը. այսօր ժամանակ չունիմ:

— Շատ աղէկ. վաղը Օթէօյլ երթալու ժամանակս դրոնապանին կը թողում:

— Անպատճառ պիտի թողուս, այնպէս չէ:

— Անտարակոյս:

— Այսօր սենեկապանուհին հետ խօսքը ընելու պիտի դրաղեմ:

— Բայց կարծեմ վերջին անգամն է այս. այսուհետև անհանգիստ պիտի չընես զիս:

— Ամենին — :

Քատրուս խիտ տխուր կ'երևէր. Անտրէա վախցաւ որ չքլայ թէ իւր բարեկամը զխտէ որ ինքը ստիպուած էր անոր այլայլութիւնը տեսնելու :

Աստի իւր զուարթութիւնն ու անտարբերութիւնը կըրկնապատկեց :

— Ինչպէս ուրախ ես, ըսաւ Քատրուս, կարծես թէ արդէն ծառանդութիւնդ ստացած ես :

— Գժբաղդաբար զեռ շտացայ, . . . բայց ստանալուս պէս . . .

— Ինչ պիտի ընես :

— Բարեկամներս պիտի յիշեմ. այս խօսքը միշտ կը կըրկնեմ քեզի :

— Այո, աղէկ յիշողութիւն ունիս :

— Ինչ ընեմ, կարծէի թէ ծանր պահանջումներ պիտի ընես.

— Ա՛յ, ո՛հ, ինչ խելք. ընդ հակառակն բարեկամական խրատ մը ունիմ քեզ տալու :

— Ինչ խրատ :

— Մտոյ դրած մատնիդ հոս թող. բայց դուն զմեզ բռնել տալ կ'ուզես, և միտքդ երկուքնիս ալ կորսնցընել տալ է որ այսպիսի անմտութիւններ կ'ընես :

— Ինչ պատճառաւ, ըսաւ Անտրէա :

— Չես տեսներ, ծառայի միազգեստ կը հաղնիս, և մատդ չորս կամ հինգ հազար ֆրանքնոց աղամանդ մը կը կրես :

— Քատրուս, աղէկ դին կը կարես. ինչո՞ւ ուրեմն դնա՞հատութեան գործակալութիւն չես ըներ :

— Աղամանդէ կը ճանչնամ. ժամանակաւ ես ալ ունէի :

— Արչափ որ կրնաս գովէ ինքզինքդ —, ըսաւ Անտրէա առանց այս նոր յափշտակութեան վրայ բարկանալու, ինչպէս որ Քատրուս վախցեր էր, և մասնին հաճութեամբ անոր յանձնեց :

Քատրուս այնչափ մտէն կը զննէր, որ յայտնի կ'երևէր թէ աղամանդին անկիւններուն փայլունութիւնը կը գիտէր :

— Այս աղամանդը կեղծ է, ըսաւ Քատրուս :

— Ի՞նչ կ'ըսես, ըսաւ Անտրէա, կատակը ձգէ :

— Ո՛հ, մի նեղանար, Հիմա կը տեսնենք — :

Եւ Քատրուս պատուհանին մօտեցաւ, և աղամանդը ապա-
կիին վրայ սահեցուց :

Ապակիին ճեղքուելու ձայնը լսուեցաւ :

— Մեղայ, ըսաւ Քատրուս մատնին փոքր մատը անցընե-
լով, սխալեցայ, ինչու որ զոզ ակնավաճառները Հիմա ա-
պակիները դո՛հարներուն այնչափ կը նմանեցընեն, որ ալ մարդ
չհամարձակիր ակնավաճառի խանութէ գողութիւն ընելու :
այս ալ հաշմ հնարագիտութեան մէկ ճիւղն է :

— Ըսէ Հիմա, ամեն բան լինցուցիր, ուրիշ ուզելու բան
մը ունիս : Բաճկոնս ալ կ'ուզես, զլիտարկիս պէտք ունիս :

— Ոչ, սրտանց ազնիւ ընկեր մ'ես. աւելի երկար ժա-
մանակ զքեզ հոս չեմ կեցըներ և պիտի աշխատիմ իմ փա-
ռասիրութենէս ետ կենալու :

— Բայց զգուշացիր, այս աղամանդը ծախելու ատենդ՝
զլուխդ չդայ այն դժբաղդութիւնը, որ ոսկիին համար պա-
տահելէն կը վախնայիր :

— Չեմ ծախեր զայն, անհոգ եղիր :

— Գոնէ մինչև վաղը չէ միւս օրը սպասէ :

— Երջանիկ սրիկայ, ըսաւ Քատրուս, Հիմա պիտի երթաս
քու սպասարներդ, ձիերդ, կատքդ և նշանածդ դանելու :

— Էհ այո, ըսաւ Անտրէա :

— Կը յուսամ թէ Տանկլար քարեկամին աղջկան հետ ա-
մուսնացած օրդ ինձ դեղեցիկ նուէր մը պիտի ընես :

— Արդէն ըսի քեզի թէ դուն մտքիս մէջն ես :

— Օժիտը ս'ըլափ պիտի ըլլայ :

— Բայց քեզի ըսի թէ . . . :

— Միլիոն մը — :

Անտրէա ուսերը թոթվեց :

— Երանի թէ միլիոն մը ստանայիր, ըսաւ Քատրուս :

բայց որչափ մեծ հարստութիւն ստանաս, իմ քեզի համար փափաքածս աւելի է :

— Հնորհակալ եմ, ըստ երիտասարդը :

— Սրտանց կ'ըսեմ, յաւելցուց Քատրուս իւր բիրտ ծիծաղով ծիծաղելով: Կեցի՛ր մինչև դուռը ընկերանամ քեզի :

— Հարկ չէ :

— Ոչ, պէտք է որ դամ :

— Ի՞նչ պատճառաւ :

— Ասան զի գրանս վրայ գաղտնի փական մը կայ, զոր զգուշութեան համար գնելու արժան համարեցի. թէև այս փականը Հիւրէ և Ֆիլէ հնարած է, բայց Գասպար Քատրուսն ալ զայն քննած և ուղղած է: Երբ գրամագլուխի տէր ըլլաս, ասոց նմանը կը շինեմ քեզ :

— Հնորհակալ եմ, ըպտ Անտրէա, ութ օր առաջ քեզ կ'իմացընեմ — :

Երկու բարեկամները իրարմէ բաժնուեցան :

Քատրուս սանդուխին վրայի գաւթին վրայ կեցաւ մինչև որ Անտրէայի ոչ միայն երեք գստիկոնէն իջնելը, այլ և բակէն անցնելը տեսաւ :

Այն ատեն անապարանօք ներս մտաւ, զգուշութեամբ դուռը գոցեց, և Անտրէայի թողուցած յատակապիծը սկսաւ քաջ ճարտարապետի պէս ուշադրութեամբ քննել :

— Սիրելի Պէնէտէթթօն, ըստ ինքնիրեն, կարծեմ թէ շատ ուրախ պիտի ըլլայ երբ ժողանդութիւնը ստանայ, և իւր բարեկամները ուրախակից պիտի ըլլան հինգ հարիւր հազար ֆրանքը ստանալուն համար :

ՊԼՈՒԽ Պ.

ԽՈՐՏԱԿՈՒՄԸ

ԵՐԱՊԱ բարեկամաց տեսակցութեան հետեւեալ
օրը իրօք Մօնթէ-Քրիսթոյ կոմսը Ալիին և
բազմաթիւ ծառաներու հետ Օթէզլլ գա-
ջած էր, ուր քանի մը ձիեր պիտի փորձէր:

Այս գիւղը երթալու որոշումը, որ իւր
մտքէն անդամ չէր անցնէր, և Անտրէա իսկ իրեն պէս չէր
գիտեր, գլխաւորաբար Պէրթուշոյի գալստեամբը հաստա-
տուեցաւ, որ Նորմանտիայէն գառնալով՝ հօն պատրաստած
տանը և միայնակ նաւուն վրայ լուրեր կը բերէր:

Տունը պատրաստ էր, և նաւը ութ օր առաջ հօն հասնե-
լով՝ փոքր խորշի մը մէջ խարսխի վրայ կը կենար իւր վեց
նաւաստիներովը, օրինաց ամեն պայմանները կատարուած
բլլալով՝ ճամբայ ելնելու պատրաստ կը գտնուէր:

Կոմսը Պէրթուշոյի ըրած աշխատութիւնները գովեց և
հրաւիրեց զան որ պատրաստուի շուտով մեկնելու. ըստ ո-
րում Գազզիոյ մէջ ամսէ մը աւելի մնալու միտք չունէր:

— Էիմա, ըսաւ անոր կոմսը, գիշերուան մը մէջ Բարի-
գէն Թրէրոր երթալու պէտք ունիմ. ճամբուն վրայ ձի փո-
խելու ութ կայան կ'ուզեմ, որոց միջոցաւ յիսուն մղոն տեղը
տասը ժամուան մէջ առնելու կարող ըլլամ:

— Չեր Ասեմութիւնը արդէն ձեր այդ փափաքը յայնուած
էր ինձ, պատասխանեց Պէրթուշիօ, ուստի ձիերը պատրաս-

տուած են: Ես անձամբ դնեցի ու ամենէն յարմար տեղերը տեղաւորեցի զանոնք, այսինքն այնպիսի զիւղերու մէջ, ուր սովորաբար մարդ չօժեւանիր:

— Շատ աղէկ, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ, մէկ կամ երկու օր ևս մնալու եմ հոս, պէտք եղածը կարգադրէ —:

Պէրթուշիօ իւր տիրոջ հրամանները կատարելու համար դուրս ելնելու միջոցին՝ Պաթիսթէն դուռը բացաւ և արծաթաթղօծ ափսէի մը վրայ նամակ մը բերաւ:

— Ի՞նչ ընելու եկար հոս, հարցուց կոմսը տեսնելով որ փոշիով ծածկուած էր, ևս քեզի չուզեցի կարծեմ —:

Պաթիսթէն առանց պատասխանելու կոմսին մօտեցաւ և նամակը ներկայացուց:

— Այս նամակը խիտա կարեօր և ստիպողական է —, ըսաւ, կոմսը նամակը բացաւ և կարդաց:

« Կը ծանուցուի Պ. Մօնթէ-Քրիսթօյ կոմսին որ այս գիշեր մարդ մը Շանդ-Էլիզէի իւր սունը պիտի մանէ՝ զարգարանի գահէջին թղթագարանին մէջ պահուած թղթերը գողնալու համար: »

« Մօնթէ-Քրիսթօյ կոմսը քաջասիրտ մէկը ճանչցուած ըլլալուն՝ կը յուսացուի որ ստաթիանութեան միջամտութեանը չգիտեր, միջամտութիւն մը, որ կրնայ այս անգործութիւնը ընողը մեծ վտանգի մէջ դնել: »

« Պ. կոմսը կամ գահէջին մէջ նայող ննջարանի պատուհանէ և կամ նոյն գահէջին մէջ պահուելով կրնայ իւր աչօքը տեսնել: »

« Տան մէջ եղող ծառաներու բաղմուսիւնը և տեսանելի զուշտութիւնները կրնան այն չարագործը հեռացընել և Պ. Մօնթէ-Քրիսթօյին կորսնցընել տալ իւր մէկ թշնամին ճանչնալու առիթը, զոր այս լուրը կոմսին հաղորդու անձը գիտուածով երեւան հանեց. եթէ չարագործին այս առաջին ձերնարկը չյաջողի և ուրիշ անգամ զայն նորոգել ուզէ, այս լուրը տուողը զուցէ առիթ չունենայ զայն վերստին իմացընելու: »

Կոմսը առաջին անգամ կարծեց թէ գողերը խորամանկութեամբ անխորհուրդ որոյայն մը կը լարէին իւր առջևը՝ զինքը մեծ վտանդի մը մէջ ձգելու համար :

Ուստի եղած յանձնարարութեան հակառակ և գոյցէ այն յանձնարարութիւնը անանուն բարեկամի մը կողմանէ ըլլալուն՝ նամակը ոստիկանութեան գործակալի մը զրկելու վրայ էր, երբ մտքը եկաւ թէ այն գողը կրնար իրօք իւր մասնաւոր թշնամիներէն մէկը ըլլալ, զոր ինքը միայն կրնար ճանչնալ, և իւր վրէժը լուծել, ինչպէս որ Մալբիտանիոյ Ֆիլէսքը բրաւ իւր թշնամին սպաննել ուզելով :

Կոմսը կը ճանչնանք :

Հարկ չկայ ըսել թէ աներկիւղ և արխասիրտ անձ մ'էր ան, անկարելութեան դէմ այն ուժգնութեամբ կը մրցէր, որ զմարդ գերազոյն կ'ընէ :

Ամենեին բանէ մը շտորշելու համար ունեցած հաստատ առաջադրութեանը և իւր անցուցած կենացը մէջ կոմսը անձանօթ զուարճութիւն մը կ'ըզգար մրցելու բնութեան դէմ, որ է Աստուած, և աշխարհի դէմ, որ կրնայ սատանան համարուիլ :

— Անոնք իմ թղթերս գողնալ չեն ուզեր, ըսաւ Վոնթէ-Քրիսթօ, այլ զիս սպաննել կը փափաքին. գող չեն անոնք, այլ մարդասպան : Չեմ ուզեր որ ոստիկանութեան մօլ. գործակալը իմ մասնաւոր գործոցս խառնուի : Այս գործին մէջ տեսչութեան ելումտօնից հարկը թեթեւցընելու համար բաւական հարուստ եմ — :

Կոմսը Պաթիսթէնը վերստին ներս կանչեց, որ նամակը յանձնէ լէն ետև դուրս ելնք էր :

— Բարից վերադարձիր, ըսաւ անոր, ու բոլոր տունը մնացող ծառաները հոս բեր, կ'ուզեմ ամենքն ալ հաս տեսնել :

— Բայց տունը մարդ պիտի չմնայ, պարոն կոմս, հարցոյց Պաթիսթէն :

— Այո, գոնապանը միայն :

— Պարոն կոմսը կրնայ մտածել որ անոր սենեակէն մինչև տունը որչափ հեռու է :

— Ի՞նչ ֆաս ունի :

— Եթէ բոլոր տունը պարպեն, իւր սենեակէն ձայն մը անդամ չկրնար առնուլ :

— Ո՞վ պիտի պարպէ տունը :

— Գողերբը :

— Ընմիտ մէկն ես եղեր, պարոն Պաթիսթէն. գողերբը եթէ բոլոր տունն ալ պարպեն՝ այնչափ դժգոհութիւն պիտի չպատճառեն ինձ որչափ երբ հրամաններէս մէկը աղէկ չկատարուի — :

Պաթիսթէն խոնարհութիւն մը ըրաւ :

— Լսեցիր, ըսաւ կոմսը, բոլոր ընկերներդ մեծ ու պըզտիկ հոս պիտի բերես. բայց տունը իւր սովորական վիճակին մէջ պիտի մնայ. միայն գետնայարկին փեղկերը պիտի գոցես, ուրիշ բան պէտք չէ ընել :

— Եսաջին գետնակներն փեղկերը չգոցեմ :

— Գիտես որ անոնք միշտ բաց կը մնան. զնա՛ — :

Կոմսը հրամայեց որ իւր կերակուրը իւր սենեակը բերեն և Ալիէն զատ մարդ չընդունեց :

Իւր սովորական սրտի հանգարտութեամբն ու չափաորութեամբը ճաշելէն ետե՛ն նշան մը ըրաւ Ալիին որ իւր ետեւէն գայ, փոքր դուռէն դուրս ելաւ, շրջագայելով Պուլոնի անտառը հասաւ, առանց բան մը յայտնելու Բարիզի ճամբան զարկաւ և գիշերը մութին Շանզ-Էլիզէի իւր տանը աղջին հասաւ :

Ետե՛ն կողմ մթութեան մէջ ընկղմած էր :

Տկար լոյս մը կար միայն դռնապանին սենեկին մէջ, որ ինչպէս Պաթիսթէն ըսեր էր՝ տունէն քառասուն քայլ հեռի կը գտնուէր :

Մօնթէ-Քրիսթօ կոնակը ծառի մը կոթնցուց, և իւր գըրեթէ անվրիպելի նայուածքը կրկին ծառուղիին մէջ թափանա-

յեց, անցնողները զննեց, և մտաակայ փողոցները գիտեց, որպէս զի տեսնէ թէ արդեօք մէկը պահուած է:

Տասը վայրկեան հոն կենալով՝ համոզուեցաւ որ զինքը լրտեսող մէկը չկայ:

Աւստի անմիջապէս Ալիին հետ գէպ 'ի փոքր դուռը վազեց, իսկոյն ներս մտաւ, և զաղտնի սանդուխէ մը, որուն բանալին քովն էր, իւր ննջարանը մտաւ՝ առանց վարացոյր մը բանալու կամ շարժելու, և թռանց դռնապանին կասկած մը տալու թէ իւր դասարկ կարծած տանը մէջ անոր տէրը կը գտնուի:

'Ննջարանը հարնելով՝ կոմսը Ալիին նշան ըրաւ որ հոն կենայ, ու ինքը գահլիճը մտաւ և աչքէ անցուց զայն:

Ամեն բան իւր սովորական վիճակին մէջ կը գտնուէր:

Բանկապին թղթադարանը իւր տեղը կը գտնուէր և բանալին անոր վրայ կախուած էր:

Փականքը կրկին անգամ դարձընելով կղպեց զայն ու բանալին վրայէն առաւ. ննջարանին դրան մտեցաւ, անոր փականքին կրկնակի աղոյցը տեղէն հանեց ու ներս քաշուեցաւ:

Այն միջոցին Ալի կոմսին հրամանաւ զէնքերը բերաւ ու սեղանի մը վրայ դրաւ, որոնք էին լայնաբերան հրացան մը և զոյգ մը երկփող ատրճանակներ, որոնց փողերը իրարու վրայ զետեղուած ըլլալուն՝ նշան առնելու շատ յարմար էին:

Այս զէնքերով կոմսը հինգ հոգւոյ կեանքը իւր ձեռաց մէջ ունէր:

Ժամը գրեթէ ինն ու կէս էր:

Կոմսն ու Ալի ալտորնօք պատառ մը հաց կերան և Սպանիոյ դաւաթ մը զինի խմեցին, ետքը Մօնթե-Քրիսթօ ննջարանի դրան սյն շարժական տախտակներէն մէկը հանեց, ուրկից մէկ սննկէն մուսը կ'երևէր:

Ատրճանակներն ու լայնաբերան հրացանը իւր ձեռաց մօտ դրուած էին, և Ալի անոր քովը կանխած այն արարացի կացիններէն մէկը բռնած էր, որոնց ձեռ խալակրաց ժամանակէն փոխուած չէր:

Գահճի պատուհանին ուղղապիժ շինուած ննջարանի պատուհաններուն մէկէն կոմսը կրնար փողոցը տեսնել :

Երկու ժամ աշոպէս անցան :

Գիշերը խիստ մութ էր, սահայն Ալի իւր վայրենական բնութեամբը և կոմսը անտարակոյս իւր ունակացուցած յատկութեամբը այն մթութեան մէջ բակին ծառերուն ամենամեծն տատանումները կ'որոշէին :

Գոնապանին տեսնելին լոյսը երկար ատենէ 'ի վեր արդէն մարեր էր :

Այնպէս կը կարծուէր որ յարձակումը, եթէ իրօք յարձակում մը պիտի ըլլար, գետնայարկին սանդուխին կողմէն պիտի ըլլար և ոչ պատուհանէ մը :

Մանթէ-Քրիսթոյի ենթադրութեան համեմատ՝ շարագործները իւր կենաց թշնամի էին և ոչ իւր ստակին :

Ուստի անոնք կամ գաղտնի սանդուխին կողմէն և կամ գահճին պատուհանէն ննջարանին վրայ պիտի յարձակէին :

Ալին սանդուխին դրան առջին կեցուց, և ինքը շարունակ գահճին մէջ կը գիտէր :

Ինչպիսի տամացոյցը ժամը տասն ու մէկ և երեք քառորդ կը հնչէր :

Արեւտեան հողմը իւր խոնաւ շունչին հետ այս երեք հարուածներուն տխուր հնչիւնը մինչև իրենց կը բերէր :

Վերջին հարուածին ձայնը գեո մարած չէր երբ կոմսը գահճին կողմէն թեթև շուկ մը լսել կարծեց :

Այս առաջին շուկէն կամ լաւ ևս ըսենք՝ այս առաջին ճանչիւնէն ետե՛ երկրորդ մը ևս լսուեցաւ, ետքը երրորդ մը :

Չորրորդին՝ կոմսը ինչ ըլլալը հասկըցաւ :

Եներկիւղ և վարժ ձեռք մը ազամանդով արակիլին չորս կողմը կտրելու զբաղած էր :

Կոմսին սիրտը անբը ուժգնութեամբ սկսաւ բարախել :

Մարդիկ՝ որչափ և անցուցած վտանգներնէն սրտերնին խրատացած ըլլայ, որչափ և առջևնին եղած վտանգին ինչ ըլլալը

դիտման, իրենց սրտի բարասուեմն և մարմնոյ պարսուռէն միշտ կը հասկընան թէ երազին ու իրողութեան, խորհուրդին ու զործադրութեան մէջ ինչ ահադին տարբերութիւն կայ:

Այսու ամենայնիւ Մօնթէ-Քրիսթօ նշան մը բնաւ Ալիին հաւատարիմ ծառան վտանգը գահլճին կողմէն ըլլալը հասկընալով՝ մէկ քայլով իւր տիրոջը մօտեցաւ:

Մօնթէ-Քրիսթօ մեծ անհամբերութեամբ կ'աւզէր դիտնալ թէ ինչ և քանի թշնամիներու հետ է իւր զործը:

Գողին աջատամ պատուհանը ճիշդ այն պատուհանին դիմացը կը դանուէր, ուրիկց կոմսը գահլճին մէջ կը դիտէր:

Ուստի իւր նայուածքը գէպ'ի այն պատուհանը յարկց:

Մթութեան մէջ թանձր ստուերի մը նկարիլը տեսաւ:

Ետքը ապակիներէն մէկը բողբոջին անթափանցելի եղաւ՝ դուրսէն թերթ մը թուզթ անոր փակցուածի պէս, և առանց իյնալու ճոնկեց:

Բացուած ծակէն ձեռք մը ներս մտաւ և պատուհանին նիզը կը փնտտէր:

Մանրերկրորդ մը ետքը՝ պատուհանը իւր ծխնեաց վրայ դարձաւ և մարդ մը ներս մտաւ:

Մարդը առանձին էր:

— Ահա աներկիւղ սրիկայ մը —, մրմնջեց կոմսը:

Այս միջոցին զգաց որ Ալի յուշիկ կերպով մը իւր ուսին կը դաշի:

Երեսը անոր կողմը դարձուց:

Ալի փողոցին վրայ նայող ննջարանին պատուհանը շուշուց:

Մօնթէ-Քրիսթօ երեք քայլով այն պատուհանին մօտեցաւ:

Իւր հաւատարիմ ծառային ազնիւ ղգացումները կը ճանչնար:

Երբ որ ուրիշ մարդ մը տեսաւ որ դրան մը քովէն զատուելով և բարձր քարի մը վրայ ելնելով՝ կ'երևէր թէ կոմսին տան մէջ եղածները տեսնելու կը ջանար:

— Աղէկ, բաւ, երկու հոգի են եղեր. մէկը կը զործէ, միւսը կը հսկէ —:

Նշան բրաւ Այիին որ աչքը փողոցին մարդուն վրայէն չվերջընէ, և ինքը դահլճին մարդուն դարձաւ :

Ապակի հարողը ներս մտեր ու թևերը դէպ ՚ի անաջ երկարելով՝ շորս կողմը ճանչնալու կ'աշխատէր :

Վերջապէս ամեն բան աչքէ անցուցած երևցաւ :

Դահլճին ձջ երկու դուռ կար, երկուքին նիզերն ալ դրաւ :

Նրբ ննջարանին դրան մտեցաւ, Մօնթէ-Քրիսթօ կարծեց թէ ներս պիտի մտնէ, ուստի իւր ասորճանակներէն մէկը պատրաստեց, բայց միայն նիզերուն իրենց պղնձեայ օղակին ձջ մտնելուն ձայնը լսեց :

Յայտնի էր որ զգուշութեան համար կ'ըլլար այս :

Կոմսին դրան աղոյցները հանելու նախազգուշութիւնը գիշերային այցելուն չտեսնելով, կրնար ինքզինքը իւր օտան ձջ կարծեւ և բոլորովին հանգիստ դործ տեսնել :

Իւր աշխատութեանը ձջ առանձին և ազատ ըլլալով՝ մարդը իւր մեծ զրպանէն բան մը հանեց, որուն ինչ ըլլալը կոմսը չկրցաւ որոշել, սեղանի մը վրայ դրաւ և ուղղակի թըղծիադարանին մտեցաւ, փականքին տեղը շօշափեց, և նայեցաւ որ իւր ակնյալութեան հակառակ բանալին վրան չէր :

Սակայն ապակեհատը նախազգոյշ մարդ մ'էր և ամեն բան առաջէն գուշակեւ էր :

Շատ շանցաւ՝ կոմսը երկաթներու ընդհարում մը լսեց, որ տրցակ մը տակ բանալիներու շարժումէն կը պոյանար : զորոնք երկաթագործերը հեռերնին կը տանին երբ դուռ մը բանալու համար զիրենք կանչեն, և որոնց գողերը դեղձանիկ անունը կու տան՝ անշուշտ պարզունակին և նիզին ձջ դարձած ժամանակ՝ անոնց հանած ձայնէն զուարճութիւն մը զգալուն համար :

— Ա՛հ, մրմնաց Մօնթէ-Քրիսթօ ահաճութեան ժպիտով մը, ուրեմն գող մ'է աս — :

Սակայն մարդը մթութեան ձջ յարմար դործին չկրցաւ գտնել :

Այն ատեն սեղանին վրայ դրած առարկային դիմեց :

Չգտալար մը սեղմեց, և անմիջապէս տկար լոյս մը ելաւ և անոր ցոլացումը մարդուն ձեռաց և գէմքին վրայ զարկաւ :

— Ի՛նչ կը տեսնեմ, ըսաւ յանկարծ Մօնթէ-Քրիսթօ զարմացման շարժումով մը ետ քաշուելով, մեր. . . — :

Ալի իւր կացինը վեր վերցուց :

— Տեղէդ մի շարժիր, ըսաւ անոր Մօնթէ-Քրիսթօ ցած ձայնով և կացինդ վար առ, զէնքի պէտք չունինք ալ — :

Ետքը՝ աւելի ցած ձայնով քանի մը խօսք աւելցուց, ըստ որում կոմսին զարմացման ձայնը՝ թէև տկար՝ բայց բաւա-
կան եզեր էր աշխատողին սարսուռ մը պատճառելու, որ հին յետանիշի դիրքի մը մէջ անշարժ մնաց :

Կոմսը հրաման մը ըրեր էր Ալիին, քանզի Նուպիացիին ոտից ծայրերուն վրայ քալելով հեռացաւ և պատին խորշին մէջէն սև զգեստ մը և եռանկիւնի գլխարկ մը հանեց :

Նոյն միջոցին՝ Մօնթէ-Քրիսթօ իւր վերարկուն, բաձկոնն ու գլխարկը արտորնօք հանեց և պատուհանին ծակէն ներս թափանցած լուսովը կոմսին կուրծքին վրայ պողպատեայ օղակներով հիւսուած դիւրաթեք և բարակ զգեստը տեսնուե-
նաւ, որուն վերջինը ալն Գաղղիոյ մէջ, ուր ալ դաշնէ չվախցուիր, գուցէ Լուի ԺԶ թագաւորը կրեց, որ իւր կուրծքին դաշնյնի հարուած մը ընդունելէ կը վախնար, բայց գլխին կացինի հարուածով մը զարնուեցաւ :

Այս պողպատեայ հանդերձը կրօնաւորի երկար վերարկուն տակը աներևոյթ եղաւ, ինչպէս և կոմսին մազերն ալ կու-
լակ կեղծամին տակը :

Եռանկիւնի գլխարկը կեղծամին վրայ դրուելով կոմսը արբայի փոխեց :

Այսու ամենայնիւ մարդը ուրիշ ձայն չլսելով վերստին ոտք ելաւ, և Մօնթէ-Քրիսթօյի ծպտելու միջոցին՝ ուղղակի գէպի թղթադաբանը գնաց, որուն նիղը իւր Գեյն-Նիլին տակը ճանչելու սկսեց էր :

— Ազէկ, մըմնջեց կոմսը՝ անտանոյս վտասէ ըլլալով փա-
կանքին մէկ գազանիքին վրայ, որ անձանօթ էր դուռերը
խառնող վարդեա գողին. ազէկ, գեռ քանի մը վայրկեան
պիտի աշխատիս —

Եւ պատուհանին մօտեցաւ :

Բարձր քարին վրայ ելնող մարդը վար իջեր էր, և միշտ
փողոցին մէջ կը շրջէր. բայց զարմանալի բան, փոխանակ
թէ Շանդ Ելիզէի և թէ Սենթ-Օնօրէ արուարձանին կողմէն
եկողները իր հոգը բնելու՝ կոմսին տան մէջ պատահածները
միայն գիտելու զբաղած կ'երեւէր, և իւր ամեն շարժումները
յայտնի կը ցուցնէին որ դահլճին մէջ եղածները տեսնել
կ'ուզէր :

Մօնթէ-Քրիսթօ յանկարծ ձեռքը ձակատին զարկաւ և
լսիկ ծածաղ մը իւր կիսարաց շրթանց վրայ սահեցաւ :

Ետքը Ելիին մօտենալով՝

— Ինչն հոս կեցիր, բսաւ անոր զած ձայնով, ու մութին
մէջ պահուէ. ինչ ձայն որ լսես և ինչ որ պատահի, չըլլայ
որ ներս մտնես և ինքզինքդ ցուցնես մինչև որ քու անու-
նովք ես գրեղ շկանչեմ —

Ելի գլխովը նշան ըրաւ թէ իւր տիրոջ ըսածը հասկըցաւ
և պիտի հնազանդի անոր :

Եյն ատեն Մօնթէ-Քրիսթօ պահանջի մը մէջէն վա-
ռուած մտ մը հանեց, և փականքը բանալու համար գողին
խիտ զբաղած միջոցին կամաց մը դուռը բացաւ և ձեռքի
մտմը այնպէս բռնեց որ իւր երեսը բոլորովին լուսաւորեց :

Դուռը իւր ծխնեաց վրայ այնպէս կամաց դարձաւ, որ
գողը անոր ձայնը չլսեց. ոտկայն մեծ զարմանքի մէջ մնաց
երբ սենեակը յանկարծ լուսաւորուած տեսաւ :

Եյն ատեն դուռը դարձուց :

— Բարի երեկուն, սիրելիկ իմ պարտն Քաարուս, բսաւ
Մօնթէ-Քրիսթօ, այս ժամուս հաս ինչ գործ ունիս :

— Աբբայ Պիւզոնին —, գոչեց Քաարուս :

Եւ չկրնալով հասկընալ թէ ինչ կերպով այն կրօնաւորը մինչև հօն եկեր էր, քանի որ ինքը գոնեքը զոցեր էր, կեղծ բանալիներուն տրցակը ձեռքէն թողուց և ապշուածեան մէջ անշարժ մնաց:

Կոմսը գնաց Քատրուսին և պատուհանին մէջ տեղը կեցաւ, այնպէս որ զողասարսափ գողին փախչելու միակ ճամբան կտրեց:

— Երբայ Պիզոնին, կրկնեց Քատրուս ապուշ նայուած, քով մը կոմսին երեսը նայելով:

— Եյ՛, նոյն ինքն արբայ Պիզոնին եմ, կրկնեց Մօնթէ-Քրիսթօ, և շատ ուրախ եմ որ ճանչցար զիս, սիրելի պարոն Քատրուս. այս յայտնի կը ցուցընէ որ լաւ յիշողութիւն մը ունինք, ըստ որում եթէ չեմ սխալի՛ր՝ գրեթէ տասը տարի է որ զիրար տեսած չէինք —:

Կոմսին այս սրտի հանդարտութիւնը, հենց նութիւնը և զօրութիւնը Քատրուսի սիրտը թալկային սարսափով մը պաշարեց:

— Երբան, արբան, մրմնաց իւր բուռերը կնճռելով և սկոռաները կափկափելով:

— Ուրեմն Մօնթէ-Քրիսթօյ կոմսը գողնալու եկած էնք, ըսաւ կեղծ արբան:

— Պարոն արբայ, մրմնաց Քատրուս պատուհանին մօտեւալու ջանալով, որուն առջին կոմսը անգթութեամբ գրաւեր էր, պարոն արբայ, չեմ գիտեր. . . կ'աղաչեմ հաւատացէք ինձ. . . կ'երդնում. . . :

— Եյսու ամենայնիւ խորտակուած ապակի մը, շարունակեց կոմսը, գողի լաստեր մը, դեղձանիկներու տրձակ մը, բռնութեամբ կէս բացուած թղթադարանը յայտնի ապացոյցներ են —:

Քատրուս իւր փողկապովը կը խեղդուէր. պահուելու անկիւն մը և անբռնութեանալու ծակ մը կը փնտռէր:

— Է՛՛՛՛, պարոն մարդասպան, ըսաւ կոմսը, կը տեսնեմ որ ամենեին չփոխուեր ես:

— Պարոն արքայ, քանի որ ամեն բան իմացաք, պէտք էք դիտնալ որ մարդասպանը ես չեմ, այլ լա Գարգոնթ, դատաստանին մէջ յայտնուեցաւ այս, ըսաւ որում միայն թիապարտութեան մատնուեցայ ես:

— Ուրեմն թիապարտութեանդ ժամանակը լրացուցի՞ր, ուր վերստին զրկուելու վիճակի մէջ կը տեսնեմ զքեզ:

— Ոչ, պարոն արքայ, մէկը ազատեց զիս անկէ:

— Այդ մէկը մարդկային ընկերութեան աղէկ ծառայութիւն մը մատուցեր է:

— Ե՛՛՛՛, ըսաւ Քատրուս, թէեւ աղէկ խոստացած էի...:

— Ուրեմն քարտէն ազատեցա՞ր, ընդմիջեց Կոնթէ-Քրիսթօ:

— Ափսոս, այո, ըսաւ Քատրուս տիրութեամբ:

— Եւ վերստին նոյն յանցանքները կը դործես... եթէ չեմ սխալիր՝ այս ըրածդ Արէվի հրապարակը պիտի տանի զքեզ: Ե՛՛՛՛, աւելի աղէկ, ինչպէս կ'ըսեն իմ երկրիս աշխարհականները:

— Պարոն արքայ, ահամայ այս մեղքը դործելու ստիպուեցայ:

— Ամեն դատապարտեալները այդպէս կ'ըսեն:

— Չբաւորութիւնը...:

— Լուէ, ըսաւ Պիլզոնի արհամարհանօք, չբաւորութիւնը կրնայ ստիպել մարդս ողորմութիւն խնդրել, հացադործի մը գոնէն հաց մը դողնալ, և չէ թէ դալ թղթադարան մը բըռնութեամբ խորտակել այնպիսի տան մը մէջ, ուր կարծէիր թէ մարդ չկայ: Երբ Յովհաննէս ակնավաճառը քեզի թողուցած ազամանդիս համար քոտասուն և հինգ հազար Փըրանք համրեց, չբաւորութենէդ էր որ սպաննեցիր զան, որպէս զի թէ ազամանդը և թէ ստակը գրաւես:

— Ներեցէք ինծի, պարոն արքայ, ըսաւ Քատրուս. արդէն զիս անգամ մը ազատեցիք, այս անգամ ալ ազատեցէք:

— Ի՞նչ սրտով :

— Առանձին էք, պարոն արքայ, հարցուց Քատրուս ձեռքը միացրնելով, թէ զիս բռնել տալու համար պահուած զինուորներ ունիք :

— Բոլորովին առանձին եմ, ըստ արքան, և ես դարձեալ կը մեղքընամ քեզի, ու կը թողում որ մեկնիս ասկէ՝ իմ տկարութեամբս քու գլուխդ զալու դժբաղդութեանց թողլով զքեզ, միայն՝ եթէ ճշմարտութիւնը խոստովանիս ինձի :

— Ահ, պարոն արքայ, զոչեց Քատրուս ձեռքը միացրնելով և քայլ մը Մօնթէ-Քրիսթոյին մօտենալով, ճշմարիտ կրնամ ըսել որ դուք իմ ազատիչս էք :

— Ուրեմն կը հաստատես որ զքեզ թիպարտութեանէ ազատեցին :

— Ոհ, ատոր համար հաւատքիս վրայ կ'երդնում, որաբոն արքայ :

— Ո՞վ ազատեց զքեզ :

— Անդ զիացի մը :

— Անունը ի՞նչ էր :

— Լորտ Վիլմոր :

— Կը ճանչնամ զան. կրնամ անորմէ իմանալ եթէ սուս է ըսածդ :

— Պարոն արքայ, բոլորովին ճշմարիտ է ըսածս :

— Այն Անդ զիացին ուրեմն կը պաշտպանէր զքեզ :

— Ոչ, զիս չէր պաշտպաներ, այլ երիտասարդ Քորսիացի մը, որ իմ շղթայակից ընկերս էր :

— Այն երիտասարդ Քորսիացիին անունը ի՞նչ էր :

— Պէնէտէթթօ :

— Մկրտութեան անուն մ'է այդ :

— Ուրիշ անուն չունէր. քանզի իւր մանկութեան ժամանակ գտնուեր է :

— Ուրեմն այն երիտասարդը քու հետդ փախաւ :

— Այո :

- Ի՞նչ կեցողով :
- Թուլոնի մօտ՝ Սէն-Մանարիէ կ'աշխատէինք . Սէն Մանարիէն կը ճանչնայք :
- Այո :
- Կէս օրէն մինչև ժամը մէկ ամեն մարդու քնացած միջոցին . . . :
- Թիապարտեալները կէս օրին կը քնանան . ուրեմն ինչպէս մեղքընաս այն սրիկաները , ըսաւ արքան :
- Ի՞նչ , ըսաւ Քատրուս , միթէ շարունակ մարդս կրնայ աշխատիլ . միթէ շո՛ւն է :
- Բարեբաղդաբար շուները չեն աշխատիր , ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ :
- Երբ ամեն մարդ միջօրեայ քունի մէջ ընկղմած էր , մենք քիչ մը հեռացանք , մեր շղթաները Անգղիացիին մեզ տուած խարտոցովը սղոցեցինք և լողալով փախանք :
- Եւ ի՞նչ եղաւ այն Պէնէտէթթօն :
- Չեմ գիտեր :
- Սաիայն պէտք ես գիտնալ :
- Ոչ , ստուգիւ չեմ գիտեր . Հիէր իրարմէ զատուեցանք — , Քատրուս իւր ըսածին ստուգութիւնը հաստատելու համար քայլ մը աւելի արբային մտեցաւ , որ միշտ հանդարտ և հետազօտիչ երևելով՝ անշարժ իւր տեղը մնաց :
- Սո՛ւտ կը խօսիս , ըսաւ արքայ Պիլզոնին անդիմադրելի իշխանական ձայնով մը :
- Պարոն արքայ . . . :
- Սո՛ւտ կը խօսիս . այն երիտասարդը տակաւին քու բարեկամդ է , և գուցէ քեզ մեղսակից ըրած ես զան :
- Ո՛հ , պարոն արքայ . . . :
- Թուլոնէն մեկնելէդ 'ի վեր ինչպէս ապրեցար . պատասխան տուր :
- Ինչպէս որ կրցայ :
- Սո՛ւտ կը խօսիս — , կրկնեց երրորդ անգամ արքան աւելի հրամայական ձայնիւ :

Քատրուս ահարեկեալ կոմսին երեսը նայեցաւ :

— Անոր տուած ստակովը ապրեցար, կրկնեց արբան :

— Ստոյգ է, ըսաւ Քատրուս, Պէնէտէթթօ մեծ իշխանի մը զաւակ է եղեր :

— Ինչպէս կրնայ մեծ իշխանի մը զաւակն ըլլալ :

— Այո՛, մեծ իշխանի մը բնական զաւակը :

— Եւ այն մեծ իշխանին անունը ինչ է :

— Կոմս Մօնթէ-Քրիսթոյ, այն անձը որուն տունը կը գտնուինք չիմա :

— Պէնէտէթթօն Մօնթէ-Քրիսթոյ կոմսին զաւակն է կ'ըսես, կրկնեց Մօնթէ-Քրիսթօ նոյնպէս ապշեալ :

— Անշուշտ, ինչո՛ւ կը զարմանաք. կոմսը կեղծ հայր մը գտեր է անոր, կոմսը ամիսը շորս հազար ֆրանք կու տայ և իւր կտակին մէջ հինգ հարիւր հազար ֆրանք կը թողու անոր :

— Ո հո՛, և այդ երիտասարդը ինչ անուն կը կրէ, ըսաւ կեղծ արբան, որ սկսեր էր դործը հասկընալ :

— Անտրէա Գալալլանթի կը կոչուի :

— Ուրեմն իմ Մօնթէ-Քրիսթօ բարեկամիս տունը եկող երիտասարդն է ըսածդ, որ օրիորդ Տանկլարի հետ պիտի ամուսնանայ :

— Ճիշդ ան է :

— Եւ դուն ինչպէս կը համբերես, թշուառ, դուն որ անոր կեանքն ու վառ համբաւը կը ճանչնաս :

— Ինչո՛ւ ընկերիս յաջողութեանը մէջ արգելք ըլլամ անոր, ըսաւ Քատրուս :

— Իրաւունք ունիս. Պ. Տանկլարին իմացընելը քեզի չիյնար այլ ինծի :

— Մի՛ ընէք այդ բանը, պարոն արբայ. . . :

— Եւ ինչո՛ւ :

— Վասն զի մեր հացը կորսնցընել պիտի տար :

— Եւ դուք կը կարծէք որ ձեզի պէս թշուառականներու հացը կորսնցընել չտալու համար ձեր նենդութեանց պաշտպանը և ձեր մեղաց մեղսակիցը պիտի ըլլամ :

— Պարոն արբայ, ըսաւ Քատրուս աւելի մօտենալով։

— Ամեն բան պիտի ըսեմ։

— Որո՞ւ։

— Պ. Տանկլարին։

— Ո՛հ, զոչեց Քատրուս իւր բաճկոնին տակէն բոլորովին մերկ դաշոյն մը հանելով և կոմսին կուրծքին մէջ տեղը զարնելով, ոչ, պիտի չըսեք, արբայ — :

Որչափ մեծ եղաւ Քատրուսի զարմանքը երբ դաշոյնը փոխանակ կոմսին կուրծքին մէջ մտուելու՝ բթացեալ ետ դարձաւ։

Անմիջապէս կոմսը ձախ ձեռքովը մարդասպանին դաստակը բռնեց և այնպիսի ուժով մը պրկեց զայն որ դաշոյնը անոր պրկի մատերուն մէջէն դետինը ինկաւ և Քատրուս իւր թեւին ցաւէն ձայն մը հանեց։

Իսոյց կոմսը առանց անոր ձայնին ականջ դնելու՝ շարունակ աւազակին դաստակը կը պրկէր մինչև որ թեւը ջախջախուելով՝ նախ ծնկան վրայ, ետքը՝ երեսն ՚ի վայր դետինը զլորեցաւ։

Կոմսը ոտքը անոր գլխուն վրայ դնելով ըստւ.

— Չեմ գիտեր թէ ինչո՞ւ ձեռքս չերթար գլուխդ ջախջախուելու, դաւաճան։

— Ո՛հ, ներեցէք, ներեցէք — , զոչեց Քատրուս։

Կոմսը իւր ոտքը քաշեց։

— Ո՛տք ելի՛ր — , ըսաւ։

Քատրուս ոտք ելաւ։

— Ո՛վ Աստուած, այդ ինչ դաստակ է, պարոն արբայ, ըսաւ Քատրուս՝ մարմնեղէն աքժանով վիրաւորեալ թեւը շոյելով. այդ ինչ դաստակ ունիք։

— Լուէ. քեզի պէս վայրենի դազան մը նուաճելու հաւար Աստուած ինձի որժ կու տայ, որուն անունովը հիմա կը գործեմ. յիշէ միշտ, թշուառական, որ այս միջոցիս քու կենացդ խնայելու անգամ Աստուծոյ կամացը ծառայել է։

— Ո՛ւֆ, զոչեց Քատրուս ցաւագին։

— Սա թուղթը և գրիչը ձեռքդ առ և ըսելիքներս գրէ :

— Գիր գրել չեմ գիտեր , պարոն արքայ :

— Սուտ կը խօսիս , առ սա գրիչը և գրէ — :

Քատրուս կոմսին բարձրագոյն զօրութեանէն յաղթահարեալ նստաւ և գրեց .

« Պարոն , այն մարդը՝ որ ձեր տունը կ'ընդունիք և որուն ձեր աղջիկը պիտի տաք , ինծի հետ Թուլոնի թիսպարտու թեմէ փախած գերի մ'է :

« 59 թիւը կը կրէր ան և ես 58 :

« Անունը Պէնէտէթթօ էր . սակայն իւր ծնողքը ամենեին չճանչնալուն՝ իւր բուն անունն ալ չգիտեր » :

— Ստորագրէ , շարունակեց կոմսը :

— Ուրեմն զիս կորսնցընել կ'ուզէք :

— Եթէ զքեզ կորսնցընել ուզէի , անմիտ , մինչև ամենէն մօտ պահապանաց խումբը քաշկռտելով կը տանէի զքեզ . ասկէ զատ՝ այս տոմսակը իւր տեղը դացած ժամուն՝ հաւանական է որ դուն վախնալու տեղ չունենաս . ստորագրէ ուրեմն — :

Քատրուս ստորագրեց :

— Հասցէն գրէ . Առ դուռն «Էդուան Տանլիւր , «Էլանսուր , Շուէ-ր'Անթէն քաղաք — :

Քատրուս հասցէն ալ գրեց :

Արքան տոմսակը առաւ :

— Հիմա , ըսաւ , ազատ ես , դնա :

— Ո՛ւրիկից :

— Ուրիկից որ եկար :

— Ուրեմն այս պատուհանէն դուրս պիտի ելնեմ :

— Միթէ այս պատուհանէն ներս չմտար :

— Ինծի դեմ բան մը կը խորհիք , պարոն արքայ :

— Ապուշ , ինչ պիտի խորհիմ :

— Ինչո՞ւ դուռը բանալ չէք տար :

- Ի՛նչ պէտք է դռնապանը արթնցընել:
- Պարոն արբայ, ապահովցուցէք զիս որ սպաննել չէք ուզէր:
- Ատուծոյ կամքը կը պաշտեմ:
- Երդում ըրէք ուրեմն որ իջած ժամանակս զիս պիտի չղարնէք:
- Յիմար և վատ մէկն ես եղէր գուն:
- Ուրեմն ի՛նչ պիտի ընէք ինձի:
- Քեզի կը հարցընեմ թէ ինչ ընեմ. աշխատեցայ երջանիկ մարդ մը ընել զքեզ, և կը տեսնեմ որ մարդասպան մը կ'ըլլաս:
- Պարոն արբայ, ըսաւ Քատրուս, վերջին փորձ մը ըրէք:
- Կը հաւանիմ, ըսաւ կոմսը. մտիկ ըրէ ուրեմն, զիտես որ ես խօսքիս վրայ կեցող մէկն եմ:
- Այո՛, ըսաւ Քատրուս:
- Եթէ ողջամբ տունդ վերադառնաս. . . :
- Միայն թէ հարուածը ձեր կողմէ չուղղուի ինձ, ամենեւին վախնալու տեղ չունիմ:
- Եթէ ողջամբ տունդ վերադառնաս, Բարիզէն մեկնէ, Գաղղիայէն հեռացիր, և ուր որ ըլլաս և որչափ ժամանակ որ պարկեշտութեամբ կեանք մը վարես՝ փոքր ոռճիկ մը կը հասցընեմ քեզի. վասն զի եթէ ողջամբ տունդ վերադառնաս, այն ատեն. . . :
- Այն ատեն ինչ, հարցուց Քատրուս սարսռալով:
- Այն ատեն պիտի հաւատամ որ Ատուծած թողուի՞ն տուած է քեզ, ես ալ կը ներեմ:
- Սուղիւ, թոթովեց Քատրուս ետ քաշուելով, սարսափով կը մեռցընէք զիս:
- Աղէ, զնա՛ ասկէ —, ըսաւ կոմսը մատուցանելուցըննելով Քատրուսին:
- Քատրուս այս խոստման վրայ ալ վստահ չեղած՝ որունքը պատուհանէն անցուց և ոտքը սանդուխին վրայ կոխեց. բայց գողալով հոն կեցաւ:

— Իջիր —, ըսաւ արքան իւր բազուկները կուրծքին վրայ խաչաձև զ'ննելով:

Քատրուս կամաց կամաց իւր երկիւղը փարատեց և հասկըցաւ որ այս կողմէն վախնալու տեղ չունի, ու սկսաւ վար իջնել:

Այն ատեն կոմսը մոմով պատուհանին մտեցաւ, որպէս զի Շանդ-Էլիզէէն ամեն մարդ տեսնէ թէ մարդ մը պատուհանէ մը վար կ'իջնէ և ուրիշ մէկը մոմը կը բռնէ:

— Ի՞նչ կ'ընէք, պարոն արքայ, ըսաւ Քատրուս, եթէ Տրմա գիշերապահ զինուորները ասկէ անցնին... —

Եւ մոմը մարելով իջնալը շարունակեց. բայց մինչև որ պարտէզին հողը չկոխեց, իւր սիրտը բաւական չհանգարտեցաւ:

Մօնթէ-Քրիսթօ իւր ննջարանը մտաւ վերտին, և իւր արագ նայուածքը պարտէզին վրայ շրջելով, նախ Քատրուսը տեսաւ, որ վար իջնալէն ետև՝ պարտէզին մէջ պտոյտ մը բրաւ և գնաց իւր սանդուխը պատին ծայրը անկեց, որպէս զի իւր մտած կողմէն գուրս չելնէ:

Ետքը կոմսը փողոցը նայելով մարդը տեսաւ, որ ուղղակի պատին քովը վազեց և Քատրուսի իջնալու անկիւնին ետին պահուեցաւ:

Քատրուս կամաց կամաց սանդուխէն վեր ելաւ, և վերջին ոտքերուն հասնելով՝ գլուխը որմին քիւին վրայէն երկնցուց և միւս կողմը նայեցաւ, որպէս զի ապահով ըլլայ թէ փողոցը ամենևին մարդ չկայ:

Փողոցին մէջ ոչ մարդ կար և ոչ ձայն կը լսուէր:

Ինվալիտի ժամացոյցը ժամը մէկ հնչեց:

Այն ատեն Քատրուս պատին վրայ հեծաւ, սանդուխը վեր քաշեց, պատին վրայէն անցուց, ետքը անոր վրայէն սկսաւ իջնալ կամ լաւ ևս է ըսել երկու սիւններուն վրայէն վար սահել այնպիսի ճարպիկութեամբ մը, որ մարմնոյ այս կրթութեան մէջ ունեցած սովորութիւնը կը յայտնէր:

Բայց անգամ մը զտրվալրին վրայ ինքզինքը թողէն եւ

տե՛ս ալ չկրցաւ կենալ. պարսպ տեղը՝ կէս ճամբան հասած միջոցին մարդ մը տեսաւ որ ստուերին մէջ իւր վրայ կը յարձակէր. պարսպ տեղը՝ իւր ոտքը դետինը կոխած միջոցին՝ տեսաւ որ թե մը բարձրացած էր իւր վրայ. ինքզինքը պաշտպանելու շարժելէն առաջ այն թեք այնպիսի կատաղութեամբ կոնակին մէջ տեղը զարկաւ որ ֆատրուս սանդուխը ձեռքէն թողուց պոռալով.

— Օղնութեան հասէք — :

Գրեթէ անմիջապէս ետքը երկրորդ հարուած մը իւր կողին զարկաւ, ֆատրուս գետինը ինկաւ պոռալով.

— Մարդասպանը բռնեցէք — :

Վերջապէս իւր դետինը դլորած միջոցին, ոտիւր մազերէն բռնեց և երրորդ հարուած մը կուրծքին իջեցուց :

Այս անգամ ֆատրուս ուզեց վերստին պոռալ, բայց միայն հեծեծանք մը հանել կրցաւ. իւր երեք վէրքերէն արեան քերք վտակներ կը հոսէին :

Մարդասպանը տեսնելով որ այնուհետև չէր պոռար, մաղերէն բռնելով դուխը վեր վերցուց :

Ֆատրուսի աչերը գոցուեր էին և բերանը ծոռած :

Մարդասպանը զան մեռած կարծեց, դուխը ձեռքէն թողուց և աներևոյթ եղաւ :

Այն ատեն ֆատրուս անոր հեռանալը զգալով՝ իւր արմուկին վրայ ելաւ, և նուազուն ձայնով մը իւր բոլոր ուժովը պոռաց.

— Բռնեցէք մարդասպանը, կը մեռնիմ, օղնութեան հասէք ինձի, պարոն արբայ, օղնութեան հասէք ինձի — :

Այս վշտագին ձայնը գիշերուան ստուերին մէջ իւր արձագանգը հնչեց :

Գաղանի սանդուխին դուռը, ետքը պարտէզին դուռն ալ բացուեցաւ, և Ալի ու իւր տէրը ճրագներով հասան :

ՓՂԱԲԻՒ Ե.

ԱՍՏՈՒԹՈՑ ՉԵՌՔԸ

ԱՍՏՈՒՍ ողորմագին ձայնիւ շարունակ կը պոռար.

— Պարոն արքայ, օգնութեան հասէք, օգնութեան հասէք:

— Ի՞նչ եղար, հարցուց Մօնթէ-Քրիսթօ:

— Օգնութեան հասէք ինձ, կրկնեց Քատրուս. սպաննեցին զիս:

— Ահա հասանք. քաջալերութիւն:

— Ահ, ըմբօս. շատ ուշ հասար. իմ մեռնելս միայն տեսնելու համար եկար: Ո՛հ, ինչ հարուածներ ընդունեցի և որչափ արիւն կորսնցուցի —:

Այս ըսելով նուազեցաւ:

Ալի և իւր տէրը վերաւորեալը բռնեցին և սենեակ մը տարին. ուր Մօնթէ-Քրիսթօ նշան մը ըրաւ Ալիին որ հանուեցընէ զան, և այն ատեն անոր ընդունած երեք սոսկալի վէրքերը տեսաւ:

— Ազ Աստուած իմ, ըսաւ, քու վրէժխնդրութիւնդ երբեմն կ'ուշանայ, բայց կարծեմ այն ատեն երկիրքէն աւելի կատարեալը կ'իջնէ —:

Ալի ինչ ընելիքը հարցընելու համար իւր տիրօջը երեսը նայեցաւ:

— Գնա՛ թաղաւորի գործակալ Պ. Ա. Իլըֆօրը դաիր, որ

Սէնթ-Օնօրէ արուարձանը կը բնակի և հոս կանչէ: Գոնա, սպանին քովէն անցնելու ատենդ՝ արթնցուր զան և ըսէ որ երթայ բժիշկ մը կանչէ —:

Ալի հնազանդեցաւ և կեղծ արբան միշտ նուաղեալ ֆատրուսի հետ առանձին մնաց: Երբ ողորմելին աչքը բացաւ, կոմսը իրմէ քանի մը քայլ անդին նստած՝ խանդաղատութեան դէմքով անոր կը նայէր, և իւր շուրթերը շարժելով կարծես աղօթք մը կը մըմնային:

— Վերարոյժ մը բերել տուէք, պարոն արբայ, վերարոյժ մը, ըսաւ ֆատրուս:

— Կանչելու համար մարդ զրկեցի, պատասխանեց արբան:

— Գիտե՞մ որ օգուտ մը պիտի չընէ կենացս, բայց կրնայ զուցէ քիչ մը ոյժ տալ ինձ, վասն զի կ'ուզեմ յայտարարութիւնս ընելու ժամանակ ունենալ:

— Ի՞նչ բանի վրայ:

— Ձիս սպաննողին վրայ:

— Ուրեմն կը ճանչնաս զան:

— Անշուշտ կը ճանչնամ. Պէնէտէթթօն էր:

— Այն երիտասարդ ֆորսիացին:

— Նոյն ինքն:

— Ընկերդ:

— Այո՛, կոմսին տան յատակագիծը տալէն ետև՝ անտարակոյս յուսալով որ պիտի սրաննեմ զան և ինքը անոր ժառանգը պիտի ըլլայ, և կամ զիս սպաննելով՝ ինձմէ պիտի ազատի, փողոցին մէջ ինձ սպասեց և սպաննեց զիս:

— Բժիշկը կանչելու ժամանակնին թազուորի գործակալն ալ պիտի կանչեն:

— Շատ ուշ պիտի հասնի, ըսաւ ֆատրուս. կ'ըզգամ որ բոլոր արիւնս երակացս մէջէն կը պարպուի:

— Կեցիք քիչ մը —, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ:

Կոմսը դուրս ելաւ և հինգ վայրկեան ետքը սրուակով մը վերադարձաւ:

Ողեվարը, որուն անթարթ նայուածքը սոսկալի կ'երևէր, ամենեին վերցուցած չէր իւր աչքը այն դրան վրայէն, ուր կից բնազդմամբ կը դուշակէր թէ օդնօթիւն մը պիտի գայ:

— Հոնտ ըրէք, պարոն արբայ, շուտ ըրէք, ըսաւ. վերստին նուազում մը կ'ըզգամ—:

Մօնթէ-Քրիսթօ անոր մօտեցաւ և վերաւորելոյն մանիշակադոյն շրթանց վրայ երեք կամ չորս կաթիլ սրուակին պարունակած հեղուկէն կաթեցուց:

Քատրուս հառաչանք մը հանեց:

— Ո՛հ, ըսաւ, այդ հեղուկը կենդանութիւն տուաւ ինձ. քիչ մը ևս. . . քիչ մը ևս կաթեցուր:

— Երկու կաթիլ ևս կրնայ սպաննել զքեզ, պատասխանեց արբան:

— Ո՛հ, ինչո՞ւ մէկը չգար որուն մատնեմ՝ այն թշուառականը:

— Վուզնս որ ըսածներդ գրեմ և դուն ստորագրես:

— Այո. . . այո. . . —, ըսաւ Քատրուս, որուն աչքերը իւր մահուանէն ետև լուծելու վրէժին դաղափարէն կը փայլէին:

Մօնթէ-Քրիսթօ գրեց.

« Թուլոնի մէջ ինձի շղթայակից 59 թիւը կրող Քոստիացի Պենէտէթթոյէն սպաննուելով կը մեռնիմ »:

— Հոնտ ըրէք, շուտ ըրէք, ըսաւ Քատրուս, ալ պիտի չկրնամ ստորագրել—:

Մօնթէ-Քրիսթօ գրիչը Քատրուսին ներկայեց, որ իւր ոյժը ամփոփելով ստորագրեց և վերստին անկողնոյ վրայ ինկաւ ըսելով.

— Մնացածը դուք պատմեցէք, պարոն արբայ, ըսէք որ ինքզինքը Անտրէա Գալալդանթի կ'անուանէ, Իշխանաց պանդոկը կը բնակի, և. . . ո՛հ, ո՛վ Աստուած իմ, ահա կը մեռնիմ—:

Եւ Քատրուս երկրորդ անգամ նուազեցաւ:

Արքան սրուակը անոր թթին բռնեց. վիրաւորեալը աչքը բացաւ :

Նուազմանը մէջ վրէժխնդրութեան փափաքը ամենեին իւր մտքէն ելած չէր :

— Այս ամենը պիտի ըսէք, այնպէս չէ, պարոն արքայ :

— Այո, ասոնցմէ զատ ուրիշ բաներ ալ ունիմ ըսելու :

— Ի՞նչ բան :

— Պիտի ըսեմ թէ յուսալով որ կոմսը զքեզ պիտի ըստաննէր՝ այս տան յատակագիծը քեզ տուաւ : Պիտի ըսեմ թէ տոմսակաւ մը կոմսին տալէն այս բանս խմացուցեր է, և թէ կոմսը բացակայ ըլլալով, ես ընկալայ այն տոմսակը, և քեզ սպասեցի :

— Եւ պիտի զլիսատուի, այնպէս չէ, ըսաւ Քատրուս. կը խոտանաք ինձ որ պիտի զլիսատուի ան : Այս յուսով կը մնանիմ ես, և այս յոյսը պիտի օգնէ ինձ մտանելու :

— Պիտի ըսեմ, շարունակեց կոմսը, թէ ետեւէդ եկաւ, զքեզ լրտեսեց, և երբ այս տունէն դուրս ելնելդ տեսաւ, պատին անկիւնին քովը վազեց և պահուեցաւ :

— Աւրեմն այս ամենը տեսաք դուք :

— Յիշէ քեզի ըսած խօսքերս. « Եթէ ողջամբ տունդ վերադառնաս, պիտի հաւատամ որ Աստուած ներած է քեզ և ես պիտի ներեմ » :

— Եւ ինչո՞ւ չիմացուցիք ինձ, գոչեց Քատրուս իւր արմկան վրայ ելնելու ջանալով. ասկէ իջնելու տեսնա սպաննուելէքս գիտէիք և ինչո՞ւ չիմացուցիք :

— Վասն զի Աստուծոյ արդարութիւնը Պէնէտէթթոյի ձեռաց մէջ կը տեսնէի, և ես Նախախնամութեան կամաց հակառակելով, սրբապղծութիւն մը ընել պիտի կարծէի :

— Աստուծոյ արդարութիւն կ'ըսէք, պարոն արքայ. եթէ Աստուծոյ արդարութիւն մը կայ, դուք ամենէն աղէկ գիտէք որ շատ մարդիկ պէտք էին պատժուիլ և պատժուած չեն :

— Համբերութիւն, ըսաւ արքան այնպիսի ձայնով մը որմէ ողիվարը դողաց. համբերութիւն — :

— Ասկէ զատ, ըսաւ արքան, Աստուած ամենուն կ'ոչորմի, ինչպէս որ քեզի ողորմեցաւ. դատաւոր ըլլալէն առաջ հայր մ'է:

— Ուրեմն Աստուծոյ կը հաւատա՞ք դուք, ըսաւ Քատրուս:

— Եթէ մինչև հիմա անոր չհաւատալու դժբաղդու թիւնն ունենայի, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ, դքեզ տեսնելով պիտի հաւատայի—:

Քատրուս իւր կնճուած բռտերը դէսլ 'ի երկինք վերցուց:

— Մտիկ ըրէ, ըսաւ արքան իւր ձեռքերը վերաւորելոյն վրայ երկնցընելով՝ հրամայելու համար որ հաւատքը յարդէ. սլաւանմ հիմա այն Աստուծոյ քեզ ըրած բարիքը, զոր քու վերջին վայրկենիդ մէջ չես ուզեր ճանչնալ. Աստուած քեզի առողջութիւնն, ոյժ, ապահով դորձ մը, բարեկամներ իսկ, վերջապէս այնպիսի կեանք մը տուաւ, որով մարդ մը խղճի հանդարտութեամբ ու բնական փափաքանոց զոհուեանկութեամբ կրնայ երջանիկ ըլլալ. փոխանակ Աստուծոյ այս պարգևները վայելելու, որոնք շատ քիչ անգամ այնչափ առատութեամբ կը շնորհէ, տես դուն ինչ ըրիր. ինքզինքդ հեշտութեանց և արբեցութեան տուիր, և արբեցութեանդ մէջ ամենէն ընտիր բարեկամներէդ մէկը մտանցիր:

— Օգնութեան հասէք ինձի, զոչեց Քատրուս. քահանայի պէտք չունիմ այլ բժշկի. դուցէ մահու չափ վերաւորուած չեմ, դուցէ դեռ չմտնիմ և դուցէ կարենան ազատել զիս:

— Այնպէս մահու չափ վերաւորուած ես, որ եթէ բերած հեղուկէս երեք կամ իւր չկամեցընէի՝ մինչև հիմա մեռած էիր: Մտիկ ըրէ ուրեմն:

— Ա՛հ, ինչ տարօրինակ քահանայ մ'էք դուք, որ մեռեալները փոխանակ մտիթարելու կը յուսահատեցընէք:

— Մտիկ ըրէ, շարունակեց արքան. բարեկամդ մտանցէ՞դ ետե՛ Աստուած սկսաւ չէ թէ պատժել զքեզ այլ իմաց տալ. չբաւորութեան մէջ ինկար և անօթեցար. ժամանակդ անցուցիր այնպիսի կեանքի մը փափաքելով, զոր ստա-

նախու համար կրնայիր անցընել, և չբաւորուեթիւնդ պատճառ բռնելով արդէն կը մտածէիր մեղք մը գործելու, երբ Աստուած քեզի հրաշք մը բրաւ, ու քու թշուառութեանդ մէջ իմ ձեռքս հարստութիւն մը զըկեց քեզի, թշուառ, այնպիսի մեծ հարստութիւն մը որ երբէք ստացած չէիր: Քայց այս անակնկալ, անյուսալի և անլուր հարստութիւնը ստացած ժամուգ անգամ չբաւականացար, ուղեցիր կրկնապատկել զայն. ինչ միջոցաւ, սպանութեամբ մը: Կրկնապատկեցիր զայն, և այն ատեն Աստուած զքեզ մարդկային արգարութեան ասջև հանելով՝ խլեց զայն քեզմէ:

— Հրէան մնացընել ուզողը ես չէի, ըսաւ Քատրուս, լա Գարդոնթն էր:

— Այո՛, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ, և Աստուած, որ միշտ ողորմած է, ներեց դատաւորներուդ որ խօսքերուդ զթան և կեանքդ ազատեն:

— Այո՛, ինչ մեծ շնորհք որ զիս մշանջե՛նաւոր թիապարտութեան մատնեցին:

— Այսու ամենայնիւ, անիրաւ, այս շնորհքը քեզ եղած ժամանակը իբր շնորհք ընդունեցիր. քու վատ սիրադ, որ մահուան առջև կը դողար, մշտնջենաւոր թիապարտութիւնը լսելով՝ ուրախութենէն կը խայտար, ըստ որում ամեն թիապարտեալուն պէս դուն ալ ըսիր, « Գերեզմանը դուռ չունի, բայց թիանոցը ունի »: Եւ իրաւունք ունէիր. քանզի թիանոցին այս դուռը անյուսալի կերպով առջիդ բացուեցաւ. Անդդիացի մը, որ թիապարտութենէ երկու հոգի ազատելու ուխտ ըրած էր, Թուլոն այցելութեան կու գայ. դիպումը այնպէս կը բերէ որ այն երկու հոգին դուն ու քու ընկերդ ըլլաք. քեզի համար երկինքէն երկրորդ հարստութիւն մը կ'իջնէ. մի և նոյն ժամանակը ստակ և հանդստութիւն կը գանես, դուն որ թիապարտի կեանք մը վարելու դատապարտուած էիր, ամեն մարդոց պէս կրնայիր կեանք մը վարելու սկսիլ. այն ատեն դուն, ո՛վ ապիրատ, երբորդ անգամ

զԱստուած փորձելու կ'ելնես: Աւնեցածս բաւական չէ ինձ, ըսիր, ինչ ատեն դուն մինչև այն օրը ունեցածէդ շատ աւելի ունէիր, և առանց պատճառի ու ատանց բարութանաց երրորդ մեղք մը գործեցիր: Աստուած ձանձրացաւ քեզմէ և պատմեց —:

Քատրուս յայանապէս կը տկարանար:

— Քիչ մը ջուր, ըսաւ, ծարաւի եմ, կը պապակիմ —:

Մօնթէ-Քրիսթօ բաժակ մը ջուր տուաւ անոր:

— Անօրէն Պէնէտէթթօ, ըսաւ Քատրուս բաժակը տալով, պիտի աղատես դուն:

— Մարդ պիտի չաղատի, ևս եմ քեզի ըսողը, Քատրուս . . . Պէնէտէթթօն պիտի պատժուի:

— Արեմն դուք ալ պիտի պատժուիք, ըսաւ Քատրուս. ըստ որում ձեր քահանայութեան պարտքը չկատարեցիք . . . պէտք է՛ք շթողուլ Պէնէտէթթօն որ զիս սպաննէր:

— Ա՛ս, ըսաւ կոմսը այնպիսի ժողտով մը որ մտեալը ստեղծումը սառեցուց, ևս պէտք չէի թողուլ Պէնէտէթթօն որ զքեզ սպաննէր այն ժամուն որ կուրծքս ծածկող վերտ զբահն դեմ դաշոյնդ շախշախեցիր . . . : Այո՛, եթէ զքեզ խոնարհ և զղջացած գանձի, դուքէ արդիւնէի Պէնէտէթթօն զքեզ սպաննելէ, բայց ևս զքեզ գոռոզ և արիւնախանձ տեսայ և թողուցի որ Աստուծոյ կամքը կատարուի:

— Ես չեմ հաւատար Աստուծոյ, դոչեց Քատրուս, և ոչ իսկ դուք կը հաւատար . . . սուտ կը խօսիք . . . սուտ կը խօսիք . . . :

— Առէ՛, ըսաւ արքան. վասն զի արեանդ վերջին կաթիլներն են որ կը թափես . . . : Ա՛հ, Աստուծոյ չե՛ս հաւատար, և Աստուծմէ հարուածելով կը մեռնիս . . . : Ա՛հ, չե՛ս հաւատար այն Աստուծոյ, որ ներելու համար միայն ազօթք մը, խօսք մը և արտասուք մը կը խնդրէ . . . այն Աստուծոյ, որ կրնար մարդասպանին դաշոյնին այնպիսի ուղղութիւն մը առնել որ մէկ հարուածով զքեզ սպաննէր. բայց Աստուծ

քառորդ մը ժամանակ տուաւ քեզի որ զղջաս . . . : Արթնցի՛ր քունէդ , թշուառ , և զղջա՛ :

— Ոչ , ըսաւ Քատրուս , ոչ , չեմ զղջար . Աստուած չկայ , նախանձամբութիւն չկայ , այլ միայն դիպուած մ'է աշխարհի մէջ :

— Նախանձամբութիւն մը կայ , Աստուած մը կայ , ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ , և ապացոյցը այն է որ դուն այդպէս անկողնոյ մէջ պառկած և յուսահատած կը գտնուիս և զԱստուած կ'ուրանաս , իսկ ես քու առջիդ կանգնած , հարուստ , երջանիկ , ողջ և առողջ կը գտնուիմ , և ձեռքս միացուցած եմ այն Աստուծոյ առջև , որուն չհաւատալ կը ցուցընես , սա կայն սրտիդ խորութեանը մէջ կը հաւատաս անոր :

— Բայց դուք ո՞վ էք , հարցուց Քատրուս իւր կիսամեռ աչքը կոմսին վրայ յարելով :

— Աղէկ նայէ , ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ մոմը առնելով և իւր երեսին մօտեցընելով :

— Արբան . . . արբայ Պիզոնին էք . . . — :

Մօնթէ-Քրիսթօ իւր գէմքը այլայլող կեղծամբ զլսէն վերջուց , և իւր սև դեղեցիկ մազերը թողուց , որոնք այնպէս շնորհալի կերպով իւր գեղնած գէմքը կը շրջանակէին :

— Ո՛հ , ըսաւ Քատրուս ահաբեկ , եթէ այդ սև մազերը չունենայիք , պիտի ըսէի թէ դուք այն Անդղիացին էք , պիտի ըսէի թէ դուք լորտ Աիլմորն էք :

— Ես ոչ արբայ Պիզոնին եմ և ոչ լորտ Աիլմորը , ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ . աղէկ նայէ երեսս , նայուածքդ աւելի հեռուները տար , անցեալ ժամանակները միտքդ բեր — :

Ամսին այս խօսքերուն մէջ մաղնիսական զօրութիւն մը կար , որով որոբմելոյն սպառած զգացումները վերջին անգամ կենդանութիւն մը առին :

— Ո՛հ , իբրք ինձ այնպէս կ'երևի , ըսաւ Քատրուս , թէ զձեզ տեսած և ժամանակաւ ճանչցած եմ :

— Այո՛ , Քատրուս , այո՛ , դուն զիս տեսած ես , այո՛ , և ճանչցած իսկ — :

— Բայց ո՞վ էք դուք , և ինչո՞ւ կը թողուք որ մեռնիմ էրք
դիս տեսած և ճանչցած էք :

— Ասան զի անկարելի է որ ազատիս , Քատրուս , վասն
զի ընդունած վէրքերդ մահացու են : Եթէ ազատել կարե-
նայիր , Աստուծոյ զթու թիւնը պիտի համարէի զայն , և հօրս
գերեզմանին վրայ կ'երգնում որ զքեզ 'ի կեանս և 'ի զըզ-
ջում կոչելու պիտի աշխատէի :

— Չեր հօրը գերեզմանին վրայ կ'ըսէք — , ըսաւ Քատ-
րուս վերջին ոյժը ամփոփելով և քիչ մը վեր ելնելով , որ-
պէս զի ամեն մարդոց նուիրական եղած այն երգումը ընող
անձը աւելի մտէն տեսնէ . — Ե՛հ , ո՞վ էք դուք ուրեմն — :

Կոմսը անոր ճղնածափին յառաջանալը ակնդէտ կը գննէր .
հասկըցաւ որ կենդանութեան այս ոյժը վերջինն էր , ուստի
սղեվարին մօտեցաւ , և հանդարտ ու միանգամայն տխուր
նայուածքով մը անոր նայելով՝

— Ես . . . , ըսաւ անոր ականջին , . . . եմ — :

Եւ իւր հագիւ բացուած շուրթերը այնպիսի ցած ձայնով
անուն մը արտասանեցին , զոր կոմսը կ'երեւէր թէ ինքն ալ
լսելու կը վախնար :

Քատրուս , որ ծնդացը վրայ ելեր էր , թեկերը երկնցուց ,
եւ քաշուելու փորձ մը ընելէն ետե՛ւ՝ ձեռքը միացուց և իւր
բոլոր ուժովը վեր վերջընելով՝

— Ո՞վ Աստուած , ո՞վ Տէր Աստուած , ըսաւ , ներէ ինձի
զքեզ ուրանալուս համար . այո՛ , դուն տիեզերաց Աստուածն
ես , երկնքի մարդոց հայրը և երկրի մարդոց դատաւորը :
Աստուած իմ , ո՞վ Տէր , որչափ ժամանակ զքեզ ուրացայ .
Աստուած իմ և Տէր , ներէ ինձի , Աստուած իմ և Տէր ,
ընդունէ զիս — :

Եւ Քատրուս աչքը դոցեց և կոնակին վրայ ինկաւ վերջին
ճիշ մը և վերջին հառաչանք մը հանելով :

Բերնէն և երեք մեծ վէրքերէն հոսած արիւնը անմիջա-
պէս գազրեցաւ :

Քաարուս մտեր էր :

— Մէ՛ — , ըսաւ կոմսը աչքը դիակին վրայ յարելով , ուրուն դէմքը արդէն այլազուններ էր այս սոսկալի մահաւտնէն :

Տասը վայրկեան ետքը՝ բժիշկը և թագաւորի դորձակալը եկան՝ մէկը դո՛ւստպանին և միւսը Ալիին հետ , ու արքայ Պիւզոնին տեսան , որ մտեալին քովը կ'աղօթէր :

ԳԼՈՒԽ Զ

ՊՈՅՆ

Տաս և հինգ օր շարունակ՝ այսպէս կոմսին տան մէջ տեղի ունեցած դողութեան այն յանգուզն փորձին խօսքը կ'ըլլար Բարիզի մէջ : Պէնէտէթթօն իբր մարդասպան հաստատող յայտադրի մը՝ մտեալը ստորագրեր էր : Ատիկանութեան ուշադրութիւնը հրախրուեցաւ մարդասպանը գտնելու համար ամեն միջոց 'ի գործ գնել :

Քատրուսի գառչոյնը, զողի լսպտերը, բանալիներու տըր-
ցակը և զդեատները, բայ 'ի բաճկոնէն, որուն զանուիլը
անկարելի եղաւ, ոստիկանութեան յանձնուեցան, և մարտինը
զիակոնց ծանօթարանը տարուեցաւ :

Կանը ամենուն կը պատասխանէր թէ իւր Օթէոյլի տունը
դանուած ժամանակը այս զէպքը պատահեալ է և հեռեւարար
իւր ամեն զիտցածը արբայ Պիզոնիէն լսածն էր, որ խիստ
մեծ բարերազգութեամբ իրմէ խնդրեր էր որ այն իրիկունը
իւր տունը անցընէ, որպէս զի իւր գրքատան մէջ ունեցած
քանի մը թանկագին գրքերուն մէջէն խուզարկութիւններ ընէ :

Պէրթուչիօ միայն կը դունատէր ամեն անգամ որ Պէնէ-
տէթթոյլի անունը իւր առջևը կ'արտասանուէր, բայց ամենե-
ւին պատճառ մը չկար որ մէկը Պէրթուչիոյի զեղնութիւնը
նշմարէր :

Վիլըֆօր գործուած 'ոճիւրը հաստատելու համար կանչուե-
լով, գործը իւր վրայ առեր էր և իրեն յանձնուած յանցա-
ւորաց ամեն դատերուն մէջ 'ի գործ գրածին պէս մեծ ե-
ռանդեամբ դատատանական խուզարկութիւններ կ'ընէր :

Բայց երեք շաբաթ անցան և ամենէն մանրաքնին հետազօ-
տութիւնները յաջող վիճակն մը չունեցան, ամեն մարդը ս-
կսեր էր մտնալ կոմսին տան մէջ տեղի ունեցած գողութեան
փորձը և զողին իւր մեղսակցէն սպաննուիլը, ու ամենուն ու-
շագրութիւնը օրիորդ Տանկլարի հետ Անտրէա Գալալլանթի
կոմսին մերձաւոր ամուսնութեան վրայ դարձաւ :

Այս ամուսնութիւնը գրեթէ երեան ելած էր, և երիտա-
սարդը սեղանաւորին տունը իրր նշանած կ'ընդունուէր :

Պ. Գալալլանթիի հօրը զիր գրեր էին, ան ալ այս ամուսնութիւնը խիստ յարմար գտեր էր, բայց իւր պաշտօնին
պատճառաւ Բարմայէն բացակայ ըլլալ չկրնալուն համար իւր
վիշտերը կը յայտնէր և կ'իմացընէր որ հարիւր յիսուն հա-
զար ֆրանք եկամուտին գրամագլուխը տալու կը հաւանի :

Այնպէս օրոշուած էր որ երեք միլիոն ֆրանքը Տանկլարի

քոզը դրուի և սեղանաւորը զանոնք բաննցընելով շահը երիտասարդին տայ . քանի մը հողի փորձեր էին երիտասարդին կասկածներ տալու իւր ապստանի աներին կացութեան հաստատութեանը վրայ , որ քանի մը ժամանակէ 'ի վեր հետդհեակ գրամական մեծ կորուստներ կը կրէր . սակայն երիտասարդը անշահասիրութեամբ և մեծ վստահութեամբ այն ամեն սնտախի խօսքերը մերժեց և անոր վրայ սեպուհին խօսք մը անդամ չխօսելու ազնուութիւնը ունեցաւ :

Սեպուհն ալ Անարէա Գազալցանթի կոմսը չափազանց կը սիրէր :

Բայց օրիորդ Էօմէնի Տանկլար նոյն սէրը չունէր . ամուսնութեան զէմ ունեցած իւր բնազդական ատելութեանը մէջ Անարէային ընդունելութիւն տուեր էր իբր փիջոց մը Վորս սէրֆը հեռացընելու . սակայն հիմա որ Անարէա իրեն խիստ կը մօտենար , օրիորդը սկսեր էր յայտնի առելութիւն մը զգալ Անարէայի համար :

Թերևս սեպուհը դիտած էր իւր աղջկան այս պաղուծիւնը , բայց աղջկան կողմէն մտային հաճոյք մը համարելով , շտեմնել ձեացուցեր էր զայն :

Այսու ամենայնիւ Պոչանին խնդրած պայմանաժամը գրեթէ անցեր էր . սակայն Վորսէրֆ կրցեր էր Վօնթէ-Քրիսթոյի տուած խրատին յարգը ճանչնալ , քանզի կոմսը յորդորեր էր զինքը թողուլ որ գործը ինքնին խափանուի . զօրագ լիւին վրայ հրատարակուած յայտարարութիւնը մէկը նորոգած չէր , և Եանեայի բերդը մատնող պաշտօնատարը՝ ատենակալաց ամուրը բազմող ազնիւ կոմսն ըլլալը մէկը չէր յայտնած :

Ելլէր այն գործին մէջ նուազ նախատուած չէր . վասն զի անշուշտ իւր սիրտը վերաւորող այն քանի մը տողերուն մէջ զինքը անպատուելու դիտաւորութիւն մը կար . բաց յայսմանէ Պոչանին խօսակցութիւնը վերջացընելուն կերպը իւր սրտին մէջ գտն յիշատակ մը թողուցեր էր : Աւստի իւր մտաց մէջ յայ մենամարտութեան գաղափարը կը գրկէր , ու

բուն բուն պատճառը իւր վկաներէն իսկ զաղտնի պահել կը յուսար, եթէ Պոշան մենամարտութեան առաջարկութիւնը ընդունէր:

Իսկ Պոշան Ալպէրի ըրած այցելութենէն ՚ի վեր աներևոյթ եղեր էր, և զինքը հարցընողներուն կը պատասխանէին թէ քանի մը օրուան ճամբորդութիւն ընելու համար բացակայ կը գտնուի:

Բայց ո՛ւր կը գտնուէր, մէկը չէր գիտեր:

Ատառ մը Ալպէրի սենեկատանը զինքը արթնցընելով՝ Պոշանին գալուստը իմացուց:

Ալպէր աչքերը շփելով հրամայեց որ գետնայարկի ծխարանը գահէլճին մէջ Պոշանը սպասեցընեն, ու ինքը զգետնները հաղաւ և վար իջաւ:

Պոշան գահէլճին երկայնութեամբը կը պտըտէր, երբ Ալպէր տեսաւ՝ կանգ առաւ:

— Առանց սպասելու ինձի, որ այսօր ձեզ այցելութիւն մը ընել կը յուսայի, անձամբ տունս ներկայանալու զիջումնիդ ինձ աղէկ նշան մը կ'երևի, պարոն, ըսաւ Ալպէր, ըսէք շուտով, երկնցընեմ ձեռքս ըսելով. Պոշան, յանցանքնիդ խոստովանեցէք և բարեկամնիդ մի կորսնցընէք, թէ՛ պարզապէս հարցընեմ. Ա՛ր զէնքը կ'ընտրէք:

— Ալպէր, ըսաւ Պոշան այնպիսի տխրութեամբ մը, որ երիտասարդը ապշեցուց, նստինք առաջ և խօսինք:

— Ընդ հակառակն, պարոն, ինձ կ'երևի թէ նստելն առաջ պատասխան մը ունիք տալու:

— Ալպէր, ըսաւ օրադրապետը, այնպիսի պարագաներ կան, որոնց դժուարութիւնը ճիշդ պատասխանին մէջն է:

— Հարցումս կրկնելով՝ ձեր պատասխանը կը գիւրացընեմ ես, պարոն. Յօդուածը յետս պիտի կոչէք թէ ոչ:

— Մորսէրֆ, մարդս պէտք չէ բաւականանալ այժմ կամ ոչ պատասխանելու այն հարցումներուն, որոնք զօրապետի տեղակալ և Գաղղիոյ ատենակալ Պ. Մորսէրֆ կոմսին պէս

մարդու մը պատուոյն, ընկերային կայութեանը և կենացը կը նկատեն:

— Աւրեմն ինչ ընել պէտք է:

— Ե՛նչ որ ևս ըրի, Ալլէր, ստակը, ժամանակը և յոյնութիւնը բան մը չեն երեւիր մարդոս երբ խնդիրը բոլոր ընտանիքի մը համբաւոյն և շահուցը վրայ է: Բարեկամի մը հետ ՚ի մահ մենամարտութիւն մը ընդունելու համար հաւանականութիւններ պէտք չեն, այլ ստուգութիւններ, երբ սուրս կամ ատրճանակիս բլթակը այնպիսի մարդու մը վրայ քաշեմ, որուն ձեռքը երեք տարիէ ՚ի վեր սեղմած ևմ, պէտք եմ գոնէ գիտնալ թէ ինչ պատճառաւ այնպիսի բան մը կ'ընեմ, որպէս զի այնպիսի հանգարտ սրտով և անխտով խղճիւ ասպարէզին վրայ նետուիմ, որոնց մարդս պէտք ունի երբ իւր բազուկը իւր կեանքը սխալ ազատէ:

— Ետքը՞, ետքը՞, հարցոյց Մորսէրֆի անհամբերութեամբ, վերջապէս ինչ ըսել կ'ուզէք:

— Ըսել կ'ուզեմ թէ Եանեայէն կու գամ:

— Գո՞ւր Եանեայէն կու գաք:

— Այո՛, ևս:

— Անկարելի է:

— Սիրելիդ իմ Ալլէր, ահա անցադիրս, քննեցէք Ճեյնոյի, Միլանի, Աննետիկի, Թրեստի, Յէլվինոյի և Եանեայի տեսագրողները: Հասարակապետութեան և երկու միւս տէրութեանց դրոշմերուն կը հաւատամք —:

Ալլէր իւր նայածքը անցադրին վրայ շրջելէն ետե՛ղար մանքո՞ղ Պոշանին վրայ դարձուց:

— Եանեա գացիր, ըսաւ:

— Ալլէր, եթէ դուք օտարական մը, անձանօթ մը կամ այն Անդղիացոյն պէս պարզ լորտ մը ըլլայիք, որ երեք կամ չորս ամիս տաջ ինձմէ իրաւունք փնտռելու եկաւ, և ես ազատելու համար ստաննեցի զան, կը հասկընա՞ք՝ այնչափ հոգս չէի ընե՞ր. բայց ես տեսայ որ ակնածութեան պարտք մը ու

նէի կատարելու . ուստի ութ օր ճամբայ ըրի երթալու և ութ օր ալ գալու համար . սակէ զառ չորս օր քառասնօրաւայրը կեցայ և քառասուն և ութ ժամ Եաննա . ասով ճիշդ երեք շաբաթ կ'ընէ . այս գիշեր Բարիդ հասայ , և ահա հիմա ձեզ եկայ :

— Տէր Աստուած , այս սրչափ շրջասացութիւններ կ'ընէք , Պոչան , և սրչափ կ'ուշացրնէք սպասած խօսքս ըսելու :

— Վասն զի ստուգիւ , Ալլիէր . . . :

— Կ'երևի թէ կ'երկմախք :

— Այո , կը վախնամ :

— Ձեր թղթակցին զձեզ խաբելը խոստովանելու կը վախնաք . ո՛հ , անձնասիրութիւննիդ մէկ դի թողուցէք , Պոչան , ձեր աներկիւղութիւնը չկրնար կասկածելի ըլլալ :

— Ո՛հ , այդ չէ սրտճառը , մբմնջեց օրագրապետը . ընդ հակասան . . . — :

Ալլիէրի դոյնը սոսկալի կերպով նեանց . խօսելու փորձ փորձեց , բայց ձայնը շուրթերէն դուրս չկրցաւ ելնել :

— Բարեկամ , ըսաւ Պոչան խիստ խանգաղատալի ձայնով մը , հաւատացէք որ երջանիկ պիտի ըլլայի եթէ ձեր ներս , դուրթիւնը խնդրելու գայի , և այդ ներողութիւնը յօժարու թեամբ պիտի խնդրէի . բայց , աւաղ . . . :

— Ի՛նչ ըսել կ'ուզէք :

— Ըսել կ'ուզեմ թէ հրատարակութիւնը ստոյգ է , բարեկամ :

— Ի՛նչպէս , ուրեմն այն Գաղղիացի պաշտօնատարը . . . :

— Այո :

— Այն Գեղրնանը :

— Այո :

— Իւր աիրոջ բերդը մատնող այն նենգաւորը . . . :

— Ներեցէք ինձ ըսելու , բարեկամ , թէ քու հայրդ էր ան — :

Ալլիէր սոսկալի շարժում մը ըրաւ Պոչանին վրայ յարձա-

կե լու համար . բայց օրադ բապետը աւելի քաղցր նայուածքով մը քան թէ իւր երկնցուցած ձեռքովը արդիւնք զան :

— Տեսէք , բարեկամ , ըսաւ ծոցէն թուղթ մը հանելով , ահա սպացոյցը — :

Ալլպէր թուղթը բացաւ . Եանեայի շորս անուանի բնակչաց վկայագիրն էր այն , որոնք կը հաստատէին թէ Թէրէ-աէլէնի Ալի-բաշային ծառայութեանը տակ գտնուող Ֆէրնան Մոնտէկո վարժիչ հարիւրապետը երկու հազար քսակ դրամ ընդունելով Եանեայի բերդը մտանց :

Ստորագրութիւնները հիւպատոսէն վաւերացեալ էին :

Ալլպէր դեզնելով ուժասպառ թեւթոռի մը վրայ ինկաւ :

Այս անգամ տարակուսելու տեղ չկար . իւր ընտանեաց անունը կատարեալ յիշուած էր :

Ուստի վայրկեան մը անձայն և ախուր լուսթենէ ետև՝ իւր սիրտը ուռեցաւ , պարանոցին երակները ընդարձակուցան , և արաստուաց հեղեղ մը իւր աչերէն հոսեցաւ :

Պոչան , որ խորին արգահատութեամբ երիտասարդին երեսը նայեր էր , սաստիկ վշտակցութեամբ անոր մօտենալով ըսաւ .

— Ալլպէր , հիմա միտքս հասկըցաք , այնպէս չէ՞ : Ուղեցի ամեն բան անձամբ տեսնել և քննել , յուսալով որ ստանալու տեղեկութիւններս ձեր հօրը համար նպաստաւոր պիտի ըլլան , և ես պիտի կարենամ անոր իրաւունքը պաշտպանել : Բայց ընդ հակառակն՝ առած տեղեկութիւններս կը հաստատեն որ այն վարժիչ պաշտօնատարը , այն Ֆէրնան Մոնտէկոն , որ Ալի-բաշայէն ընդհանուր կառավարչի ախողոսը ընդուներ է , բուն կոմս Ֆէրնան տը Մորսէլֆն է . այն անունն ձեր բարեկամաց կարգը ընդունելու համար ինձ ըրած պատիւնիդ յիշելով վերադարձայ և ձեր քովը վազեցի եկայ — :

Ալլպէր միշտ իւր թեւթոռին վրայ երկնցած՝ երկու ձեռքը աչացը վրայ բռներ էր , որպէս թէ կ'ուզէր արդիւնել այն լոյսը որ մինչև իրեն կը հասներ :

— Ազգեցի եկայ, շարունակեց Պոչան, որպէս զի ըսեմ ձեզ, Ալպէր, թէ մեր ծնողաց յանցանքը այս գործելու և անդործութեան ժամանակներուն մէջ իրենց զաւակացը վրայ չեն կրնար ինչալ: Ալպէր, շատ քիչ մարդիկ կան որոնք առանց իրենց զինուորական համազգեստը կամ գատաւորի պատմուճանը տղմի կամ արեան բիծով արատաւորելու՝ մեր մանկութեան ժամանակ պատահած այն յեղափոխութիւնները անցընեն: Ալպէր, հիմա որ ամեն ապացոյցներն ունիմ, հիմա որ ձեր գաղտնեաց տէրն եմ, մէկը չկրնար բռնադատել զիս այնպիսի կռիւ մը ընելու, որուն համար ապահով եմ որ ձեր խիղճը մեղք մը գործածի պէս պիտի մեղադրէ զձեզ, բայց ես հիմա այնպիսի բան մը պիտի առաջարկեմ զոր դուք չէիք կրնար ինձմէ պահանջել, կ'ուզէք որ անհետացընեմ այն ապացոյցները, յայտարարութիւնները և վկայութիւնները, որոնք միայն իմ ձեռքս կը գտնուին. կ'ուզէք այն քստմենի դաղտնիքը իմ և ձեր մէջը մնայ: Պատուոյս վրայ կը խոստանամ որ երբէք բերանէս դուրս պիտի չհանեմ. ըսէք, կ'ուզէք, Ալպէր. ըսէք, կ'ուզէք, բարեկամ —:

Ալպէր Պոչանին պարանոցը նետուեցաւ:

— Ա՛հ, ազնիւ սիրտ, դռչեց:

— Ահա առէք —, ըսաւ Պոչան թղթերը Ալպէրին ներկայացընելով:

Ալպէր գողգոջուն ձեռք յափշտակեց զանոնք, ծամըտակեց, և պատռել մտածեց. բայց վախնալով որ թղթին մէկ փոքրագոյն մասնիկը հողմէն տարուելով՝ օր մը պիտի վերագառնայ իւր ճակտին զարնուելու, զլանիկներու համար միշտ վառ կեցած մոմին մօտեցաւ, և ամենէն փոքրիկ կտորն ալ այրեց:

— Սիրելի բարեկամ, ազնիւ բարեկամ, մրմնաց Ալպէր թղթերը այրելու ատեն:

— Այս ամենը անհաճոյ երազի մը պէս թող մոցուի, սեպցեալ թղթին վրայ ընթացող վերջին կայծերուն պէս

թող մարի և այս ընկ ժոխերնեքն և ընող վերջին մուխին
պէս անհետանայ :

— Այժմ, այժմ, ըստ Աւրդեր, և միայն մշանջենուոր բա-
րեկամութիւն մը թող մնայ, զոր իմ ազատչիս կ'ուխտեմ,
այնպիսի բարեկամութիւն մը, որ իմ զաւակներս ձեր զա-
ւակացը հազորդեն, այնպիսի բարեկամութիւն մը, որ մի ա-
յիշեցընէ ինձ թէ երակացս արիւնը, մարմնոյս կեանքը և
անուանս պատիւը ձեզ պարտուոր եմ. ըստ որում եթէ
այսպիսի բան մը յայտնուէր, ո՛հ, Պոշան, Ճշմարիտ կ'ը-
սեմ որ ուզեղս կը ճաթեցընէի, և կամ, ո՛հ, խեղճ
մայրս, ըստ որում անշուշտ պիտի չուզէի նոյն հարուածով
մայրս աչ սպաննել, և կամ իմ հօյրենի երկրէս հեռանալ
պէտք էի :

— Սիրելիք իմ Աւրդեր —, ըստ Պոշան :

Բայց երիտասարդը այն յեղակարծ և զոզցես կեղծ ուրա-
խութիւնը շուտով թօթափելով, աեւրի խորին արտամութեան
մը մէջ ինկաւ վերստին :

— Ի՛նչ կ'ըլլար, բարեկամ, ըստ Պոշան, որիշ ի՛նչ
ունիք :

— Սիրտս զրեթէ կտրուած է, Պոշան. հօր մը անարատ
անուան իւր որդւոյն ազգած յարգանքն, վստահութենէն
և հպարտութենէն մանրերկրորդի մը մէջ չբաժնուիր մարդ :
Ո՛հ, Պոշան, Պոշան, հիմա ես ինչպէս իմ հօրս քովը պի-
տի երթամ . . . : Պիտի հեռացընեմ ճակատս երբ իւր շուր-
թեքը անոր մօտեցընէ, և ձեռքս երբ իւր ձեռքին դպչի :
Ո՛հ, Պոշան, ինչ թշուառ մարդ մ'եմ եղեր ես, մայր իմ,
ողորմելի մայր իմ, ըստ Աւրդեր իւր արտասուօք թրջուած ա-
չերուն միջոցէն իւր մօրը կենդանադրին նայելով. սրշափ
վշտացած պիտի ըլլաս եթէ այս բանս իմացած ես :

— Քաջաւերութիւն, բարեկամ, ըստ Պոշան անոր երկու
ձեռքէն բռնելով :

— Բայց ձեր օրագրին մէջ հրատարակուած առաջին յայ-

տարարութիւնը սիրկից եկած է : դռնէն Վլայէր : այս ամենուն
ետին անձանութ ատելութիւն մը և աներեւոյթ թշնամբ մը կայ :

— Ելէր աւելի մեծ պատճառ մ'է սիրտ առնելու , Վլայէր ,
ըսաւ Պոչան : ձեր դիմաց վրայ այլայլութեան հետք մը մի
թողուք . ձեր վիշտերը սրտերնուդ մէջ պահեցէք , ինչպէս
որ ամպերը իրենց մէջը կը պահեն աւերն ու մահը , որոց մա-
հարերը զաղանիքը միայն մորթիկը ծագած ժամանակը կը հաս-
կըցուի : Աւստի , բարեկամ , ձեր ոյժը փոթորիկը պայթելու
վայրկենին պահեցէք :

— Բայց կը կարծէք որ ասոնց վերջը եկած չէ՞ տակաւին ,
ըսաւ Վլայէր ահարեկ :

— Ես չեմ կարծեր , բարեկամ , բայց վերջապէս ամեն
բան կարելի է : Աղէկ միտքս եկա :

— Ի՞նչ բան , հարցուց Վլայէր տեսնելով որ Պոչան կ'երկ-
մաէր :

— Օրիորդ Տանկլարի հետ անշուշտ պիտի ամուսնանաք :

— Ի՞նչ մտօք կը հարցընէք այդ բանը ասանկ ժամանակ ,
Պոչան :

— Վասն զի իմ կարծեօքս այն ամուսնութեան լուծումը
կամ կատարումը այս միջոցիս մեր միտքը զբաղեցընող խըն-
դրոյն հետ կապակցութիւն ունի :

— Ի՞նչպէս , ըսաւ Վլայէր բարկութենէն իւր ճակատը բոր-
բոքելով , ուրեմն կը կարծէք որ Պ . Տանկլար . . . :

— Ձեր ամուսնութեան ինչ վիճակի մէջ ըլլալը միայն կը
հարցընեմ . դուք իմ խօսքերս ուրիշ մտօք մի առնուք , և
մեծ կարեօրութիւն մը մի տաք անոնց :

— Ե՛յն ամուսնութիւնը լուծուեցաւ , ըսաւ Վլայէր :

— Աղէկ — , ըսաւ Պոչան :

Ետքը տեսնելով որ երկուսսարդը իւր ախրութեան մէջ
պիտի իյնայ վերստին ,

— Ստուգիւ , Վլայէր , ըսաւ , հաւատացէք ինձի , զաղա-
նիքը խմանալու վրայ ենք , կառքով կամ ձիով անտառի շք-

ջագայութիւնը կրնայ ձեր տխրութիւնը փարատել, որմէ ետե կ'երթանք տեղ մը ճաշելու, և դուք ձեր գործին կը դատնաք ու ես իմ գործին :

— Յօժարութեամբ, ըսաւ Ալպէր, ոտքով կ'երթանք, կարծեմ քիչ մը յոգնութիւնը կրնայ օգուտ ընել ինձ :

— Թող այնպէս ըլլայ —, ըսաւ Պոշան :

Եւ երկու բարեկամները հետիտան դուրս ելան, ու ծառուղին զարկին : Մատըլէնի առջև հասնելով,

— Աեցիք, քանի որ ճամբանուս վրան է, ըսաւ Պոշան, եկէք քիչ մը Պ. Մօնթէ-Քրիսթօն տեսնելու երթանք, ան կը զուարճացընէ զմեզ. մտքերը հանդարտեցընող զտրմանալի մարդ մ'է և երբէք հարցուփորձ չընէր. իմ կարծեօքս հարցուփորձ չընող մարդ իկ ամենէն աղէկ միտիւարողներն են :

— Շատ աղէկ, ըսաւ Ալպէր, երթանք, ես կը սիրեմ զան — :

ՔՐԻՍՏՈՅ Է՝

ՃԵՆԵՊԵՐ ՀՈՐԿՈՒԹԻՒՆԸ

ՄՕՆԹԷ-ՔՐԻՍՏՈՅ երկու երիտասարդները միատեղ տեսնելով ուրախութեան ձայն մը հանեց :

— Ա՛հ, ըսաւ, ուրեմն կը յուսամ թէ ամեն բան վերջացած, յայտնուած և կարգի դրուած է :

— Այո՛, ըստ Պոչան : անպատեհ տարածանքն ընդհանր էին որոնք ինքնին խափանուեցան և չիմա եթէ նորոգուին, առաջին հակառակողը ես պիտի ըլլամ : ուստի զոցե՛ք այս խօսքերը :

— Ալլէր կրնայ հաստատել ձեզ, կրկնեց կոմսը, որ ես իրեն այս խրատը տուի : Տե՛տք, պարոններ, կարծե՛մ երբեք այսպիսի անտանելի առտու մը անցուցած չէի :

— Ի՞նչ կ'ընէք, ըստ Ալլէր, կարծե՛մ ձեր թղթերը կարգի կը դնէք :

— Ոչ, փոքր Աստուծոյ թղթերս հիանալի կարգի մը մէջ կը դնուին միշտ, որովհետեւ ես թղթեր չունիմ, այլ Պ. Գալալլանթիին թղթերն են :

— Պ. Գալալլանթիին, հարցուց Պոչան :

— Այո՛, չէք զիտեր այն երիտասարդը, զոր կոմսը ընկերութեանց մէջ կը մտցընէ, ըստ Մորսէլի :

— Ար սխալիք, պատասխանեց Մոնթէ-Քրիսթօ. ես երբեք մէկը ընկերութեանց մէջ մտցուցած չեմ, նոյնպէս և Պ. Գալալլանթիին ալ :

— Եւ ի՞մ տեղս օրիորդ Տանկլարի հետ պիտի ամուսնանայ. այս բանս, շարունակեց Ալլէր ժպտելու ջանալով, ինչպէս որ կրնաք կարծել, սիրելիդ իմ Պոչան, շափազանց կը վշտացընէ զիս :

— Ի՛նչպէս, Գալալլանթիին օրիորդ Տանկլարի հետ պիտի ամուսնանայ, հարցուց Պոչան :

— Ըսէք մեզի, միմէ Բարիզի մէջ եղածները չէք լսեր, ըստ Մոնթէ-Քրիսթօ, դուք որ օրագրապետ մ'էք և Բը՛ւսէի ամուսինը, Բոլոր Բարիզի մէջ ասկէ զատ ուրիշ խօսք չկայ :

— Եւ այս ամուսնութիւնը դո՛ւք կատարեցիք, կոմս, հարցուց Պոչան :

— Ե՛ս. ո՛հ, լռեցէք, պարոն խմբագիր, այդպիսի խօսքեր բերաննիդ մի առնուք. ես ամուսնութիւն մը կատարեմ, Ո՛չ, դուք չէք ճանչնար զիս, ընդ հակառակն բոլոր կարո-

դու թեամբս դէմ դրի, և առաջարկութիւնն անդամ ընել մերժեցի:

— Ա՛հ, կը հասկընամ, ըսաւ Պոշան, մեր Ալպէր բարեկամին համար, այնպէս չէ:

— Ինձի համար, ըսաւ երիտասարդը, սէ, չեմ հաւատար. կոմսը թող բարեհաճի հաստատել որ ընդ հակառակն միշտ աղաչեցի զինքը որ այս ամուսնութիւնը լուծէ, ինչպէս որ բարեբաղդարար լուծուեցաւ: Կոմսը չուզեր որ իրեն շնորհակալ ըլլամ, հոյ չէ, ևս ալ նախնեաց նկստանքով Աստուծոյ սեղան մը կը կանգնեմ:

— Մտիկ բրէք, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ, այն գործին մէջ ամենեւին միջամտութիւն չունիմ, քանզի թէ աներին և թէ երիտասարդին հետ սիրով չեմ. միայն օրիորդ Կօմէնին, որուն նոյն ամուսնութեան խորին միտում մը ունենալը չեմ կարծեր, աեսնելով որ ես իւր սիրելի ազատութիւնը կորսընցնել տալու տրամադիր չեմ, համակրութիւն մը կը ցուցընէ ինձ:

— Աւրեմն այս ամուսնութիւնը կատարուելու վրայ է կ'ըսէք:

— Այո, ըրած գիտողութիւններուս հակառակ: Ես այն երիտասարդը չեմ ճանչնար, ամեն մարդ աղէկ ընտանիքէ և հարուստ կը կարծէ զան, բայց ես այս խօսքերը պարզ տարաձայնութիւններ կը համարիմ, և այս ամենը մի առ մի Պ. Տանկլարին յիշեցի, սակայն սեղանաւորը իւր Աստուծոյ յիշին յարեր մնացեր է: Մինչև անդամ այնպիսի պարադայ մը պատմեցի, որ ըստ իս աեղի ծանր էր. երիտասարդը իւր մանկութեան ժամանակ՝ շատ աղէկ չեմ գիտեր՝ կամ Պահեմ միայնեքէ զողջուեր կամ իւր դաստիարակին ձեռօք աներեւոյթ եղեր է: Սա միայն գիտեմ որ իւր հայրը տասը տարի կորսնցուց զան. ինչ ըրաւ թափառական կենաց այն աստիք տարիներուն մէջ, Աստուած միայն գիտէ: Այս գիտողութիւններէս մէկն ալ աղղեցութիւն չըբաւ: Աղաչեցին զիս որ դնդապետին գրեմ և անոր վերաբերեալ թղթերն ուղեմ:

և ահա այս թղթերը անորն են, որոնք իրենց տեղը կը դեր հեմ բայց Պիղատոսի պէս ձեռքս լուարով:

— Օրիորդ տ'Արմիլին ինչ աչքով կը նայի ձեզ, հարցոց Պոչան, դուք որ իւր աշակերտուհին կորսնցընել տալու պատճառ կ'ըլլաք:

— Շիտակը աղէկ չեմ գիտեր. բայց կ'երևի թէ Իտալիա կ'երթայ: Տիկին Տանկլար անոր վրայօք ինձ խօսեցաւ և թարոնի տնօրէններու վրայ յանձնարարական նամակներ խընդրեց. և ես քանի մը խօսք գրեցի Ալալ թաարոնի տնօրէնին, որ սակաւ ինչ երախտապարտ է ինձ: Բայց դուք ինչ ունիք, Ալպէր. բարբոթին տխուր կ'երևիք. արդեօք օրիորդ Տանկլարին զաղանապէս սիրահարած էք:

— Գուցէ առանց իմ գիտնալուս —, ըսաւ Ալպէր տխրու թեամբ ժպտելով:

Պոչան նկարները կը զննէր:

— Բայց վերջապէս ամեն անգամուան պէս չէք, Ալպէր, ըսաւ Մոնթէ-Գրիսմօ. ըսէք ինչ ունիք:

— Գլխազարութիւն մը ունիմ, ըսաւ Ալպէր:

— Ես խիստ ընտիր դեղ մը պիտի առաջարկեմ ձեզ, սիրելիդ իմ դերակոմս, այնպիսի դեղ մը որ ինձ յաջողած է ամեն անգամ որ ձանձրութիւն մը զդամ:

— Ինչ դեղ է այդ, հարցոց երիտասարդը:

— Տեղափոխութիւնը:

— Ստոյգ կ'ըսէք, ըսաւ Ալպէր:

— Այո՛, և ահա ճիշդ այս միջոցիս սաստիկ ձանձրութիւն մը զդարով, ճամբորդութիւն մը ընել կ'ուզեմ. կ'ուզէք միատեղ ընենք:

— Ձանձրութիւն մը կ'ըզգաք, կոմս, ըսաւ Պոչան, և ինչո՞ւ համար:

— Կը տեսնեմ որ ուղածնուզ պէս կը խօսիք, կ'ուզէի որ ձեր տան մէջ ալ դատաստանական բննութիւն մը ըլլար:

— Ի՞նչ դատաստանական բննութիւն:

— Պ. տը Վիլլեֆորի մեր սիրելի մարդասպանը դանելու համար ըրած քննութիւնը. կ'երևի թէ թիապարտութենէ փախած սրիկայ մ'է:

— Այո, ստոյգ է, ըսաւ Պոշան, այս եղելութիւնը օրա-
դիրներու մէջ կարգացի: Քատրուս ինչ մարդ է:

— Քատրուս. . . գաւառաբնակ մէկը կ'երևի. Պ. տը Վիլ-
լեֆոր Մարսիլիա եղած ժամանակը անոր վրայ խօսուիլը լսե-
ր է, և Պ. Տանկլար ալ զան տեսած ըլլալը կը յիշէ: Հետե-
ւաբար թագաւորի պարոն գործակալը գործը եռանդեամբ
իւր վրայ առած է, և ոստիկանութեան գործակալը վերջին
աստիճան ջանքեր կ'ընէ չարագործը երևան հանելու, և այս
պատճառաւ տասն և հինգ օրէ 'ի վեր Քարիզի և շրջակայից
մէջ գտնուած ամեն աւաղակները հոս կը զրկեն, որպէս զի
Քատրուսի սպանիչը ճանչնամ: Եթէ այսպէս շարունակուի՝
Գաղղիոյ մէջ գող մը կամ մարդասպան մը պիտի չգտնուի,
որ տանս յատակադիծը իւր մատին ծայրովը չճանչնայ. ուս-
տի ես ալ որոշեցի տունս բոլորովին անոնց թողուլ և կա-
րելի եղածին չափ հետանալ ասկէ: Հետս եկէք, դերակոմս,
միատեղ երթանք:

— Յօժարութեամբ կու գամ:

— Աւրեմն որոշուած է:

— Այո, բայց ո՛ւր երթալու համար:

— Արդէն ըսի, ուր որ օդը մաքուր է, ձայները հանդար-
տած են, և ուր որչափ և հպարտ ըլլայ մարդ, իւր նուաս-
տութիւնն ու փոքրիկութիւնը կ'ըզգայ: Այս նուաստութիւնը
սիրելի է ինձ, որ Օդոստոս կայսեր պէս անեղբերաց տէր կ'ա-
նուանեն զիս:

— Բայց վերջապէս ո՛ւր պիտի երթար:

— Դէպ 'ի ծովը, դերակոմս, դէպ 'ի ծովը. ինչ ընեմ,
ես նուաստի եմ. մանկութեանս մէջ ձերունի Ավիլիանը իւր
բաղկացը մէջ և դեղանի Ամիիաթիա իւր կուրծքին վրայ զիս
որսրած է. մէկին կանաչ վերարկուին և միւսին կապոյտ ըզ-

դետարին հետ խաղաղցամ եմ. սիրուհի մը սիրելու չափ ծովը կը սիրեմ, և երբ երկար ասնն անոր երեսը շտեմնեմ, կեանքէս կը ձանձրանամ:

— Շատ աղէկ, երթանք, կոմս:

— Գէսլ 'ի ծովը:

— Այո:

— Կ'ընդունիք:

— Կ'ընդունիմ:

— Աւրեմն կ'իմացընեմ, զեբախոմս, որ այս իրիկոսն տանս մէջ ճանապարհորդութեան այնպիսի կտաք մը պիտի պատրաստուի, որուն մէջ անկողնոյ պէս կրնայ մարդ երկննալ: Այս կտաքը սուրհանդակի չորս ձիերէ լծուած պիտի ըլլայ:

Պ. Պոշան, չորս հսգւոյ տեղ կայ, կ'ուզէք մեզի հետ գալ:

— Շնորհակալ եմ, դեռ նոր ծովէն կու գամ:

— Ինչպէս, նոր ծովէն կու գաք:

— Գրեթէ այո, Պորոմէ կղզիները փոքրիկ ճամբորդութիւն մը ըրի:

— Հոգ չէ, դուք ալ եկէք, ըսաւ Ալլէր:

— Այ, սիրելիդ իմ Մորսէթօ, պէտք էք հասկընալ որ երբ կը մերժեմ, պատճառը այն է որ դալս անկարելի է. Ասկէ զատ, անհրաժեշտ պէտք է, յաւելցուց Պոշան ձայնը ցածցընելով, որ ես Բարիզ մնամ, եթէ միայն օրագրի առփը դիտելու համար իսկ ըլլայ:

— Ա՛հ, բարի և աղնիւ բարեկամ, ըսաւ Ալլէր. այո, իրանունք ունիք, գիտեցէք, հսկեցէք, Պոշան, և ջանացէք գըրնել այն թշնամին, որ այն յայտարարութիւնը 'ի լոյս հանեց: Ալլէր և Պոշան իրարմէ բաժնուեցան:

Իբրարու ձեռքը սեղմած միջոցին լուծեամբ այնպիսի զգացումներ կը յայտնէին իրարու, զորոնք շարժեցնին օտարականի մը առջև արտայայտել չէին ուզեր:

— Ազնիւ երիտասարդ մ'է Պոշան, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ օրագրապետին մեկնելէն ետև, այնպէս չէ, Ալլէր:

— Ո՛հ, այժմ, արիասիրտ մէկն է, կը խոստովանիմ. ուսշտի ես ալ բոլոր սրտովս կը սիրեմ զան: Բայց հիմա որ առանձին ենք, ըսէք՝ մեր պիտի երթանք, թէև ինձ համար անտարբեր է:

— Կորմանտիա, եթէ ուզէք:

— Շատ աղէկ. բոլորովին գիւղի մէջ պիտի ըլլանք, այնպէս չէ: Ընկերութիւններ, դրացիներ պիտի չունենանք:

— Միայն վաղցրներու համար ձեր, որսորդութեան համար շուններ, և ձուկ որսալու համար նաւակ մը պիտի ունենանք:

— Ինձ պէտք եղածներն ալ ատոնք են. երթամ մօրս իմացընեմ, և ձեր հրամանին պատրաստ եմ:

— Բայց, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ, պիտի թողնուն զքեզ:

— Ի՞նչ բան:

— Կորմանտիա դալու:

— Ինձի՛, բայց միթէ ես ազատ չեմ:

— Գիտեմ, առանձին ձեր ուղած տեղը երթալու համար ազատ էք, ըստ որում Իտալիոյ մէջ ձեզ հանդիպեցայ:

— Ետքի՛:

— Բայց կոմս Մօնթէ-Քրիսթօյ կոչուած մարդուն հետ:

— Կարճ յիշողութիւն ունիք, կոմս:

— Ի՞նչպէս:

— Մօրս ձեր վրայ ունեցած բոլոր համակրութիւնը չպատմեցի՛ ձեզ:

— Շատ անգամ կիներ փոփոխական է, ըսաւ Քրանտուս Ա, կիներ ծովու ալիք է, ըսաւ Շէքսպիրը. մէկը մեծ թագաւոր մ'էր, և միւսը մեծ բանաստեղծ մը, և երկուքն ալ կիներ աղէկ ճանչնալու էին:

— Կիներ, այժմ, բայց իմ մայրս ան կիներ չէ, այլ կին մ'է:

— Կերեցէք ողորմելի օտարականի մը երբ ձեր լիզուին ամեն նուրբ աստութիւնները կատարելագէս չհասկնայ:

— Ըսե՛լ կ'ուզեմ թէ մայրս իւր զգացմանց մէջ աղա՛հ է,

բայց երբ զանոնք կը շնորհէ, մշտնջենաւոր կ'ըլլան անոնք:

— Ստոյգ կ'ըսէք, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ հառաչելով, և կը կարծէք թէ ինծի համար կատարեալ անտարբերութենէ տարբեր զգացում մը ունենալու կը բարեհաճի:

— Մտիկ ըրէք, արդէն ըսի և գարձեալ կը կրկնեմ, ըսաւ Մորսէրֆ, ստուղիւ պէտք է որ խիստ զարմանալի և զերազանց մարդ մը ըլլաք:

— Ինչէր կ'ըսէք:

— Այո՛, քանզի մայրս չէ թէ հետաքրքրութեամբ այլ համակրական զգացմամբ յափշտակուած է ձեզի համար: Երբ առանձին ըլլանք, միայն ձեր խօսքը կ'ընենք:

— Եւ չզգուշացնենք զձեզ որ Մանֆրէտի մը վրայ վստահ չըլլաք:

— Ընդ հակառակն մայրս կ'ըսէ ինձ. « Մորսէրֆ, կամը ազնիւ մէկը կ'երևի ինձ, աշխատէ որ անոր բարեկամութիւնը շահիս »—:

Մօնթէ-Քրիսթօ աչերը դարձուց և հատաչանք մը հանեց:

— Աւտի կրնաք հասկընալ, շարունակեց Ալպէր, որ փոխանակ ընելու ճամբորդութեանս զէմ զնելու, ուրախութեամբ հաւանութիւն պիտի տայ. ըստ որում իւր ամեն օրուան ինծի ըրած յանձնարարութիւններուն կատարուիլը պիտի տեսնէ:

— Գացէք ուրեմն, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ, իրիկունը նորէն տեսնուինք. ժամը հինգին հօս գանուեցէք, կէս զիշերին կամ ժամը մէկին հօն կը հասնինք:

— Ո՛ր, Թրէբօր:

— Թրէբօր կամ շրջակաները:

— Քառասուն և ութ մղոն տեղը ութ ժամուան մէջ պիտի հասնինք:

— Գարձեալ շատ է, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ:

— Ճշմարիտ, սքանչելիքներ գործող մարդ մ'էք, և դուք պիտի կրնաք ոչ միայն երկաթուղիները անցնելու, որ խիստ

դժուարին բան չէ մանաւանդ Գաղղիոյ մէջ, այլ և հետո՛ղ
գրէն ալ աւելի շուտ երթալու :

— Եւ որովհետեւ եօթը կամ ութ ժամ պէտք է հոն հաս-
նելու համար, ճիշդ ժամանակին եկէք :

— Անհոդ եղիք, մինչև ժամը հինգ երթալու պատրաստու-
թիւնները տեսնելէ զատ գործ չունիմ :

— Ուրեմն ժամը հինգին հոս պիտի ըլլաք :

— Այո՛, ժամը հինգին — :

Ալլէր մեկնեցաւ :

Մօնթէ-Քրիսթօ յայտով մը դիտօլը բարեւէն ետև՝ վայր-
կեան մը մտախորհ և խորին մտմտութի մէջ ընկղմած ի պէս
երեցաւ :

Աերջապէս զողջես իւր մտմտութի ցրուելու համար ձեռքը
ճակատին տանելով, զանդակին մտնեցաւ և երկու անգամ
հնչեցուց :

Երկրորդ հարուածին Պէրթուշիօ ներս մտաւ :

— Պ. Պէրթուշիօ, ըսաւ կոմսը, ոչ վաղը և ոչ միւս օրը,
ինչպէս որ 'ի սկզբան կը մտածէի, այլ այս իրիկուն պիտի
մեկնիմ դէպ 'ի Նորմանարիա. սակէ մինչև ժամը հինգը պէտք
եղածէն աւելի ժամանակ ունիս. առաջին կայարանին ձիադան-
ներուն իմաց տուր որ Պ. Մորսէրֆին ալ ինձ պիտի ընկե-
րանայ. գնա՛ — :

Պէրթուշիօ հնազանդեցաւ և ձիադարման սպասաւոր մը
Բոնթուազ վաղեց իմացընելու համար որ ճիշդ ժամը վեցին
սուրհանդակի կտօքը անկէ պիտի անցնի :

Բոնթուազի ձիադանը յաջորդ կայարանին սպասաւոր մը
ղրկեց, և վեց ժամ ետքը ճամբուն վրայ սահմանուած բոլոր
կայարաններէն պատրաստ գտնուեցան :

Կոմսը մեկնելէն առաջ Հայտէի սենեակը գնաց, իւր սէր
երթալը իմացուց և բոլոր տունը անոր հրամանացը յանձնեց :

Ալլէր որոշուած ժամանակին եկաւ :

Ճամբորդութիւնը, որ 'ի սկզբան տիտուր կ'երևէր, քիչ

մը ետքը արագընթացութեան ֆիզիքական աղղեցութենէն զուարճալի եղաւ :

Մորսէրֆ այսպիսի արագընթաց ճամբորդութեան մը վրայ գաղափար մը չունէր :

— Ստուգիւ , ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ , զուք ուղածնուդ պէս չէք կրնար ճանապարհորդութիւններ ընել ձեր սուր-հանդակներով , որոնք ժամուան մը մէջ երկու մղոն կ'առնուն և այնպիսի յիմարական օրէնք մը ունին որ ճանապարհորդ մը առանց ներուժն խնդրելու ուրիշ ճանապարհորդէ մը առաջ չկրնար անցնիլ , այս կերպով հիւանդ կամ վէս ճանապարհորդ մը արտօնութիւն ունի իւր ետին շղթայել քաջառողջ և զուարթ ճանապարհորդներ , իսկ նս այդ անտեղութենէ ազատ եմ իմ սուրհանդակովս և ձիերովս ճանապարհորդելով , այնպէս չէ , Ալի — :

Եւ կոմսը գլուխը դռնակէն դուրս հանելով՝ դրդօրիշ ձայն մը հանեց , որմէ ձիերը կարծես թեւարեցան :

Այնուհետև չէին ընթանար այլ կը թռչէին :

Կտօքը ճամբուն քարայտակին վրայէն կայծակի պէս կը սահէր , և ամեն մարդ այս հրարձակ օգերևոյթին անցնելը տեսնելու համար կը կենային :

Ալի իւր տիրոջ այս ձայնը կրկնելու ատեն կը ժպտէր իւր սպիտակ ակուաները ցուցընելով , հուժկու ձեռացը մէջ փրփրապատ երասանակները սեղմելով , և ձիերը խմելով , որոնց գեղեցիկ բաշերը հողմէն ցրուած էին , Ալի՛ անապատի զաւակը իւր տարրին մէջ կը գտնուէր , և իւր սև դէմքովը , հրացայտ աչքը , ձիւնափայլ դուրսուզովը , իւր հանած փոշոյ մըրկին մէջ խաւարի ոգին և փոթորկի շաստուածը կ'երևէր :

— Ահա զուարճութիւն մը զոր ես չէի ճանչնար , ըսաւ Մորսէրֆ , այսինքն արագընթացութեան զուարճութիւնը — :

Եւ իւր ճակտին վրայէն տխրութեան վերջին ամպերը ցրուեցան , կարծես թէ իրենց ճեղքած օդը այն ամպերը իւր հետը կը տանէր :

— Բայց մեր կը գտնէք այսպիսի ձիեր , հարցոց Ալպեր , յատուկ ձեզի՝ համար զուգեւ իու տար :

— Ճիշդ այդպէս , ըսաւ կոմսը . վեց տարի առաջ Հունկարիոյ մէջ՝ սրբնթացութեամբը անուանի մատակախաղ ձի մը դտայ , և չեմ գիտեր քանիի զնեցի վայն . Պէրթուչիօն մ՛ճարեց : 'նոյն տարին՝ երեսուն և երկու զաւակ ունեցաւ . հիմա պիտի տեսնենք բոլոր այն ձիերը , որոնք մի և 'նոյն հօր սերունդն են . ամենքն ալ ասոնց կը նմանին , սե , առանց բիծ մը ունենալու բաց 'ի ճակարին միայ ասողաձև նշանէն . վասն զի այս առանձնաշնորհ ձիուն համար խիստ ընտիր մատակ ձիեր կ'ընտրէին , ինչպէս որ Բաշայի մը սիրուհիները կ'ընտրեն :

— Խիստ հիանալի են . . . բայց ըսէք , կոմս , այս ամեն ձիերը ինչ կ'ընէք :

— Կը տեսնէք , ճամբորդութիւն կ'ընեմ :

— Բայց շարունակ ճամբորդութիւն պիտի ընէք :

— Երբ ալ պէտք չունենամ անոնց , Պէրթուչիօն պիտի վաճառէ զանոնք , որ կը սնդէ թէ երեսուն կամ քառասուն հազար ֆրանք պիտի շահի անոնց վրայ :

— Բայց Եւրոպիոյ մէջ այնչափ հարուստ թագաւոր մը չկայ որ զանոնք գնէ :

— Այն ատեն Արևելեան որ և է պարզ եպարզոտի մը կը ծախէ , որ անոնց զինը հատուցանելու համար իւր գանձը կը պարսէ և զայն վերտտին լեյքներու համար իւր հպատակաց ներբաններուն գաւազանի հարուածներ իջեցընել կու տայ :

— Կոմս , կ'ուզէք որ միտքս եղածը ձեզ հաղորդեմ :

— Այո :

— Կը մտածեմ թէ ձեզմէ ետքը Պ . Պէրթուչիօ Եւրոպիոյ ամենէն հարուստը պիտի ըլլայ :

— Կը սխալիք , գերակոմս , եթէ Պէրթուչիօյի զբոյանները դարձընէք , կէս ֆրանք արժողութիւն ունեցող ստակ մը պիտի չգտնէք :

— Ի՞նչ պատճառաւ, հարցուց երիտասարդը, ուրեմն նոր, երևոյթ մարդ մ'է՞ր. Պէրթուշիօն. սէ, սիրելիդ իմ կոմս, ձեր հրաշքները աւելի առաջ մի մղէք, կանխաւ կ'իմացընեմ որ չպիտի հաւատամ ալ:

— Ամենեւին հրաշքներ չեն ըրածներս, Ալլէր, այլ հաշիւներ և քիչ մը խելք: Ըսէք ինձի գործակատար մը ինչո՞ւ կը գողնայ:

— Միթէ հարցընէ լո՞ւ բան է այդ, իր բնութիւնն է կարծեմ, ըսաւ Ալլէր. գողնալու համար կը գողնայ:

— Ես ալ կ'ըսեմ որ դուք կը սխալք. գործակատարը կը գողնայ, վասն զի կին մը, զաւակներ, և իւր ընտանիքին ու իրեն համար փառասիրական փափաքներ ունի. վասն զի մանաւանդ հաստատ չգիտեր թէ միշտ իւր արքայ քովը պիտի մնայ, և իրեն ապագայ մը պատրաստել կ'ուզէ: Գիտցէք ուրեմն որ Պ. Պէրթուշիօն առանձին է աշխարհիս մէջ. առանց հաշիւ տալու՝ ուզածին չափ ստակ կ'առնու. վասն զի ապահով է որ միշտ իմ քովը պիտի մնայ:

— Ի՞նչ պատճառաւ:

— Վասն զի անորմէ աւելի աղէկը պիտի չլինամ գտնել:

— Կը տեսնեմ որ հաւանականութեանց մէջ կը դեղեբէք:

— Ամենեւին. ընդ հակառակն ստուգութեանց մէջ կը զբտնուիմ. ինձի համար այն է բարի ծառայ, որուն կենացը և մահուան վրայ իշխանութիւն ունիմ:

— Եւ Պէրթուշիօյի կենացը և մահուան վրայ իշխանութիւն ունիք դուք, հարցուց Ալլէր:

— Այո՛—, պատասխանեց կոմսը պազութեամբ:

Այնպիսի բառեր կան, որոնք խօսակցութիւնը գողցես երկաթեայ զուռով մը կը զոցեն. կոմսին այն այն բառերէն մէկն էր:

Համբարդութեան մնացեալ ժամերը նոյն արագընթացութեամբ անցան:

Ութ կայարաններու բաժնուած երեսուն և երկու ձիերը ութ ժամուան մէջ քառասուն և եօթը մղոնը առին:

Այլ և զիշերը անցած էր երբ գեղեցիկ պարտեզի մը առջև
հասան :

Գոնապանը ոտքի վրայ կանգնած և վանդակապատ դուռը
բաց բռնած էր :

Աւերջին կայարանին ձիապանը կոմսին զալուստը անոր ի-
մացուցեր էր :

Առտուան ժամը երկուք ու կէսն էր :

Մորսէրֆ իրեն համար յատկացած սենեակները գնաց ,
ուր պատրաստ դտաւ ընթրիք մը և լուացուելու համար ամեն
պէտք եղածները :

Ճամբան կառքին ետին նստող ծառան իրեն կը ծառայէր :
Պատիսթէն , որ կառքին առջևի նստարանին վրայ նստած
էր , կոմսին կը ծառայէր :

Ալպէր լուացուելէ ետև ընթրեց և պառկեցաւ :

Բողոք զիշերը՝ կառքին մեղամաղձային ձայնը և տատանումը
զինքը պաշարած էին :

Անկողնէն ելած ժամանակը ուղղակի պատուհանին քոզը
գնաց , բացաւ զայն և իւր առջևը փոքր պատշգամբ մը տե-
սաւ , որուն զիմացը ծովը՝ այսինքն անբաւութիւնը կը գըտ-
նուէր , և ետին՝ անտառակի մը քովը գեղեցիկ պարտեզ մը :

Քաւական մեծութեամբ խորշի մը մէջ միայակի փոքր նաւ
մը կը տատանէր նեղ ողնով , բարձր կայմերով և Մանթե-
-Քրիսթոյի զինանշանները կրող գրոշակով մը : Այս զինա-
նշանները , որոնք կասոյոյս ծովու մը վրայ ոսկի լեռ մը , և
անոր զխաւոր ծայրը խաչ մը կը ներկայացընէին , կրնային
միանգամայն ակնաբոկութիւն ընել թէ իւր անուան , որ Գող-
դոթան կը յիշեցընէր և Յիսուս իւր շարչարանօքը ոսկիէն տ-
ւելի թանկագին լեռ մը ըրաւ զայն , և թէ այն անարդ խա-
չին , զոր իւր աստուածային արեամբը նուիրադործեց . ասկէ
զատ՝ այն զինանշանները այս զազտնի մարդուն անցիւղին
մթութեանց մէջ թաղուած տառապանքը և վերակենդանու-
թիւնը կը յիշեցընէին :

Երկկայմ նաւուն բոլորտիքը մերձարնակ ձկնորսներու բազմաթիւ նաւակներ կային, որոնք իրենց թաղուհոյն հրամանները կատարելու սպասող խոնարհ հպատակներ կ'երեւէին:

Հոն, ինչպէս նաև Մօնթէ-Քրիսթոյի կեցած ամեն տեղերը, եթէ երկու օր իսկ կենալ ուղէր, ամեն բան վերջին խոնարհով աղէկ կարգադրուած և տնօրինուած էր, այնպէս որ կեանքը զուարճալի կ'ըլլար հոն:

Ալպէր իւր նախասնեկին մէջ երկու հրացան և որսորդութեան ամեն պէտք եղածները գտաւ:

Գետնայարկին մէջ սենեակ մը նուիրուած էր այն ամեն հնարագիւտ գործ իներուն, զորոնք երևելի որսորդ Անդրիաշինները, ըստ որում համբերող և անգործ են, չկրցան փորձով սորվող Գաղղիացի որսորդներուն ընդունել տալ:

Բոլոր օրը այս տարբեր կրթութիւններով անցաւ, որոնց մէջ թէև Մօնթէ-Քրիսթօ կը գերազանցէր:

Պարաէզին մէջ երկոտասնեակ մը փառեան բազանեցին, և վաակներուն մէջէն նոյնչափ կարմրախայտ ձուկեր որսացին. ծովին վրայ նայող հովանոցի մը մէջ ճաշեցին, և գրքատան մէջ թէյ խոնցին:

Երրորդ օրուան իրիկունը՝ Ալպէր այս տեսակ կեանքէն սաստիկ յողնած, որ Մօնթէ-Քրիսթոյին խաղալիկ մը կ'երեւէր, պատուհանին մօտ թեւաթողի մը վրայ քնացաւ, ինչ ատեն կամքը տանը մէջ շինելու ջերմանոցի մը յատակաղիծը կը շինէր իւր ճարտարապետին հետ. յանկարծ ճամբուն քարերը ջախջախող ձիու մը ոտից ձայնը երիտասարդը քունէն արթնցուց:

Ալպէր պատուհանէն նայեցաւ, և խիտ անհաճոյ զարմանքով մը տան գաւթին մէջ իւր սենեկապանը տեսաւ, զոր իւր հետը բերել չուզեր էր Մօնթէ-Քրիսթոյին նեղութիւն չտալու համար:

— Քլօրանթէն, ինչո՞ւ եկար, գոչեց իւր թեւաթողին վրայէն ցատկելով. արդեօք մայրն հիւանդ է —:

ևւ դէպ 'ի սենեկին դուռը նետուեցաւ :

Մօնթէ - Քրիսթօ անոր ետեւէն նայեցաւ , և տեսաւ որ Ալլ պէրի ծառան շնչասպառ եղած՝ իւր ծոցէն կ'ըքեալ փոքր ծրար մը հանեց :

Այս ծրարին մէջ լրագիր մը և նամակ մը կար :

— Արմէ է այս նամակը , հարցուց Ալլէր շուտով :

— Պ. Պոշանէն , պատասխանեց Ֆլորանթէն :

— Աւրեմն Պոշան զքեզ հոս դրկեց :

— Այո՛ , պարոն . զիս իւր տունը կանչեց , ճամբորդութեանս պէտք եղած ստակը տուաւ , սուրհանդակի ձի մը բերել տուաւ և խօսք առաւ ինձմէ՝ որ ճամբան ամենեկին շիկնամ մինչև որ ախրոջս քովը հասնիմ . տասն և հինգ ժամուան մէջ մինչև հոս եկայ — :

Ալլէր սարսուլով նամակը բացաւ :

Առաջին տողերը կարդալով՝ ձայն մը հանեց և լրագիրը յափշտակեց յայտնի գողգողիւնով մը :

Յանկարծ աչքը մթաղնեցան , սրնգաց ոյժը կարեցաւ , և դետինը իյնալու մօտ Ֆլորանթէնին կոթընեցաւ , որ իւր բազուկը երկնցընելով բռնեց զան :

— Խեղճ երիտասարդ , մրմնջեց Մօնթէ - Քրիսթօ այնպիսի ցած ձայնով մը , որ հազիւ թէ ինքը կրցաւ լսել . ուրեմն ստույգ է այն խօսքը թէ հարց յանցանքը զաւակաց վրայ պիտի իյնայ մինչև երեք և չորս սերունդ — :

Այն միջոցին Ալլէր իւր ոյժը ամփոփելով նամակը շարունակեց , քրանաթոր մազերը վեր վերցուց և նամակն ու օրագիրը ծոմնակելով :

— Ֆլորանթէն , ըսաւ , ձիդ կրնայ վերստին Բարիզ վերագանաւ :

— Սուրհանդակի հաշմտ մատաղածի մ'է , տէր իմ :

— Մեկնած ժամանակդ տունը ինչ վիճակի մէջ էր :

— Տունը հանդարտ էր . բայց Պ. Պոշանին քովէն դարձած ժամանակս ախիկնը արտասուաց մէջ դառայ , ձեր երբ

վերադառնալը հարցընելու համար զիս կանչել տուեր էր : Այն ատեն ըսի անոր թէ՛ Պ. Պոչանին կողմէն զձեզ կանչելու կ'երթամ : Իւր առաջին շարժումը կ'ուզէր արդիւնէլ զիս . բայց վայրկեան մը մտածելն ետե՛ . Գնա՛ , Յլօբանթէն , ըսաւ , և թող վերադառնայ :

— Այո՛ , մայր իմ , այո՛ , ըսաւ Ալլէր , անհոգ եղիր , պիտի վերադառնամ , վայ այն անօրէնին . . . : Բայց ամեն բանէ առաջ պէտք է որ մեկնիմ — :

Եւ դէպ 'ի այն սենեակը վերադարձաւ , ուր Մօնթէ - Քրիստօն թողուցեր էր :

Այնուհետեւ մի և նոյն մարդը չէր , հինգ վայրկեանը բաւական եղեր էին Ալլէրին տխուր այլայլութիւն մը պատճառելու :

Իւր սովորական վիճակին մէջ դուրս ելնելով այլայլեալ ձայնով կը վերադառնար . իւր գիմաց վրայ ջերմնային կարմրութիւն մը պատեր էր , կասուտացեալ արտեւանանց տակը իւր աչքը կը փայլէր , և իւր քալուածքը արբած մարդու մը քայլերուն պէս կը դեղեկէր :

— Կոմս , ըսաւ , շնորհակալ եմ ձեր հիւրասիրութենէն , կ'ուզէի աւելի երկար ժամանակ վայելել զայն , սակայն պէտք եմ Բարիդ վերադառնալ :

— Ի՞նչ դիպուած պատահեցաւ :

— Մեծ դժբաղդութիւն մը . բայց հրաման տուէր ինձ որ մեկնիմ , կեանքէս աւելի թանկագին գործի մը վրայ է իրնդիրը : Ամենեին հարցուփորձ մի՛ ընէք , կոմս , կ'ազաչեմ , բայց ձի մը կ'ուզեմ :

— Ախտներս ձեր հրամանին տակն են , դերակոմս , ըսաւ Մօնթէ - Քրիստօ . բայց ձիով ճամբորդութիւն ընելով սաստիկ պիտի յոգնիք . կատքերէս մէկը պատրաստել տուէք :

— Ոչ , շատ ժամանակ պիտի անցնի . ասկէ զատ ձեր ինձի համար վախցած յոգնութեան պէտք ունիմ . քանզի օդուտ պիտի ընէ ինձ — :

Ալլէր գնտակէ մը զարնուած մարգու մը պէս իւր բոլոր տիբը դառնալով քանի մը քայլափոխ առաւ և գնաց դրանքով աթոռի մը վրայ նստաւ :

Մօնթէ-Քրիսթօ Ալլէրի այս երկրորդ տկարութիւնը շտեմաւ . քանզի սրտուհանին առջևն էր և կը պոռար .

— Այի, շուտով ձի մը պատրաստել տուր Պ . տը Մորսէրֆի համար , որ մեկնելու կ'աճապարէ — :

Այս խօսքերը Ալլէրի կենդանութիւն տուին :

Գոնէն դուրս նետուեցաւ , և կոմսը անոր ետևէն գնաց :

— Շնորհակալ եմ , մրմոաց երիտասարդը ձիուն թամբին վրայ ցատկելով , Ֆլորանթէն , կրցած իդ չափ շուտով ետևէս եկու : Ճամբան ձիս փոխելու համար հրամանի մը պէտք ունիմ , կոմս :

— Ամենևին . հեծած ձիդ յանձնելով , անփջապէս ուրիշ ձի մը կը թամբեն — :

Ալլէր ճամբայ ելնելու մօտ կեցաւ :

— Գուցէ այսպէս մեկնիլս տարօրինակ և յիմարական երևի ձեզ , ըսաւ երիտասարդը . քանզի շէք հասկընար թէ ինչպէս օրագրի մը մէջ հրատարակուած քանի մը տողերը կրնան մարդ մը յուսահատութեան մէջ ձգել . ահա , յաւելցուց Ալլէր , առէք այս օրագիրը և կարդացէք զայն , միայն թէ կը խնդրեմ որ մեկնելէս ետև կարդաք , որպէս զի շտապնիլս չտեսնէք — :

Եւ կոմսին լրագիրը գետնէն առնելու միջոցին՝ Ալլէր իւր կոշիկներուն կապել տուած խթանները ձիուն փորին մտեց . անասունը զարմանալով այն հեծեալին վրայ , որ կը կարծէր թէ իրեն հետ այս կերպով վարուելու պէտք ունի , նետի պէս մեկնեցաւ :

Կոմսը խորին արդահատութեան զգացմամբ իւր նայուածքը երիտասարդին վրայէն շվեբցուց և մինչև որ Ալլէր բոլորովին աներևոյթ չեղաւ , իւր աչքը օրագրին վրայ չդարձուց , և անոր մէջ հետևեալը կարդաց .

« Եանեայի կառավարիչ Ալի-բաշային ծառայութեան տակն եղող այն Գաղղիացի պաշտօնատարը , որուն վրայ ասկէ երեք շաբաթ առաջ Էֆէ-բէ-լ լրագիրը կը խօսէր , ոչ միայն Եանեայի բերդը յանձնեց , այլ և իւր բարերարը Տաճկաց ծախեց . իրօք այն միջոցին Ֆէրնան կը կոչուէր , ինչպէս ըսուանք յարդոյ պաշտօնակիցը . բայց այն ժամանակէն ետե՛ իւր մկրտութեան անուան վրայ ազնուականութեան տիտղոս մը և երկրի անուն մը աւելցուցած է :

« Այսօր Պ . կոմս տը Մորսէրֆի կ'անուանի , և Ատենակալաց ժողովին մէջ կը բաղմի » :

Ուրեմն այն սոսկալի դաղտնիքը , զոր Պոշան այնչափ ազնուութեամբ ծածկել կ'աշխատէր , զինեալ ուրուականի մը պէս վերստին երևան կ'ելնէր , և ուրիշ լրագիր մը անվթութեամբ տեղեկութիւններ ստանալով , Ալլպերին Նորմանտիա մկնած օրին հետևեալ օրը այն քանի մը տողերը հրատարակէր էր , որոնք՝ քիչ մնաց՝ ողորմելի երիտասարդը պիտի խենթեցընէին :

ՊՈՍՏ Բ.

ԳԵՏԱՍՏԱՆԸ

ԱՌՏՈՒԱՆ ժամը ութին Ալպեր կայծակի պէս Պոշանի տունը հասաւ : Աննեկապանին արդէն իմաց տըրուեր էր : Մորսէրֆը իւր տիրոջ սենեակը տարաւ , որ լողարանէն գետ նոր ելեր էր :

— Ի՞նչ լուր , բաւ Ալպեր :

— Ի՞նչ լուր կ'ուզէք : Խեղճ բարեկամ , պատասխանեց Պոշան . ես ձեզ կ'ընտպակի :

— Ահա եկայ , Պոշան , զձեզ անկեղծ և ազնուաւիրաւ անձ մը ճանչնալովս չեմ կրնար ըսել թէ դուք ո՞ր և է մեկու խօսեցաք , ոչ , բարեկամ , մանաւանդ որ ձեր ինձ զրկած նամակը ձեր սէրը կ'երաշխաւորէ ինձ : Ուստի այսպիսի յառաջաբաններով ժամանակնիս չկորսնցընենք . այս նոր հարուածին ո՞ր կողմէ գալուն վրայ գաղափար մը ունիք :

— Հիմա երկու խօսք պիտի խօսիմ ձեզ անոր վրայօք :

— Այո՛ , բայց նախ պէտք էր , բարեկամ , այն գարշելի մասնութեանը պատմութեան մանրամասն տեղեկութիւնները պատմել ինձի — :

Եւ Պոշան ամսթահար և վշտացեալ երիտասարդին այս հետեւեալ եղև լութիւնները պատմեց , որոնք իրենց ամեն ճշգրտութեամբը հոս կը կրկնենք :

Նախընթաց օրուան առտուն՝ ուրիշ օրագրի մը մէջ յօդ

ուածը հրատարակուեր էր, և գործը աւելի ծանր երեցընողը այնպիսի օրագրի մը մէջ հրատարակուիլն էր, որ խիստ ծանօթ ըլլալուն պաշտօնական օրագիր մը կ'երևէր :

Պոշան իւր նախաճաշը կ'ընէր երբ այն յօդուածը աչքին զարկաւ :

Անմիջապէս կառք մը բերել տուաւ, և իւր նախաճաշը վերջացընելէն առաջ՝ լրագրասէտին քովը վազեց դնաց :

Քէե ամբաստանեալ օրագրին տնօրէնին քաղաքական ըսկըզրանց բոլորովին հակառակ պաշտօն մը իւր վրայ առած էր Պոշան, բայց ինչպէս երբեմն և զրեթէ շատ անգամ կը պատահէր, խմբագիրը իւր մտերիմ բարեկամն էր :

Անոր սենեակը մտած միջոցին՝ օրագրի տնօրէնը իւր օրագիրը ձեռքը բռնէր էր և կ'երևէր թէ զուարճութիւն մը կ'ըզգար Բարիզի լոց առաջին էջին մէջ բանջարի շաքարին վրայ գրուած յօդուածը կարդալու :

— Քանի որ օրագիրը ձեռքերնիդ բռնած էք, բարեկամ, ըսաւ Պոշան, պէտք չունիմ ըսելու թէ հոս զալուս պատճառը ինչ է :

— Արդեօք եղէզի շաքար շինողներուն կողմնակից էք, հարցուց պաշտօնական օրագրին տնօրէնը :

— Այ, պատասխանեց Պոշան, այդ գործին վրայօք տեղեկութիւն անգամ չունիմ, այլ ես ուրիշ բանի մը համար եկած եմ :

— Եւ ինչ բանի համար եկած էք :

— Մորսէրֆի յօդուածին համար :

— Ա՛հ, այո՛, հետաքրքրական յօդուած մը չէ :

— Այնչափ հետաքրքրական է որ կարծեմ թէ անուանար, կութիւն մը ընելու վտանդին մէջ կ'իյնաք, և խիստ վտանգաւոր դատ մը կը հրաւիրէք ձեր վրայ :

— Ամենևին. նոյն յօդուածին հետ պաշտպանութեան համար պէտք եղած ամեն զրութիւններն ալ ստացած ենք, և անք կատարեալ համոզուած ենք որ Պ. աը Մորսէրֆի հան-

դարս տեղը պիտի նստի . մենք աւելի մեր երկրին ծառայութիւն մը ընել ուզեցինք քան թէ անոր եղած անարժան պատիւը ամբաստանել — :

Պոչան ապարան մնաց :

— Բայց ձեզ այդպիսի լաւ տեղեկութիւններ տուողը ո՞վ է , հարցուց վերջապէս . վասն զի իմ օրագիրս , որ ամենէն առաջ ուշադրութիւնները արժնացուց , ապացոյցներ չունենալուն ստիպուեցաւ լռել : Այսու ամենայնիւ մենք ձեզմէ աւելի կ'ուզենք Պ . տը Մորսէրֆին զազտնիքը երևան հանել . ըստ որում Գաղղիոյ ատենակալ է , և մենք Գաղղիոյ ատենակալաց ժողովին հակառակ ենք :

— Մենք ետևէ չեղանք այս գայթակղութիւն տուողը զըսնելու , այլ ան եկաւ զմեզ դատաւ : Երէկ մարդ մը Կաննայէն եկաւ ահազին արձանագիրքը հետը բերելով , և երբ մենք կ'երկմտէինք ամբաստանութիւնը հրատարակելու , մարդը իմացուց մեզ որ եթէ մենք մերժենք , յօգուածը ուրիշ օրագրի մը մէջ պիտի հրատարակուի : Գիտէք , Պոչան , թէ երևելի լուր մը հաղորդելը ինչ ըսել է , ուստի մենք ալ չուզեցինք այն առիթը կորսնցընել : Իրօք տրուած հարուածը ստակալի է , և մինչև Էւրոպիոյ ծայրը անոր արձագանքը պիտի հնչէ — :

Պոչան հասկըցաւ որ զլուխը խոնարհեցընելէն ուրիշ բան չէր կրնար ընել , և յուսահատութեամբ դուրս ելաւ Մորսէրֆին սուրհանդակ մը զրկելու համար :

Բայց Պոչան չկրցեր էր ամեն բան գրել , ըստ որում մեր հիմա պատմելու եղելութիւնները սուրհանդակին մկննդէն ետև պատահեցան . նոյն օրը՝ Ատենակալաց ժողովին մէջ մեծ յուզմունք մը տեղի ունեցեր էր և մեծ իրարանցում մը կը տիրէր այս բարձր պաշտօնակալաց խմբակներուն մէջ , որոնք սովորաբար հանդարտ կ'ըլլային :

Իւրաքանչիւր որ գրեթէ ժամանակէն առաջ եկեր էր և այն ազէտալի եղելութեան վրայ կը խօսակցէր , որ հասա-

լակաց ուշադրութիւնը պիտի արթնցընէր և իրենց պատգաւ
 ունի ժողովին ամենէն ծանօթ անդամոց մէկուն վրայ պիտի
 յարէր :

Ոմանք ցած ձայնով այն յօդուածը կը կարդային , ոմանք
 մեկնութիւններ կու տային , այլք եղելութիւնները հաստա-
 տող պատմութիւնները իրարու կը սրտմէին :

Մորսէրֆ կամը իւր պաշտօնակիցներուն սիրելի չէր :

Բաղդին յաջողութեամբը յաւազութիւն հասնող մարդոց
 պէս՝ Մորսէրֆ իւր աստիճանին մէջ հաստատ թալու հա-
 մար ստիպուեք էր շափազանց զոռոզութիւն մը ցուցընել :

Բարձր ազնուապետականները անոր վրայ կը ծիծաղէին :

Տաղանդաւորները կ'ատէին զան :

Մեծաստիճան մարդիկ բնազդմամբ կը նսխատէին զինքը :

Կամը զոհ ըլլալու ցաւալի վիճակին հասեր էր :

Երբ Տիրոջ մասը անոր զոհուելուն օրը նշանակեց , իւրա-
 քանչիւր որ անոր զէմ բողբոջելու ձայները բարձրացուց :

Միայն տը Մորսէրֆ կամը բան մը խնայած չէր :

Անուանարկութեան յօդուածը պարունակող լրագիրը չէր
 բնգուներ , ու նոյն առտուն նամակներ զբեւոյժ և ձի մը վար-
 ածցընելով անցուցեր էր :

Ուստի իւր սովորական ժամուն կատքը մանեւով , կոկորդա-
 վիղ դիտով , սեղ նայուածքով և ամբարտաւան քալուածքով
 խորհրդարանին առջևը կատրէն իջաւ , և առանց նուիրակնե-
 րուն երկմտութեանը ու իւր պաշտօնակիցներուն կէս բարե-
 ներուն ուշադրութիւն ընելու սրահը մտաւ :

Ատեանը արդէն կէս ժամէ 'ի վեր բացուեք էր :

Թէև կամը՝ ինչպէս ըսինք՝ եղածներէն տեղեկութիւն չու-
 նենալով , իւր կերպարանքն ու քալուածքը ամենէն չփոխեք
 էր . բայց իւր կերպարանքն ու քալուածքը սովորականէն ա-
 ւելի զոռոզ երևոյթ մը ունէին և այն միջոցին իւր ներկայու-
 թիւնը այնչափ ամբարտաւան երևցաւ իրենց պատուոյն նա-
 խանձախնդիր եղող այն ժողովոյ անդամոց , որ ամեն մարդ

անոր անպատշաճ շարժումները յայտնի տեսան, ոմանք իրենց դէմ խրոխտում մը կարծեցին և ոմանք՝ նախատինք մը:

Յայտնի կ'երևէր որ բոլոր Ատեանը բանակառուութիւնը ըսկսելու մեծ եռանդ մը կը ցուցնէր:

Ամենուն ձեռքը ամբաստանիչ օրագիրը կը տեսնուէր:

Բայց իւրաքանչիւր ոք ամեն անդամուան պէս յարձակման պատասխանատուութիւնը իւր վրայ առնելու կ'երկմաւէր:

Վերջնայէս պատուաւոր ատենակալն երէն մէկը, որ արՄորսէրֆ կոմսին յայտնի թշնամին էր, այնպիսի վսեմութեամբ մը բեմը ելաւ, որով կ'իմացընէր թէ սպասուած ժամը հասած է:

Սարոսիքի լուութիւն մը տիրեց:

Մորսէրֆ միայն չէր գիտեր այն խորին ուշադրութեան պատճառը, որ ամեն մարդ այնպիսի ատենաբանի մը կը մատուցանէր, որուն այնչափ հաճութեամբ միտ գնելու միշտ սովորութիւն չունէին:

Կոմսը սրտի հանգարտութեամբ մտիկ րբաւ այն յատաճաբանը, որուն մէջ ատենաբանը կը ցուցնէր թէ ըսելու խօսքերը Ատենակալաց ժողովին համար այնչափ ծանր, այնչափ նուիրական և այնչափ կարևոր էին, որ իւր պաշտօնակիցներուն բոլոր ուշադրութիւնը կը հրաւիրէր:

Ետնեայի և Ֆէրնան հարիւրապետի անունը արտասանուելուն պէս՝ կոմսը այնպէս սոսկալի կերպով դունատեցաւ որ ժողովին մէջ ընդհանուր շշուշ մը տիրեց և բոլոր նայուածքները կոմսին վրայ դարձան:

Բարոյական վէրքերը այն յատկութիւնը ունին որ կը պահուին բայց չեն զոցոյիր. միշտ վշտալի են, դպրելուդ պէս արիւն հոսելու պատրաստ կը գտնուին և սրտին մէջ զգալի և բաց կը մնան:

Լուութիւնը ամենուն վրայ կը տիրէր. յօդուածը ամբողջ կարդացուեցաւ, որմէ ետքը ընդհանուր շշուշ մը տեղի ունեցաւ մինչև որ ատենաբանը վերստին իւր խօսքը շարունաւ

կեց . ամբաստանեալը իւր խիղճը յառաջ բերաւ և հաստատեց թէ որչափ դժուար կացութեան մը մէջ կը գտնուի : Պ . Երբ Մորսէրֆին և նոյն իսկ ատեանին պատիւը կը պահանջէր որ ինքզինքը պաշտպանէր այն բանակառութեան մէջ որ իւր անձնական պատուոյն վրայ կը յարձակէր : Վերջապէս իւր խօսքը վերջացուց խնդրելով որ հրաման ըլլայ քննութիւն մը ընելու առանց ժամանակ անցընելու , որպէս զի կարող ըլլան զրպարուութիւնը մեծնալէն առաջ երեւան հանել , և զայն պատժելէն ետե՛ . Պ . Երբ Մորսէրֆը իւր այն կացութեան մէջ վերահաստատեն , որով այնչափ երկար ժամանակէ 'ի վեր զինքը պատուած էին :

Մորսէրֆ այն անսահման և անյուսալի աղէտքին մէջ այն աստիճան յաղթահարեալ և հաշարեկեալ էր , որ ապուշ նայուածքով իւր պաշտօնակիցներուն երեսը նայելով հաղիւ կարող եղաւ քանի մը խօսք կակաղելու :

Այս երկչտութիւնը , որ կրնար միանդամայն անմեղին զարմանքէն կամ յանցաւորին ամշնալէն յառաջ դալ , ոմանց համակրութիւնը ստանալու պատճառ եղաւ :

Ճշմարիտ ազնուասիրտ մարդիկ միշտ պատրաստ են զթալու , երբ իրենց թշնամւոյն թշուառութիւնը իրենց ատելութեան սահմանները կը դերազանցէ :

Նախադասը քննութեան առաջարկութիւնը ձայնի առաւելութեան ենթարկեց . քուէարկութիւն ըրին և որոշուեցաւ որ քննութիւնը տեղի ունենայ :

Հարցուցին կոմսին թէ որչափ ժամանակի պէտք ունի ինքզինքը արդարացընելու համար :

Այն սոսկալի հարուածէն ետեւ եղած այս թոյլտուութեան վրայ Մորսէրֆ շունչ առնելով՝ սկսաւ իւր այժը ամփոփել :

— Ատենակալ պարոնայք , պատասխանեց ամբաստանեալը , երկար ժամանակի հարկ չկայ այնպիսի յարձակում մը հերքելու , որ այս միջոցիս ինձի զէմ կ'ուղղուի անձանթթ և ստուերին մէջ պահուող անտարակոյս աննշան թշնամիներէ :

այլ պէտք է խնդրն զորժ տեսնել, կայծակի մը հարուածով պէտք եմ պատասխանել այն փայլակին որ վայրկեան մը շարացոյ զիս, փոխանակ ինքզինքս այս կերպով արդարացրնելու, ինչ՞ո՞չ չհրամայուիք ինձ որ արիւնս թափեմ որպէս զի փորձով ցուցընեմ իմ պաշտօնակցացս թէ ես արժանի եմ անոնց հաւասար քալելու — :

Այս խօսքերը ամբաստանելոյն համար նպաստաւոր ազդել յու թիւն մը բրին :

— Աւտի կը խնդրեմ, շարունակէց Մորսէլֆ, որ քննութիւնը կարելի եղածին չափ շուտով տեղի ունենայ, և ես այն քննութեան պէտք եղած ամեն վկայագիրերը պատրաստ եմ Ատեանին մատակարարելու :

— Ի՞նչ որ կ'որոշէք, հարցուց նախագահը :

— Այսօր պատրաստ կը գտնուիմ Ատեանին ներկայանալու —, պատասխանեց կոմսը :

Նախագահը զանգակը հնչեցուց :

— Ատեանը համամիտ է, ըսաւ, որ քննութիւնը այսօր տեղի ունենայ :

— Այո՛ —, պատասխանեցին միարեւմտեան ամեն ժողովաւորականները :

Մորսէլֆի ներկայացընելու վկայագիրերը քննելու համար տասներկու անդամներէ յանձնաժողով մը կազմեցին, և որոշեցին որ անոր առաջին նիստը իրիկուան ժամը ութին Ատեանին զիւանին մէջ տեղի ունենայ: Եթէ քանի մը նիստընել հարկ ըլլար, նոյն ժամուսն և նոյն զիւանին մէջ տեղի պիտի ունենար :

Այս որոշումն ետև՝ Մորսէլֆ մեկնելու հրաման խնդրեց. քանզի այն վկայագիրերը փնտռելու պիտի երթար, որոնք իւր խորամանկ և աննուաճելի բնութեամբը զուշակամ այն փոթորիկին զէմ դնելու համար երկար ժամանակէ ՚ի վեր պատրաստած էր :

Մեր պատմած այս ամեն եղելութիւնները Պոլան երիտաւոր

ասրդին մի առ մի պատմեց, միայն թէ իւր պատմութիւնը մեշրինին վրայ այն առաւելութիւնն ունէր որ մեր պատմածը մեռեալ իրերու պողոտեթիւնն ունէր, իսկ Պոշան կենդանի իրերը յուզմամբ կը պատէր :

Ալպէր սարսուտով մտիկ բրաւ անոր՝ մերթ յուսալով, մերթ սրտմտեւ լով, և մերթ ամչնալով. քանզի Պոշանին մտերմական ազգաբարձութենէն զիտէր որ իւր հայրը յանցաւոր էր, և իւրօվի կը հարցընէր թէ ինչպէս պիտի կարենայ իւր անմուղութիւնը աղացուցանել, քանի որ յանցաւոր էր :

Մինչև այս տեղը հասնելով Պոշան լռեց :

— Ետքը՞, հարցուց Ալպէր :

— Ե՛տքը կը հարցընէք :

— Այո՞ :

— Հետեւութիւնը կ'ուզէք զիտնալ, բարեկամ. բայց ձեռք այդ խնդիրը անտանելի պարտաւորութեան մը կը բռնադատէ զիս :

— Հետեւութիւնը անշուշտ պէտք է որ զիտնամ, բարեկամ, և աւելի կ'ուզեմ ձեր բերանէն իմանալ քան թէ ուրիշին բերանէն :

— Աւրեմն, կրկնեց Պոշան, ձեր ոյժը ամփոփեցէք, Ալպէր, երբէք այսչափ ոյժի պէտք պիտի չունենաք — :

Ալպէր իւր ձեռքը ճակատին տարաւ, որպէս զի ստուգէ թէ իւր ոյժը տեղն է՝ իւր կեանքը պաշտպանելու պատրաստուող այնպիսի մարդու մը պէս, որ իւր զրահը կը փորձէ և իւր սուրին երկաթը կուրծքին վրայ կը ծռէ :

Ա՛րդդար որ իւր ոյժը տեղն էր, քանզի իւր ջերմը ուժգնութիւն կը կարծէր :

— Հարունակէ, ըսաւ :

— Իրբիւրն եղաւ, շարունակեց Պոշան, բոլոր Բարիդըլլալու քննութեան կ'ըսպասէր. շատերը կը սինդէին թէ ձեր հայրը ներկայանալուն պէս ամբաստանութիւնը պիտի հերքէ. շատերն ալ կ'ըսէին թէ կոմսը պիտի չներկայանայ. ստուգողներ կային թէ անոր Պրիւսէլ մեկնիլը տեսան, և ոմանք

այլ պէտք է իսկոյն դորձ տեսնել, կայծակի մը հարուածով պէտք եմ պատասխանել այն փայլակին որ վայրկեան մը շացուց զիս, փոխանակ ինքզինքս այս կերպով արդարացընելու, ինչո՞ւ չհրամայուիր ինձ որ արիւնս թափեմ որպէս զի փորձով ցուցընեմ իմ պաշտօնակցացս թէ ես արժանի եմ անոնց հաւասար քալելու — :

Այս խօսքերը ամբաստանելոյն համար նպաստաւոր ազդեցութիւն մը ըրին :

— Աւտի կը խնդրեմ, շարունակեց Մորսէլֆի, որ քննութիւնը կարելի եղածին չափ շուտով տեղի ունենայ, և ես այն քննութեան պէտք եղած ամեն վկայագիրերը պատրաստ եմ Ատեանին մատակարարելու :

— Ի՞նչ որ կ'որոշէք, հարցուց նախագահը :

— Այսօր պատրաստ կը գտնուիմ Ատեանին ներկայանալու —, պատասխանեց կոմսը :

Նախագահը զանգակը հնչեցուց :

— Ատեանը համամիտ է, ըսաւ, որ քննութիւնը այսօր տեղի ունենայ :

— Այո՛ —, պատասխանեցին միարեւան ամեն ժողովականները :

Մորսէլֆիի ներկայացընելու վկայագիրերը քննելու համար տասներկու անդամներէ յանձնաժողով մը կազմեցին, և որոշեցին որ անոր առաջին նիստը իրիկուան ժամը ութին Ատեանին զիւանին մէջ տեղի ունենայ: Եթէ քանի մը նիստընել հարկ ըլլար, նոյն ժամուն և նոյն զիւանին մէջ տեղի պիտի ունենար :

Այս որոշումն ետև՝ Մորսէլֆի միկնելու հրաման խնդրեց քանզի այն վկայագիրերը փնտռելու պիտի երթար, որոնք իւր խորամանկ և անուշաճելի բնութեամբը զուշակամ այն փոթորկին դէմ գնելու համար երկար ժամանակէ ՚ի վեր պատրաստած էր :

Մեր պատմած այս ամեն եղելութիւնները Պոլան երիտա-

սարդին մի առ մի պատմեց, միայն թէ իւր պատմութիւնը մեծ
րինին վրայ այն առաւելութիւնն ունէր որ մեր պատմածը
մեռեալ իրերու պաղուծիւնն ունէր, իսկ Պոչան կենդանի ի-
րերը յուզմամբ կը պատէր :

Ալպէր սարսալով մտիկ բրաւ անոր՝ մերթ յուսալով, մերթ
սրտմտելով, և մերթ ամչնալով. քանզի Պոչանին մտերմական
ազգարարութենէն զիտէր որ իւր հայրը յանցաւոր էր, և
իւրովի կը հարցընէր թէ ինչպէս պիտի կարենայ իւր անմե-
ղութիւնը ապացուցանել, քանի որ յանցաւոր էր :

Մինչև այս տեղը հասնելով Պոչան լռեց :

— Ետքը, հարցուց Ալպէր :

— Ետքը կը հարցընէք :

— Այո :

— Հետևութիւնը կ'ուզէք գիտնալ, բարեկամ, բայց ձեր այդ
խնդիրքը անտանելի պարտաւորութեան մը կը բռնադատէ զիս :

— Հետևութիւնը անշուշտ պէտք է որ գիտնամ, բարե-
կամ, և աւելի կ'ուզեմ ձեր բերանէն իմանալ քան թէ ու-
րիշին բերանէն :

— Աւրեմ, կրկնեց Պոչան, ձեր ոյժը ամփոփեցէք, Ալ-
պէր. երբէք այսչափ ոյժի պէտք պիտի չունենաք — :

Ալպէր իւր ձեռքը ճակտին տարաւ, որպէս զի ստուգել
թէ իւր ոյժը տեղն է՝ իւր կեանքը պաշտպանելու պատրաս-
տուող այնպիսի մարդու մը պէս, որ իւր զրահը կը փորձէ
և իւր սուրին երկաթը կուրծքին վրայ կը ծռէ :

Վրդգար որ իւր ոյժը տեղն էր, քանզի իւր ջերմը ուժ-
ղնութիւն կը կարծէր :

— Շարունակէ, րսաւ :

— Իրրիուն եղաւ, շարունակեց Պոչան, բոլոր Բարիչ
ըլլալու քննութեան կ'ըսպասէր. շատերը կը պնդէին թէ ձեր
հայրը ներկայանալուն պէս ամբաստանութիւնը պիտի հերքէ.
շատերն ալ կ'ըսէին թէ կոմսը պիտի չներկայանայ. ստու-
գողներ կային թէ անոր Պրիսէլ մեկնիլը տեսան, և ոմանք

իսկ օստիկանութեան զայցին հարցընելու թէ արդեօք կ'ոմսին իւր անցագիրներն առնելը ստոյգ է :

« Ճշմարիտ կ'ըսեմ, շարունակեց Պոլան, բոլոր կրցածս բրի որպէս զի ձեր հօրը քննութեան դադոնապէս ունկնդիր ըլլալու համար հրաման ստանամ յանձնաժողովին անգամոց մէկէն, որ իմ բարեկամս էր :

« Ժամը եօթին նոյն երիտասարդ ատենակալը եկաւ զիս առաւ ու հետը զիւանատունը տարաւ, ուր դեռ մէկը եկած չէր. նուիրակի մը պատուիրից որ զիս օթեակի մը մէջ փակէ, ուր սիւնի մը ետին և կատարեալ մթութեան մէջ պահուցայ :

« Այս օթեակին մէջէն ապահով էի որ քաջուելու սոսկալի տեսարանը պիտի տեսնէի և յանձնաժողովին ըրած քննութիւնը պիտի լսէի :

« Ճիշդ ժամը ութին ամեն անդամները եկեր էին :

« Պ. տը Մորսէրֆ ժամը ութին վերջին հարուածին ներս մտաւ :

« Չեոքը քանի մը թղթեր բռնած էր և իւր զէմքը հանդարտ կ'երեւէր :

« Իւր սովորութեան հակառակ՝ քալուածքը պարզ էր, հազուստը անպաճոյճ և անզարդ, և հին ղինուորականի պէս՝ վարէն մինչև վեր կոճկուած թիկնոց մը հաղած էր :

« Իւր ներկայութիւնը խիստ լաւ աղղեցութիւն մը պատճառեց :

« Յանձնաժողովին դիտաւորութիւնը անոր թշնամութիւնընել չէր, և անդամներէն շատերը կ'ոմսին քովը եկան և ձեռքը թօթվեցին » :

Ալվերի սիրտը այս մանրամասն պատմութեան վրայ կը ճմլէր, սակայն իւր վշտոցը մէջ երախտագիտութեան զգացում մը զգաց :

« Եթէ կարելի ըլլար՝ իւր հօրը պատուոյն այնպիսի մեծ տաղանային մէջ՝ յարգանաց այն նշանը անոր ատուղ անձերը կ'ուզէր համբուրել :

« Այն միջոցին՝ նուիրակ մը ներս մտաւ և նախագահին նամակ մը յանձնեց :

« — Խօսքը ձեզ արուած է, Պ. տը Մորսէրֆ —, ըսաւ նախագահը միանգամայն նամակին կնիքը քակելով :

« Կոմսը սկսաւ ինքզինքը ճատագովել, և ճշմարիտ կ'ըսեմ, Ալպէր, շարունակեց Պոշան, որ տարօրինակ ճարտարաբանութեամբ և յաջողութեամբ խօսեցաւ :

« Այնպիսի վկայադրեր ունէր, որոնք կ'ապացուցանէին թէ Կաննայի կուսակալը մինչև իւր վերջին ժամը զինքը պատուեր էր իւր վստահութիւնը շնորհելով, ըստ որում նոյն ինքն կայսեր հետ ըլլալու կենաց կամ մահուան քանազնացութիւնը իրեն յանձնէր էր :

« Իւր հրամանատարութեան նշան՝ մատնին ցուցուց, որով Ալի-բաշան սովորաբար իւր նամակները կը կնքէր, և իրեն յանձնէր էր զայն, որպէս զի իր դարձին՝ օրուան կամ դիշերուան ո՞ր ժամուն որ ըլլար, և եթէ ինքը կանանոցին մէջ իսկ գտնուէր, անոր միջոցաւ կարենար մինչև իւր քովը գալ :

« Գծբազդաբար, ըսաւ, բանազնացութիւնը յաջող ելք մը չունեցաւ, և երբ ինքը իւր բարեբարբ պաշտպանելու վերադարձաւ, արդէն մեռեր էր ան :

« Սակայն, ըսաւ կոմսը, Ալի-բաշային իւր վրայ ունեցած վստահութիւնը այնչափ մեծ էր, որ մեռնելու ասենը իւր սիրուհին ու աղջիկը իրեն յանձնէր էր » :

Ալպէր այս խօսքերէն սարսուաց. ըստ որում Պոշանին խօսեցած ժամանակը Հայտէի պատմած բոլոր պատմութիւնը իւր միտքը կու գար. երիտասարդը աղէկ կը յիշէր այն պատգամաւորութեան և մատնիին վրայ դեղանի Յոյն կնոջ ըսածները, և թէ ինչ կերպով Հայտէ ծախուելով դերի տարուեր էր :

— Կոմսին ատենախօսութիւնը ինչ ազդեցութիւն ըրաւ, հարցուց Ալպէր սրտի անձկութեամբ մը :

— Ճշմարիտ կ'ըսեմ որ իմ սիրտս միանգամայն բոլոր յանձնածողովին անգամոց սիրտը շարժեց, ըսաւ Պոշան :

« Այսու ամենայնիւ նախադասքը իւր աչքը բերում անմահ
կին վրայ տարու անհոգութեամբ . բայց առաջին առդերը
կարգալով իւր ուշադրութիւնը արժնցաւ :

« Մինչև վերջը կարգաց զայն , երկրորդ անգամ աչքէ ան-
ցուց , և նայուածքը Պ . տը Մորսէրֆին վրայ դարձնելով՝

« — Պարոն կոմս , ըսաւ , հիմա մեզ ըսիք թէ Եանեայի
կառավարիչը իւր կինն ու աղջիկը ձեզ յանձնեց :

« — Այո՛ , պարոն , պատասխանեց Մորսէրֆ . սակայն
բաղդը ինչպէս ամեն պարագայի մէջ՝ այս անգամ ալ զիս
կը հալածէր : Ի դարձիս՝ Աստիլիերին և անոր Հայտէ աղջիկը
աներևոյթ եղեր էին :

« — Կը ճանչնայի՞ր զանոնք :

« — Բաշային հետ ունեցած մտերմութիւնս և հաւատար-
մութեանս վրայ անոր ունեցած վստահութիւնը ներքեցին ինձ
որ քսան անգամէն աւելի տեսնեմ զանոնք :

« — Անոնց ինչ ըլլալուն վրայ դադար մը ունի՞ք :

« — Այո՛ , պարոն . ինձ ըսին թէ իրենց վիշտէն և դուցէ
իրենց թշուառութենէն մնան : Ես հարուստ չէի , ու կեանքս
մեծ վտանգի մէջ ըլլալուն՝ ՚ի մեծ ցաւ սրտիս՝ չկրցայ զա-
նոնք փնտռել — :

« Նախադասքը աննշմարելի կերպիւ յօնքը կնճռեց :

« — Պարոնայք , ըսաւ , Պ . տը Մորսէրֆ կոմսին եղած
հարցմանց պատասխանները ընցիք և իմացաք : Պ . կոմս ,
ձեր պատմածը ստուգելու համար վկայ մը կրնա՞ք ցուցնել :

« — Ափսոս , ոչ , պարոն , պատասխանեց կոմսը . բաշան
չբնապատող և անոր պալատին մէջ զիս ճանչող անձերը
կամ մեռած են և կամ ցրուած . իմ հայրենակիցներէս կար-
ծեմ միայն ես այն ահոելի պատերազմէն ազատեցայ . միայն
Ալի-բաշայի նամակներն ունիմ , զորոնք ձեր աչաց առջև
դրի , միայն անոր մատնին՝ որ իւր կամացը առ հաւատչեայն
է՝ իմ ձեռքս կը զտնուի և ահա այս է : Աւերջապէս ամենէն
համոզիչ փաստս , զոր կրնամ յառաջ բերել , իմ պատուոյս

և զինուորական կենացս ամբօթեանն զէ՛մ եղած անանուն յարձակման վկայութիւն մը չըլլալն է — :

« Բոլոր ժողովին մէջ հաճութեան մրմունջ մը լսուեցաւ :

« Այն միջոցին , Ալպէր , եթէ արդեւք մը չպատահէր , ձեր հայրը զատը շահած էր :

« Միայն կը մնար ձայնից առաւելութեան դիմել , երբ նա խաղահէք սկսաւ խօսիլ .

« — Պարոնայք , ըսաւ , և դուք , պարոն կոմս , կարծեմ թէ յօժարութեամբ ականջ պիտի դնէք վկայի մը , որ ինքնին եկած է և իւր խօսքին նայելով՝ խիստ մեծ ծառայութիւն մը պիտի ընէ . կոմսին ըսածներուն վրայ տարակոյս չունի՛նք որ այս վկայն մեր պաշտօնակցին կատարեալ անմեղութիւնը ապացուցանելու պիտի ներկայի : Ահա այն նկատմամբ ընդունած նամակս . կը փափաքէք որ կարգով զայն թէ մէջ տեղէն վերցընե՛մ և այս միջնարդեւքին ականջ չդնենք — :

« Պ . ար Մորսէրֆի դունատեցաւ , ձեռքը կնճռեց և բըռնած թղթերուն ձումակելուն ձայնը լսուեցաւ :

« Յանձնաժողովին պատասխանը նամակին ընթերցումը կը պահանջէր :

« Իսկ կոմսը մտախորհ մնացեր էր , քանզի յայտնելու կարծիք մը չունէր :

« Հետեւաբար նախադահը յետադայ նամակը կարդաց .

« Պարոն նախադահ ,

« Չօրսպետի տեղակալ Պ . ար Մորսէրֆի կոմսին Ապրիլուսի և Մակեդոնիոյ մէջ ունեցած վարքը քննելու համար կազմուած քննութեան յանձնաժողովոյն կրնամ խիստ ստոյգ տեղեկութիւններ մատակարարել » :

« Նախադահը քիչ մը կեցաւ :

« Տը Մորսէրֆի կոմսին գոյնը նետեց :

« Նախադահը նայուածքով ունկնդիրներուն կամքը հարցուց :

« — Շարունակեցէք — , դռնէցին ամեն կողմէն :

« Նախագահը շարունակեց .

« Ալի-բաշայի մահուան ականատես եղած , և անոր վերջին վայրկեաններուն մէջ քովը գտնուած եմ :

« Ես դիտեմ Վասիլիքիին և Հայաէին ինչ ըլլալը :

« Յանձնաժողովին հրամանին կ'ըստասեմ և կը խնդրեմ իսկ որ ինձ ունկնդրութիւն ընէ :

« Այս տոմսակը ձեզ յանձնուած միջոցին Խորհրդարանին դաւթին մէջ պիտի գտնուիմ » :

« — Եւ ո՞վ է այդ վկան , կամ զոգցես այդ թշնամին , հարցոց կոմսը այնպիսի ձայնիւ մը , որուն մէջ իւր խորին այլալուծիւնը գիտեղը շատ գիւրին էր :

« — Հիմա կ'իմանանք , պարոն , պատասխանեց նախագահը : Յանձնաժողովը համամիտ է վկային ունկնդրութիւն ընելու :

« — Այո՛ , այո՛ — , ըսին միաբերան ամեն ձայները :

« Նուիրակը ներս կանչուեցաւ :

« — Նուիրակ , ըսաւ նախագահը , դաւթին մէջ սպասող մէկը կայ :

« — Այո՛ , պարոն նախագահ :

« — Ո՞վ է այդ անձը :

« — Ծառայի մը ընկերութեամբ կին մ'է — :

« Իւրաքանչիւր որ իրարու երես նայեցան :

« — Ներս մտցուր այդ կինը — , ըսաւ նախագահը :

« Հինգ վայրկեան ետքը նուիրակը վերագարձաւ :

« Ամեն մարդ իւր աչքը դէպ 'ի դուռը ուղղած էր , և ես իսկ , ըսաւ Պոչան . ես ալ ամենուն անհամբերութեան և անձկութեան մասնակից էի :

« Նուիրակին ետեւէն կին մը կը քալէր այնպիսի մեծ քողով մը ծածկուած , որ բոլորովին կը շրջապատէր զան :

« Այն քողին վրայէն երեցած մարմնոյ ձեւէն և անորմէ բուրած անուշահոտութենէն նսրատի և շնորհալի կնոջ մը ներկայութիւնը կը դուշակուէր :

« Կախաղազը աղաչեց անձանօթ կիներ որ իւր քողը վերջընէ, և այն ատեն տեսան որ այն կիներ յոյնի զղեստ հաղած էր. ասկէ զատ՝ հիանալի զեղեցկութիւն մը ունէր » :

— Ո՛հ, ըսաւ Ալպէր, ան է :

— Ո՛վ, հարցուց Պոշան :

— Այո՛, Հայտէն է :

— Ո՛վ ըսաւ :

— Ափսոս, այնպէս կը դուշակեմ : Բայց շարունակեցէք, Պոշան, կ'աղաչեմ. կը տեսնէք որ հանդարտութեամբ և արիւնութեամբ մտիկ կ'ընեմ : Կարծեմ թէ ալ վերջին կը մօտենաք :

— Պ. ար Մորսէրֆի սոսկումով խառն զարմանքով մը այն կնոջ երեսը կը նայէր, շարունակեց Պոշան : Իրեն համար կենաց կամ մահուան դատակնիքը պիտի ելնէր այն հիանալի բերանէն. իսկ միւսներուն համար այս զէպքը այնչափ տարօրինակ և հետաքրքրական կ'երևէր որ Պ. ար Մորսէրֆին ազատութիւնը կամ կորուստը իրր երկրորդական խնդիր մը կը կարծէին :

« Կախաղազը ձեռքովը աթոռ մը ներկայեց նորապի կնոջ, բայց կիներ գլխովը նշան ըրաւ թէ ոտքի վրայ կենալ կ'ուզէ :

« Իսկ կոմսը վերստին իւր թեւաթոռին մէջ նետուեր էր, յայտնի կ'երևէր որ իւր սրնոցայ վրայ չէր կրնար կենալ :

« — Տիկին, ըսաւ նախաղազը, Եանեսայի գործին վրայ տեղեկութիւններ տալու համար յանձնաժողովին դրած նամակնիդ կարդայինք, որուն մէջ կ'ըսէիք թէ այն զէպքերուն ախանաեսս վկայ եղած էք :

« — Եւ ստուգիւ ախանաեսս եղած եմ, պատասխանեց անձանօթ կիներ այնպիսի ձայնով մը որ հիանալի տիրութեամբ մը տպաւորուած էր և արևելեան ձայներու յատուկ եղած քաղցր հնչիւն մը ունէր :

« — Սակայն, կրկնեց նախաղազը, ներեցէք ինձ որ ըսեմ թէ դուք այն ատեն խիստ փոքր էիք :

« — Չորս տարեկան էի ես. բայց որովհետեւ պատահած

դէպքերը ինձի համար մեծ կարեւորութիւն մը ունէին, անոնց ամենափոքր մասը անգամ մտքէս ելած չէ:

« — Բայց ինչ կարեւորութիւն կրնան ունենալ ձեզ այն դէպքերը, և դուք ս՛վ էք որ այնպիսի մեծ ազէտ մը այդպիսի խորին ապաւորութիւն մը պատճառէ ձեզ:

« — Խնդիրը իմ հօրս կենաց կամ մահուան վրայ էր, պատասխանեց նորատի աղջիկը, և ես Հայտէ կը կոչուիմ՝ Եաննայի կառավարիչ Ալի-բաշային և անոր խիստ սիրելի կնոջ Աստիլիքիին աղջիկը —:

« Պարկեշտ միանգամայն և սէղ կարմրութիւնը, որ նորատի կնոջ այտերը ծիրանեղոյն ներկեց, անոր նայուածքին հուրը և զաղտնիքին վստմութիւնը ժողովին անգամայն վրայ անպատմելի ազդեցութիւն մը ներգործեցին:

« Եթէ կայծակը կոմսին առջևը իյնալով իւր օտից տակը անդունդ մը բանար, ամբաստանեալը այն աստիճան ինքզինքը պիտի չկորսնցընէր:

« — Տիկին, կրկնեց նախադասը յարգանք խոնարհութիւն մը ընելէ ետև, ներեցէք ինձ որ պարզ հարցում մը ընեմ և այն չէ թէ տարակոյս մը ունենալուս համար, և այս հարցումը վերջինը պիտի ըլլայ. կրնա՞ք ձեր ըսածին ստուգութիւնը հաստատել:

« — Այո՛, պարոն, կրնամ, ըսաւ Հայտէ իւր քողին տակէն քաղցր հոսերով բուրուած սնդուսեայ ծրար մը հանելով. ահա իմ ծննդեանս վկայագիրը, զոր հայրս գրած է և իւր գլխաւոր պաշտօնատարները ստորագրած են. և իմ ծննդեանս վկայագրին հետ ահա մկրտութեանս վկայագրին ալ, քանզի հայրս հաւանութիւն տուած էր որ ես մօրս հաւատարին մէջ մեծնամ, և իմ վկայագիրս Մակեդոնիոյ ու Ապիւռոսի եպիսկոպոսապետին կնիքովը վաւերացած է. ահա վերջապէս այն վաճառագիրը (անտարակոյս այս ամենէն կարեւորն է), որով ես և մայրս Էլ-Գոսպիր անուն Հայ վաճառականի մը ծախուեցանք այն Գաղղիացի պաշտօնատարէն, որ

Գրան հետ իւր անիրաւ սակարկութեանը մէջ՝ իբր 'ի բաժին իւր աւարին'՝ իւր բարերարին աղջիկն ու կինը իրեն սա-հեւով, հաղար քսակի ծախեց, այսինքն գրեթէ շորս հարիւր հազար ֆրանքի — :

« Կանաչադոյն զեղնութիւն մը ար Մորսէրֆի կամսին այ-աները սլատեց, և իւր աչքերը արեամբ ներկուեցան այն ահ-ուելի ոճրագործութիւնները լսելով, որոնք ժողովին անդամ-ները ակնարկին լուսութեամբ մտիկ կ'ընէին :

« Հայտէ միշտ անխող կ'երևէր, բայց իւր հանդարտու-թեան մէջ՝ բարկութեան մէջ եղողէ մը ատելի սպառնադին կ'երևէր. արարերէն լեզուաւ գրուած իւր վաճառադիրը նախագահին ներկայացուց :

« Թարգմանը բարձր ձայնիւ վաճառադիրը կարգացած ժա-մանակը՝ ատենակալներէն մէկը, որ եղիպատսի փառաւոր պատերազմին ատեն արարերէն լեզուն աղէկ սորված էր, ա-նոր ընթերցումը մաղաղութեայ վաճառադրին վրայ կը դիտէր :

« Ստորագրեալս Եւ-Գոպիր, Նորին Բարձրութեան կանա-նոցին մատակարարը և աղախիններու վաճառականը, այսու գրութեամբ կը հաստատեմ որ Ահհափառ կայսեր յանձնե-լու համար Մոնթէ-Քրիսթոյ կամս Գաղղիացի իշխանէն հա-զար քսակի արժողութեամբ զմրուխտ մը ընկալայ 'ի փոխա-րէն տասն և մէկ տարեկան քրիստոնեայ նորասի աղախնի մը՝ Հայտէ անուն, որ Եանեայի կուսակալ Թէրէ-տէլէնի հան-դուցեալ Ալի-բաշային և անոր Աասիլիբի սիրուհւոյն աղ-ջիկն է, և ես եօթը տարի առաջ անոր մօրը հետ, որ Կաս-տանդնուպօլիս հասած օրը մեռաւ, Ալի-բաշային ծառայու-թեան մէջ գտնուող ֆէրնան Մոնտէկօ անուն Գաղղիացի հա-րիւրապետէ մը ղնեցի զան :

« Աը հաստատեմ որ վերոյիշեալ վաճառումը հազար քսա-կով կատարուեցաւ Նորին Բարձրութեան հաշուոյն համար, որմէ հրաման ստացած էի :

« Կրեալ 'ի Կոստանդնուպօլիս Կորին Բարձրութեան Հրամանաւ 'ի Թուականին Տաճկաց 1247 :

« Ստորագրեալ ԷԼ - ԳՈՊԵՐ » .

« Կերկայ վաճառադրիս Հաստատութեանը և ստուգութեանը Համար կայսերական կնիքով պիտի վաւերացուի այն , զոր վաճառողը դնել տալու կը պարտաւորի » :

« Վաճառականին ստորագրութեան քովը իրօք կայսեր կնիքը կը տեսնուէր :

« Այս ընթացման և այս տեսարանին սոսկառիթ լուծիւն մը յաջորդեց . կոմսը միայն նայուածք մը ունէր , և այն նայուածքը ակամայ Հայտէի վրայ յարելով բոցավառ և արիւնալի կ'երևէր :

« — Տիկին , ըսաւ նախադաճը , միթէ կարելի՞ է Մօնթէ-Բրիսթոյին հարցընելով տեղեկութիւն ստանալ , որ կարծեմ Բարիզի մէջ և ձեր քովը կը գտնուի :

« — Պարոն , պատասխանեց Հայտէ , Մօնթէ-Բրիսթոյ կոմսը , որ իմ երկրորդ հայրս է , երեք օրէ 'ի վեր Կորմանաիս կը գտնուի :

« — Աւրեմն , տիկին , ըսաւ նախադաճը , ո՞վ խրատեց զձեզ որ այս ընթացքը բռնէք , որուն համար ատենան շնորհապարտ է ձեզ , և ձեր ծնունդն ու թշուառութիւնները մտածելով՝ խիստ բնական կը գտնէ զայն :

« — Պարոն , պատասխանեց Հայտէ , իմ պատիւս և վիշտերս խրատեցին զիս որ այս ընթացքը բռնեմ : Թէպէտ քրիստոնեայ եմ , թող ներէ ինձ Աստուած , բայց միշտ մտածեցի մեծանուն հօրս վրէժը լուծել : Աւստի երբ Գաղղիոյ հողը կոխեցի , և երբ իմացայ որ այն նենդաւորը Բարիզի մէջ կը բնակի , աչքս ու ականջներս անընդհատ բաց թողուցի : Ես իմ ազնիւ պաշտպանիս տանը մէջ առանձնացեալ կ'ազրիմ , կը սիրեմ այս կեանքը , վասն զի ստուերն ու լուծիւնը հաճելի են ինձի , որոնց մէջ միտքս ամփոփելով և

խորհրդածուծիւններ ընել լով կ'ապրիմ' : Պ. Մօնթէ-Քրիսթոյ կոմսը հայրական խնամքով կը խնամէ զիս , և աշխարհիս մէջ պատահած անցքերը ինձ անծանօթ չեն , միայն թէ հեռուէն կ'ըստանամ անոնց ձայնը : Ամեն օրագիրները կը կարդամ , ինչպէս որ նոր հրատարակուած ամեն գրքերը ու երաժշտութեան եղանակաց տետրերը կ'ընդունիմ , և անտարբերութեամբ ուրիշներուն կենաց պատմութիւնը կարդալու ատենս : Ատենակալաց ժողովին մէջ այս ատուտ պատահածը և այս իրիկուն տեղի ունենալիքը խմացայ . . . ուստի այն նամակը գրեցի :

« — Ուրեմն , հարցուց նախագահը , Պ. Մօնթէ-Քրիսթոյ կոմսը ձեր բրածէն ամենեւին տեղեկութիւն չունի :

« — Ամենեւին , պարոն , և ես այս գործիս մէջ միայն մէկ բանէ կը վախնամ , որ չըլլայ թէ կոմսը բրածս լսելով դժուկամակի : Այսու ամենայնիւ՝ երջանիկ կը համարիմ ես այս օրս , շարունակից նորատի աղջիկը իւր բոցավառ աչերը դէպ 'ի երկինք վերցընելով , որ վերջապէս հօրս վրէժք լուծելու ստիճը կը ներկայացընէ ինձ — :

« Պ. տը Մորսէրֆ նորատի աղջկան հասնելէն 'ի վեր խօսք մը չարտասաներ էր : Իւր պաշտօնակիցները անոր երեսը կը նայէին և անտարակոյս կ'ոջ մը շնորվը կորսնցուցած բարեբաղդութեանը վրայ կը ցաւէին . իւր գծբաղդութիւնը աղէտալի դիժերով իւր զիմաց վրայ կը նկարուէր :

« — Պ. տը Մորսէրֆ , ըսաւ նախագահը , այս տիկինը Եանեայի կուսակալ Թէրէ-տէլէնի Ալի-բաշային աղջիկն ըլլալը կը վիայէր :

« — Ոչ , ըսաւ Մորսէրֆ ոտք ելնելու ջանալով , իմ թըշնամին բէս լարուած որոգայթ մը կը համարեմ զան — :

« Հայտէ , որ դրան կողմէն մարդու մը սպասելու պէտ' աչերը այն կողմը յարեր էր , յանկարծ դուրսը դարձուց , և կոմսը ոտքի վրայ կանգնած տեսնելով , սոսկումի ձայն մը հանեց :

« — Ձիս չե՛ս ճանչնար, ըսաւ . բայց ես կը ճանչնամ զքեզ . դուն Ֆէրնան Մոնտէկօ անուն այն Գաղղիացի պաշտօնատարն ես, որ աղնիւ հօրս զօրքերը կը վարժէիր: Գուն ես այն անձը որ Լաննայի բերդերը մատնեցիր . դուն ես այն անձը, որ հայսեր հետ քու բարերարիդ կենաց կամ մահուան վրայ բանադնացութիւն ընելու համար Կոստանդնուպօլիս զրկուեցար, և կեղծ հրովարտակ մը բերիր, որուն մէջ կայսրը կատարեալ թողութիւն կը շնորհէր . դուն ես այն անձը, որ այս հրովարտակին շնորհիւր բաշային ձեռքէն այն մատնին ստացար, զոր Սէլիմ՝ տեսնելով քեզ պիտի հնազանդէր . դուն ես այն անձը, որ զիս ու մայրս Էլ-Գոպիր վաճառականին ծախեցիր . դաւաճան, դաւաճան, դաւաճան, տիրոջդ արիւնը տակաւին ճակտիդ վրայ կը կրես . տեսէք ամենքդ ալ — »

« Այս խօսքերը ճշմարտութեան այնպիսի յուզմամբ արտասանուեցան, որ ամենուն նայուածքը կոմսին ճակատին վրայ դարձան, և նոյն ինքն կոմսը Ալի-բաշային տակաւին դաղջ արիւնը զողցես իւր ճակատին վրայ զգալով ձեռքը անոր վրայ տարաւ :

« — Ուրեմն Պ. ար Մորսէրֆին նոյն Ֆէրնան Մոնտէկօ պաշտօնատարն ըլլալը հաստատ կը վկայէք :

« — Ի՞նչպէս չէ, զոչեց Հայտէ . ո՛հ, մայրս միշտ կ'ըսէր ինձ . « Ազատ էիր դուն, հայր մը ունէիր զոր կը սիրէիր, և զրեթէ թաղուհի ըլլալու վիճակեալ էիր . բայց աղէկ նայեա մարդը . ան է զքեզ զերի ընողը, այս մարդն է որ հօրդ զլուխը ցիցի մը ծայրը անցուց, այս մարդն է որ զմեզ ծախեց և մատնեց : Աղէկ նայե անոր աջ ձեռքը, որ մեծ վերք մը ունի . եթէ անոր դիմաց զծաղրութիւնը մտնաս, անոր ձեռքէն կրնաս ճանչնալ զան, որուն մէջ Էլ-Գոպիր վաճառականին ոսկիները մի առ մի թափեցան » : Ձան կը ճանչնամ կ'ըսէր, ո՛հ, թող ըսէ հիմա թէ զիս չճանչնար — »

« Հայտէի ամեն մէկ խօսքը դաշոյնի մէկ մէկ հարուածի պէս

Մորսէրճի սրտին վրայ կ'իյնար և իւր ուժին մէկ մասը կը նուազեցընէր . վերջին խօսքերուն վրայ՝ յանկարծ և ակամայ իւր վերաւորեալ ձեռքը կուրծքին մէջ պահեց, և ախուր յուսահատութեան մէջ ընկղմեալ վերստին թեւթսոյն վրայ ինկաւ :

« Էլիսիսային բռնաշունչ հողմով ծառէն ինկած տերեւներուն ցիրուցան եղածին պէս այս տեսարանը ժողովականներուն մտքերը մրրկեցոյց շրջեց :

« — Պ. կոմս ար Մորսէրճի, ըսաւ նախագահը, մի վհատիք, պատասխան տուէք. Ատենակալաց ժողովին դատաստանը բարձր է, և շթողուր որ ձեր թշնամիներէն յաղթահարիք առանց անոնց հետ վիճելու միջոցները ձեզ տալու : Կ'ուզէք որ վերստին քննութեան ժողով մը ըլլայ, կ'ուզէք որ ատեանին անդամներէն երկու հոգիի հրաման ընեմ որ դէպ 'ի Եանեա ճամբորդութիւն ընեն, խօսեցէք — :

« Մորսէրճի ամենեւին պատասխան չտուաւ :

« Այն ատեն յանձնաժողովին բոլոր անդամները զոգցեստտակումով մը իրարու երես նայեցան :

« Կոմսին ուժգին և բուն բնութիւնը ամենուն յայտնի էր :

« Այս մարդուն պաշտպանութիւնը ջնջելու համար աւելի նուաստացուցիչ միջոց մը պէտք էր :

« Պէտք էր վերջապէս մտածել որ բունի նմանող այս լուծեան այնպիսի զարթում մը պիտի յաջորդէր, որ կայծակի պիտի նմանէր :

« — Աերջապէս ըսէք, ըսաւ նախագահը, ինչ կ'որոշէք :

« — Ոչ ինչ, ըսաւ կոմսը ցած ձայնով և ոտք ելնելով : »

« — Ուրեմն Թէրէ-տէլէնի Ալիին ազջկան պատմածները ստոյգ ճշմարտութիւններ են, հարցոյց նախագահը, ուրեմն այս կիներ ստուգիւ այն ստակալի վկայն է, որուն շատ անգամ յանցաւորը չհամարձակիր ՈՁ պատասխանել : Ուրեմն ամբաստանեալ ամեն զործերուն ստուգապէս հեղինակն էք — :

« Կոմսը իւր բոլորտիքը այնպիսի նայուածք մը շրջեց, »

բուն յուսահատ տպաւորութիւնը վաղըբերուն դուքն անգամ կրնար շարժել, բայց դատաւորաց սիրտը չկրցաւ շարժել:

« Եւաքը աչերը դէպ 'ի դմբէթը վերցոյց, բայց շուտով անոր վրայէն ալ դարձուց զանոնք զողջես վախնալով որ չըլլայ թէ դմբէթը ճեղքուելով երկնից ատեանը բացուի, և երկնային դատաւորին առջևն ելնէ:

« Եյն ատեն զինքը խեղդող կոճկուած զղեստին կոճակները բիրտ շարժումով մը քաշելով քակեց և տխուր յիմարի մը պէս սրահէն դուրս ելաւ. վայրկեան մը իւր քայլերուն արձագանքը ձայնատու կամարին տակը աղէտազին հնչեց, և անմիջապէս Եւաքը կառքի մը անիւներու ձայնը լսուեցաւ, և իրենց կամարակապ սրահը զղրղեց:

« — Պարոնայք, ըսաւ նախագահը երբ սրահին մէջ լուծութիւնը տիրեց, Պ. ար Մորսէրֆ կոմսը ուխտագրութ, մատնիչ և անարժան ճանչցուած է:

« — Եյն —, պատասխանեցին միտերան քննութեան յանձնաժողովին անդամները:

« Հայտէ նիստին մինչև վերջը ներկայ գտնուեցաւ, և առանց իւր դիմաց դժերը սերախութիւն կամ զթութիւն մը յայտնելու՝ կոմսին դատավճռոյն արուիլը լսեց:

« Եյն ատեն քողը իւր դիմաց վրայ իջեցընելով, հանգիստաւոր կերպով խորհրդականները բարևեց և Ախրիլիտսի տեսած դիցուհիներուն քալումքովը դուրս ելաւ:

ՊԼՈՒՆ Գ.

ՄԵՆՈՒՄԸՐՏՈՒԹԵԱՆ ԿՐԳԻԹԸ

ԱՅՆ առան, շարունակեց Պոչան, սրահին առանձնութեան և մթութեան միջոցին կարող եղայ առանց տեսնուելու անկէ մեկնելու :

« Ինձ առաջնորդող նուիրակը դրան առջեւ կ'ըստասէր. նրբագաւիթներուն մէջէն անցընելով՝ մինչև Աստիբար փողոցին վրայ բացուող փոքր դուռը տարաւ զիս :

« Սիրտս կտրուած և միանգամայն սքանչացած դուրս ելայ. ներեցէք այս կերպ խօսելուս, Ալպէր, ըստ որում ձեզ մտածելով սիրտս կտրեցաւ, սակայն իւր Տօրը վրէժը լուծող այն նորատի աղջկան ազնուութեան վրայ ալ սքանչացայ : Ճշմարիտ կ'ըսեմ, Ալպէր, որ և է կերպով որ այն զազանիքը երևան ելած ըլլայ, ես կը հաստատեմ որ թշնամիի մը կողմանէ ելած է, բայց այն թշնամին՝ Նախախնամութեան գործակատարն է — » :

Ալպէր գլուխը երկու ձեռացը մէջ բռնած էր, ամնալէն կարմրած և արտասուօք թրջուած դեմքը վեր վերցընելով և Պոչանին լեզը բռնելով՝

— Բարեկամ, ըսաւ, իմ կեանքս վերջացած է, միայն գործ մը կը մնայ ինձ ընել, և այն՝ չէ թէ ձեզի պէս ըսել թէ Նախախնամութեան կողմանէ եկած է ինձ այս հարուածը, այլ փնտռել այն անձը որ այս թշնամութիւնը կ'ընէ ինձ, և երբ ճանչնամ զան՝ պէտք է որ սպաննեմ և կամ այն

մարդը պէտք է որ զիս սոյաննէ . ուստի ձեր բարեկամութեան վրայ կը վստահմ, Պոչան, եթէ սակայն եղած նախատինքը բարեկամութիւն մը թողուց ձեր սրտին մէջ:

— Նախատինք կ'ըսէք, բարեկամ, և ինչ բանի մէջ այս դժբաղդութիւնը ձեզ նախատինք կրնայ բերել. ամենեւին, փառք Աստուծոյ, անցան այն ժամանակները, որ մարդիկ առանց մտածելու զաւակները իրենց հարց գործերուն պատասխանատու կ'ընէին: Յիշեցէք ձեր անցեալ կեանքը, Ալպէր, ստոյգ է որ դեռ երիտասարդ էք, բայց երբէք դեղեցիկ օքուան մը արշալոյսը ձեր արևելքէն աւելի պայծառ եղած է. ոչ, Ալպէր, հաւատացէք ինձի. երիտասարդ և հարուստ էք, հեռացէք քիչ մը ժամանակ Գաղղիայէն. այս յուզեալ և փոփոխական մեծ Բարեւոյնի մէջ ամեն բան շուտով կը մոռցուի. Ռուս իշխանուհւոյ մը հետ ամուսնանալով երեք կամ չորս տարիէն կը վերադառնաք, և ամենեւին մէկուն մտքէն պիտի չանցնի թէ երէկ ինչ պատահեցաւ, որչափ ևս առաւել ասկէ տասն ու վեց տարի առաջ պատահածը:

— Շնորհակալ եմ, սիրելիդ իմ Պոչան, շնորհակալ եմ ձեր սրտի ազնուութենէն, որ այս խօսքերս ձեզ խօսեցընել կու տայ, բայց ես այդպէս չպիտի ընեմ. Եմ փափաքս ըսի ձեզ, և հիմա եթէ պէտք ըլլայ՝ $\frac{1}{2}$ - $\frac{1}{2}$ բառը $\frac{1}{2}$ - $\frac{1}{2}$ բառի պիտի փոխեմ. Այս գործը ինձ նկատելուն, անշուշտ ես ձեզմէ տարբեր աչօք կը նայիմ՝ անոր: Ձեզ երկնային աղբիւրէ մը բղխած երեցածը ինձ նուազ վճիտ աղբիւրէ մը բղխած կ'երևի: Ճշմարիտ կ'ըսեմ՝ նախախնամութիւնը բարեբաղդաբար այս ամեն պատահածներուն մէջ գործ չունի. քանզի երկնային վարձուց և պատժոց անտեսանելի և անշուշտիւ պատգամաւորին տեղ՝ այնպիսի շօշափելի և տեսանելի էակ մը պիտի գտնեմ, որմէ, ս'հ, այո՛, կ'երդնում՝ որ ամէն մը 'ի վեր կրամ ներութեանցս վրէժը պիտի լուծեմ: Հիմա, կը կրբիւնեմ ձեզ, Պոչան, վերստին մարդկային և նիւթական կենաց մէջ կ'ուզեմ մտնել, և եթէ դուք ձեր խօսքին համեմատ

տակաւ ին իմ բարեկամս էք, օղնեցէք ինձ որ այս հարուածը տուող ձեռքը գտնեմ:

— Շատ աղէկ, ըսաւ Պոշան, գուք կ'ուզէք որ նստախնամութեան գործը մարդոց տամ, թող այնպէս բլլայ. եթէ ձեր թշնամին գտնելու պիտի աշխատիք, ես ալ ձեզի հետ կ'աշխատիմ, և ես պիտի գտնեմ զան. ըստ որում ձեր պատուոյն չափ իմ պատիւս ալ կը պահանջէ որ գտնենք զան.

— Աւրեմն, Պոշան, առանց ժամանակ անցընելու մեր խուզարկութեան սկսինք: Յապաղման ամեն մէկ վայրկեանը ինձ համար յախտեանականութիւն մ'է. ամբաստանողը անպատիժ մնացած է, գուցէ յուսայ իսկ որ պիտի չպատժուի. պատուոյս վրայ կ'երգնում որ լւր ակնկալութեանը մէջ կը սխալի:

— Մտիկ ըրէք ուրեմն, Մորսէրֆ:

— Ա՛հ, Պոշան, կը տեսնեմ որ գուք տեղեկութիւն ունիք. ստուգիւ կը կենդանացընէք զիս:

— Չեմ ըսեր թէ ստուգութիւն մ'է, Ալպէր, բայց գոնէ ժթութեան մէջ լոյս մը կ'երևի ինձ. այս լոյսին հետեւելով գուցէ մեր նպատակին հասնինք:

— Ըսէք, աղէկ կը տեսնէք որ անհամբերութենէս կ'եռամ:

— Եանեայէն վերագարձիս ձեզ պատմել չուզածս հիմա ըսեմ ձեզ:

— Ըսէք:

— Եանեա գտնուած ժամանակս՝ տեղեկութիւններ ստանալու համար բնականաբար քաղաքին առաջին սեղանաւորին գրատունը գացի. բերանէս ելած առաջին խօսքին՝ ձեր հօրը անունը տալէս իսկ առաջ սեղանաւորը ինձ ըսաւ.

« — Ո՛հ, հասկըցայ ինչ պատճառի համար եկած էք:

« — Ի՞նչպէս, ինչ պատճառի համար:

« — Ասկէ հազիւ տասն և հինգ օր առաջ մի և նոյն խընդրոյն վրայ մէկը տեղեկութիւն խնդրեց ինձմէ:

« — Ո՛վ:

« — Քարիզի սեղանաւոր մը , որ իմ թղթակիցս է :

« — Անոր անունը ինչ է :

« — Պ . Տանկլար » :

— Պ . Տանկլարը , գոչեց Ալպէր . ո՛հ , ստուգիւ ան է որ այնչափ երկար ժամանակէ 'ի վեր իւր նախանձնա ատելութեամբը խեղճ հօրս ետնէն ինկած է , և ինքզինքը ժողովողաւէր կեղծելով՝ չկրնար մարսել որ ար Մորսէրֆ կոմսը Գաղղիոյ ատենակալ ըլլայ . ասոր մէկ ապացոյցը մեր ամուսնութեան առանց պատճառի ետ ըլլալն է . այո՛ , անորմէ ուրիշ մէկը չէ :

— Նախ տեղեկացէք , Ալպէր , շուտով մի գրգռուիք . նախ տեղեկացէք , կ'ըսեմ , և եթէ գործը ստուգուի . . . :

— Ո՛հ , այո՛ , եթէ գործը ստուգուի , գոչեց երիտասարդը , բոլոր կրած նեղութեանցս փոխարէնը պիտի լուծեմ :

— Ջգուշացիք , Մորսէրֆ , արդէն ձերացած է ան :

— Անտանեացս պատուոյն ակնածութիւն ըրածին չափ ետ ալ իւր տարիքին պիտի ընեմ . եթէ հօրս թշնամին էր , ինչո՛ւ չտպանեց զան : Ո՛հ , ըստ որում մարդու մը զխացն երնելէն վախցաւ :

— Ալպէր , չեմ դատապարտեր դձեղ . բայց չեմ ուզեր որ անխորհուրդ կերպով գործ տեսնէք . Ալպէր , խոհեմութիւն պէտք է :

— Ո՛հ , մի վախնաք , Պոշան , մանաւանդ որ դուք հետս պիտի դաք , հանգիսաւոր գործերը պէտք է վկաներու առջև կատարել : Եթէ զիշեր չեղած Պ . Տանկլարի յանցաւոր ըլլալը յայանուի , պէտք է որ Պ . Տանկլար ապրելէ դադրի և կամ ետ մնանիմ : Մի զարմանաք , Պոշան , վասն զի իմ պատուոյս հանգիսաւոր յուղարկաւորութիւն մը ընել կ'ուղեմ :

— Արեմն եթէ այդպիսի դիտաւորութիւններ ունիք . Ալպէր , պէտք է որ իսկոյն 'ի գործ դնէք զանոնք : Ա՛ուզէք Պ . Տանկլարի տունը երթալ . քալեցէք երթանք — :

Շուտով վարձու կառք մը բերել տուին , և սեղանաւորին

տունը մանկելու ասեն՝ անոր դրան ասելը Պ. Անարէա Գալալղանթիի կառքն ու ծառան տեսան :

— Ա՛հ, բաղդաւոր եմ եղեր, ըսաւ Ալպէր անբաղին շայնով մը . եթէ Պ. Տանկլար հետս կուուիլ չուզէ, անոր փեսայացուն կ'ըստաննեմ : Գալալղանթի մը անշուշտ կուուիլը չմերժեր — :

Երիտասարդին գալուստը սեղանաւորին իմաց տուին, որ առջի իրիկունը պատահածները իմացած ըլլալով, Ալպէրի անունը լսելուն պէս՝ հրամայեց որ ներս չընդունին : Սակայն խիտ ուշ էր, քանզի երիտասարդը, որ սպասուէր յետեւն կը մտնէր, եղած հրամանը լսելով, դուրս բռնուի ծեփահար հոնց և Պոշանին հետ մինչև սեղանաւորին դաշիճք մտաւ :

— Բայց, պարոն, գոչեց Տանկլար, միթէ մարդ իւր տանը մէջ տէր չէ իւր ուղած անձը ընդունելու կամ չուզածը մերժելու, կ'երևի թէ ինքզինքնիդ բոլորովին մոռցեր էք :

— Այ, պարոն, ըսաւ Ալպէր պաղուծեամբ, այնպիսի պարագաներ կան, և դուք այն պարագաներէն մէկուն մէջ կը դատուիք, որ մարդս առանց վատ երևելու (ազատ էք այս կերպով ինքզինքնիդ պաշտպանելու), չկրնար իւր տանը մէջ գտնուիլը պահել զոնէ քանի մ'անձերէ :

— Բայց ինչ կ'ուզէք ինձմէ, պարոն :

— Ժամադրութիւն մը, ըսաւ Մորսէրֆի առանց ուշադրութիւն ընել ձեացընելու Գալալղանթիին, որ կրակարանին կոթընէր էր, ժամադրութիւն մը կ'առաջարկեմ ձեզ առանձնացեալ անկիւն մը, ուր աստը վայրկեան ազատ ըլլաք կենալու, և ուրիշ բան չեմ խնդրեր, մեր երկուքէն մէկը տերևներուն մէջ պէտք է որ գլորի — :

Տանկլարի գոյնը նետեց :

Գալալղանթի շարժում մը ըրաւ, և Ալպէր երիտասարդին կողմը դարձաւ :

— Ա՛հ, եկէք դուք եթէ կ'ուզէք, պարոն կամս, դուք գրեթէ ընտանիքէն կը սեպուիք և իրաւունք ունիք դալու, և

ես այս կերպ ժամադրութիւնները ամեն ընդունողներուն պատրաստ եմ ընելու — :

Գազալղանթի ապուշ նայուածքով Տանկլարի երեսը նայեցաւ, որ իւր ոյժը ամփոփելով ոտք ելաւ և երկու երիտասարդներուն մէջ տեղը մտաւ :

Անորէ ալի վրայ Ալպէրի ըրած յարձակումը սեղանաւորին կարծիքը փոխեց էր, և կը յուսար թէ Ալպէրի այցելութիւնը 'ի սկզբան իւր յուսացածէն տարբեր պատճառ մը ունէր :

— Եթէ պարոնը ձեզմէ նախապատիւ համարելու համար անոր հետ կուուելու եկած էք, ըսաւ Տանկլար Ալպէրին, կ'իմացընեմ որ թաղաւորի գործակալին առջևը տեսնուելու գործ մ'է այս :

— Կը սխալիք, պարոն, ըսաւ Մորսէրֆի ախուր ժպիտով մը, ես ամենին ամուսնութեան խօսքը չըրի, և միայն այն պատճառաւ Պ. Գազալղանթին ուղղեցի իմ խօսքս, ըստ որում ինձ այնպէս երևցաւ թէ վայրկեան մը մեր վիճարանութեան միջամուխ ըլլալու գիտաւորութիւն ունի: Եւ ստուգիւ ես այսօր ամենուն հետ կոխ կը փնտռեմ. բայց անհոգ եղիք, Պ. Տանկլար, յառաջաւորութիւնը ձերն է :

— Պարոն, պատասխանեց Տանկլար՝ բարկութենէն և երկիւղէն զունատեալ, կ'իմացընեմ ձեզի որ երբ ճամբուս վրայ կատաղի դամփոխի մը պատահեմ, կ'ըսպաննեմ զան. այս կերպով յանցանք մը չգործելէ զատ՝ մարդոց ծառայութիւն մը ընել կը յուսամ: Արդ եթէ դուք կատաղած էք, և զիս խածնել կը ջանաք, կ'իմացընեմ որ առանց զթալու կ'ըսպաննեմ զձեզ: Զարմանալի բան, յանցանքը իմն է երբ ձեր հայրը կ'անպատուուի:

— Այո՛, թշուառական, զոչեց Մորսէրֆի, քուկդ է յանցանքը — :

Տանկլար քայլ մը ետ քաշուեցաւ :

— Յանցանքը իմն է, կ'ըսէք, բայց ուրեմն խենթեցե՞ր էք

դուք: Մի՛թէ յունաց պատմութիւնը գիտե՛մ ես. բոլոր այն քաղաքները ճանապարհորդողը ես եմ. և մի՛թէ ես էի հօրդ խրատ տուողը որ Եանեայի բերդերը ծախէ, ու մասնէ զանոնք. . . :

— Առեցէք, ըսաւ Ալլէր կամաց ձայնով մը. ոչ, ուղղակի կերպով դուք չէիք այն շուկը հանողը և այն զժբաղ դու՛թիւնը պատճառողը, բայց դուք էիք կեղծաւորութեամբ զրդիւ տուողը:

— Ե՞ս:

— Այո՛, դուք. յայտարարութիւնը ուրկից եկած է:

— Կարծեմ թէ օրտոյիբը Եանեայէն եկած ըլլալը իմացուց:

— Ո՞վ գրեց Եանեա:

— Եանեա:

— Այո՛, հօրս վրայ տեղեկութիւններ հարցընելու համար Եանեա ո՞վ նամակ գրեց:

— Կարծեմ թէ ամեն մարդ կրնայ Եանեա նամակ գրել:

— Այսու ամենայնիւ միայն մէկ անձ մ'է գրողը:

— Միայն մէկ անձ մ'է:

— Այո՛, և այն անձը դուք էք:

— Այո՛, ես գրեցի. ինձ այնպէս կ'երևի թէ երբ մէկը իւր աղջիկը երիտասարդի մը հետ ամուսնացընել կ'ուզէ, կրնայ այն երիտասարդին ընտանեացը վրայ տեղեկութիւններ հարցընել. ոչ միայն իրաւունք է այս ալ և սպարտք մը:

— Գիտնալով անկէ դալիք պատասխանը, ըսաւ Ալլէր, այն նամակը գրեցիք:

— Ե՞ս, ո՛չ, կ'երդնում, դուքց Տանկլար այնպիսի վստահութեամբ և անկասկածութեամբ մը, որ դուցէ աւելի իւր երկիւղէն կը յառաջանար քան թէ երիտասարդին համար իւր սրտին մէջ զգացած համակրութենէն. կ'երդնում որ ամենևին մտքէս չէր անցներ Եանեա նամակ գրել. մի՛թէ ես Ալիբաշայի դէպքը գիտէի՞:

— Աւրեմն մէկը զրգուեց զձեզ որ այն նամակը գրէք:

— Անշուշտ :

— Մէկը գրողն'ց զձեզ կ'ըսէք :

— Այո՛ :

— Ո՛վ . . . ըսէք . . . շուտ բրէք :

— Զարմանալու բան չկայ, ձեր հօրը անցեալին վրայ խօսեցած ժամանակս՝ կ'ըսէի թէ անոր հարստութեան աղբիւրը անձանօթ մնացած էր միշտ : Մէկը հարցուց ինձի թէ ձեր հայրը իւր հարստութիւնը ո՛ւր ստացած է . Յունաստանի Աջ պատասխանեցի : Ուրեմն Եանեա գրեցէք, ըսաւ ինձի :

— Եւ ձեզ այդ խրատը տուողը ո՛վ է :

— Մօնթէ-Քրիսթոյ կոմսը, ձեր բարեկամը :

— Մօնթէ-Քրիսթոյ կոմսը ձեզ ըսաւ որ Եանեա այն նամակը գրէք :

— Այո՛, և ես գրեցի, կ'ուզէք ընդունած նամակս տեսնել, կը ցուցընեմ — :

Ալլէր և Պոշան իրարու երես նայեցան :

— Պարոն, ըսաւ այն ատեն Պոշան, որ դեռ բերանը բացած չէր, կարծեմ թէ այնպիսի մէկը կ'ամբաստանէք որ հիմա Բարիզէն բացակայ է և այս միջոցիս չկրնար ինքզինքը արդարացընել :

— Ամենին մէկը չեմ ամբաստաներ, պարոն, ըսաւ Տանկըար, այլ եղածը կը պատմեմ, ձեզի ըսածս Պ. Մօնթէ-Քրիսթոյ կոմսին առջևն ալ կրնամ կրկնելու :

— Ի՛նչ պատասխան ընդունելնիդ կոմսը գիտէ :

— Ստացած պատասխանս ցուցուցի անոր :

— Հօրս միբարութեան անունը Ֆէրնան և ընտանեացս անունը Մօնտէկօ ըլլալը գիտէր :

— Այո՛, շատ ժամանակ առաջ անոր ըսած էի : Ինչ որ ուրիշ իմ տեղս պիտի ընէր, ես գուցէ անկէ ալ շատ աւելի պակաս ըրի : Այս պատասխանին հետեւեալ օրը՝ երբ ձեր հայրը Մօնթէ-Քրիսթոյէն խրատուած եկաւ պաշտօնական կերպիւ աղջիկս ուզելու, ինչպէս որ դորձը վերջացընել ու .

զողը այսպէս կ'ընէ, ես մերժեցի, ստոյգ է, բայց առանց բացատրութիւն մը տալու և առանց շշուկ մը հանելու: Առ ինչու շշուկ մը հանէի. Պ. ար Մորսէրֆին պատիւը կամ անպատուութիւնը ինձի ինչ կը նկատէ: Այս բանս ոչ արժէ թղթոց գինը կրնար ցածցընել և ոչ բարձրացընել: Ալլէր զոչոյ որ կարմրութիւնը մինչև իւր ճակատը բարձրացաւ. ամենևին տարակոյս չկար, Տանկլար գձձութեամբ բայց այնպիսի մարդու մը ստուգութեամբ ինքզինքը կը պաշտպանէր, որ եթէ ոչ բոլոր ճշմարտութիւնը, զոնէ ճշմարտութեան մէկ մասը կ'ըսէ և այն չէ թէ իրիճ ընելուն այլ վախնալուն համար:

Մորսէրֆի փնտածն ինչ էր:

Տանկլարին կամ Մօնթէ-Քրիսթոֆին իրարմէ նուազ կամ աւելի յանցաւոր ըլլալնին չէր, այլ թեթև կամ ծանր թըշնամանաց պատասխանող և իրեն հետ կուտող մարդ մը կը փնտռէր, և յայտնի կ'երևէր որ Տանկլար չարտի կուտէր:

Ասկէ զատ իւր մտոցած և չդիտած բաները իւր աչքին և մտքին առջևը կը ներկայէին:

Մօնթէ-Քրիսթօ ամեն բան գիտէր, բայց որում Ալի-բաշային աղջիկը գնէր էր:

Ամեն բան գիտնալովը Տանկլարին յորդորէր էր որ ետնետ նամակ գրէ:

Այն նամակին պատասխանը կարգալէն ետև՝ Հայտէի ներկայացուելու համար Ալլէրին յայտնած փափաքը ընդունէր էր. երբ Հայտէի առջևը ելաւ, կոմսը թողուցեր էր որ Ալիին մահուան վրայ խօսք բացուի՝ ամենևին չընդգրկմանալով Հայտէի պատմած պատմութեանը. բայց անտարակոյս անոր հետ յունարէն լեզուաւ խօսեցած բանի մը խօսքերուն մէջ այնպիսի խրատներ տուած էր, որով Մորսէրֆ չկրցեր էր իւր հայրը ճանչնալ. բայց յայտնէ՝ միթէ Մորսէրֆին չողաչէր էր որ Հայտէին առջևը իւր հօր անունը շարտասանէ:

Վերջապէս Ալլէրը նորմանտիա տարեր էր այն միջոցին

որ աղէկ դիտէր թէ այն մեծ տարածայնութիւնը պիտի հրաւիրէ տարակուսէր:

Ամենեին տարակուսելու տեղի չէր մնար, այս ամենը հաշիւով եղած էր, և Վօնթէ-Քրիսթօ իւր հօրը թշնամիներուն հետ համամիտ էր:

Ալպէր Պոշանը անհիւն մը տարու և իւր բոլոր այս խորհուրդները անոր հաղորդեց:

— Իրաւունք ունիք, ըսաւ օրադրապետը, Պ. Տանկլար այս պատահած գէպքին մէջ բիրտ և պարզ դորժիք մը եղած է. Վօնթէ-Քրիսթոյ կոմսէն պէտք է բացատրութիւն խընդրէլ—:

Ալպէր Տանկլարի կողմը դառնալով՝

— Պարոն, ըսաւ անոր, ես առժամանակեայ կերպիւ կը մեկնիմ. միայն կը մնայ ինձ հաւաստել եթէ ձեր ըրած ամբաստանութիւնը ճշմարիտ է և զայն ստուգելու համար ուղղակի Վօնթէ-Քրիսթոյի տունը կ'երթամ—:

Եւ սեղանաւորը բարևելով՝ Պոշանին հնա դուրս ելաւ առանց Գափալցանթիին ուշադրութիւն ընելու:

Տանկլար մինչև դուռը անոնց ընկերացաւ, ուր Ալպէրին վերստին ապահովցուց որ Պ. կոմս տը Մարսէլֆին գէմ ամենեին անձնական ատելութեան պատճառ մը չունի:

ՔՐԻՍՏՈՑ

ԹՅՆԱԾԱՆՔԸ

ՍԵՂԱՆԱԽՈՐԻՆ զբան առջին Պոչան Մոր սերփը կեցուց :

— Մտիկ ըրէք ինծի , ըսաւ անոր .
քիչ մը առաջ Պ . Տանկլարի տունը ձեզ ըսի
թէ Մօնթէ-Քրիսթօէն պէտք էք բացատրութիւն

խնդրել :

— Այո՛ , և հիմա անոր տունը կ'երթանք :

— Այրկեան մը սպասեցէք , Մորսերփ . կոմսին տունը
երթալնէդ առաջ մտածեցէք :

— Ի՛նչ բանի մտածեմ :

— Չեք բռնելու գործին ծանրութեանը :

— Միթէ Պ . Տանկլարի տունը երթալէն աւելի՛ ծանր է :

— Այո՛ , Պ . Տանկլար արծաթապաշտ մարդ մ'է , և զի-
տէք աղէկ որ արծաթապաշտ մարդիկ իրենց զբամազլսին
յարդը աղէկ զիանալնուն՝ այնչափ զիւրութեամբ չեն կոուիր .
Ընդ հակառակն միւսը ազնուական մ'է , գոնէ այնպէս կ'ե-
րևի . բայց ազնուական երևոյթին տակը չէք վախնար չարա-
գործի մը հանդիպելու :

— Միայն մէկ բանէ կը վախնամ . չըլլայ թէ կոուիլը մերժէ :

— Ո՛հ , անհոգ եղիք , ըսաւ Պոչան . կոմսը կ'ուրեւի չփախ-
չիր . ես ալ մէկ բանէ կը վախնամ , որ շատ աղէկ կոուիլ
դիտէ . զգուշացէք , Ալլօր :

— Բարեկամ, ըսաւ Մորսէրֆ ժպիտով մը, իմ ուղածս ալ ատ է. և ես խիստ երջանիկ պիտի ըլլամ եթէ հօրս համար ես սպաննուիմ, որով երկուքս ալ կ'ազատինք:

— Այն ատեն ձեր մայրն ալ պիտի մեռնի:

— Ողորմելի մայր իմ, ըսաւ Ալպէր ձեռքը աշացը վրայ տանելով. դիտեմ որ պիտի մեռնի, բայց աւելի աղէկ է որ այս վիշտով մեռնի քան թէ ամսթով:

— Հաստատ որոշած էք, Ալպէր:

— Այո:

— Քալեցէք ուրեմն. բայց կը կարծէք որ զինքը տունը գանձնք:

— Ինձմէ քանի մը ժամ ետքը ճամբայ պիտի ելնէր և անշուշտ հիմա վերադարձած է —:

Կտքը հեծան և հրամայեցին կառավարին որ Շանդ-Ելի զէի թիւ 30 տունը տանի զիրենք:

Պոշան կ'ուզէր առանձին ելնել, բայց Ալպէր զիտողութիւն բրաւ որ այս գործը հասարակ կանոնէն դուրս ելած ըլլալուն՝ կը ներէր իրեն որ մենամարտութեան սովորական կարգէն շեղի:

Երիտասարդը իւր բրած գործերը այնպէս նուիրական կը համարէր որ Պոշան անոր կամքը կատարելու պատրաստ զրոնուելէն ուրիշ բան չէր ընէր:

Ուստի Մորսէրֆին խօսքին համազուեցաւ և անոր ընկերանալու գոհ եղաւ:

Ալպէր մէկ ոտալուծով դռնատանին սենեկէն մինչև սանդուխը գնաց:

Պատիւթէն իրենց առջևն ելաւ:

Կոմսը իրօք նոր հասեր էր, բայց լոգարանին մէջ զրանուելով արգիլներ էր որ ո՛ր և է մէկը ներս չընդունին:

— Լոգարանէն ետև ինչ պիտի ընէ, հարցուց Մորսէրֆ:

— Պիտի ճաշէ:

— Ճաշէն ետև:

— Ժամ մը պիտի ննջէ :

— Ետքը :

— Ետքը Օրէրային պիտի երթայ :

— Սողոյ գիտես, հարցոց Ալպէր :

— Այո . պարոնը հրամայեց որ ճիշդ ժամը վեցին ձիերը պատրաստ բլան :

— Հաս աղէկ, ըսաւ Ալպէր, այսչափ գիտնալը բուռն կան է — :

Ետքը Պոշանին դանալով՝

— Եթէ դորձ մը ունիք տեսնելու, Պոշան, շուտով կատարեցէք . եթէ այս իրիկուն ժամագրութիւն մը ունիք՝ վաղուան թողուցէք : Անշուշտ Օրէրային կ'ըստասեմ ձեզ . եթէ կրնաք՝ Հաթո-Ռընօն հետերնիզ բերէք — :

Պոշան բաժնուելու հրամանը ընդունելուն պէս՝ խոստանալէն ետեւ որ ժամը ութին քառորդ մնալով պիտի գայ զինքը առնելու, Ալպէրէն դատուեցաւ :

Ալպէր իւր սենեակը մտնելով՝ Ֆրանզին, Տըպրէին և Մորէլին տոմսակներ գրեց և նոյն իրիկունը Օրէրայի թատրոնը զիրենք տեսնելու բազմանքը յայտնեց :

Ետքը իւր մօրը քովը վաղեց, որ առջի իրիկուան պատահածները լսելէն 'ի վեր՝ սենեկի մը մէջ փակուելով մարդներս չէր ընդուներ :

Ալպէր զան անկողնոյ մէջ գտաւ, քանդի հրապարակաւ եղած այն նախատինքը խորին վիշտեր պատճառեր էր անոր :

Ալպէրի ներկայութիւնը յուսացուած ազդեցութիւնը պատճառեց Մէրսէտէսին :

Ողորմելի կիներ իւր որդւոյն ձեռքը սեղմեց և սկսաւ հեծկլտալով լալ :

Սակայն թափած արտասուքը իւր սիրտը կ'ըսփոփէին :

Ալպէր վայրկեան մը ոտքի վրայ և լրիկ մնաց իւր մօրը քով :

Անոր տժգոյն գէմքէն և կնճած յօնքէն յայտնի կ'երե-

ւէր որ վրէժխնդրութեան որոշումը երթալով աւելի հաստա-
տութիւն կ'առնուր իւր սրտին մէջ :

— Մայր իմ, ըսաւ Ալլայէր, Պ. տը Մորսէրֆ թշնամի մը
ունի՛ և դուն կը ճանչնաս զան — :

Մէրսէտէս սարսռաց :

Կինը գիտեց որ երիտասարդը հայրս չըսաւ, այլ պարոն տը
Մորսէրֆ :

— Սիրելիս, ըսաւ Մէրսէտէս, հօրդ կացութեան մէջ
դանուող մարդիկ շատ թշնամիներ կ'ունենան, զորոնք իրենք
չեն ճանչնար : Բայց աղէկ գիտես որ ճանչցուած թշնամիները
նուազ վտանգաւորներն են :

— Այո՛, գիտեմ. ես ալ քու խելացիութեանդ կը դի-
մեմ, մայր իմ. դուն այնպիսի անհամեմատ կին մ'ես որ ամեն
բան կը հասկընաս :

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզես :

— Ըսել կ'ուզեմ թէ մեր տուած պարահանգիստին իրիկունը
դուն գիտեցիր որ Պ. տը Մօնթէ-Քրիսթօն մեր տան մէջ
բան մը ուտել չուզէց — :

Մէրսէտէս գողգղալով իւր ջերմակէզ բաղկին վրայ ելաւ :

— Պ. տը Մօնթէ-Քրիսթօն կ'ըսես, զոչեց, և ի՞նչ յարա-
բերութիւն ունի մեր գործը անոր հետ :

— Գիտես, մայր իմ, Պ. տը Մօնթէ-Քրիսթօն գրեթէ
արևելեան մարդ մ'է, և Արևելցիք վրէժխնդրութեան բոլոր
ազատութիւննին պահելու համար՝ իրենց թշնամաց տան մէջ
ոչ կ'ուտեն և ոչ կը խմեն :

— Պ. տը Մօնթէ-Քրիսթօն մեր թշնամին կ'անուանես,
Ալլայէր, կրկնեց Մէրսէտէս իւր վրայ ծածկուած սաւանէն աւելի
զունատելով. եւ ո՛վ ըսաւ քեզ այդ բանը. խենթեցէր
ես դուն, Ալլայէր. Պ. տը Մօնթէ-Քրիսթօն մեր հետը միշտ
քաղաքավարութեամբ վարուեցաւ : Պ. տը Մօնթէ-Քրիսթօն
քու կեանքդ ազատեց. դուն մեզ ներկայացուցիր զան. ո՛հ,
կ'աղաչեմ, զաւակս, եթէ այդպիսի դաղափար մը ունիս, հե-

և այդու մտքէդ, և եթէ յանձնարարութիւնմը կամ աղաչանք մը ունիմ՝ քեզ ընելու, կը ինդրեմ որ անոր հետ աղէկ վարուիս:

— Մայր իմ, կրկնեց երիտասարդը տխուր նայուածքով մը, այդ մարդը պաշտպանելու համար անշուշտ ապացոյցներ ունիս:

— Ե՛ս, գոչեց Մէրսէտէս՝ իւր դեղնելուն չափ արագութեամբ կարմրելով և զրեթէ անմիջապէս ետքը առաջուանէ աւելի դեղնելով:

— Այո, անտարակոյս, կրկնեց Ալլէր, և քու ունեցած ապացոյցդ այն է որ այն մարդը չկրնար մեզ շարիք ընել, այնպէս չէ:

Մէրսէտէս սարսռաց, և իւր հետազօտիչ նայուածքը իւր որդւոյն վրայ յարեցով՝

— Տարօրինակ կերպով կը խօսիս, Ալլէր, ըսաւ, ինչ այնպէս կ'երևի թէ այն մարդուն վրայ եզական գաղափարներ ունիս: Ի՞նչ ըրաւ քեզ կոմսը, երեք օր առաջ անոր հետ նորմանտիա դացիր. երեք օր առաջ ես և դուն քու ամենէն ընտիր բարեկամդ կը նկատէինք զան:

Ալլէրի շրթանց վրայ հենդնական ժպիտ մը երևցաւ:

Մէրսէտէս այն ժպիտը տեսաւ, ու իւր կանացի և մայրական կրկին բնազդմամբ ը ամեն բան դուշակեց, սակայն խորագէտ և քաջասիրտ կին մը ըլլալուն՝ իւր շփոթութիւնը և սարսուռները յայտնի չըրաւ:

Ալլէր թողոյց որ խօսակցութիւնը ընդհատի. բայց վայրկեան մը ետքը կոմսուհին վերստին սկսաւ խօսիլ:

— Քիչ մը առաջ հարցոյցիք ինձի թէ ինչպէս եմ, ըսաւ. կ'իմացընեմ քեզ որ աղէկ վիճակի մէջ չեմ գտնուիր, սիրելիս: Պէտք ես քովս նստիլ, Ալլէր, և ինձի ընկերութիւն ընել. պէտք չէ որ առանձին մնամ:

— Մայր իմ, ըսաւ երիտասարդը, հրամանդ կը կատարէի (և դիտես ինչ ուրախութեամբ ամեն անգամ զայն կը կատարեմ), եթէ ստիպողական և կարևոր դործով մը բոլոր իրիկունը քեզմէ հեռու գտնուելու ստիպուած ըլլայի:

— Ա՛հ, շատ աղէկ, պատասխանեց Մէրսէտէս հասաշան քով մը . զնա՛, Ալլէր, չեմ ուզեր զքեզ քու որդիական սիրոյդ գերի ընել— :

Ալլէր այս խօսքերը չլսել ձեացուց, իւր մայրը բարեկեց և դուրս ելաւ :

Հազիւ թէ երիտասարդը դռնէն դուրս ելաւ, Մէրսէտէս իւր հաւատարիմ ծառայն կանչեց և հրամայեց անոր որ բուր իրիկունը Ալլէրին ետէն ամեն տեղ երթայ, և շուտով դայ անոր ըրածները իրեն իմացընէ :

Ետքը զանգակը հնչեցուց, իւր սենեկատանու հին կանչեց, և թէպէտ տկար, բայց իւր զգեստները հագաւ, որպէս զի ո՛ր և է դէպքի պատրաստ ըլլայ :

Սպասաւորը իրեն տրուած հրամանը կատարելու գծուարութիւն չունէր :

Ալլէր իւր սենեակը մտաւ և խիստ վաշելուչ կերպով հարուեցաւ :

Ժամը ութին տասը մնալով Պոշան եկաւ, և իմացուց թէ Շաթո-Ռընօն խօսք տուեր էր իրեն որ վարապոյրին բացուելէն առաջ երաժշտաց ետեի նստարաններուն վրայ պիտի գտնուի :

Երկուքնին միասեղ կտքը հեծան, և Ալլէր ուր երթալը պահելու պատճառ մը չունենալով պոռաց .

— Օրէրայի թատրոնը քաշէ — :

Իւր անհամբերութեանը մէջ վարապոյրը բացուելէն առաջ հասեր էր :

Շաթո-Ռընօն իւր նստարանին վրայ կը գտնուէր :

Պոշան ամեն բան անոր իմացուցած ըլլալուն՝ Ալլէր բացատրութիւններ տալու պէտք չունէր :

Իւր հօրը վրէժը լուծող այս որդւոյն ընթացքը այնպէս բնական էր, որ Շաթո-Ռընօ ամենեւին փորձ մը չըբաւ զան իւր խորհուրդներէն ետ կեցընելու :

Տըպրէ դեռ եկած չէր, բայց Ալլէր դիտէր որ Օրէրայի ներկայացումներէն շատ քիչ անդամ կը պակսէր :

Մինչև վարագոյրին բացուելը Ալլէր Թատրոնին մէջ պարծտեցաւ :

Կամ նորագաւիթներուն մէջ և կամ սանդուխին վրայ կը յուսար Մօնթէ-Քրիսթոյի Հանդիպիլէ :

Վարագոյրին զանգակը Մորսէրֆը իւր տեղը կանչեց , որ Շաթօ-Ռընոյի և Պոշանի մէջ տեղը նստաւ :

Բայց իւր աչքը այն սիւնամէջ օթեակին վրայէն չէր վերցընէր , որ բոլոր առաջին արարուածին մէջ կարծես զոց մնալու յամառեալ էր :

Վերջապէս երբ Ալլէր Հարիւրերորդ անգամ մ'ալ իւր ժամացոյցը կը գիտէր , երկրորդ արարուածին սկիզբը օթեակին գուռը բացուեցաւ , և Մօնթէ-Քրիսթօ սև զգեստներ հագած ներս մտաւ և սրահին մէջ նայելու համար օթեակին քիւին կոթընեցաւ :

Անոր ետևէն Մորէլ կը յառաջանար , և իւր նայուածքը շրջելով՝ իւր քոյրն ու քեռայրը կը փնտռէր :

Երկրորդ յարկը օթեակի մը մէջ զանոնք տեսնելով՝ նշան մը ըրաւ :

Կոմսը սրահին մէջ շրջահայեաց նայուածք մը պտրտցընելով , տժգոյն գէմք մը և բոցավառ աչքեր տեսաւ , որոնք կարծես իւր ուշագրութիւնը կը գրաւէին :

Կոմսը ճանչցաւ որ Ալլէրն էր ան . բայց անոր գիմաց այլայլութիւնը գիտելով՝ զան շտեսնել ձևացուց :

Ուստի առանց իւր միտքը յայանող շարժում մը ընելու՝ իւր տեղը նստաւ , կրկնագիտակը պահարանին մէջէն հանեց և ուրիշ կողմ մը ուղղեց զայն :

Սակայն կոմսը առանց երեցընելու՝ աչքը երիտասարդին վրայէն վերցուցած չէր , և երբ երկրորդ արարուածին վերջը վարագոյրը իջաւ , կոմսը իւր անվրիպելի աչքը տեսաւ որ երիտասարդը իւր երկու բարեկամաց հետ զուրս կ'ելնէր :

Քիչ մը ետքը իւր գիմացը եզող առաջին կարգի օթեակին պատուհանին առջին անոր զլուխը երեցաւ :

Կոմսը փոթորիկին դէպ 'ի իրեն մօտենալը կ'ըզդար, և երբ իւր օթեակին փականքին մէջ բանալիին դառնալը ըսեց, թէ և կոմսը նոյն միջոցին խիստ զուարթ դէմքով Մորէլի հետ կը խօսէր, սակայն պատահելիքը դիտանալով՝ ամեն բանի պատրաստուեր էր:

Դուռը բացուեցաւ:

Այն աստիճանի վրայ - քրիստոմիայն գլուխը դարձուց և կապարազոյն ու դողդոջուն Ալլէրը տեսաւ:

Պոչան և Շաթօ - Ռընօ անոր ետեւէն կը յառաջանային:

— Բարի եկաք, պարոն տը Մորսէրֆ —, գոչեց կոմսը այնպիսի ազնուութեամբ մը, որով իւր ողջոյնը ընկերութեանց քաղաքալարութեան սովորական ձևերէն կը տարբերէր:

Եւ իւր դէմքը կատարեալ մտերմութեան մը նշանները կը յայտնէր:

Այն աստիճանի վրայ գերակոմսէն ընդունած նամակը յիշեց, որուն մէջ երիտասարդը առանց իւր միտքը յայտնելու՝ կ'աղաչէր որ Օրէրայի թափոնը գտնուի, և հասկըցաւ որ սոսկալի դէպ մը անդի պիտի ունենայ:

— Փոխադարձ բարեկամական և քաղաքալարական կեղծ ձևեր ընելու եկած չենք հոս, պարոն կոմս, այլ բացատրութիւն մը խնդրելու:

Երիտասարդին դողդոջուն ձայնը հաղիւ թէ անոր սեղմուած ակտաներուն մէջէն դուրս կ'ելնէր:

— Թափոնի՞ մէջ բացատրութիւն մը կը խնդրէք, ըսաւ կոմսը այն հանդարտութեամբն ու ազդու նայուածքովը, որ այս կրկին յատկութիւններէն այն բոլորովին անձնապատտան մարդը կը ճանչցուէր: Բարիդեան սովորութեանց որչափ և օտար ըլլամ, չեմ կարծեր, պարոն, որ բացատրութիւնները թափոնի մէջ խնդրուին:

— Սակայն երբ մէկը ըսել կու տայ թէ տան մէջ չէ, ըսաւ Ալլէր, և լողարանի մէջ, սեղանի վրայ կամ անկողնոյ մէջ ըլլալուն պատճառաւ՝ անկարելի է անոր քոֆն եր-

թաւ, ուր որ անոր հանդիպինք, հոն պէտք է անոր հետ տեսակցիլ:

— Ինծի հետ տեսակցութիւն ընելը շատ դիւրին է, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ, ըստ որում, պարոն, եթէ չեմ սխալիք, երէկ դուք իմ տունս կը գտնուէիք:

— Այո՛, պարոն, երէկ ձեր տունն էի, ըսաւ երիտասարդը բոլորովին շփոթեալ, վասն զի ձեր ով ըլլալը չէի գիտեր — ք.

Եւ այս խօսքերը խօսելու ատեն՝ Ալպէր իւր ձայնը բարձրացուցեր էր, որպէս զի մօտակայ օթեակներուն մէջ զբառնուողները և օթեակներուն նրբադաւիթին մէջէն անցնողները լսեն:

Իրօք օթեակներուն մէջ նստողները նայուածքնին կոմսին օթեակին մէջ դարձուցին, և նրբադաւիթին մէջէն անցնողները կոռոյն ձայնը լսելով՝ Պոլշանի և Շաթօ-Ռընոյի ետին կեցան:

— Ա՛րկից ելնելով հոս եկաք, պարոն, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ առանց յայտնի յուզմունք մը ցուցընելու. խելքերնիդ գլուխնիդ չէք երևիր ինձ:

— Իմ խելքս միշտ գլուխս է, պարոն, ըսաւ Ալպէր բարկութեամբ, բաւական է որ ձեր խորամանկութիւնները իմանամ, և կարող ըլլամ հասկըցընել որ անոնց վրէժը լուծել կ'ուզեմ:

— Պարոն, ձեր ըսածները աղէկ չեմ հասկընար, կրկնեց Մօնթէ-Քրիսթօ, և եթէ հասկընայի իսկ, կը տեսնեմ որ խիստ բարձր ձայնով կը խօսիք: Ես իմ օթեակիս մէջն եմ, պարոն, և ես միայն համարձակութիւն ունիմ ուրիշներէն աւելի ձայնս բարձրացընելու. դ՛ուրս ելէք, պարոն:

Եւ Մօնթէ-Քրիսթօ հրամայական զարմանալի շարժումով մը դուռը Ալպէրին ցուցուց:

— Ահ, շատ աղէկ, ես ալ զձեզ ձեր օթեակէն դուրս պիտի նետեմ, կրկնեց Ալպէր իւր զոզոջուն ձեռաց մէջ ձեռնոցը ծամուկելով, զոր կոմսը տեսաւ:

— Աղէկ, աղէկ, ըսաւ կոմսը սրտի հանդարտութեամբ:

կը տեսնեմ որ ինծի հետ կուրիլ կ'ուզէք, բայց ձեզ խրատ մը տամ, դերակոմս, և աղէկ միտքերնիդ պահեցէք. — Առուի գրգռելու համար ձայն հանելը գէշ սովորութիւն մ'է, այս ձայները կրնան ամեն մարդու հաճելի չըլլալ, պարոն տը Մորսէրֆ — :

Այս անունին վրայ այս տեսարանին ունկնդիրներուն մէջ շշուկ մը տիրեց :

Առջի իրիկունէն 'ի վեր Մորսէրֆի անունը ամենուն բերանը կը շքէր :

Ալլէր կոմսին ակնարկութիւնը ամենէն աղէկ և ամենէն առաջ հասկըցաւ և շարժում մը ըրաւ իւր ձեռնոցը կոմսին դէմքին նեակելու. բայց Մորէլ անոր դաստակը բռնեց, ինչ ատեն Պոշան և Շաթօ—Ռընօ վախնալով որ այս տեսարանը աննամարտութեան գրգռելու սահմանը չանցնի, անոր ետեւէն բռնեցին :

Բայց Մօնթէ—Քրիսթօ առանց ոտք ելնելու և իւր աթոռը ծռելով՝ ձեռքը միայն երկնցուց և երիտասարդին կնճռած մատերուն մէջէն խոնաւացեալ և ծոմնակուած ձեռնոցը յափշտակելով՝

— Պարոն, ըսաւ ահագին ձայնով մը, ձեռնոցնիդ իրբև նետուած կ'ընդունիմ, և դնտակով մը զայն ձեզ կը վերադարձընեմ: Հիմա դուրս ելէք սենեկէս, եթէ ոչ՝ ծառա ներս կը կանչեմ և զձեզ գոնէն դուրս նետել կու տամ — :

Ալլէր շփոթած, արբածի պէս դեզևելով և աչքը արխնով լցուած երկու քայլ ետ քաշուեցաւ :

Մորէլ յարմար ժամանակ դաւա դուռը ետեւէն գոցելու :

Մօնթէ—Քրիսթօ վերստին իւր կրկնագիտակը ձեռքը առաւ և ամենեին բան մը չպատահածի պէս իւր աչաց մօտեցուց զայն և սկսաւ ամեն կողմ գիտել :

Այն մարդուն սիրտը պղնձէ էր և դէմքը մարմարինէ :

— Ի՞նչ ըրիք անոր, հարցուց Մորէլ կոմսին ակնջին մօտենալով :

— Ի՞նչ, ամենեւին բան մը չըրի՛ր դո՛ւնէ անձամբ, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ :

— Այսու ամենայնիւ՝ այս տարօրինակ տեսարանը անշուշտ պատճառ մը պիտի ունենայ :

— Տը Մօրսէրֆ կոմսին դէպքէն ողորմելի երիտասարդը սուստիկ զայրացած է :

— Բայց այն դէպքը պատահելուն մասնակից էք :

— Եանձնաժողովը անոր հօրը մատնութիւնը Հայտէէն իմացեր է :

— Ստուղիւ լսած էի, բայց չուզեցի հաւատաւ թէ այն Յոյն աղախինը, զոր այս նոյն օթեակին մէջ ձեզի հետ տեսայ, Ալի-բաշային աղջիկն է :

— Մական ստոյգ է այդ, ըսաւ կոմսը :

— Ա՛հ, Տէր Աստուած, ուրեմն ամեն բան կը հասկընամ հիմա, և այս տեսարանը առաջէն մտածուած և պատրաստուած էր :

— Ի՞նչպէս :

— Ալլէր ինձ տոմսակ մը գրէր էր որ այս իրիկուն Օրէրա գտնուիմ, անշուշտ ձեզ ընելու նախատանաց վկայ ըլլալու համար :

— Հաւանականաբար, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ իւր անխող հանդարտութեամբը :

— Բայց ինչ պիտի ընէք անոր :

— Որո՞ւ :

— Ալլէրին :

— Ալլէրին, կրկնեց Մօնթէ-Քրիսթօ նոյն ձայնիւ, ո՛րչափ ստոյգ է ձեր հօս ըլլալը և ձեր ձեռքը սեղմելու, նոյնչափ ստոյգ է վաղը առտուան ժամը տասէն առաջ զան սպաննելու :

Մտէլ ալ Մօնթէ-Քրիսթօյի ձեռքը իւր երկու ձեռաց մէջ քոճեց և այն ցուրտ և հանդարտ ձեռքը սեղմելով սարսուաց :

— Ա՛հ, կոմս, ըսաւ, հայրը այնչափ կը սիրէ զան :

— Այդպիսի խօսքեր մի՛ ընէք ինձի , գոչեց Մօնթէ-Քրիստոսը առաջին անգամ՝ բարկութեան շարժում մը ցուցընելով , պիտի տանջեմ զան — :

Մորէլ անշեալ՝ Մօնթէ-Քրիստոսի ձեռքը թողուց :

— Կոմս , կոմս , ըսաւ :

— Միրելիդ իմ Մաքսիմիլիէն , ընդմիջեց կոմսը , մտիկ ըրէք՝ ինչ հիանալի կերպով Տիւրքէզ այս խօսքը կ'երգէ .

Ո՞ր Մաթիլտ , պաշտելիդ իմ հօգուտ :

Առաջին անգամ Տիւրքէզը նարոյի լսեցի , և ես ամենէ առաջ ծափահարութիւն ըրի՝ կեցցես , կեցցես — :

Մորէլ հասկըցաւ որ առջի խնդրոյն վրայ ուրիշ բան չկար , ուստի սպասեց :

Ալպէրի աեսարանին վերջը՝ վարպոյրը բացուած ըլլալով , շատ չանցաւ վերստին գոցուեցաւ : Այն ատեն օթեակին դուռը զարնուեցաւ :

— Ներս մտէք — , ըսաւ Մօնթէ-Քրիստոսը առանց ամենին յուզմունք մը յայտնելու :

Պոչան գրան առջև երեցաւ :

— Բարի եկաք , պարոն Պոչան , ըսաւ Մօնթէ-Քրիստոսը , նոյն իրիկունը առաջին անգամ զան տեսնելու պէս . հրամայէք նստէք՝ կ'աղաչեմ — :

Պոչան ներս մտաւ , բարեկեց և նստաւ :

— Պարոն , ըսաւ Մօնթէ-Քրիստոսի , ինչպէս որ տեսաք՝ քիչ մը առաջ Պ . տը Մորսէրֆին ընկերացած էի :

— Հաւանականաբար ըսել կ'ուզէք , ըսաւ Մօնթէ-Քրիստոսը ծիծաղելով , թէ ինձի հետ ընթրելու պիտի գաք : Ուրախութեամբ կը տեսնեմ , պարոն Պոչան , որ դուք անորմէ աւելի զգուշացող էք :

— Պարոն , ըսաւ Պոչան , կը խոստովանիմ որ Ալպէր բարկանալուն համար յանցաւոր է , և ես իմ հաշուիս եկած եմ ձեզմէ ներումն խնդրելու : Եւ երբ իմ խնդիրքս ընդունիք , զձեզ համարձակ ճանչնալովս կը յուսամ թէ չէք մերժեր նաև Եանեսայի մարդոց հետ ձեր ունեցած յարաբերութեանց վրայ

քիչ մը բացատրութիւն տալ ինձ, ետքը ես ալ քանի մը խօսք ունիմ այն նորատի Յոյն կնոջ վրայօք ձեզ ըսելու — :

Մօնթէ-Քրիսթօ շուրթովը և աչքովը փոքր նշան մը ըրաւ, որով լուութիւն կը խնդրէր :

— Ահաւասիկ, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ, իմ բոլոր յոյսերս պարապը կ'եղնեն :

— Ի՞նչ պատճառաւ, հարցոցց Պոշան :

— Անտարակոյս, քանզի ինծի տարօրինակ մարդու համբարը տալու կը փութաք, ձեր կարծեաց համեմատ՝ Վարա մը, Մանֆրէտ մը և լորտ Նիւթվէն մ'եմ ես, և երբ զիս իբր տարօրինակ անսնելու փափաքնիզ կ'անցնի, ձեր ծրարիբը կը փոխէք և զիս ռամիկ մարդ մը ընել կը ջանաք, վերջապէս ինձմէ բացատրութիւններ կը խնդրէք. ուրեմն զիս ծաղրել կ'ուղէք, պարոն Պոշան :

— Այսու ամենայնիւ, կրկնեց Պոշան ամբարտաւանութեամբ, այնպիսի պարադաներ կան, որոնց մէջ ուղղամտութիւնը կը հրամայէ . . . :

— Պարոն Պոշան, ընդ միջեց տարօրինակ մարդը, Պ. Մօնթէ-Քրիսթոյ կոմսին հրամայողը Պ. Մօնթէ-Քրիսթոյ կոմսն է : Ուստի այս խօսքերը զոցեցէք, եթէ կը հաճիք. ես ուղածս կ'ընեմ, պարոն Պոշան, և հաւատացէք ինձ՝ ինչ որ ընեմ՝ աղէկ կ'ընեմ :

— Պարոն, պատասխանեց Պոշան, պատուաւոր երիտասարդները այդչափով զոհ չեն ըլլար. պատուաւոր երաշխաւորութիւններ պէտք են :

— Պարոն, ես ինքնս կենդանի երաշխաւորութիւն մ'եմ, կրկնեց Մօնթէ-Քրիսթօ անհողութեամբ՝ բայց իւր աչքերը սպառնադին հուրեր կը փայլատակէին : Երկուքս ալ երակներնուս մէջ արիւն ունինք, զոր հոսելու կը փափաքինք, ահա մեր փոխադարձ երաշխաւորութիւնը : Այս պատասխանը դերաւ կոմսին տարէք և ըսէք անոր թէ վաղը ժամը տասէն առաջ անոր արեան զոյնը տեսնել կը փափաքիմ :

— Աւրեմն, ըսաւ Պոռչան, մենամարտութեան պայմանները որոշելէն ուրիշ ընելու գործ չլինար:

— Բոլորովին անտարբեր եմ այդ մասին, պարոն, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթոյ կոմսը. այդպիսի փոքրիկ խնդրոյ մը համար թատրոնի մէջ անհանդիստ ընելու դալը ո՛րչափ անօգուտ բան է: Գաղղիոյ մէջ սուրով կամ ատրճանակով կը կոտին, գաղթականութեանց մէջ՝ լայնափող հրացանով, Արաբիոյ մէջ դաշոյնով: Ձեր բարեկամին ըսէք որ թէպէտ թշնամանուողը ես եմ, սակայն զինուոց ընտրութիւնը իրեն կը թողում, և առանց վիճարանութեան ու առանց ընդդիմութեան որ և է իւր ընտրութիւնը ինձ ընդունելի է, մինչև վիճակաձգութեամբ կոտիլը: Բայց ինձի համար գործը կը տարբերի. քանզի ես ապահով եմ որ պիտի շահիմ:

— Ապահով էք որ պիտի շահիք, կրկնեց Պոռչան ապուշ նայուածքով կոմսին նայելով:

— Անշուշտ, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ թեթե կերպով իւր ուսերը թոթվելով. եթէ ոչ՝ Պ. ար Մորսէրֆի հետ չէի կոտեր: Պիտի սպաննեմ զան, այո՛, քանզի պէտք է: Միայն թէ այս իրիկուն տունս կ'ըսպասեմ որ կարճ խօսքով մենամարտութեան գէնքը ու ժամը իմացընէք ինձ. սպասեցնելը չեմ սիրեր:

— Աւրեմն առտուան ժամը ութին, վէնսանի անտառին մէջ ատրճանակով պիտի մենամարտիք, ըսաւ Պոռչան շփոթելով և չգիտնալով թէ իւր գիմացիներ յանդուզն մեծարան մ'է թէ գերբնական էակ մը:

— Հաս աղէկ, պարոն, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ, հիմա որ ամեն բան կարգի մտած է, կ'աղաչեմ թողուցէք ինձ որ ներկայացման ուշադրութիւն ընեմ, և ըսէք ձեր Ալպէր բարեկամին որ այս իրիկուն վերստին քովս չգայ, իւր ամեն անվայել կոպտութիւններովը յանցաւոր պիտի ըլլայ. թող իւր տունը վերադառնայ և քնանայ —:

Պոռչան զարմանքով գուրս ելաւ:

— Հիմա, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ Մորէլին զտոնալով, ձեր վրայ վստահ ըլլամ, այնպէս չէ՞ :

— Անտարակոյս, ըսաւ Մորէլ. և եթէ հրաման մը ունիք՝ պատրաստ եմ կատարելու. սակայն. . . :

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք :

— Պէտք է, կոմս, որ այս մենամարտութեան բուն պատճառը իմանամ :

— Ըսել կ'ուզէք թէ խնդիրքս կը մերժէք :

— Ամենին :

— Բուն պատճառը, Մորէլ, այն երիտասարդը անգամ չգիտեր. քանզի կոյր զկուրայն կը քսէ. բուն պատճառը միայն ես և Աստուած գիտենք: Բայց ճշմարիտ կ'ըսեմ, Մորէլ, որ Աստուած անոր պատճառը գիտնալով մեր հետը պիտի ըլլայ :

— Բուական է այդչափը, կոմս, ըսաւ Մորէլ, երկրորդ վկանիդ ո՞վ է :

— Չեղմէ և ձեր Էմմանուէլ եղբորմէ զատ Բարիզի մէջ մէկը չեմ ճանչնար, որուն այս պատիւը ընել ուղեմ: Ար կարծէք որ Էմմանուէլ բարեհաճի այս ծառայութիւնը մատուցանել ինձ :

— Ինձի պէս անոր համար ալ կ'երաշխաւորեմ ձեզ, կոմս :

— Աղէկ, իմ ուղածս ալ այս է. վաղը առտու ժամը եօթին իմ տունս պիտի գաք, այնպէս չէ՞ :

— Այո՛ :

— Առեցէք, վարպետը բացուցաւ, մտիկ ընենք. այս դուստնական խաղին մէկ եղանակն անգամ կորսնցընելու սովորութիւն չունիմ. Աիլեօմ Թէլի երաժշտութիւնը որչափ քաղցր է — :

ՔՐԻՍՏՈՑ

ԳԻՅՆԵՐ

ՄՕՆՔԻ-ՔՐԻՍՏՈՑ իւր սուփարութեան համեմատ սպասեց մինչև որ Տիւրքէզ իւր հռչակաւոր Եֆէ-Էլէ+ երդը երդեց, և այն տանն ոտք ելաւ և թատրոնէն դուրս ելաւ:

Դրան առջին՝ Մորէլ հեռեկալ առտու ժամը ճիշդ եօթին Էմմանուէլի հետ կոմսին տունը գտնուելու համար տուած խօսքը նորոգելով, անորմէ բաժնուեցաւ:

Կոմսը միշտ անխոյզ և ժպտախառն դէմքով իւր կառքը հեծաւ և հինգ վայրկեան ետքը իւր տունը հասաւ:

Միայն թէ պէտք էր չճանչնալ կոմսը, որպէս զի իւր տունը մտած ժամանակը այս խօսքերը Ալիին ըսելու կերպէն խաբուէր մարդ:

— Ալի, փղոսկրեայ բունով ատրճանակներս ինձ բեր —:

Ալի ատրճանակներու արկղիկը իւր փրփրը բերաւ, և կոմսը սկսաւ իւր զէնքերը քննել այնպիսի մարդու մը բնական անձկութեամբը, որ իւր կեանքը կտոր մը երկաթի և կապարի պիտի յանձնէ:

Մօնթէ-Քրիսթօ իւր սենեակներուն մէջ նշան տանելու համար այս ատրճանակները յատուկ շինել տուած էր: Կայծա հան պարուտակ մը բաւական էր գնտակը մղելու, և քովի սենեկէն ամենին չէր խմացուեր որ կոմսը՝ ինչպէս կ'ըսեն նշան առնողները՝ իւր ձեռքը կը վարժէր:

Կոմսը հազիւ թէ զէնքը արկղիկին մէջէն հանելով ձեռքը բռներ էր և նպատակի մը համար պատին վրայ զեանդուած երկաթեայ փոքր տախտակին վրայ նշանին կէտը կը փնտռէր երբ իւր գահէջին գուռը բացուեցաւ և Պաթիսթէն ներս մտաւ :

Բայց ծառան իւր բերանը բանալէն առաջ՝ կոմսը կիսաբաց դրան մէջէն մտակայ սենեկին պատին քովը մթութեան մէջ կանդնած քողարկեալ կիւն մը տեսաւ , որ Պաթիսթէնի ետեւէն եկեր էր :

Կիւնը կոմսին ձեռքը աարձանակը և սեղանին վրայ երկու սուր տեսնելով , իսկոյն ներս նետուեցաւ :

Պաթիսթէն նայուածքով մը իւր աիբով խորհուրդ կը հաղցընէր :

Կոմսը նշան մը ըրաւ , Պաթիսթէն գուրս ելաւ և գուռը գոցեց :

— Ո՛վ էք դուք , տիկին — , ըսաւ կոմսը քողարկեալ կ'նոջ :

Անծանօթ կիւնը իւր նայուածքը ընդարձակ պաշտպանաց , որպէս զի սպահով ըլլայ թէ բոլորովին առանձին կը զըտնուի . ետքը ծնրադրել ուղեւու շափ ծռուելով և յուսարեկ ձայնով ձեռքը միացընելով՝

— Էտմօն , ըսաւ , զաւակս պիտի շտպաննէք — :

Կոմսը քայլ մը ետ քաշուեցաւ , տկար ձայն մը հանեց և բռնած զէնքը ձեռքէն նետեց :

— Այդ ինչ անուն էր որ տուիք , տիկին տը Մորսէրֆ , ըսաւ կոմսը :

— Չեր անունը տուի , գոչեց կիւնը իւր քողը նետելով , ձեր անունը , զոր գուցէ ես միայն մտցած չեմ : Էտմօն , ձեզի եկողը տիկին տը Մորսէրֆը չէ այլ Մէրսէտէսը :

— Մէրսէտէս մնած է , տիկին , ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ , և ես այդ անունով ուրիշ անձ մը չեմ ճանչնար :

— Մէրսէտէս կենդանի է , պարոն , և զձեզ կը յիշէ . քանզի զձեզ տեսնելուն պէս ճանչցաւ , և զձեզ տեսնելէն

խի առաջ՝ ձեր ձայնէն, Էտմօն, ձեր ձայնին մէկ հնչիւնէն ճանչցաւ, և այն ժամանակէն 'ի վեր քոյլ առ քոյլ ձեր ետեւէն կու գայ, ձեր վրայ կը հսկէ, ձեզմէ կը զարհուրի, և Պ. աը Մորսէրֆին հարուածը տուող ձեռքը փնտռելու պէտք չուենի:

— Ֆէրնանին ըսել կ'ուզէք, տիկին, կրկնեց Վօնթէ-Քրիսթօ դառն հենդնութեամբ մը. քանի որ մեր բուն անունով զիրար կը կոչենք, ամեն անուններն ալ յիշենք —:

Եւ Վօնթէ-Քրիսթօ այս Ֆէրնան անունը այնպիսի յայտնի տակնութեամբ մը արտասանեց, որ Մէրսէտէս իւր բոլոր մարմնոյն վրայ սոսկումի սարսուռ մը շրջապատելը զգաց:

— Կը տեսնէք, Էտմն, որ սխալած չեմ, գոչեց Մէրսէտէս և իրաւունք ունիմ ըսելու որ զաւկիս խնայէք:

— Եւ ո՞վ ըսաւ ձեզ, տիկին, որ ես ձեր զաւկին թշնամութիւն մը ընեմ կ'ուզեմ:

— Մարդ չըսաւ. բայց մայր մը կրկին տեսութիւն ունի. ես ամեն բան գուշակեցի և անոր ետեւէն այս իրիկուն Օրէրային եկայ, և օթեակի մը մէջ պահուելով ամեն բան տեսայ:

— Աւրեմն եթէ ամեն բան տեսաք, տիկին, անշուշտ տեսած էք որ Ֆէրնանի զաւակը հրապարակաւ զիս թշնամանեց, ըսաւ Վօնթէ-Քրիսթօ սոսկառիթ հանդարտութեամբ մը:

— Ա՛հ, զթութիւն, պարօն:

— Անշուշտ տեսած էք, տիկին, շարունակեց կոմսը, որ եթէ բարեկամներէս մէկը Պ. Մորէլ անոր թեւը չքանէր, իւր ձեռնոցը երեսիս պիտի նետէր:

— Մտիկ ըրէք, զաւակս ալ ձեր ով ըլլալնիդ գուշակած է, և իւր հօրը դժբաղդութեանց պատճառը ձեզ կու տայ:

— Տիկին, ըսաւ Վօնթէ-Քրիսթօ, խօսքերը կը շփոթէք, դժբաղդութիւններ չեն այլ պատիժ: Ես չեմ Պ. աը Մորսէրֆը հարուածողը, այլ Նախախնամութիւնն է զան պատժողը:

— Եւ ինչո՞ւ ձեր գործը Նախախնամութեան կու տաք:

զոչեց Մէրսէտէս: Ինչո՞ւ կը յիշէք եւրբ Նախախնամութիւնը կը մտնայ: Էանեան և անոր կուսակալը ձեզ ինչ կը Նկատեն, Էտմոն: Ֆէրնան Մոնտէկոն Թէրէ—տէլէնի Ալին մատնելով ձեզ ինչ յանցանք գործեց:

— Ես ալ կ'իմացընեմ, տիկին, պատասխանեց Մոնթէ—Քրիսթօ, որ այն ամեն պատահածները Պաղղիացի Հարիւրապետին և Աւստրիերիին ազգական մէջ տեղի ունեցած գործեր են: Իրաւունք ունիք՝ ինչ շէն նկատեք անոնք, և եթէ երդում ըրած եմ վրէժ մը լուծելու, իմ վրէժխնդրութիւնս ոչ Պաղղիացի Հարիւրապետէն է և ոչ աք Մարսէրֆ կոմսէն, այլ Պաթալանուհի Մէրսէտէսի ամուսին Ֆէրնան ձկնորսէն:

— Ա՛հ, պարոն, զոչեց կոմսուհին, այդ ինչ սոսկալի վրէժխնդրութիւն մ'է՛ այնպիսի յանցանքի մը համար, զոր ճակատագիրս ինչ գործել տուաւ. ըստ որում ես եմ յանցաւորը, Էտմոն, և եթէ վրէժ լուծել կ'ուզէք, ինչմէ պիտի լուծէք, որ ձեր բացակայութեանը և իմ առանձնութեան մէջ յուսահատեցայ:

— Բայց, զոչեց Մոնթէ—Քրիսթօ, ինչո՞ւ ես բացակայ եղայ, և ինչո՞ւ դուք առանձին թացիք:

— Ինչու որ զձեզ բռնեցին, Էտմոն, և զձեզ բանտարկեցին:

— Եւ ինչո՞ւ զիս բռնեցին ու բանտարկեցին:

— Չեմ գիտեր, ըսաւ Մէրսէտէս:

— Այո, չէք գիտեր, տիկին, դսնէ այնպէս կը յուսամ: Ուրեմն հիմա ես ձեզ ըսեմ, վասն զի ձեզի հետ ամուսնանալու օրուանս առջի իրիկունը՝ Ըէզէրվի ձողաբարձին տակը՝ Տանկլար անունով մարդ մը այս նամակը գրեր էր, զոր Ֆէրնան ձկնորսը թղթատան յանձնելու յանձնատու եղեր էր —:

Եւ Մոնթէ—Քրիսթօ դրադարանի մը մօտենալով, զգոց մը բացաւ, ուրկից թուղթ մը հանեց, որ իւր նախնական դոյնը կորսնցուցեր էր, և որուն մեջանը ժանգի գոյն ստացեր էր, և Մէրսէտէսի ներկայացուց զայն:

Թագաւորի զործակալին զրուած Տանկլարի նամակն էր այն, զոր Մօնթէ-Քրիսթոյ կոմսը իբրև Փոմսըն և Ֆրէնչ վաճառատան ներկայացուցիչը՝ Պ. տը Պոպիլին երկու հարիւր հազար ֆրանքը վճարած օրը Կոմօն Տանթէսի արձանագրուած թեան քովը պահուած թղթերուն մէջէն առեր էր:

Մէրսէտէս սոսկումով հետեւեալ տողերը կարդաց.

« Երբայական դահի և կրօնքի բարեկամ մը թագաւորի զործակալին կ'իմացընէ, որ Փոմսըն նաւուն երկրորդ նաւապետը Կոմօն Տանթէս, որ այս առաւօտ Իդփրէն եկաւ, նէասօլիս և Փօրթօ-Ֆէրբայօ հանդիպելով, Մուրատէն Յափըշտակչին նամակ մը տարաւ, և Յափշտակչէն Բաբիղի Պոնաբարդեան ժողովրդեան համար նամակ մը տուած է:

« Տանթէսի յանցանաց ասացոյցը ձեռք կրնայ բերուիլ զան բանտարկելով, ինչու որ յիշեալ նամակը կամ իւր վրայ, կամ հօրը տունը և կամ Փոմսըն նաւուն մէջ իւր սենեակը պիտի գտնէք »:

— Ո՛վ Աստուած իմ, ըսաւ Մէրսէտէս ձեռքը քրանաթոր ճակտին տանելով, և այս նամակը. . . :

— Երկու հարիւր հազար ֆրանքի գնեցի, տիկին, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ. բայց դարձեալ աժան է, ըստ որում այսօր կարող եղայ զայն ձեր աչաց առջև ներկայացընելու:

— Եւ այս նամակը ինչ հետեանք ունեցաւ:

— Այս նամակին հետեանքը զիս բանտարկելնին եղաւ, ինչպէս որ գիտէք, տիկին, բայց ձեր չգիտցածը այն բանտարկութեան օրչափ ժամանակ տեւելն է. ձեր չգիտցածը այն է որ տասն և չորս տարի ձեզմէ քառորդ մը մղոն հեռու Իֆ դղեակին ստորերկրեայ բանտի մը մէջ մնացի: Ձեր չգիտցածը այն է որ այն տասն և չորս տարիներուն ամեն օրուան մէջ առջի օրը ըրած վրէժխնդրութեան ուխտս նորոգեցի. այսու ամենայնիւ չէի գիտեր որ դուք զիս ամբաստանող Ֆէրնանին հետ ամուսնացաք, և հայրս մեռաւ և անթու թեմնէ մեռաւ:

— Արդար Աստուած, գոչեց Մէրսէտէս գողղալով :

— Տասն և չորս տարի բանտի մէջ մնալէ ետե գուրս ելնանելով իմացածներս ասոնք են, և ահա այս պատճառաւ կենդանի Մէրսէտէսին և մեռեալ չորս վրայ երդում ըրի որ Քէրնանէն վրէժս լուծեմ . . . և ահա կը լուծեմ :

— Բայց ստոյգ գիտէք որ թշուառ Ֆէրնանը ըրաւ այդ բանը :

— Հողույս վրայ կ'երդնում, տիկին, որ ան ըրաւ, բայց միթէ իւր գործերը աւելի սոսկալի չէն, որդէ գրութեամբ Քաղղիացի էր, բայց պատերազմի ժամանակ Անդղիացւոց կողմնանցաւ . ծննդեամբ Սպանիացի էր, բայց Սպանիացւոց դէմ պատերազմեցաւ . Ալիին հասառուն էր, բայց մատանց և ըստ պաննեց զան : Այսպիսի գործերուն քով կարդացած նամակնիդ ինչ է, բայց եթէ սիրահարական նշաւակութիւն մը, զոր այն մարդուն հետ ամուսնացող կինը պէտք է որ ներէ, բայց չներբեր այն սիրահարը որ այն կնոջ հետ պիտի ամուսնանար : Քաղղիացիք այն նենգաւորէն վրէժնին չլուծեցին, Սպանիացիք այն մատնիչը հրացանի չբռնեցին, Ալի իւր գերեզմանին մէջ պառկած ըլլալով՝ անպատիժ թողուց այն մատնիչը . բայց ես որ անորմէ մատնուեցայ, չարչրուեցայ և գերեզմանի մէջ նետուեցայ, Աստուծոյ շնորհօքը այն գերեզմանէն գուրս ելնելով՝ Աստուծոյ կը պարտաւորիմ իմ վրէժ խնդրութիւնս, որուն համար զիս ազատեց, և ահա պարտս կը գտնուիմ անոր կամքը կատարելու — :

Ողորմիւր կնոջ գլուխը խոնարհելով ձեռացը մէջ ինկաւ, սրունքը կորացան և ծնկան վրայ եկաւ :

— Ներեցէք, Էսմօն, ըսաւ, ներեցէք ինձի համար որ տակաւին կը սիրեմ զձեզ — :

Ամուսնական պատիւը սիրահարական և մայրական եռանդը սանձեց :

Իւր ճակատը օթոցին դպչելու չափ խոնարհեցաւ :

Կամար անոր քովը վաղեց և զան գետնէն վերցուց :

Այն ատեն կոմսուհին թեաթոռի մը վրայ նստած իւր արտասուաց մէջէն Մօնթէ-Քրիսթոյի տոգոյն դէմքը տեսաւ, որուն վրայ վիշտն ու ատելութիւնը սպառնական դրոշմ մը տպաւորած էին:

— Ի՞նչպէս ջնջեմ ես այն անիծեալ ցեղը, մըմնաց կոմսը, զանոնք պատժելու համար զիս մահուանէ՛ ՚ի կենդանութիւն կոչող Աստուծոյ անհնազանդ ըլլամ, ո՛հ, անկարելի է, տիկին, անկարելի է. . . :

— Էտ՞մօն, ըսաւ ողորմելի կիներ՝ ամեն միջոց ՚ի գործ գնելու ջանալով. երբ զձեզ էտմօն կը կոչեմ, ինչո՞ւ զիս Մէրսէտէս չէք կոչեր:

— Մէրսէտէս, կրկնեց Մօնթէ-Քրիսթօ, Մէրսէտէս, այժ, իրաւունք ունիք, այս անունը տակաւին քաղցր է ինձ արտասանելու, և ահա այնչափ երկար ժամանակէ ՚ի վեր առաջին անգամն է որ այս անունը իմ շուրթերէս դուրս ելած ժամանակ այսպէս պարզ կը հնչուի: Ո՛հ, Մէրսէտէս, ձեր անունը մեղամաղձութեան հառաչանքներով, վշտաց հեծեծանքներով, յուսահատութեան հեծկլտանօք արտասանեցի, այժ, ցուրտէն ստոած, ստորերկրեայ բանախս յարդին վրայ կծկուած ժամանակս ձեր անունը արտասանեցի. տաքէն այրած ու բանախս սալաքարերուն վրայ դրոշելու ատենս Մէրսէտէս կը գոչէի: Մէրսէտէս, պէտք է որ վրէժս լուծեմ, քանզի տասն և չորս տարի տանջուեցայ, տասն և չորս տարի լացի և անիծեցի, և հիմա, կը կրկնեմ, Մէրսէտէս, պէտք է որ վրէժս լուծեմ — :

Եւ կոմսը վախնալով որ չըլլայ թէ այն կնոջ աղաչանաց զիջանի, զոր այնչափ սիրած էր, անցեալ յիշատակները իւր ատելութեան օղնութեան կը կանչէր:

— Լուծեցէք վրէժնիդ, է՛տմօն, գոչեց ողորմելի մայրը, սակայն յանցաւորներէն լուծեցէք. վրէժխնդիր եղիք անորմէ, վրէժխնդիր եղիք ինձմէ, բայց իմ զաւակէս վրէժխնդիր մի ըլլաք:

— Սուրբ Գրոց մէջ գրուած է, պատասխանեց Մօնթէ-
Քրիսթօ, թէ՛ « Լարց մեղքը իրենց զաւակացը վրայ պիտի
խնան մինչև երեք և չորս սերունդ »: Միթէ ես այս պատ-
գամը տուողէն մեծ եմ —:

Եւ այնպիսի հատաչանք մը հանեց որ մանչիւնի կը նմա-
նէր, ու իւր գեղեցիկ մաղերը սկսաւ շոյել:

— Կոմօն, բսալ Մէրսէտէս իւր բազուկները դէպ 'ի
կոմսը տարածելով, Կոմօն, զձեզ ճանչնալէս 'ի վեր ձեր
անունը պաշտելի եղաւ ինձ և ձեր յիշատակը յարգելի:
Կոմօն, բարեկամս, սրտիս հայելիին մէջ անդադար ցոլա-
ցած այն աղնիւ և յստակ պատկերը նսեմացընելու մի բըռ-
նադատէք զիս: Կոմօն, զձեզ կենդանի յուսացած ժամա-
նակիս մէջ և մեռեալ կարծեղէս 'ի վեր գիտնայիք թէ որ-
չափ աղօթք ըրած եմ ձեզի համար Աստուծոյ: Այո, կը
կարծէի թէ մեռած էք, ափսոս, կը կարծէի թէ ձեր գիակը
տխուր աշտարակի մը խորը թաղուած է. կը կարծէի թէ ձեր
մարմինը այն անդունդներուն մեկուն խորու թեանց մէջ գա-
հավիժած է, որոնց մէջ բանտապահները մեռեալ բանտար-
կեալները կը գլորեն, և կու լայի: Ի՞նչ կրնայի ընել ձեզի
համար, Կոմօն, եթէ ոչ աղօթք ընել և լալ: Հաւատացէք
ինձի, տասը տարի շարունակ ամեն գիշեր մի և նոյն երազը
կը տեսնէի: Ըսին թէ գոք փախել ուղեղով մեռեալ բան-
տարկեալի մը պատանովը պատանքուեր էք, և ձեր կենդանի
գիակը Իֆ գղեակին բարձրութենէն վար նետեր են. ժայ-
ռերուն վրայ ջախջախուելու ժամանակնիդ ձեր հանած ձայ-
նէն ձեր դահիճներն եղող գիտպատիկները եղած փոփոխու-
թիւնը խմացեր են: Կ'երգնում, Կոմօն, այն միակ զուկիս
գլխուն վրայ, որուն ներողութիւնը խնդրելու եկած եմ, որ
տասը տարի ամեն գիշեր երազիս մէջ մարդիկներ տեսայ,
որոնք ժայտի մը գաղաթը անձև և աննշան բան մը կը ճօ-
ճէին, տասը տարի ամեն գիշեր ահաբե ձայն մը լսեցի, որ
զիս ստեղծարներով և սառելով քունէս կ'արթնցընէր: Ետ-

մօն, հաւատայէք ինձի, ես ալ, որչափ և յանցաւոր եղած ըլլամ, ես ալ չարաչար տանջուեցայ:

— Ձեր բացակայութեան ժամանակ ձեր հօրը մնոնելը ըզգայած էք երբէք, զոչեց Վօնթէ-Քրիսթօ ձեռքը մագեբուն մէջ խօթելով, անդունդի մը խորութեանց մէջ խորգալու ժամանակնիդ ձեր սիրած կնոջ ձեռքը ձեր հակառակորդին տալը տեսած էք երբէք. . . :

— Այ, ընդմիջեց Մէրսէտէս, բայց տեսայ իմ սիրած անձս, որ զաւկիս դահիճն ըլլալու պատրաստուած է —:

Մէրսէտէս այս խօսքերը այնպիսի ազդու վիշտով և այնպիսի յուսահատուր ձայնով մը արտասանեց, որ այս խօսքերուն և ձայնին վրայ հառաչանք մը կոմսին կակորդը կը խեղդէր: Առիժը ընկճած էր և վրէժխնդիրը յաղթահարած:

— Ի՞նչ կը խնդրէք, ըսաւ. կ'ուզէք որ ձեր դաւակը ապրի. դիպէք որ պիտի ապրի —:

Մէրսէտէս այնպիսի ձայն մը հանեց որ Վօնթէ-Քրիսթօյի աչերէն երկու կաթիլ արտասուք հոսեցուց, բայց այն երկու կաթիլները գրեթէ անմիջապէս աներևոյթ եղան. քանզի անտարակոյս Աստուած հրեշտակ մը զրկած էր ժողովուրդ այն արտասուքները, որոնք Կիւղարաթի և Օֆիրի ամենէն ազնիւ մարդարիաներէն թանկագին էին:

— Ո՛հ, շնորհակալ եմ, Է՛տմօն, զոչեց Մէրսէտէս կոմսին ձեռքը բռնելով և իւր շրթանց մօտեցընելով, շնորհակալ եմ, ահա ճիշտ երազածիս և սիրածիս պէս կը գտնեմ զքեզ. ո՛հ, հիմա համարձակ այս խօսքը կրնամ ըսել քեզ:

— Մանաւանդ թէ, պատասխանեց Վօնթէ-Քրիսթօ, ուղորմելի Էտմօնը երկար ժամանակ պիտի չունենայ ձեզմէ սիրուելու: Մեռեալը իւր գերեզմանը պիտի վերադառնայ, և ուրուականը մթութեանց մէջ պիտի խորասուզի:

— Ի՞նչ կ'ըսէք, Էտմօն:

— Կ'ըսեմ թէ որովհետեւ կը հրամայէք, Մէրսէտէս, պէտք է մնա՞նիլ:

— Մեռնիլ, և ո՛վ ըսաւ այդպիսի խօսք մը . ո՛վ մեռնելու խօսքը ըրաւ . մեռնելու դաղափարնեքը ո՛ւրիկից ձեր միտքը կը վերագառնան :

— Աը կարծէք, Մէրսէտէս, որ ես ապրելու փափաք ունենամ, երբ հրապարակաւ, ամբողջ սրահի մը մէջ, ձեր դաւկին և ձեր բարեկամաց ներկայութեանը նախատուիմ, մանուկէ մը մենամարտութեան հրաւիրուիմ, և իմ ներողութեանս վրայ իբր յաղթող փառաւորուի : Չեղա՞ ետքը, Մէրսէտէս, ամենէն աւելի սիրած բանս իմ անձս է, այսինքն իմ սպառիւս, այսինքն այն զօրութիւնը որ զիս ուրիշ մարդոցմէ բարձրագոյն կ'ընէ . այն զօրութիւնը իմ կենդանութիւնս է . մէկ խօսքով դուք իմ զօրութիւնս կը խորտակէք, ու ես կը մեռնիմ :

— Բայց այն մենամարտութիւնը տեղի պիտի չունենայ, Էտմօն, քանզի դուք կը ներէք :

— Տեղի պիտի ունենայ, տիկին, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ հանդիսաւոր կերպիւ . միայն թէ ձեր զաւկին արեան տեղը զոր երկիրս պիտի խմէր, իմն պիտի հասի — :

Մէրսէտէս բարձր ճիշ մը հանեց և դէպ 'ի Մօնթէ-Քրիսթօ նետուեցաւ . բայց յանկարծ կեցաւ :

— Էտմօն, ըսաւ, մեր զխուն վրայ Աստուած մը կայ, (քանի որ դուք կենդանի էք, և ես զձեզ վերստին տեսայ), ու ես իմ բոլոր սրտովս անոր կ'ապաւինիմ : Անոր օգնութեանը սպասելով՝ ձեր խօսքին վրայ կը վստահիմ : Չաւակս պիտի ապրի, ըսիք, այնպէս չէ :

— Այո՛, պիտի ապրի, տիկին —, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ զարմանալով որ Մէրսէտէս առանց ուրիշ զգացում մը յայտնելու՝ իւր ըրած գիւցազնական զոհողութիւնը ընդունեք էր :

Մէրսէտէս իւր ձեռքը կոմսին երկնցուց :

— Էտմօն, ըսաւ աչերը արտասուօք լցուելով ու կոմսին երեսը նայելով, սրչափ մեծ և բարձր գործ մ'է ձեր ըրածը, սրչափ վսեմ գործ մ'է զթալ այնպիսի թշուառ կնոջ մը,

որ իւր ակնկալութեանց հակառակ պատահարն երով ինքզինքը ձեզ կը յանձնէ: Ախոս, ասարիքէս աւելի վիշտերէս ծերացած եմ, և չեմ կրնար ժպիտով մը կամ նայուածքով մը իմ Էտմօնիս այն Մէրսէտէսը յիշեցընել, որուն երեսը դիտելու համար ժամանակաւ այնչափ ժամեր անցուցած է: Ո՛հ, հաւատացէք ինձ, Էտմօն, ես ալ շատ նեղութիւններ կրեցի, ինչպէս ըսի ձեզ, վերստին կը կրկնեմ, առանց միակ ուրախութիւն մը յիշելու և առանց միակ յոյս մը տածելու կեանք մը անցընելը աղէտայի վիճակ մ'է. այս բանս կը ցուցընէ որ աշխարհի մէջ ամեն բան լմեցած չէ, ոչ, ամեն բան լըմընցած չէ. սրտիս մէջ կ'ըզզամ: Ո՛հ, կը կրկնեմ, Էտմօն, ներել ըրարձը, մեծ և վսեմ դործ մ'է, ինչպէս որ դուք ըրիք:

— Բայց ինչ պիտի ըսէիք, Մէրսէտէս, երբ ձեզի ըրած դոհոդութեանս մեծութիւնը զխոնայիք: Ենթադրեցէք թէ զերազոյն Տէրը աշխարհս ստեղծեւէն և արդասաւորելէն ետեւ, արարչագործութեան երրորդ մասին հասնելով իւր դործը դադրեցընէր հրեշտակի մը արտասուաց խնայելու համար, զորոնք մեր մեղքերը իւր անմահ աչերէն հոսեցընել պիտի տային օր մը. ենթադրեցէք թէ ամեն բան պատրաստելէ, զանգեւելէ և արդասաւորելէ ետեւ՝ իւր դործին վրայ ըզմայլելու միջոցին՝ Աստուած արեւը մարէր և աշխարհս իւր ոտքովը մշտնջենաւոր խաւարին մէջ մղէր. այն ատեն կրնաք երեւակայել, և կամ ոչ, ոչ, չէք կրնար երեւակայել թէ այս միջոցիս իմ կեանքս կորսնցընելով ինչ մեծ կորուստ պիտի ընեմ —:

Մէրսէտէս այնպիսի նայուածքով մը կոմսին երեսը նայեցաւ, որուն վրայ իւր զարմանքը, հիացումը և երախտագիտութիւնը միանգամայն դրոշմուած էին:

Մօնթէ-Քրիսթօ իւր ճակատը ջերմակէզ ձեռացը մէջ բռնեց, գոզցես զլուխը կարող չէր իւր խորհրդոց ծանրութիւնը վերցընել:

— Կ'տմօ՛ն, ըսաւ Մէրսէական, միայն խօսք մը ևս ունիմ ձեզ ըսելու — :

Կոմսը դառնութեամբ ժպտեցաւ :

— Կ'տմօ՛ն, շարունակեց Մէրսէական, եթէ ճակատս դունատեալ է, աչերուս հարը մարած, գեղեցկութիւնս կորսուած, վերջապէս եթէ Մէրսէական իրեն շնամանիր ալ, պիտի տեսնէք որ իւր սիրտը միշտ նոյնն է . . . : Մնաք բարեալ ուրեմն, Կ'տմօն. երկինքէն ալ ուրիշ խնդիրք մը չունիմ . . . : Առաջուան պէս զձեզ ազնիւ և բարձր սեսայ վերստին : Մնաք բարեալ, Կ'տմօն . . . մնաք բարեալ և շնորհակալ եմ — :

Բայց կոմսը չպատասխանեց :

Մէրսէական դաճլճին գուռը բացաւ, և աներեոյթ եղաւ կոմսին այն վշտալի և խորունկ մտածութենէն սթափելէն առաջ, որուն մէջ իւր կարուսեալ վրէժխնդրութիւնը գինքը ընկղմեր էր :

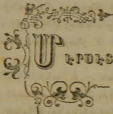
Կնվալիտի ժամացոյցը ժամը մէկ կը հնչէր երբ տիկին տը Մորսէրֆը տանող կառքը Շանգ-Էլիզէի քարայրատակին վրայ գլորեւում՝ Մօնթէ-Քրիսթօյ կոմսին գլուխը վեր վերցուց :

— Ի՛նչ յիմար եմ եղեր, ըսաւ ինքնին, որ վրէժս լուծեւրու համար որոշում ըրած օրս սիրտս ալ չխլիւր եմ — :

ՔՐԻՍՏՈՑ

ՀՆՆԻԳՈՒՄԸ

ՔՐՍՏՈՑԷՍԻ մեկնելէն ետև՝ Մօնթէ-Քրիս-
թոյի համար ամեն բան ստուերի մէջ
ընկղմեցաւ վերստին . իւր խորհուրդ-
ները դադրեցան . իւր եռանդուն
միտքը խիստ յողնած մարդու մը պէս թմբրեցաւ :

— Ի՞նչ, ըսաւ իւրովի՝ մինչդեռ ճրագներն ու մտմբը տըր-
բութեամբ կ'ըսպատէին և ծառաները անհամբերութեամբ
նախասենեկին մէջ կ'ըսպատէին, միթէ այնչափ յամբութեամբ
պատրաստուած և այնչափ նեղութիւններով ու հոգերով բար-
ձրացած շէնքը մէկ հարուածով, միայն մէկ խօսքով և մէկ
շունչով պիտի կործանի . ես որ ինքզինքս բան մը կը կար-
ծէի և իմ անձիս վրայ կը պարծէի, ես որ Իֆ դղեակին ըս-
տորերկրեայ բանտին մէջ այնչափ նուաստանալէ ետև՝ անկէ
դուրս ելնելով այս աստիճան բարձրանալու կարող եղայ,
վաղը օփ մը փոշի պիտի դառնամ : Ափսոս, մարմնոյս մահ-
ուանը վրայ չեմ ցաւիր . այս կենդանական տարրին եղ-
ծումը միթէ այն հանդարտութիւնը չէ՞, ուր ամեն բան հա-
կում մը ունի, ուր ամեն թշուառ շունչ կ'առնու . միթէ մար-
մնոյ այն հանդարտութիւնը չէ՞, որուն համար այնչափ երկար
ժամանակ հառաչեցի, և որուն առջև անօթութեան վշտազին
ճամբուն մէջ կը ճանապարհորդէի, երբ Ֆարիա իմ բան-
տիս մէջ երեցաւ : Ի՞նչ է ինձի համար մահը, բայց եթէ

մէկ աստիճան աւելի հանդարտութիւն և դուլէ երկու աստիճան աւելի լուսութիւն: Աչ, ուրեմն զոյութեանս վրայ չեմ ցաւիր, այլ այնչափ յամբուլեամբ պատրաստուած և այնչափ աշխատութեամբ արդիւնաւորած խորհուրդներուս ջնջուելուն վրայ կը ցաւիմ: Աւրեմն նախախնամութիւնը, որ իմ խորհրդոցս նպատաւոր կը կարծէի, անոնց հակառակ է: Աւրեմն Աստուած չուզեր որ զանոնք 'ի գործ դնեմ:

« Այս բերը, որ գրեթէ աշխարհի մը չափ ծանր է և ես վերցուցի զայն և կը կարծէի թէ մինչև վերջը կարող պիտի ըլլամ կրելու, իմ փափաքանացս համաձայն էր և ոչ զօրութեանս, կամացս և ոչ կարողութեանս, և հիմա պիտի ստիպուիմ հաղիւ կէս ճամբան թողուլ զայն: »

« Ա՛հ, ուրեմն վերստին բաղդին պիտի հնազանդիմ, մինչդեռ տասն և չորս տարուան յուսահատութիւնս և տասը տարուան ակնկալութիւնս նախախնամային ըրած էին զիս: »

« Եւ ինչո՞ւ կը պատահին այս ամենը, վասն զի մեռեալ կարծած սիրտս պարզ թմբբութեան մէջ կը գտնուի եղեր. վասն զի թմբբութենէ վերստին սթափեցաւ այն, վասն զի բարախեց, վասն զի կնոջ մը ձայնովը կուրծքիս խորութենէն եղած այս բարախման գիջայ: »

« Այսու ամենայնիւ, շարունակեց կոմսը՝ հետեւեալ առտուան մննամարտութեան վրայ նախատեսութիւններ ընելով և աստիճանաբար խորունկ մտածութեանց մէջ ընկղմելով, այսու ամենայնիւ, անկարելի է որ այնչափ ազնիւ սիրտ ունեցող կին մը այնպէս ետութեամբ թողու որ ես սպաննուիմ, ու իմ զօրութիւնս և զոյութիւնս ջնջուի: »

« Անկարելի է որ իւր սէրը կամ գոնէ իւր մայրական յուսահատութիւնը գործը այն կէտին տանի: »

« Այնպիսի առաքինութիւններ կան, որոնց չափազանցութիւնը կրնան յանցանք մը ըլլալ: »

« Աչ, անշուշտ սրտաշարժ տեսարան մը երեւակայած է. դուլէ պիտի դայ սուրբուն մէջ տեղը նետուի, և այն ատեն

քիչ մը առաջ վոեմ երեցածը ծաղրականի պիտի դառնայ — :
 Եւ մեծանձնու թեան կարմրու թիւնը կոմնին ճակատը պատեց ,
 — Ծաղրելի պիտի ըլլամ , կրկնեց Մօնթէ - Քրիսթօ , և այն
 ծաղրը իմ վրաս պիտի իյնայ . . . : Ես ծաղրելի ըլլամ , ո՛հ ,
 աւելի ազէկ է որ մեռնիմ — :

Եւ այսպէս կանխաւ չափազանցօրէն մտածելով հետեւեալ
 առտուան տարաբախտութեանց վրայ , որոնց դատապարտուած
 էր ինքը Ալլպէրը կենդանի թողելու համար Մէրսէտէսի խօսք
 տալովը , կոմսը վերջապէս ինքնիրեն ըսաւ .

— Յիմարութիւն , յիմարութիւն , միթէ յիմարութիւն չէ
 երիտասարդին ատրճանակին դիմացը իբրև անշարժ նշան մը
 կենալը . միթէ երբէք պիտի հաւատայ ան թէ ես անձնա-
 սպանութեամբ մեռայ , ամենեին . այսու ամենայնիւ իմ յի-
 շտակիս պատուոյն համար (սնապարծութիւն մը չէ այս ,
 այլ մեծանձնութիւն մը) հարկ է որ ամեն մարդ զիսնայ թէ
 ես իմ կամքովս և իմ ազատ ինքնիշխանութեամբս հաւանե-
 ցայ զարնելու համար վերցուցած ձեռքս կեցընելու , և իմ
 թշնամիներուս դէմ զինեալ ձեռքովս ես ինքզինքս զարկի .
 պէտք է որ այսպէս ըլլայ , և ես այսպէս պիտի ընեմ — :

Եւ զրիչ մը առնելով իւր զրազարանին զաղանի պահա-
 նոցին մէջէն թուղթ մը հանեց , որ ուրիշ բան չէր բայց եթէ
 իւր կտակը , զոր իւր Քարիզ հասնելէն 'ի վեր պատրաստեր
 էր . այն թղթին տակովը յաւելուած մը ըրաւ , որուն մէջ
 դժուարահաւատ մարդոց իւր մահը կ'իմացընէր :

— Այս բանս ես իմ պատուոյս համար կ'ընեմ , ըսաւ . և
 պէտք չէ որ այն Տանկլար , Ախլըֆօր և Մորսէլֆ թշուա-
 ռականները կարծեն թէ զիպուածը զիրենք իրենց թշնամիէն
 ազատեց : Ընդ հակառակն թող զիտնան թէ պատիժէն ազա-
 տելին իմ ազատ կամքէս կախեալ էր , թէ այս աշխարհիս
 մէջ պատիժէն ազատելով՝ միւս աշխարհին մէջ պիտի պատ-
 ժուին և թէ միայն իրենց ժամանակը յաւիտենականութեան
 հետ փոխեցին — :

Այս տխուր անստուգութեանց մէջ զեղեկելու ատեն, որոնք արամութեամբ արթնցող մարգու մը ձախող երազներու կը նմանէին, առաուան լոյսը պատուհանները լուսաւորեց և իւր ձեռաց տակը եղած դունատեալ կապոյտ թուղթը երևցուց, որուն վրայ իւր վերջին խօսքերը գրեր էր:

Առաուան ժամը հինգն էր:

Յանկարծ իւր ականջին յուշիկ ձայն մը եկաւ:

Մօնթէ-Քրիսթօ կարծեց թէ հեղձեալ հառաչանքի պէս ձայն մը կը լսէ:

Գլուխը դարձուց, բոլորովքը նայեցաւ և մարդ չտեսաւ:

Սակայն ձայնը աւելի որոշակի կրկնուելով՝ իւր սաքակոյսը ստուգութեան փոխուեցաւ:

Այն ատեն կոմսը ոտք ելաւ, կամաց մը սրահին դուռը բացաւ և թեւթոռի մը վրայ Հայտէն տեսաւ՝ թեկերը կախած և իւր գեղեցիկ գլուխը դունատեալ և դէպ'ի ետին հակած. ողորմելի աղջիկը իւր թեւթոռը ճիշդ գրան մէջ տեղը գրեր էր, որպէս զի կոմսը գիտէր չտեսած դուրս չելնէ. բայց երկար ժամանակ արթուն կենալէն յոգնելով, երիտասարդութեան վրայ զօրացող քունէն յաղթուեր էր:

Գրան բացուելու ժամանակ հանած ձայնը չկրցաւ Հայտէն քունէն արթնցընել:

Մօնթէ-Քրիսթօ քաղցր և տխուր նայուածք մը յարեց անոր վրայ:

— Մերսէտէս իւր զաւակը յիշեց, ըսաւ, և ես մոռցայ որ աղջիկ մը ունիմ —:

Ետքը արամութեամբ իւր գլուխը շարժելով՝

— Խեղճ Հայտէ, ըսաւ, անշուշտ ուղած է զիս տեսնել և հետս խօսիլ, և անտարակոյս բանէ մը վախցած կամ բան մը գուշակած է. . . : Ո՛հ, առանց անոր մնաս բարեաւ ըսելու չեմ կրնար մեկնիլ, և զան մեկուն յանձնելէս առաջ չեմ ուզեր մեռնիլ —:

Եւ կամաց մը իւր տեղը վերադարձաւ ու առջի տողերուն տակը գրեց:

« Մարտիրոյ նաւայարդար Բիէր Մորէլ նախնի տիրոջս որդի և հեծեւազօրաց հարիւրապետ Մաքսիմիլիէն Մորէլին կտակաւ կը թողու՛մ քսան միլիոնի դումար մը, որուն մէկ մասը իւր Ժիւլի քրօջը և իւր քեռայր Էմմանուէլին պիտի նուիրէ, եթէ սակայն կը կարծէ որ իրենց հարստութեան վրայ այս աւելորդ դումարը իրենց երջանկութեանը պիտի չփասէ :

« Այս քսան միլիոնը Մօնթէ-Քրիստօյի քարայրիս մէջ թաղուած է, որուն գաղանիքը Պէրթուշիօն դիտէ :

« Եթէ իւր սիրտը ազատ է և կ'ուզէ ամուսնանալ Եւանեայի կուսակալ Ալիի աղջկան Հայտէին հետ, զոր ես հայրական սիրով մեծցուցի, և ան որդիական սիրով սիրեց զիս, չեմ ըսեր իմ վերջին կամքս այլ իմ վերջին փափաքս պիտի կատարէ :

« Ներկայ կտակս Հայտէն իմ մնացեալ հարստութեանցս ժառանգը ըրած է արդէն, որոնք կը բաղկանան Անդրիոյ, Աւստրիոյ և Հոլանտիոյ մէջ ունեցած կալուածներէս, եկամուտներէս, և զանազան պալատներու և տուներու մէջ ունեցած կահ կարասիքներէս, և որոնք, 'ի բաց հանեալ վերոյիշեալ քսան միլիոնի դումարը և ծառաներուս թողուցած զանազան ժառանգութիւններս, գարձեալ վաթսուս միլիոնի դումար մը կը կազմեն » :

Այս վերջին տողը վերջացընելու վրայ էր երբ իւր ետեւն ձայն մը լսելով՝ զրիչը ձեռքէն թողուց :

— Հայտէ, ըսաւ, կարգացիր — :

Եւ իրօք նորատի աղջիկը իւր արտեանանց զարկած օրուան լոյսէն արթննալով, ոտք ելեր և կոմսին մօտեցեր էր առանց իւր թեթեւ քայլափոխներուն ձայնը հանելու, որոնք թէեզորդին վրայ անլսելի կ'ըլլային :

— Ո՛հ, տէր իմ, ըսաւ Հայտէ ձեռքը միացընելով, այս ժամուս ինչո՛ւ գիւր կը գրես, ինչո՛ւ բոլոր հարստութիւնդ ինձ կը թողուս, տէր իմ, արդեօք զիս պիտի թողուս :

— Ճամբորդութիւն մը պիտի բնեմ, սիրելի հրեշտակս, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ անսահման տխրութեամբ և խանդաղատանօք, և եթէ ինձ դժբաղդութիւն մը պատահի . . . — :

Կոմսը խօսքը բնդմիջեց:

— Շարունակէ, ըսաւ նորատի աղջիկը այնպիսի հրամայական ձայնիւ մը, զոր կոմսը երբէք անոր բերանէն լսած չէր և որմէ սարսուաց:

— Եթէ ինձ դժբաղդութիւն մը պատահի, կրկնեց Մօնթէ-Քրիսթօ, կ'ուզեմ որ աղջիկս երջանիկ ըլլայ — :

Հայտէ տխրութեամբ ժպտելով և զլուխը շարժելով ըսաւ .

— Մեռնելու կը մտածես, տէր իմ:

— Մահուան վրայ մտածելը կեանք է, աղջիկս, ըսած է իմաստունը:

— Արեմն եթէ դուն մեռնիս, ըսաւ Հայտէ, քու հարստութիւնդ ուրիշներուն թող, վասն զի եթէ դուն մեռնիս . . . , ալ ապրելու պէտք չունիմ ես — :

Եւ թուղթը առնելով չորս կտոր ըրաւ, ու սենեկին մէջ տեղը նետեց:

Աղորմելի աղջիկը այն աստիճան յուզուելու սովորած չըլլալուն՝ ուժէ կտրելով, գետինը ինկաւ և այս անգամ փոխանակ քնանալու՝ նուազեցաւ:

Մօնթէ-Քրիսթօ կ'ձգուեցաւ, իւր բաղկացը մէջ առնելով վերցուց զան, և անոր դիմաց գեղեցիկ գոյնին գունատութիւնը, գեղանի աչաց գոցուիլը, ու անոր գեղեցիկ մարմնոյն ուժամտափ ըլլալը և անշնչանալը տեսնելով, առաջին անգամ դիտեց որ Հայտէ աղջկան մը իւր հայրը սիրելէն տարբեր կերպով զինքը կը սիրէր:

— Եւսդ, մրմնաց կոմսը խորունկ մճատութեամբ մը, ուրեմն տակաւին պիտի կրնայի երջանիկ ըլլալ — :

Ետքը նուազեալ Հայտէն իւր սենեակը տարաւ և սենեկապանուհիներուն յանձնեց զան, և ինքը իւր դահլիճը մըտնելով, այս անգամ շուտով գոցեց դայն, և պատուած կտակը վերստին օրինակեց:

Վերջացընե լու մօտ էր երբ տան բակին մէջ կատքի մը ձայնը լսուեցաւ :

Մօնթէ-Քրիսթօ պատուհանին մօտեցաւ և Մաքսիմիլիէնը ու Էմմանուէլը տեսաւ :

— Ճիշդ ժամանակին լմեցուցի —, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ և իւր կտակը երեք կնիքով կնքեց :

Վայրկեան մը ետքը սրահին մէջ ոտքի ձայն լսելով՝ Ինքը գնաց իւր դուռը բանալու :

Մորէլ գրան սեմոց վրայ երեցաւ :

Որոշուած ժամէն քսան վայրկեանի շափ առաջ եկեր էր :

— Գուցէ շատ կանուխ եկայ, պարոն կոմս, ըսաւ երկտասարդը. սակայն համարձակ կը խոստովանիմ որ վայրկեան մը չկրցայ քնանալ, ինծի պէս բոլոր տան մէջ գտնուողներուն ալ նոյնը պատահեցաւ : Ինքզինքս գտնելու համար ձեր արիասիրտ քաջութիւնը տեսնելու խիւտ պէտք ունէի — :

Մօնթէ-Քրիսթօ երիտասարդին իրեն յայտնած սիրոյն չի կրցաւ ինքզինքը զսպել, և իւր շնորհակալութիւնը յայտնելու համար չէ թէ իւր ձեռքը երկնցուց անոր, այլ իւր երկու բազուկները բացաւ :

— Մորէլ, ըսաւ յուզեալ ձայնիւ մը, սիրելի է ինձ այն օրը երբ տեսնեմ որ ձեզի պէս անձէ մը սիրուած եմ, Բարի եկաք, Պ. Էմմանուէլ : Ուրեմն ինծի հետ պիտի գա՞ք, Մաքսիմիլիէն :

— Չարմանալի բան, ըսաւ երիտասարդ հարիւրապետը, արդեօք տարակոյս ունէիք :

— Սակայն եթէ ես յանցաւոր ըլլայի . . . :

— Մտիկ ըրէք, կոմս, երէկ իրիկուան տեղի ունեցած այն տեսարանին մէջ զձեզ գիտեցի, և բոլոր գիշերը ձեր արիութեանը վրայ մտածեցի, և ես ինքնին ըսի որ արգարութիւնը ձեր կողմն ըլլալ պէտք է, եթէ ոչ մարդոց գիմաց վրայ երբէք դատողութիւն ընել պէտք չէ :

— Այսու ամենայնիւ, Մորէլ, Ալլէր ձեր բարեկամն է :

- Պարզ ծանօթութիւն մը ունիմ հետք, կոմս :
- Առաջին անգամ ձեր զիս տեսած օրը զան ալ տեսար :
- Այո՛, ստոյգ է . բայց ինչ կ'ուզէք որ ընեմ, զան յիշելու համար պէտք է որ միտքս ձգէք :
- Շնորհակալ եմ, Մորէլ — :
- Ետքը զանգակը անգամ մը հնչեցընելով՝
- Ա՛ռ այս թուղթը , ըսաւ Ալիին որ իսկոյն ներս վազերէր , և նօտարիս տար : — Մորէլ , կտակս է այս . երբ մեռնիմ , գացէք անորմէ տեղեկութիւն ստանալու :
- Ի՛նչպէս , գոչեց Մորէլ , պիտի մեռնիք կ'ըսէք :
- Է՛հ , ամեն բանի մէջ կանխատես ըլլալ պէտք է , սիրելիս : Բայց երէկ ինձմէ բաժնուելնէդ ետե ինչ ըրիք :
- Թորթոնի սրճանոցը գացի , ուր ինչպէս որ կը յուսայի՛ Պոշանը և Շաթօ-Ռընօն գտայ : Ստոյգ կ'ըսեմ որ զանոնք կը փնտռէի :
- Քանի որ ամեն բան որոշուած էր , ինչ պէտք ունէիր զանոնք փնտռելու :
- Ստուգիւ , կոմս , գործը ծանր և անխուսելի էր :
- Միթէ տարակոյս ունէիք :
- Ոչ , բայց եղած թշնամանքը հրատարակուած է , և ամեն մարդ արդէն անոր խօսքը կ'ընէ :
- Ետքը՛ :
- Կը յուսայի զէնքը փոխել , ու ատրճանակին տեղը սուրը ընդունել տալ . ատրճանակը կոյր է :
- Յաջողեցա՞ք , հարցուց Մօնթէ-Քրիսթօ աշխուժիւ՝ ակընկալութեան աննշմարելի ըյս մը ստանալով :
- Ոչ , վասն զի սրամարտութեան մէջ ձեր ոյժը կը ճանչնան :
- Եւ ո՞վ մասններ է զիս :
- Չեզի հետ կուուող սրամարտութեան վարպետները :
- Եւ առաջարկութիւննիդ չընդունուեցա՞ւ :
- Բացարձակ մերժեցին զայն :

— Մորէլ, ըսաւ կոմսը, երբէք ատրճանակ քաշելու տեսած էք:

— Ամենեին:

— Գեռ ժամանակ ունինք, տեսէք ուրեմն —:

Մօնթէ-Քրիսթօ վերստին ձեռքը առաւ այն ատրճանակը, որ Մէրսէտէսի ներս մտած ժամանակը բռներ էր, և երկաթ տախտակին վրայ խաղի խաչանիշ (սպաթիի) միաւոր մը փակցընելով չորս հարուածով հետզհետէ միաւորին չորս ճիւղերը ջնջեց:

Իւրաքանչիւր հարուածին Մորէլի գոյնը կը նետէր:

Երիտասարդը Մօնթէ-Քրիսթօյի այս քաջութեան գործը կատարող գնտակները քննեց, և տեսաւ որ այժեամեն եր սպաննելու գնտակիկներու չափ էին անոնք:

— Կը տեսնե՞ս, Էմմանուէլ, ըսաւ. յիբաւի սոսկում կը պատճառէ ինձ —:

Ետքը դէպ 'ի Մօնթէ-Քրիսթօ գառնալով՝

— Կոմս, ըսաւ, յանուն Աստուծոյ, մի՛ սպաննէք Ալլէրը. ողորմելին մայր մը ունի:

— Ստոյգ է, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ, և ևս չընկմ —:

Այս խօսքերը այնպիսի ձայնիւ արտասանեց, որմէ Մորէլ սարսոաց:

— Դուք էք թշնամանուողը, կոմս:

— Անտարակոյս, բայց ինչ ըսել կ'ուզէք:

— Ըսել կ'ուզեմ թէ առաջ դուք պիտի քաշէք:

— Առաջ ես պիտի քաշեմ:

— Ո՛հ, այո՛, և ատոր համար ես սնդեցի և խօքս ըրի:

— Իրարմէ քանի՛ քայլ հեռու պիտի կանդնինք:

— Քսան —:

Կոմսին շրթանց վրայ սոսկալի ծպիտ մը երեցաւ:

— Մորէլ, ըսաւ, տեսածնիդ մի՛ մոռնաք:

— Ես ալ, ըսաւ երիտասարդը, ձեր գթասրտութենէն կը յուսամ որ Ալլէրը ազատէք:

— Ե՛ս գթամ, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ:

— Եւ կամ ձեր ազնուատիրոս մեծանձնու թե՛նէն . ձեր հա-
րուածին մէջ չվրիպելնիդ գիտնալովս բան մը պիտի ըսեմ
ձեզ, որ կրնայ ծիծաղել ըլլալ եթէ ուրիշի մը ըսեմ:

— Ի՞նչ բան:

— Անոր մէկ թևը խորտակեցէք, վերաւորեցէք զան, բայց
մի սպաննէք:

— Մորէլ, աղէկ մտիկ ըրէք, ըսաւ կոմսը, Պ. տը Մոր-
սէրֆին խնայելու համար աղաչելու պէտք չկայ. կանխաւ կ'ի-
մացընեմ ձեզ որ Պ. տը Մորսէրֆին վնաս չըլլալու համար
այնչափ հոգ պիտի տարուի որ դերակոմսը իւր երկու բարե-
կամաց հետ ողջամբ պիտի վերադառնայ, իսկ ես . . .:

— Ըսէք, դուք ի՞նչ պիտի ըլլաք:

— Ո՛հ, զիս պիտի վերցընեն ու այնպէս պիտի բերեն:

— Ի՞նչ կ'ըսէք, գոչեց Մաքսիմիլիէն ինքն իրմէ դուրս
ելնելով:

— Ըսածիս պէս պիտի ըլլայ, սիրելիդ իմ Մորէլ, Պ. տը
Մորսէրֆի պիտի սպաննէ զիս —:

Մորէլ սարուշ մարդու պէս կոմսին երեսը նայեցաւ:

— Երէկ իրիկուանէ 'ի վեր ի՞նչ պատահեցաւ ձեզ, կոմս:

— Ինչ որ Ֆիլիպինի պատերազմին նախընթաց իրիկունը
Պրիւթիւսի պատահեցաւ. ուրուական մը տեսայ:

— Ուրուական մը:

— Այն ուրուականը ըսաւ ինձ, Մորէլ, թէ բաւական է
որչափ որ ապրեցայ —:

Մաքսիմիլիէն և Կամանուէլ իրարու երես նայեցան. Մոն-
թէ-Քրիսթօ իւր ժամացոյցը բացաւ:

— Եթեմնք, ըսաւ, ժամը եօթը հինգ վայրկեան անցած
է, և ժամադրութիւնը ժամը ճիշդ ութին եղած է —:

Պատրաստ կառք մը իրենց կ'ըսպասէր. Մոնթէ-Քրիսթօ
իւր երկու վիաներուն հետ կառքը մտաւ:

Գաւիթէն անցնելու ատեն՝ դրան մը առջև կիցաւ ու ա-
կանջ դրաւ, և Մաքսիմիլիէն ու Կամանուէլ, որոնք քաղա-

քաղաքութեան համար քանի մը քայլ յառաջ անցեր էին, ներսէն լսուած հեծկլտանաց կոմսին հառաչանքով մը պատասխանելը լսել կարծեցին:

Ժամը ճիշդ ութին ժամադրութեան վայրը հասեր էին:

— Եկանք, ըսաւ Մորէլ զլուխը դռնակէն դուրս հանելով, առաջ մենք հասանք:

— Ներեցէք, պարոն, ըսաւ Պաթիսթէն, որ անպատմելի սոսկումով մը իւր տիրոջ հետ եկեր էր. հոն ծառերուն տակը կարծեմ թէ կառք մը կը տեսնեմ —:

Աննէն առաջ Մօնթէ-Քրիսթօ թեթևաշարժութեամբ վար ցատկեց և ձեռքը Կամանուէին ու Մաքսիմիլիէնին տուաւ որպէս զի կառքէն իջած ժամանակնին անոնց օդնէ:

Մաքսիմիլիէն կոմսին ձեռքը բռնեց և շթողուց:

— Ո՛հ, սիրելի է ինձ այս ձեռքը որ այնպիսի ազնիւ սիրտ ունեցող մարդու մը կը վերաբերի:

— Իրօք երկու երիտասարդ կը տեսնեմ հօն, ըսաւ Կամանուէլ, որոնք կը պտըտին, և կարծես թէ մարդու կ'ըստպանեն —:

Մօնթէ-Քրիսթօ Մորէլը կեցուց բայց չէ թէ մէկ կողմ քաշելով այլ անոր քեռայրէն մէկ կամ երկու քայլ ետ մնալով:

— Մաքսիմիլիէն, ըսաւ, ձեր սիրտը ազնու է —:

Մորէլ զարմանքով Մօնթէ-Քրիսթօյի երեսը նայեցաւ:

— Ըրած հարցումս մտերմաբար չէ, սիրելիդ իմ Մաքսիմիլիէն, այլ պարզ հարցում մը կ'ընեմ. միայն կը խնդրեմ որ այն կամ ոչ պատասխան տաք ինձ:

— Ծաղկահաս ազջիկ մը կը սիրեմ, կոմս:

— Շատ կը սիրէք:

— Իմ կեանքէս աւելի:

— Ահա այս յոյս ալ 'ի դերն ելաւ —:

Նտքը հառաչանք մը հանելով՝

— Խեղճ հայտէ, մքմաաց կոմսը:

— Ստուգիւ, կուս, զոչեց Մորէլ, եթէ զձեզ աղէկ ճանչցած չըլայի, պիտի կարծէի թէ արիասիրտ չէք:

— Քանզի այնպիսի անձի մը կը մտածեմ, որմէ պիտի բաժնուիմ և որուն համար կը հառաչեմ: Ի՞նչ կ'ըսէք, Մորէլ, միթէ ներելի է զինուորականի մը որ աներկիւզ սիրտ ունեցողը չճանչնայ: Էս իմ կենացս վրայ չեմ ցաւիր. ես որ քսան տարի կենաց և մահուան մէջ անցուցեր եմ, միթէ հոգս է ապրելը կամ մեռնելը: Ասկէ զատ, հոգ մի ընէք, Մորէլ, եթէ տկարութիւն մը տեսաք իմ վրաս, այն ալ ձեզի համար էր միայն: Գիտեմ որ մարդս սրահ մ'է, ուրկից վայելուչ և պատշաճ կերպով պէտք է որ դուրս ելնէ:

— Իրաւունք ունիք, բայց աղէկ միտքս եկաւ, ձեր դէնքերը հետեւնիդ բերիք:

— Ի՞նչ ընելու համար. կը յուսամ որ այն պարոնները իրենցը բերած են:

— Երթամ տեղեկանամ, ըսաւ Մորէլ:

— Այո, բայց միջամտութիւն պէտք չէ, կը լսէք:

— Ա՛հ, անհոգ եղիք —

Մորէլ Պոշանին և Շաթո-Ռընոյին մտեցաւ, որոնք Մաքսիմիլիէնի յառաջանալը տեսնելով իրենք ալ քանի մը քայլ յառաջացան:

Երեք երիտասարդները եթէ ոչ սիրով դոնէ քաղաքավարութեամբ զիրար բարեկցին:

— Ներեցէք, պարոններ, ըսաւ Մորէլ, Պ. տը Մորսէրֆը չեմ տեսներ ձեր մէջը:

— Այս ատու, պատասխանեց Շաթո-Ռընո, մեզ իմաց տուաւ թէ ժամագրութեան տեղին զմեզ պիտի զայ գտնէ:

— Ա՛հ —, զոչեց Մորէլ:

Պոշան ժամացոյցը բացաւ:

— Ժամը ութը հինգ անցեր է, ըսաւ, կորսուած ժամանակ չկայ, Պ. Մորէլ:

— Ա՛հ, ես այդ զխտաւորութեամբ չըսի, պատասխանեց Մաքսիմիլիէն:

— Ահա կառք մը կու գայ — , ընդմիջեց Շաթօ-Ռընօ :

Իրօք իրենց գտնուած տեղւոյն քառասուն անկիւնը վերջացող մէկ ծառուղիէն կառք մը կը յառաջանար :

— Պարոնայք , ըսաւ Մորէլ , անտարակոյտ ատրճանակներ բերէք հետեւնիդ . Պ . ար Մօնթէ-Քրիսթօն իրը գործածելու համար ունեցած իրաւունքը կը մերժէ :

— Կոմսին կողմէն այս ազնուութիւնը զուշակեցինք , Պ . Մորէլ , պատասխանեց Պոշան , և ես իմ ատրճանակներս բերի , որոնք ութ կամ տասը օր առաջ գնած եմ կարծելով որ այսպիսի գործի մը պէտք պիտի ունենամ : Բոլորովին նոր են և դեռ մարդու ծառայած չեն : Ա՛յլէք տեսնել զանոնք :

— Ո՛հ , Պ . Պոշան , ըսաւ Մորէլ խոնարհութիւն մը ընելով , երբ կ'ապահովէք զիս թէ Պ . ար Մորսէրֆ ամենեւին այն զէնքերը տեսած չէ , ձեր խօսքը բաւական է ինձի :

— Պարոնայք , ըսաւ Շաթօ-Ռընօ , այն կառքին մէջ երկու Մորսէրֆը չէ , այլ Ֆրանզ և Տըպրէ — :

Եւ ստուգիւ երկու յիշեալ երիտասարդները իրենց մօտեցան :

— Դ՛ո՛ւք ալ հոս եկաք , պարոններ , ըսաւ Շաթօ-Ռընօ իւրաքանչիւրին ձեռքը թոթովելով , և ի՛նչ ատթիւ եկած էք :

— Ա՛սն զի , ըսաւ Տըպրէ , Ալպէր այս առտու ազալեց զմեզ որ հոս գտնուինք — :

Պոշան և Շաթօ-Ռընօ զարմանքով մը իրարու երես նայեցան :

— Պարոնայք , ըսաւ Մորէլ , կարծեմ թէ գործին ի՛նչ ըլլալը հասկըցայ :

— Ի՛նչպէս :

— Երեկ կէս օրէն ետև Պ . ար Մորսէրֆէն նամակ մը ընդունեցի , որուն մէջ կ'ազալէր զիս որ Օբէրային գտնուիմ :

— Ես ալ , ըսաւ Տըպրէ :

— Ես ալ , ըսաւ Ֆրանզ :

— Ես ալ, ըսին Շաթօ-Ռընօ և Պոչան :

— Կ'ուզէր որ կոմսը մենամարտութեան հրաւիրելը տեսնէք, ըսաւ Մորէլ, և հիմա կ'ուզէ որ մենամարտութեան ներկայ գտնուիք :

— Այո՛, ըսին երիտասարդները, այդպէս է, Պ. Մաքսիմիլիէն, և հաւանականաբար ճիշդ գուշակութիւն ըրիք :

— Բայց Ալպէր ո՛ւր մնաց արդեօք, մըմնաց Շաթօ-Ռընօ. տասը վայրկեան ուշացաւ :

— Ահա տեսէք, ըսաւ Պոչան. իւր ծառային հետ ձի հեծած արշաւանօք կու գայ :

— Ի՛նչ անխոհեմութիւն, ըսաւ Շաթօ-Ռընօ, ատրճանակով կուռելու համար ձիով գայ. ամենեին խրատս մտիկ չէ ըրեր :

— Ասկէ զատ, ըսաւ Պոչան, տեսէք կապած փողկապը, հազած բաց զգեստը և սպիտակ բաճկոնը. ինչո՞ւ արդեօք իւր սրտին վրայ նշան մ'ալ չէ փակցուցեր, որով գործը աւելի շուտով կը լինար — :

Այս միջոցին՝ Ալպէր հինգ երիտասարդներէ բաղկացեալ խմբեակէն տասը քայլ հեռու հասնելով՝ ձին կեցուց, վար իջաւ և անոր սանձը իւր ծառային նետելէն ետև անոնց մտնեցաւ :

Ալպէրի գոյնը նետած էր, աչերը կարմրած և ուռած :

Յայտնի կ'երևէր որ բոլոր զիշերը մանրերկրորդ մը անգամ շքնացեր էր :

Իւր զիմաց վրայ այնպիսի տիրալի ծանրութիւն մը ապաւորուած էր որ իրեն սովորական չէր :

— Շնորհակալ եմ, պարոններ, ըսաւ, որ բարեհաճեցաք հրաւերիս վրայ հաս զալու. հաւատացէք ինձ որ ձեր բարեկամութեան այս նշանին համար յանչափս երախտապարտ եմ ձեզ — :

Մորէրֆին մտնեցած միջոցին Մորէլ տասը քայլի չափ ետ քաշուեր էր և անոնցմէ բաժնուած կը գտնուէր :

— Ի՞մ շնորհակալութիւններս ձեզի համար ալ են, պարոն Գորէլ, ըսաւ Ալլէր. ինչո՞ւ չէք մօտենար, շատ հեռու էք կեցեր :

— Պարոն, ըսաւ Մաքսիմիլիէն, գուցէ չէք գիտեր թէ ես Պ. տը Մօնթէ-Քրիսթոյին վիան եմ :

— Ստոյգ չէի գիտեր, բայց մտքէս անցաւ : Աւելի աղէկ, որչափ պատուար որ մարդ իկ գտնուին հոս, այնչափ աւելի գոհ պիտի ըլլամ :

— Պ. Գորէլ, ըսաւ Շաթօ-Ռընօ, կրնաք իմացնել Պ. Մօնթէ-Քրիսթոյ կոմսին որ Պ. տը Մորսէրֆ եկած է և մենք իրեն կ'ըստասենք — :

Գորէլ շարժում մը ըրաւ այն յանձնարարութիւնը կատարելու :

Նոյն միջոցին Պոչան ալ կատքին միջէն ատրճանակներուն արկղիկը գուրս կը հանէր :

— Վեցիք, պարոններ, ըսաւ Ալլէր, Պ. Մօնթէ-Քրիսթոյ կոմսին երկու խօսք ունիմ ըսելու :

— Առանձին իրե՞ն պիտի խօսիք, հարցուց Գորէլ :

— Ոչ, պարոն, ամենուն առջև — :

Ալլէրի վիաները զարմացմամբ իրարու երես նայեցան :

Ֆրանզ և Տըպրէ ցած ձայնով իրարու քանի մը խօսք խօսեցան, և Գորէլ այս անակուններ չհրաւերին վրայ կոմսին քովը դնաց, որ Էմմանուէլի հետ կողմնական ծառուղիի մը մէջ կը պարտէին :

— Ի՞նչ կ'ուզէ, հարցուց Մօնթէ-Քրիսթօ :

— Չեմ գիտեր, բայց ձեզի հետ խօսիլ կ'ուզէ :

— Ո՛հ, նոր թշնամանք մը ընելով թող զԱստուած չփորձէ :

— Չեմ կարծեր որ այդպիսի գիտաւորութիւն մը ունենայ, ըսաւ Գորէլ :

Կոմսը Մաքսիմիլիէնի և Էմմանուէլի հետ Ալլէրի մօտեցաւ :

Իւր հանդարտ դէմքը և գոյնը տարօրինակ ընդգիմապատկեր մը կը ներկայէին Ալլէրի այլալեակ գէմքին և գոյնին

Հեա, որ չորս երիտասարդներուն Հեա ինքն ալ կոմսին կը մօտենար:

Երբ իրարու երեք քայլ Հեոու հասան, Ալլէր ու կոմսը կեցան:

— Պարոնայք, ըսաւ Ալլէր, ինձի մօտեցէք. կ'ուզեմ որ Մօնթէ-Քրիսթօյ կոմսին ըսելու պատիւ ունեցած խօսքերս աղէկ լսէք, որոնք թէպէտ խիստ զարմանալի պիտի երևին ձեզ, սակայն ազատ էք, որու որ կ'ուզէք՝ կրնաք պատմել:

— Խօսեցէք, պարոն, ըսաւ կոմսը:

— Պարոն, ըսաւ Ալլէր՝ նախ դողդօշուն ձայնով բայց ստիպաւ առ ստիպաւ քաջախելութիւնով, պարոն, Եպիսոսի մէջ Պ. Եր Մորսէրֆի ունեցած շնթացքը հրատարակելունդ համար զձեզ կը մեղադրէի. վասն զի Պ. Եր Մորսէրֆի կոմսը սրչափ և յանցաւոր ըլլար, չէի կարծեր որ զան պատժելը ձեզ իյնար: Բայց այսօր, պարոն, գիտեմ որ դուք իրաւունք ունիք: Ալի-բաշային դէմ Ֆէրնան Մոնտէկոյի ըրած մատնութիւնը չէ որ կը փութացընէ զիս ձեզմէ ներսմէ խընդրելու, այլ ձեզի դէմ Ֆէրնան ձկնորսին ըրած մատնութիւնը, և այն մատնութեան հետևող անլուր գժբազգութիւններն են: Աւստի կ'ըսեմ և բարձրաձայն կը պոռամ. այո՛, պարոն, հօրմէս վրէժնիդ լուծելու իրաւունք ունիք, և ես անոր զաւակը շնորհակալ կ'ըլլամ ձեզ որ աւելի մեծ գժբազգութիւն մը չպատճառեցիք անոր —:

Այս անակնկալ տեսարանին ներկայ գտնուողներուն մէջ եթէ կայծակ մը իյնար, Ալլէրի այս խօսքերէն աւելի պիտի չսպէցընէր զանոնք:

Իսկ Մօնթէ-Քրիսթօ անսահման երախտադիտութեան ըզգացմամբ կամաց կամաց իւր աչերը դէպ 'ի երկինք վերցուցեր էր, և չէր կրնար իւր զարմանքը զսպել թէ ինչպէս Ալլէրի եռանդաղին բնութիւնը, որուն աներկիւղութեան փորձը հոռմայեցի աւազակներուն մէջ տեսեր էր, այս յանկարծական նուաստութեան առջև կը խոնարհէր:

Աստի այս դորձին մէջ Մէրսէտէսի ազգեցուծիւնը ճանչցաւ, և հասկըցաւ թէ այն ազնիւ սիրտը ինչպէս չէր ընդգիծմացեր իւր այն զոհոգուծեան, որուն անօրուա ըլլալը կանխաւ գիտէր:

— Ըիմա, պարոն, ըսաւ Ալպէր, եթէ այս խնդրած ներողութիւնս բաւական կը համարէք, կ'աղաչեմ որ ձեռքերնիդ տաք ինձ: Չսխալելու համար այն հազուադիւտ արժանաւորութենէն ետքը, զոր դուք ունիք, ամեն արժանաւորութեանց առաջինը իմ կարծեօքս մարդուս իւր յանցանքը խոստովանիլ գիտնալն է: Բայց այս խոստովանութիւնը ինձ կը նկատէ միայն: Ես մարդոց բնութեան համեմատ կը վարուէի, բայց դուք նախախնամութեան կամաց համեմատ վարուեցաք: Ըրեշտակ մը մեզմէ մէկը մահուանէ պիտի ազատէր, այն հրեշտակը երկինքէն իջաւ, ու զմեզ եթէ ոչ երկու բարեկամներ, (ափսոս, բաղդը անկարելի կ'ընէ այս բանս), դոնէ զիրար յարգող երկու անձեր ըրաւ —:

Մօնթէ-Քրիսթօ՝ աչերը թըջուած, շունչը հատած և բերանը կիսաբաց՝ իւր մէկ ձեռքը Ալպէրին երկնցուց. երիտասարդը այս ձեռքը այնպիսի զգացմամբ սեղմեց որ ակնածական սոսկումի կը նմանէր:

— Պարոններ, ըսաւ Ալպէր, Պ. Մօնթէ-Քրիսթոյ կամսը կը բարեհաճի ներել ինձի: Չմտածելով և շտապելով յարձակում մը ըրի անոր վրայ: Շտապելը գէշ խրատատու մ'է, ու ես անխոհեմութեամբ վարուեցայ անոր հետ: Ըիմա յանցանքս ներուած է, և կը յուսամ որ խղճիս ինձ հրամայածը ընելուս համար վատ պիտի չհամարուիմ: Սակայն սր և է պարագայի մէջ եթէ իմ վրայդս սխալ կարծիք ունենայ մէկը, յաւելցուց երիտասարդը սէղութեամբ՝ թէ իւր բարեկամները և թէ թշնամիները յասպարէզ կոչել ուղեւով, պիտի ջանամ անոր կարծիքը ուղղելու:

— Բայց ինչ պատահեցաւ այս իրիկուն, հարցուց Պաշան Շաթօ-Ռընոյին. ինձ այնպէս կ'երևի թէ տխրալի դեր մը կը խաղանք հոս:

— Իբրք, պատասխանեց սեպուհը, Ալպերի ըրածը խիստ գէշ կամ խիստ աղէկ գործ մ'է :

— Ո՛հ, ինչ կ'ըսէք, ըսաւ Տըպրէ Ֆրանդին, Մօնթէ-Քրիսթոյ կոմսը Պ. տը Մորսէրֆը անպատուէ, և իւր որդւոյն աչաց իրաւացի երեխի: Իմ ընտանիքս Եանեայի պէս տասը դէպքեր ունենար, պիտի ստիպուէի տասը անգամ կուսիլ— :

Իսկ Մօնթէ-Քրիսթօ գլուխը կախած, թեկերը անշարժ և քսան ու չորս տարուան յիշատակաց տակ ընկճած՝ ոչ Ալպերին կը մտածէր, ոչ Պոչանին, ոչ Շաթօ-Քրնոյին և ոչ հոն զանուողներէն մէկուն, այլ այն քաջասիրտ կնոջ, որ եկեր էր իւր որդւոյն կեանքը խնդրելու, (որուն տեղը կոմսը իրը նուիրեր էր), և զոր կինը ազատեր էր ընտանեկան այնպիսի սոսկալի գաղտնիք մը խոստովանելով, որ կրնար այս երիտասարդին սրտին մէջ որդիական սիրոյ զղացումը բուրովին ջնջել:

— Միշտ Նախախնամութիւն, մրմնաց կոմսը, և այսօր ստոյգ իմացայ որ ես անոր կամաց գործադիրն եմ եղեր — :

ՊԼՈՒՐ ԾԳ

ՄԸՅԵՐՆ ՈՒ ՈՐԿԻՆ

ՕՐՄԻ-ԳՐԻՍԹՈՑ կոմսը տխրալի և սեզ ժպիտով մը հինգ երիտասարդները բարեկեց և Մարտիմիլիէնի ու Կոմանուէլի հետ վերստին կառքը հեծաւ :

Ալպէր, Պոշան և Շաթօ-Ռընօ մենամարտութեան գաշտը առանձին մնացին :

Երիտասարդը երկու վկաներուն վրայ այնպիսի նայուածք մը յարեց, որ առանց երկչտութիւն մը ցուցնելու՝ այն եղածին վրայ գոգցես անոնց կարծիքը կը հարցընէր :

— Կերեցէք ինձ, սիրելի բարեկամ, որ ձեզ խնդակից ըլլամ, ըսաւ Պոշան թէ խիստ գիւրազգած ըլլալուն և թէ ամենին կեղծաւորութիւնը չսիրելուն իւր ընկերէն առաջ բերանը բանալով, որ այնպիսի տհաճելի դործի մը այսպիսի անյուստի վախճան մը կու տաք — :

Ալպէր լուռ և իւր մտածութեանց մէջ կենդրոնացած մնաց : Շաթօ-Ռընօ իւր գիւրազոր եղէգովը իւր կողիկը ծեծելով գոհ եղաւ :

— Չմեկնի՛նք, ըսաւ վերջինը այս տաղտուկ լուրթենէն ետէ :

— Երբ որ կ'ուզէք, պատասխանեց Պոշան, միայն թէ թողուցէք ինձ որ իմ մեծարանքս Պ. տը Մորսէրֆին մատուցանեմ. քանզի այսօր այնպիսի ասպետական և այնպիսի հազուադիւտ մեծանձնութեան ապացոյցը տուաւ . . . :

— Ո՛հ, այո՛, ըսաւ Շաթօ-Ռընօ :

— Մեծ բան է, շարունակեց Պոշան, այսպէս իւր անձին վրայ իշխել կարենալը :

— Ստոյդ է, ըսաւ Շաթօ-Ռընօ խիստ յայտնի պաղու թեամբ մը . ես չէի կրնար այդպիսի բան մը ընել :

— Պարոնայք, ընդմիջեց Ալպէր, կարծեմ չհասկըցաք որ իմ ու Պ. Մօնթէ-Գրիսթոյի մէջ խիստ ծանր անցք մը անցած է...

— Այո՛, այո՛, ըսաւ անմիջապէս Պոշան, բայց մեր պաղուները ձեր գիւցազնական գործը պիտի չկարենան ճանչնալ, և վաղ կամ անագան պիտի պարտաւորիք այնպիսի ազդու խօսքերով բացատրել զայն, որ ձեր մարմնոյ առողջութեան և կենաց առողջութեան պիտի մնասէ : Կ'ուզէք բարեկամական խրատ մը տամ ձեզ, Նարոլի, լա շէ կամ Ս. Բէթրսպուրկ պացէք, որոնք խաղաղիկ քաղաքներ են, և անոնց բնակիչները մեր Գարիգեան բորբոքեալ ուղեղներէն աւելի աղէկ կը հասկընան պատուոյ գործերը : Այն քաղաքներուն մէջ գէշ չէք ընէք եթէ սրամարտութեան և ատրճանակ քաշելու կըրթութիւններ ընէք . քանի մը տարիէն Գաղղիա վերագանալը մտքերնէդ հանեցէք և ձեր հանգստութեանը համար ակադեմիան կրթութեանց պարապեցէք : Այնպէս չէ՛, Պ. աը Շաթօ-Ռընօ, ըսածս ստոյդ չէ՛ :

— Ես ալ այդ կարծիքէն եմ, ըսաւ ազնուականը . ամենէն ծանր մենամարտութիւնը առանց հետեւութեան տեղի ունեցածն է :

— Շնորհակալ եմ, պարոններ, պատասխանեց Ալպէր պաղ ժպիտով մը . և ես ձեր խրատին պիտի հետեւիմ չէ թէ ինձ տալէնուզ՝ այլ Գաղղիայէն մեկնելու գիտաւորութեանս համեմատ ըլլալուն համար : Շնորհակալ եմ միանգամայն իբրև վկայ ձեր ինձ ըրած ծառայութեանը համար . դիտցէք որ սրբիս մէջ խորունկ քանդակուած է այն . վասն զի լրած խօսքերէս ետև կը տեսնեմ որ միայն անոր յիշատակը պիտի մնայ սրտիս մէջ — :

Շաթօ-Ռընօ և Պոշան իրարու երես նայեցան :

Այս խօսքերը երկուքին վրայ ալ նոյն աղղեցութիւնը ըրեր էին , և Յորսէրֆի ձայնը այնպիսի հաստատամտութիւն մը կը ցուցնէր , սր ամենքնին ալ գժուարին կացութեան մը մէջ պիտի իյնային եթէ խօսակցութիւննին շարունակուէր :

— Մնաք բարեաւ , Ալլէր , ըսաւ յանկարծ Պոշան իւր ձեռքը անասարքերութեամբ երիտասարդին երկնցընելով . սակայն Ալլէր իւր մտածութեանց մէջ ընկղմած կ'երևէր , և Պոշանին երկնցուցած ձեռքին չպատասխանեց :

— Մնաք բարեաւ — , ըսաւ և Շաթօ-Ռընօ՝ փոքր դաւաղանք ձախ ձեռքը բռնելով , և աջովը բարևելով :

Ալլէրի շուրթերը հազիւ թէ մրմռացին .

« Երթաք բարեաւ » :

Իւր նայուածքը ամեն բան աւելի կը յայտնէր :

Զսպուած բարկութեան , մեծամիտ արհամարհութեան և աղնուասիրտ սրտամտութեան նկարագիրը կը պարունակէր :

Երբ իւր երկու վկաները վերստին իրենց կողքը հեծան , Ալլէր քիչ մը ժամանակ ևս իւր անշարժ և մեղամաղձոտ դիրքին մէջ մնաց :

Ետքը յանկարծ իւր ձին այն փոքր ծառէն քակելով , որուն իւր ծառան պախույրը կապեր էր , թեթևաշարժութեամբ անոր թամբին վրայ ցատկեց և Բարիդի ճամբան ղարկաւ :

Մէկ քառորդէն չէլտէր փողոցի տունը հասաւ :

Չիէն իջած ժամանակը՝ իրեն այնպէս երեցաւ թէ կոմսին պատկելու խուցին վարադոյրին ետին իւր հօրը ամ գոյն դէմքը կը տեսնէ :

Ալլէր հառաչանքով իւր դէմքը միւս կողմը դարձուց և իւր սենեակը մտաւ :

Հօն վերջին ակնարկ մը շրջեց բոլոր այն հարստութեանցը վրայ , որոնք իւր մանկութենէն ՚ի վեր իւր կեանքը քաղցր և երջանիկ ըրեր էին :

Անդամ մ'ալ այն նկարներուն նայեցաւ , որոնց դէմքերը

դպրոցես կը ժպտէին իրեն, և որոնց դաշտանկարները պայծառ գոյններով քնական կ'երևէին:

Կտքը կաղնի շրջանակին մէջէն իւր մօրը պատկերը հանեց, դլրեց զայն և անոր ոսկեզօծեալ շրջանակը դատարկ թողուց:

Այնուհետև կարգի գրաւ գեղեցիկ տաճկական գէնքերը, անդղիական վայելուչ հրացանները, ճարտնական յախճապակիները, քանդակուած բաժակները, արուեստաշէն պղինձները, որոնք Ֆէօլէրի կամ Պարիի ստորագրութիւնները կը կրէին, իւր պահանջները աչքէ անցուց և ամեն մէկուն բանալին իւր տեղը դրաւ. ծոցը ունեցած բոլոր ստակը իւր գրագարանին մէկ գործոցին մէջ պարպեց, և բաց թողուց զայն, և որուն մէջ դրաւ նաև իւր ակնադարանները. ամեն բանին ճիշդ ցուցակ մը շինեց, և սեղանի մը ամենէն աւելի երեցած կողմը դրաւ՝ անոր վրայ կուտուած գրքերը և թղթերը վերցընելէն ետև:

Այս աշխատութեան սկսած միջոցին՝ ծառան, որուն թէև Ալլէր հրամայած էր որ զինքը առանձին թողու, իւր սենեակը մտեր էր:

— Ի՞նչ կ'ուզես, հարցուց անոր Մորսէրֆի աւելի տխուր քան թէ զայրացեալ ձայնիւ:

— Ներեցէք, պարոն, ըսաւ սենեկադանը, ստոյգ է որ արդիւնցիք զիս զձեզ անհանդիստ ընելէ, սակայն Պ. տը Մորսէրֆի կոմսը զիս կանչել տուաւ:

— Ի՞նչու չես երթար:

— Ձեզմէ հրաման չառած չուզեցի Պ. կոմսին քովն երթալ:

— Ի՞նչ պատճառաւ:

— Ա՛սան զի Պ. կոմսը անտարակոյս զիտէ որ ես ձեզի հետ մենամարտութեան տեղը ընկերացած էի:

— Հաւանական է, ըսաւ Ալլէր:

— Եւ երբ զիս կանչել կու տայ, անտարակոյս մենամարտութեան հետևութիւնը պիտի հարցընէ, ի՞նչ պիտի պատասխանեմ:

— Ճշմարտութիւնը:

— Ուրեմն պիտի ըսեմ որ մենամարտութիւնը տեղի չունեցաւ :

— Ըսէ որ Պ. տը Մօնթէ-Քրիսթոյ կոմսէն ներումն խընդրեցի . զնա — :

Սպասաւորը խոնարհութիւն մը ընելով դուրս ելաւ :

Ալլպէր իւր աշխատութեան դարձաւ , և ցուցալը վերջացընելու վրայ էր երբ իրենց տան բակին մէջ ձիերու ռանաձայնը և բոլոր աունը զղբզող կառքի մը անխներուն ձայնը իւր ուշադրութիւնը գրաւեցին :

Պատուհանին մօտեցաւ և իւր հօրը կառքը մտնելն ու մեկնիլը տեսաւ :

Հազիւ տան դուռը կառքին ետեւէն դոցուեր էր երբ Ալպէր դէպ 'ի իւր մօրը սենեակը վաղեց , և իւր գալուստը իմացընող մէկը չգտնուելուն՝ մինչև անոր պատկելու խուցը մտաւ , և իւր տեսածներուն ու դուշակածներուն վրայ սիրտը ուռելով՝ դրան սեմոց վրայ կեցաւ :

Երկու մարմնի մէկ հոգի եղածի պէս՝ Ալլպէրի իւր սենեկաց մէջ ըրած կարգադրութեանց նոյնը Մէրսէտէս ալ իւր սենեկաց մէջ կը դնէր :

Ամն բան կարգի դրուած էր . ասղնեգործ բանուածները , զարգերը , գոհարները , ճերմկեղէնները և ստակները պահանոցներու մէջ տեղաւորուեր էին , որոնց բանալիները կոմսուհին զգուշութեամբ կը թողվէր :

Ալլպէր բոլոր այս պատրաստութիւնները տեսնելով՝ անոր միտքը հասկըցաւ , և — Մայր իմ — պոռալով՝ Մէրսէտէսի պարանոցը նետուեցաւ :

Եթէ պատկերահասն մը Մէրսէտէսի և որդւոյն երկու դէմքերը նկարելով , անոնց այն միջոցին զոյացածն ալ կարենար անոնց զիմաց վրայ նկարել , անտարակոյս խիստ գեղեցիկ պատկեր մը պիտի շինէր :

Ալլպէր իւր պատրաստութիւնները ըրած միջոցին ամենեին չվախցեր էր , ընդ հակառակն իւր մօրը պատրաստութիւնները տեսնելով սոսկում մը զգացեր էր :

— Ի՞նչ կ'ընեն, մայր իմ, հարցուց երիտասարդը:

— Գուն ի՞նչ կ'ընէիր քու սենեակդ, պատասխանեց Մէրսէտէս:

— Ա՛հ, մայր իմ, դունեց Ալլէր՝ խօսել չկարենալու չափ սիրտը փղձկեցաւ, դուն ինծի ի՞նչ կը նայիս. ո՛չ, իմ որոշածս դուն չես կրնար որոշած ըլլալ. վասն զի ես եկայ իմացընելու որ կը բաժնուիմ այս տունէն և... քեզմէ:

— Ես ալ մեկնելու պատրաստուեցայ, Ալլէր, պատասխանեց Մէրսէտէս, վստահ էի որ զուակս ինձ պիտի ընկերանայ. սխալե՞ր եմ:

— Մայր իմ, ըսաւ Ալլէր հաստատամտութեամբ, ինծի համար սահմանած ճակատագրիս զքեզ մասնակից ընել չեմ կրնար, այսուհետեւ պէտք է որ առանց անունի և առանց հարստութեան ապրիմ, և այս խիստ կեանքը սկսելու համար՝ մինչև ապրուստս ճարելու կարող ըլլալ՝ իմ ուտելու հացս ուրիշէն փոխ պիտի ուղեմ, Ուստի, սիրելի մայր իմ, այս նըպատակաւ Ֆրանզին պիտի երթամ և ինձ պէտք եղածին չափ փոքր գումար մը պիտի խնդրեմ:

— Իսեղձ զուակս, դունեց Մէրսէտէս, դուն թշուառութեամբ, ապրիս, և անօթութեան համբերես, ո՛հ, մի՛ ըսեր ինձ այդպիսի խօսք մը, որ իմ բոլոր որոշումներս չփոխես:

— Բայց իմ որոշումներս անփոփոխ պիտի մնան, մայր իմ, պատասխանեց Ալլէր, ես դեռ երիտասարդ եմ և ուժեղ, դուցէ քաջասիրտ ալ եմ. երէկուանէ՛ ի վեր հասկըցայ որ մարդս եթէ կամք ընէ՝ ինչեր չընէր: Ա՛հ, մայր իմ, այնչափ թշուառ կեանք անցընողներ կան, որոնք ոչ միայն չի մեռան, այլ երկիրքէն անոնց խոստացուած երջանկութեան կորստեան և Աստուծոյ անոնց տուած ամեն ակնկալութեանց մնացորդներուն վրայ նոր երջանկութիւն մը կանգնեցին: Նոյն մարդերը տեսայ և իմացայ, մայր իմ, որ իրենց թշնամիէն անդունդին խորը ընկղմելէն ետե՛ւ՝ այնպիսի զօրութեամբ և փառքով անոր մէջէն ելան որ իրենց հին յաղթողը ընկճե-

լով, զան իրենց տեղը դաճավ իմեցին: Ա՛չ, մայր իմ, այս օրուանէ սկսեալ իմ անցեալը չեմ ընդունիր, և իմ անցեալէս բան մը չեմ ուզեր, ոչ խոյ անունս. վասն զի՝ կը հասկընաս, այնպէս չէ՛, մայր իմ, որ զուակդ շիրնար այնպիսի մարդու մը անունը կրել, որ ուրիշի առջև ամօթով կը մնայ:

— Ալպէր, զուակս, ըսաւ Մէրսէտէս, եթէ ես աւելի զօրաւոր սիրտ մը ունենայի, քեզի տալու խրատս այդ պիտի ըլլար. իմ մարած ձայնս լռելու ատեն քու խիղճդ խօսեցաւ, ուստի խղճիդ ականջ դիր, Ալպէր. բարեկամներ ունէիր դուն, առժամանակեայ կերպով զաղբեցուր քու բարեկամութիւններդ, բայց քու մօրդ անուանը համար մի՛ յուսահատիր: Քու հասակիդ մէջ կեանքը քաղցր է տակաւին, սիրելիդ իմ Ալպէր, քանզի հազիւ քսան և մէկ տարեկան ես. և որովհետեւ քեզի պէս անարատ սիրտ մը ունեցողը անբիծ անուն մը ունենալ պէտք է, իմ հօրս անունը կրէ, որ Հէրէրա կը կոչուի: Ձքեղ աղէկ կը ճանչնամ, Ալպէր. կենաց որ ասպարէզին մէջ որ մտնես, այս անունը քիչ ժամանակի մէջ երևելի պիտի ընես: Այն ատեն, սիրելիս, քու անցեալ թշուառութեանդ տեղ վերստին փառաւոր պիտի հանդիսանաս աշխարհի մէջ, և եթէ բոլոր իմ գուշակութեանցս հակառակ այս ըսածս չըլլայ, դոնէ թող տուր որ յուսամ, ես որ ասկէ զատ մտածութիւն մը պիտի չունենամ, ուրիշ ասպաղայ մը չունիմ, և ինծի համար իմ դերեզմանս այս տանը սեամէն կ'ըսկսի:

— Քու փափաքդ կատարելու պիտի ջանամ, մայր իմ, ըսաւ երիտասարդը. այո՛, քու յուսոյդ ես ալ մասնակից պիտի ըլլամ. երկնից բարկութիւնը պիտի չհալածէ ալ զմեզ, դուն որ այդչափ անբիծ ես, և ես այսչափ անմեղ: Բայց քանի որ որոշումնս ըրած ենք, շտապենք գործերնիս. գրեթէ կէս ժամ կայ որ ո՞ր տը Մորսէրֆ գուրս ելաւ, ինչպէս որ կը տեսնես՝ ձայներէ և բացատրութիւններէ ազատ ըլլալու համար առիթը յաջող է:

— Ես պատրաստ եմ, զուակս —, ըսաւ Մէրսէտէս:

Ալպէր շուտով մինչև ծառուղին գնաց և կառք մը բերաւ :
 Աէն-Բէր փողոցը կահուած փոքր բայց վայելուչ տուն մը
 կը յիշէր , ուր իւր մայրը կրնար բնակիլ :

Կոմսուհին առնելու եկող կառքը Պ. տը Մորսէրֆի դրան
 առջևը կեցած միջոցին երբ Ալպէր կառքէն կ'իջնէր , մարդ մը
 երիտասարդին մօտեցաւ և նամակ մը տուաւ անոր :

Ալպէր գործակատարը ճանչցաւ :

— Կոմսէն է այս նամակը — , ըսաւ Պէրթուչիօ :

Ալպէր նամակը առաւ , բացաւ և կարդաց զայն :

Վերջացընելէն ետև՝ իւր նայուածքովը Պէրթուչիօն փըն-
 տոեց . սակայն Պէրթուչիօ երիտասարդին նամակը կարդալու
 ատենը աներևոյթ եղեր էր :

Այն ատեն Ալպէր աչերը արտասուօք լցուած և սիրտը զգա-
 ցած յուզմունքէն ուռած՝ Մէրսէտէսի քով գնաց , և առանց
 խօսք մը խօսելու նամակը անոր ներկայացուց :

Մէրսէտէս կարդաց .

« Ալպէր ,

« Իմացընելով ձեզ որ ձեր զազոտնի խորհուրդը իմացած
 եմ , կարծեմ պէտք եմ իմացընել նաև որ ձեր սրտին փափ-
 կութիւնն ալ կը ճանչնամ :

« Ազատ էք դուք հիմա , և կոմսին տունէն մեկնելով՝ զատ
 տուն մը պիտի քաշուիք ձեր մօրը հետ , որ ձեզի պէս ազատ
 է : Բայց մտածեցէք , Ալպէր , դուք որ խեղճ ազնիւ սիրտ
 մը ունիք , ձեր ընեւ կրցածէն աւելի պարտքեր ունիք ձեր
 մօրը համար :

« Մըցումը ձեզի համար պահեցէք , նեղութիւնները դուք
 կրեցէք , բայց խնայեցէք զան այն առաջին թշուառութենէն ,
 որ ձեր առաջին ջանքերուն մէջ անխուսափելի կերպիւ ձեր
 բաժինը պիտի ըլլայ . վասն զի այսօրուան զան հարուածող
 դժբաղդութեան ցօլացմանը անգամ արժանի չէ , և Նախա-
 ինամութիւնը շուղեր որ անմեղը յանցարտին տեղը պատժուի :

« Գիտեմ որ երկուքնիդ ալ Հէլուէր փողոցի տունէն պիտի մեկնիք առանց անկէ բան մը առնելու . այս բանս ես ուրկից իմացայ , ամենևին մի հարցընէք : ձեր ընելեքը գիտեմ , այսչափս բտական է :

« Մտիկ ըրէք , Ալլէր :

« Բսան և չորս տարի առաջ մեծ ուրախութեամբ և գոհ սրտով հայրենիքս կը վերագառնայի :

« Նշանած մը ունէի ես , Ալլէր , նորատի ոտորը աղջիկ մը , զոր շափազանց կը սիրէի , և անդադար տաժանելի աշխատութիւններով ձեռք բերած հարիւր յիսուն Լուի օսկիներս օժիտ կը բերէի անոր :

« Այս դումարը անոր համար էր , և անոր համար սահմանած էի . բայց գիտնալով որ ծովը նենդաւոր է , մեր գանձը Մարսիլիոյ Մէյլան ծառուղիին վրայ հօրս բնակած տան փոքր պարտիզին մէջ թաղած էի :

« Ձեր մայրը , Ալլէր , այն սիրելի խեղճ տունը աղէկ կը ճանչնայ :

« Աւերջին ժամանակներս Բարիզ գալու միջոցիս Մարսիլիայէն անցայ :

« Այն տիրալի յիշատակներ ունեցող տունը տեսնելու գացի , և իրիկունը բահ մը առնելով , պարտիզին անկիւնը փորեցի , ուր գանձս թաղած էի :

« Երկաթեայ արկղիկը տակաւին նոյն տեղն էր . մարդ չէր դպած անոր :

« Պարտիզին այն անկիւնը կը գտնուի , ուր իմ ծննդեանս օրը հօրմէս անկուած գեղեցիկ թղենի մը իւր ստուերովը կը ծածկէ :

« Այս ստակը , Ալլէր , որ ժամանակաւ իմ Նշանածիս ապրուստին և հանգստութեանը պիտի ծառայէր , ահա այսօր զըրմանալի և ցաւալի դիպուածով մը միւսնոյն գործածութեան պիտի ծառայէ :

« Ո՛հ , աղէկ հասկըցէք իմ միտքս . ես որ կրնայի միլիոնը

ներ նուիրել այն թշուառ կնոջ, միայն այն սև հացին կտորը կը վերադարձրնեմ անոր, որ այն սիրած անձէս բաժնուած օրէս 'ի վեր իմ խեղճ տանս մէջ մոռցուած է :

« Ազնուասիրտ մէկն էք դուք, Ալլաէր, բայց սակայն դուցէ հպարտութիւնէ կամ սխալալութիւնէ կուրացած բլլաք :

« Եթէ իմ բարեկամութիւնս մերժէք, և եթէ ուրիշէ մը խնդրէք ինչ որ ես իրաւունք ունիմ ձեզ նուիրելու, պիտի ըսեմ թէ դուք կը մերժէք ձեր մօրը կեանքը, որ այնպիսի անձէ մը շնորհուած է, որուն հայրը ձեր հօրը պատճառաւ անօթութեան և յուսահատութեան տառապանաց մէջ մեռաւ » :

Նամակին ընթերցումը վերջանալէն ետև՝ Ալլաէր զուեռաւ և անշարժ կ'ըստպսէր որ իւր մօրը որոշումը տեսնէ :

Յէրտէտէս իւր նայուածքը անպատում զգացմամբ դէպ 'ի երկինք վերցուց :

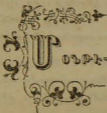
— Կ'ընդունիմ, ըսաւ . վանք մը մտնելու համար հետս տանելու օժիտս վճարելու իրաւունքը ունի — :

Եւ ձեռքը սրտին վրայ դնելով՝ իւր զակին թեր մտաւ և դուցէ իւր յուսացածէն աւելի համարձակ քալուածքով դէպ 'ի սանդուխը յառաջացաւ :

Պ Լ Ո Ւ Խ Ի Թ Գ Գ Թ

ԱՆՉՆԵՍՊԱՆԸ

ՄՕՆՔԷ-ՔՐԻՍՏՈՑ Էմմանուէլի և Մարտիմի-
լիէնի հետ միւսներուն պէս քաղաքը
վերադարձեր էր, բայց աւելի զուարթ
կ'երևէր:

Կռուոյն տեղ խաղաղութեան յաջորդելը տեսնելով՝ Էմմա-
նուէլ իւր ուրախութիւնը և իւր մարդասիրական զգայունները
բացարձակ կը յայտնէր:

Մարէլ կառքին մէկ անկիւնը կոթընած կը թողուր որ իւր
քեռայրին զուարթութիւնը խօսքերով շոգխանայ և իւր սըր-
տին մէջ կատարեալ անկեղծ ուրախութիւն մը կ'ըզզար, որ
իւր աչաց մէջ միայն կը փայլէր:

Թրոն կոչուած Բարիզի դրան առջին Պէրթուլիոյին հանդի-
պեցան:

Իւր պաշտօնին մէջ եզոզ պահանորդի մը պէս գործակա-
տարը կեցեր էր հսն:

Մօնթէ-Քրիսթօ գլուխը դռնակէն դուրս հանեց, ցած
ձայնով անոր հետ քանի մը խօսք ըրաւ, և գործակատարը ա-
ներևոյթ եղաւ:

— Պ. կոմս, ըսաւ Էմմանուէլ երբ կառքը Բոյալ հրա-
պարակին մօտերը հասաւ, կը խնդրեմ որ զիս դրանս առջև
դուրս հանէք, որպէս զի կիինս թէ՛ ձեզի և թէ՛ ինձ համար
անհանգիստ չըլլայ:

— Եթէ յաղթութիւնը ցուցընելու համար դալը ձաղրելի չհամարուէր, կը հրաւիրէի պարոն կոմսը որ մեր տունը իջնէ, սակայն անտարակոյս Պ. կոմսն ալ իրեն համար գողացող սրտեր հանդարտելու պէտք ունի: Ահա հասանք, Էմմանուէլ, օղջունենք մեր բարեկամը և թողունք զան որ իւր ճամբան շարունակէ:

— Այրիկեան մը սպասեցէք, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ, մէկ հարուածով այսպէս երկու բարեկամներէս մի զրկէք զիս: Էմմանուէլ, դուք ձեր սիրելի կնոջը քով գացէք, և կը խընդրեմ որ իմ յարդանքս անոր մատուցանէք, իսկ դուք, Մորէլ, մինչև Շանշ-Էլիզէ հետս եկէք:

— Շատ աղէկ, ըսաւ Մաքսիմիլիէն, մանաւանդ որ ձեր թաղին մէջ գործ մը ունիմ, կոմս:

— Կախաճաշի պիտի սպասենք քեզ, հարցուց Էմմանուէլ:

— Ո՛չ —, ըսաւ երիտասարդը:

Կառքին դռնակը գոցուեցաւ, և կառքը իւր ճամբան շարունակեց:

— Կը տեսնէք որչափ բաղդաւոր ըրի զձեզ, ըսաւ Մորէլ:

— Այո՛, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ, և ես այս պատճառաւուզեցի որ միշտ քովս ըլլաք:

— Ստուգիւ հրաշք մ'է, շարունակեց Մորէլ իւր բուն մտածութեան պատասխանելով:

— Ի՞նչ բանը, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ:

— Տեղի ունեցածը:

— Այո՛, պատասխանեց կոմսը ժպտելով, ճիշդ բառը խօսեցաք, Մորէլ, ստուգիւ հրաշք մ'է:

— Ասան զի վերջապէս Ալպէր քաջասիրտ երիտասարդ մ'է, կրկնեց Մորէլ:

— Այո՛, խիտա քաջասիրտ է, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ. դիտուն վրայ դաշոյն մը կախուած պառկելը տեսած եմ:

— Ես ալ զիտեմ որ երկու անգամ կուուեցաւ, և խիտա աղէկ կուուեցաւ, հիմա այս առտուան ընթացքը ըսածիս հետ բաղդատեցէք:

— Անշուշտ ձեր ազդեցութիւնն էր, կրկնեց Մօնթէ-Քրիստոս թօ ժպտելով:

— Երջանիկ է Ալլպէր որ զինուորական չէ, ըսաւ Մորէլ:

— Ինչո՞ւ համար:

— Միթէ մենամարտութեան ասպարէզին մէջ ներսուսն կը խնդրուի, ըսաւ երիտասարդ հարիւրասպետը գլուխը շարժելով:

— Միթէ դուք ալ հասարակ ճարդոց նախապաշարմանց մէջ չէք կրնար իյնալ, Մորէլ, ըսաւ կոմսը քաղցրութեամբ. միթէ չէք կրնար համոզուած ըլլալ որ Ալլպէր քաջասիրտ ըլլալովը վատասիրտ չկրնար ըլլալ, և թէ այս ընթացքը բռնելուն համար պէտք է որ պատճառ մը ունենայ, և այս ըրածը աւելի դիւցազնական էր քան թէ ուրիշ բան:

— Անտարակոյս, անտարակոյս, պատասխանեց Մորէլ. բայց ես ալ Սպանիացիին պէս կ'ըսեմ. — Երեկ քաջ էր, բայց այսօր վատ է:

— Ինձի հետ պիտի ճաշէք, այնպէս չէ՞, Մորէլ, ըսաւ կոմսը խօսակցութիւնը ընդհատելու համար:

— Այ, ժամը տասին ձեզմէ պիտի բաժնուիմ:

— Աւրեմն նախաճաշի՞ համար է ձեր ժամադրութիւնը — : Մորէլ ժպտեցաւ և գլուխը շարժեց:

— Սակայն անշուշտ տեղ մը պիտի ճաշէք:

— Բայց եթէ անօթի չեմ, ըսաւ երիտասարդը:

— Ահ, երկու զգացում կը ճանչնամ, ըսաւ կոմսը, որոնք ախորժակը կը կտրեն, և որոնց մէկն է վիշտը (բարեբաղդաբար զձեզ խիստ ուրախ կը տեսնեմ, անշուշտ այս չէ), և միւսը՝ սէրը: Ձեր սրտին համար ըսածնիդ յիշելով, ներելի է ինձ կարծել որ. . . :

— Ստոյգ է, կոմս, կրկնեց Մորէլ զուարթութեամբ, չէ չեմ ըսեր:

— Եւ ինձ չէք պատմեր ձեր սէրը, Մաքսիմիլիէն, կրկնեց կոմսը այնպիսի եռանդուն ձայնով մը, որուն մէջ այս զաղտնիքը իմանալու փափաքը կը յայտնէր:

— Այս անտու ցուցուցի ձեզ թէ սիրա մը ունիմ, այն՝
պէս չէ, կոմս —

Մօնթէ-Քրիսթօ՝ ՚ի պատասխանի իւր ձեռքը երիտասար-
դին երկնցուց :

— Այն սէրը Վէնսէնի անտառին մէջէն ձեզմէ բաժնուե-
լով՝ ուրիշ տեղ կը դաճուի, և ես զայն դաճեցու կ'երթամ :

— Պացէք, ըսաւ կամաց մը կոմսը, գացէք, բարեկամ,
բայց կ'աղաչեմ՝ եթէ ձեր առջևը դժուարութիւն մը ելնէ,
մի մոռնաք որ այս աշխարհիս մէջ կարողութիւն մը ունիմ,
և երջանիկ կը համարիմ ինքզինքս եթէ այն կարողութիւնս
ինձի սիրելի եղող անձերուն օգտին համար գործածեմ, կը
սիրեմ զձեզ, Մորէլ . . . :

— Աղէկ, ըսաւ երիտասարդը, պիտի յիշեմ զձեզ այն
ինքնասէր զաւակաց պէս, որոնք պէտք ունեցած ժամանակ-
նին իրենց ծնողքը կը յիշեն : Երբ ձեզ պէտք ունենամ, և
այս առիթը անշուշտ պիտի պատահի, ձեզ կը դիմեմ, կոմս :

— Հաս աղէկ, ձեր խօսքը կ'ընդունիմ : Երթաք բարեաւ
ուրեմն :

— Նորէն տեսնուինք — :

Կառքը Հանգ-Էլիզէի տան դրան առջին հասեր էր :

Մօնթէ-Քրիսթօ դռնակը բացաւ :

Մորէլ քարայտակին վրայ ցատկեց . Պէրթուշիօ դրան
սանդուխին վրայ կ'ըսպասէր :

Մորէլ Մարինելիի ճամբէն աներևոյթ եղաւ և Մօնթէ-
Քրիսթօ շուտով Պէրթուշիօյի մօտեցաւ :

— Ի՞նչ լուր, հարցուց անոր :

— Կոմսուհին իւր տունէն պիտի մեկնի :

— Իւր որդւոյն հետ :

— Անոր Բլորանթէն սենեկապանը կը կարծէ որ ան ալ
նոյնը պիտի ընէ :

— Եկու — :

Մօնթէ-Քրիսթօ Պէրթուշիօն իւր սենեակը տարաւ և քիչ

մը առաջ կարդացած նամակնիս դրեց և գործակատարին յանձնեց զայն :

— Գնա, ըսաւ, և շուտ ըրէ. աղէկ միտքս եկաւ, Հայտէին իմացընել տուր որ ես եկած եմ :

— Ահա հոս եմ —, ըսաւ նորատի աղջիկը, որ կառքին ձայնը առնելով արդէն վար իջեր էր, և որուն դէմքը ուրախութենէն կը փայլէր կոմսը որջ առողջ տեսնելուն համար :

Պէրթուշիո դուրս ելաւ :

Հայտէ այնչափ անհամբերութեամբ սպասած այն վերագարձին առաջին վայրկեաններուն մէջ այն ամեն սրտի յուզմունքները զգաց, որոնք աղջիկ մը իւր սիրելի հայրը և սիրուհի մը իւր սիրահարը վերստին տեսած ժամանակ կ'ըզգայ :

Մօնթէ-Քրիսթոյի ուրախութիւնն ալ նորատի աղջկան ուրախութենէն նուազ չէր, թէև անոր չափ չէր յայտնե՛ր. երկար ժամանակ նեղութիւններ կրող սրտերուն համար ուրախութիւնը արեւէն չորցած երկրի վրայ իջնող ցօղին կը նըմանի. սիրար և երկիրը իրենց վրայ իջած այս ցօղի կաթիլները կը ծծեն, և դուրսէն բան մը չերեւիր :

Քանի մը օրէ 'ի վեր Մօնթէ-Քրիսթօ բան մը դիտեր էր, որուն բաւական ժամանակէ 'ի վեր չէր համարձակեր հաւատալու. դիտեր էր որ աշխարհի մէջ երկու Մերսէաէս կար, և ինքը կրնար տակաւին երջանիկ ըլլալ :

Կոմսին թիրազառ նայուածքը Հայտէի խոնարացեալ տչաց մէջ անյազութեամբ գոզցես ընկղմած էր, երբ յանկարծ դուռը բացուեցաւ :

Կոմսը իւր յօնքը կնճռեց :

— Պ. տը Մորսէրֆը եկաւ —, ըսաւ Պաթիսթէն՝ կարծելով թէ այս խօսքին մէջ իւր ներում խնդրելու պարունակուած էր :

— Ո՛րը, հարցուց կոմսը, դերակոմսը թէ կոմսը :

— Կոմսը :

— Ո՛վ Աստուած իմ, գոչեց Հայտէ, տակաւին չմնցաւ :
 — Լճեցած ըլլալը չեմ գիտեր, սիրելի զաւակս, ըսաւ
 Մօնթէ-Քրիսթօ նորատի աղջկան ձեռքը բռնելով, բայց
 գիտցածս սա է որ դուն վախնալու տեղ չունիս :

— Այսու ամենայնիւ եկողը այն թշուառականն է որ . . . :

— Այս մարդը բան մը չկրնար ընել ինձ, Հայտէ, ը-
 սաւ Մօնթէ-Քրիսթօ. իւր որդւոյն հետ ունեցած գործիս
 ժամանակ պէտք էր վախնալ :

— Եւ այն միջոցին զգացած նեղութեանս վրայ ամենին
 գաղափար մը սխտի չկրնաս ունենալ, տէր իմ — :

Մօնթէ-Քրիսթօ ժպտեցաւ :

— Հօրս գերեզմանին վրայ կ'երգնում, ըսաւ Մօնթէ-
 Քրիսթօ իւր ձեռքը նորատի աղջկան զլսուն վրայ երկնցը-
 նելով, որ եթէ զժբաղդութիւն մը պատահի, ինձի պիտի
 չպատահի :

— Կըհաւատամ խօսքիդ, տէր իմ —, ըսաւ նորատի աղ-
 ջիկը իւր ճակատը կոմսին ներկայացընելով :

Այն անարատ և գեղեցիկ ճակտին վրայ Մօնթէ-Քրիսթօ
 համբոյր մը զետեղեց. մի և նոյն ժամանակը երկու սրտեր
 բաբախեցին՝ մէկը ուժգին և միւսը զաղտնի :

— Ո՛վ Աստուած իմ, մրմնաց կոմսը, մթէ ներելի է
 ինձ որ տակաւին սիրեմ . . . : Պաթիսթէն, Պ. տը Մոր-
 սէրֆ կոմսը սրահը մտցուր —, ըսաւ կոմսը գեղանի Յոյն
 աղջիկը դէպ 'ի զաղտնի սանդուխ մը տանելով :

Քանի մը խօսք աւելցընենք այս այցելութիւնէն առաջ,
 որուն գուցէ Մօնթէ-Քրիսթօ կ'ըսպասէր, բայց անտարա-
 կոյս մեր ընթերցողները չէին սպասեր :

Ինչպէս ըսինք՝ երբ Մէրսէտէս իւր սենեակներուն մէջ
 ամեն բանի ցուցակը կը շինէր, որուն նմանը Ալլէր ալ իւր
 սենեակներուն մէջ շինէր էր, երբ կոմսուհին իւր զոհա-
 րեղէնները կարգի կը դնէր, պահանջոցները կը դոցէր, և
 բանալիները կը միացընէր, ամենին չէր գիտած որ տոգոյն

և աղէտալի գլուխ մը նրբադաւթին լոյս տուող ապակեպատ դրան առջին երեցեր էր, ուրկից սենեկին մէջ կը տեսնուէր և եղած խօսակցութիւնը կը լսուէր: Հաւանականաբար առանց տեսնուելու և առանց իւր ձայնը լսուելու այն դրան ապակիէն նայողը տիկին տը Մորսէրֆի սենեկին մէջ ամեն բան տեսեր և լսեր էր:

Այն տեղոյն գէմքով մարդը ապակեպատ դրան առջեւէն տը Մորսէրֆի կոմսին սենեակը գնաց, և բակին վրայ նայող պատուհանի մը վարագոյրը կարկամաւ ձեռքով մը վերցուց. տասը վայրկեան անշարժ, անձայն և իւր սրտին բարսման ահանջ դնելով հոն կեցաւ. իրեն համար տասը վայրկեանը խիտ երկար ժամեր երեցան:

Այն միջոցին Ալլէր իւր մենամարտութեան ժամադրութենէն դառնալով վարագոյրի մը ետին պահուած իւր հայրը տեսաւ և գլուխը դարձուց:

Կոմսին սիրաբը ընդարձակուեցաւ, գիտէր որ Ալլէրէն Մօնթէ-Քրիսթոյին եղած թշնամանքը սոսկալի էր, և այնպիսի թշնամանաց հետեւութիւնը աշխարհիս ամեն կողմը ցմահ մենամարտութիւն մ'էր:

Քանի որ Ալլէր այն մենամարտութենէն ողջամբ կը դառնար, ուրեմն կոմսը իւր վրէժը լուծած էր:

Անպատու՝ ուրախութեան փայլակ մը այն աղէտալի գէմքը լուսաւորեց՝ արևուն վերջին ճառագայթին պէս, որ ամպերուն մէջ կորսուելէն առաջ կը փայլի:

Բայց ինչպէս ըսինք՝ պարապ տեղը սպասեց որ երիտասարդը իւր յաղթութեան պատմութիւնը ընելու համար իւր սենեակը գայ:

Իւր հօրը պատուոյն վրէժը լուծելու համար Ալլէրին կրուելու երթալէն առաջ իւր հայրը տեսնել չուզելուն պատճառը կրնայ իմացուիլ, բայց այն վրէժը լուծելէն ետև ինչո՞ւ արդեօք այն զաւակը չէր դար իւր հօրը բազկացը մէջ նետուելու:

Այն ատեն՝ կոմսը Ալլէրին դալը ականելով անոր ծառան կանչել տուաւ :

Ինչպէս զիտենք՝ Ալլէր հրամայեր էր անոր որ կոմսէն բան մը չպահէ :

Տասը վայրկեան ետքը՝ տը Մորսէրֆ զօրապետը սե վերարկու , զինուորական փողկապ , սե սոնազդեստ և սե ձեռնոցներ հագած՝ դրան սանդուխին վրայ երեցաւ :

Պերեի թէ առաջէն հրամաններ տուած էր . քանզի հազիւ թէ սանդուխին վերջին ոտքը իջաւ , երբ իւր լծուած կառքը կառակայանէն ելնելով իւր առջին եկաւ կեցաւ :

Այն ատեն կոմսին սենեկապանը կառքին մէջ զինուորական կրկնոց մը դրաւ , որ մէջը ամփոփուած երկու սուրերուն պատճառաւ ուղղորդ դիւրք մը ունէր . ետքը դռնակը գոցելով՝ կառավարին քովը նստաւ :

Կառավարը երթալու սեղը հարցոյց :

— Շանդ-Էլիզէ , ըսաւ զօրապետը , Մօնթէ-Քրիսթոյ կոմսին տունը , շուա — :

Զիերը մտրակին հարուածէն թեւուորեցան . հինգ վայրկեանի մէջ կոմսին տան առջև հասան :

Պ. տը Մորսէրֆ իւր ձեռքը դռնակը բացաւ , և կառքը դեռ բռնրովին չկեցած՝ երիտասարդի մը պէս կողմնակի ծառուղւոյն մէջ ցատկեց , զանդակը հնչեցոյց , և իւր ծառային հետ բաց դրան մէջ աներևոյթ եղաւ :

Մանրերկրորդ մը ետքը՝ Պաթիսթէն տը Մորսէրֆ կոմսին պալուստը Մօնթէ-Քրիսթոյին կ'իմացընէր , և Մօնթէ-Քրիսթօ շայտէն անոր սենեակը տանելով՝ հրաման ըրաւ որ տը Մորսէրֆ կոմսը սրահը մտցընեն :

Զօրապետը երբորդ անպամն էր որ սրահին երկայնքը կը չափէր , երբ զլուխը դարձուցած ժամանակը Մօնթէ-Քրիսթօն դրան սեմոց վրայ կանգնած տեսաւ :

— Պ. տը Մորսէրֆն է եղեր , ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ սրտի հանդարտութեամբ մը . կը կարծէի թէ աղէկ չկրցան հասկըցնել ինձ :

— Այո՛, ես եմ, ըսաւ կոմսը շուրթերու այնպիսի սոս՛կալի կարկամութեամբ մը, որ իւր խօսքերը մաքուր արտասանելու արգելք կ'ըլլար:

— Աւրեմ կը փոփաքիմ՝ զիտնալ թէ այսպէս կանուխ տը Մորսէրֆ կոմսը իմ տունս տեսնելու ուրախութիւնը ներկայացընող պատճառը ինչ է:

— Այս առտու որդւոյս հետ ժամադրութիւն մը ունէիք, պարոն, ըսաւ զօրապետը:

— Գիտէք այդ բանը, պատասխանեց կոմսը:

— Գիտեմ նաև որ տղաս աղէկ պատճառներ ունէր ձեզի հետ կուռիլ ուղիւր և զձեզ սպաննելու համար ամեն կըրցածը ընելու:

— Եւ ստուղիւ, պարոն, իւր ունեցած պատճառները խիստ իրաւացի էին. բայց կը տեսնէք որ այն պատճառներուն հակառակ՝ չսպաննեց զիս և ոչ իսկ հետս կուռեցաւ:

— Այսու ամենայնիւ իւր հօրը անպատուութեան և իմ ընտանեացս կորստեան պատճառը զձեզ կը նկատէր:

— Ստոյգ է, պարոն, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ իւր սոսկառիթ հանդարտութեամբը. երկրորդական պատճառը կը նրկատէր և ոչ սկզբնական:

— Անտարակոյս ներում մը խնդրեցիք կամ բացատրութիւն մը տուիք:

— Ես ամենևին բացատրութիւն չտուի, ընդ հակառակն ան ինձմէ՛ ներում խնդրեց:

— Բայց այս ընթացքը ինչ բանի կու տար:

— Իւր համոզմանը. հաւանականաբար այն զործին մէջ ինձմէ՛ աւելի յանցաւոր մէկը կար:

— Եւ ո՞վ է այդ մարդը:

— Իւր հայրը:

— Թող այնպէս ըլլայ, ըսաւ կոմսը գունատելով. բայց զիտէք որ յանցաւորը չուզեր որ իւր յանցանքը ճանչցուած ըլլալը իմանայ:

— Գիտեմ . . . : Եւ ես այս տեղի ունեցածին կ'ըստասէի :

— Կ'ըստասէիք որ տղաս վատ մը ըլլար , զոչեց կոմսը :

— Պ . Ալպէր տը Մորսէրֆ ամենեւին վատ չէ , ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ :

— Մարդ մը որ ձեռքը սուր կը կրէ , մարդ մը որ իւր սուրին տակը մահացու թշնամի մը ունի , այն մարդը երբ չկուիր՝ վատ է . հոս ըլլար՝ իրեն երեսին ըսէի :

— Պարոն , պատասխանեց Մօնթէ-Քրիսթօ պաղու թեամբ շեմ կարծեր որ ձեր ընտանեկան պատմութիւնները ինձ ընելու համար հոս եկած ըլլաք : Գացէք ատոնք Ալպէրին պատմեցէք , զուցէ ան ձեզ պատասխան տայ :

— Ո՛հ , ոչ , ոչ , կրկնեց զօրապետը վաղանցուկ ժպտով մը , իրաւունք ունիք , ես այս բանիս համար եկած չեմ , այլ եկայ ձեզ ըսելու թէ ես ալ զձեզ իմ թշնամիս կը նկատեմ . եկայ ձեզ ըսելու թէ բնազդմամբ կ'ատեմ զձեզ , թէ զձեզ միշտ ճանչցած և միշտ ատած եմ : Եւ վերջապէս՝ քանի որ այս դարուս երիտասարդները ալ չեն կուիր , մեզ կ'իյնայ կուիր . . . : Ի՞նչ կ'ըսէք , պարոն :

— Բոլորովին համամիտ եմ , երբ ըսի ձեզ թէ պատահելիքը գուշակած էի , ձեր այցելութեան ինչ նպատակաւ պատիւ ունենալս կ'ուզէի իմացընել :

— Աւելի աղէկ . . . ուրեմն ձեր պատրաստութիւնները անսած էք :

— Միշտ պատրաստ եմ , պարոն :

— Գիտէք որ մինչև մեզմէ մէկը սպաննուիրը պիտի կրօնուինք , ըսաւ զօրապետը կատաղութենէն ակոսանքը սեղմելով :

— Այո՛ , մինչև մեզմէ մէկուն մեռնիրը պիտի կուրինք , կըրկնեց Մօնթէ-Քրիսթօ զլսովը վերէն վար թեթեւ շարժում մը ընելով :

— Քալեցէք երթանք ուրեմն , վկաներու պէտք չունինք :

— Իրօք վկաները օդուտ մը շունին , ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ , քանի որ մենք զիրար աղէկ կը ճանչնանք :

— Ընդ հակառակն, ըսաւ կոմսը, զիրար չճանչնալնուս համար վկայի պէտք չունինք:

— Ի՞նչ կ'ըսէք, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ նոյն յուսահատեցուցիչ հանդարտութեամբ: Միթէ դուք չէք այն ֆէրնան զինուորը, որ Ուալթըրոյի պատերազմին առջի իրիկունը փախաւ. դուք չէք այն ֆէրնան տեղակալը, որ Սպանիոյ մէջ Գաղղիական բանակին իբր առաջնորդ և լրտես ծառայեց: Գուք չէք այն հարիւրապետ ֆէրնանը, որ իւր բարերարը Ալի-բաշան մատնեց, ծախեց և սպաննեց: Եւ այս ամեն ֆէրնանները մէկ ըլլալով՝ տը Մորսէրֆ կոմս զօրապետի տեղակալ և Գաղղիոյ ատենակալ չեղան:

— Ո՛հ, գոչեց զօրապետը՝ հրաշեկ երկաթէ զարնուածի պէս կոմսին խօսքերէն վիրաւորուելով, ո՛վ թշուառ որ իմ յանցանքներս երեսիս կը զարնես այնպիսի միջոցին որ դուցէ զիս պիտի սպաննես. ո՛հ, ամենևին անձանօթ չեմ քեզ, ո՛վ սատանայ. ո՛վ ես դուք որ անցեալիս մթութեանց մէջ կը թափանցես, և չեմ գիտեր որ ջահին լուսովը կենացս պատմութեան ամեն երեսները կը կարդաս. սակայն իմ ընդունած նախատանացս մէջ դուցէ քեզմէ աւելի պատիւ ունիմ: Ոչ, ոչ, դուն կը ճանչնաս զիս, գիտեմ, բայց ես չեմ ճանչնար զքեզ, ո՛վ ոսկեզնէ և դոհարազեղ բաղդախնդիր: Բարիդէ մէջ ինքզինքդ Մօնթէ-Քրիսթոյ կոմս կ'անուանես, Ետալիոյ մէջ՝ Սէնպատ նաւատտի, Մալթոյի մէջ՝ գիտեմ ես, մոռցած եմ: Բայց ես քու բուն անունդ կը հարցընեմ, և քու բուն անունդ կ'ուզեմ գիտնալ, որպէս զի մենամարտութեան ասպարէզին մէջ սուրս սրտիդ միտած ատենս քու անունովդ կոչեմ զքեզ —:

Մօնթէ-Քրիսթոյ կոմսը սոսկալի կերպիւ դունատեցաւ և իւր խարտեաշ աչքը գողցես բոցավառեցաւ. մէկ օտարնով սրահին քովի դահլիճը գնաց և հազիւ մանրերկրորդի մը մէջ իւր փողկապը, թիկնոցը և բաճկոնը հանեց, նաւաստիի բաճկոնակ մը հագաւ, և գլուխը գլխարկ մը դրաւ, ուրուն տակէն իւր երկար սև մազերը կ'երևէին:

Այս հազուատով, սուկալի և անողոք դէմքով, ու բազում կենները կուրծքին վրայ իրարու պլլած զօրապետին առջևն ելաւ, որ կոմսին աներեւոյթ ըլլալէն բան մը չհասկընալով անոր կ'ըսպասէր, և իւր ակօաները կափկափելով ու սրունքներուն ոյժը կորսնցընելով ետ ետ քաշուեցաւ՝ մինչև որ սեղանի մը քովը հասաւ, ու իւր կնճռած ձեռքը անոր կըթընցուց:

— Ֆէրնան, դոչեց կոմսը, իմ հարիւր անունիս տեղը քեզ միայն անուն մը կու տամ զքեզ կայծակնահար ընելու համար. բայց այս անունը որուն ըլլալը դիտես դուն, այնպէս չէ, կամ դոնէ կը յիշես. քանզի այնչափ վիշտեր և այնչափ նեղութիւններ կրելէս ետև՝ այսօր այնպիսի դէմք մը կը ցուցընեմ՝ քեզ, զոր վրէժխնդրութեան բարեբաղդութիւնը կը մատաղացընէ, այնպիսի դէմք մը, զոր դուն շատ անգամ երազած պիտի ըլլաս. . . իմ Մէրսէտէս նշանածիս հետ ամուսնանալէդ 'ի վեր — :

Զօրապետը՝ գլուխը դէպ 'ի ետին ծռած, ձեռքերը տաքած և իւր նայուածքը յարած՝ լռութեամբ այն ահօնի տեսարանը կը դիտէր:

Ետքը կը թընելու տեղ մը գտնելու համար պատին մօտենալով, կամաց մը մինչև դուռը սահեցաւ, ուրկից ետ ետ քալելով դուրս ելաւ՝ աղէտալի, ողբաղին և սրտաճմլիկ ձայնով միայն « Էտմօն Տանթէս » անունը լսուելով անոր բերանէն:

Եւ այնպիսի հառաչանքով մը, որ մարդու ձայնի չէր նմաներ, մինչև տան սիւնաղարդ գաւիթը հասաւ, ուրկից գիւնովի պէս դուրս ելնելով իւր սենեկապանին բազկացը մէջ նետուեցաւ անհասկանալի ձայնի մը միայն մըմտալով՝

— Տո՛ւնը, տո՛ւնը — :

Ճամբան՝ զով օդը և իւր ծառաներուն ուշադրութենէն պատճառած պատկառանքը իւր խելքը գլուխը բերին:

Ճամբան երկար չտեւց, բայց որչափ իւր տունը կը մտնէ նար, այնչափ իւր ցուերը կը նորոգուէին:

Տունին քանի մը քայլ մնալով կոմսը կառքը կեցընել տուաւ և կառքէն իջաւ:

Տան դուռը բոլորովին բացուած էր:

Փոքր կառք մը զոգցես այսպիսի շքեղ տան մը մէջ կանչուելուն զարմանքով մը բակին մէջ տեղը կեցեր էր:

Կոմսը սոսկումով այն կառքին նայեցաւ, բայց չճամբարձակեցաւ մէկուն հարցաւփորձ ընել, և դէպ ՚ի իւր սենեակը վազեց:

Սանդուխէն երկու հոգի կ'իջնային, անոնցմէ չտեսնուելու համար հազիւ ժամանակ ունեցաւ դահլիճ մը մտնելու:

Մէքսէտէսն էր ան որ իւր որդւոյն բազկին կոթընած տունէն կը մեկնէր:

Եղկեղի զօրապետէն հազիւ երկու բլթաչափ հեռուէն կ'անցնէին անոնք, որ վարադոյրի մը ետին պահուած զոգցես Մէքսէտէսին մտաբսեայ շքազգեստին դպցաւ, և իւր որդւոյն այս խօսքերը ըսելու ատեն անոր գաղջ շունչին իւր երեսին գալը զգաց:

— Քաջալերութիւն, մայր իմ, եկու, եկու, այս տունը ալ մերը չէ —:

Խօսքերը վերջացան և ոտնաձայնները հեռացան:

Զօրապետը կնճռած ձեռք վարադոյրը բռնած կը կենար, և իւր սրտին մէջ այնպիսի սոսկալի հառաչանք մը կը զսպէր, որ իւր կնոջմէն ու զակէն զբկուած հայր մը երբէք անոր նմանը հանած չէր:

Շատ չանցաւ կառքին երկաթեայ դռնակին զոցուիլը, ետքը կառավարին ձայնը, և իւր սենեկին ապակիները գղբգող կառքին անիւներուն դառնալը լսեց:

Այն ատեն իւր պատկելու խուցը վազեց որպէս զի աշխարհիս մէջ իրեն ամենէն աւելի սիրելի եղող անձերը անգամ մը ևս տեսնէ անկէ. սակայն կառքը մեկնեցաւ, և Մէքսէ-

տէս կամ Ալլէր իրենց առանձնացուցած տունը կամ թողուցած հայրը և ամուսինը վերջին անգամ մ'ալ տեսնելու, մնաք բարեաւ մը ըսելու և վշտակրութիւն մը այսինքն ներողութիւն մը յայտնելու համար զլուխնին կտօքէն դուրս չհաննցին:

Կտօքին անիւններուն ձայնը բակին զմբէթին մէջ կը գղբողէր տակաւին երբ ատրճանակի հարուածի մը ձայնը լսուեցաւ, և տիրալի մուխ մը դուրս ելաւ այն պահէլու խուցին պատուհանէն, որուն ապակին ատրճանակին ճայթման ուժ-զնութենէն խորտակուեր էր:

ԳՂՈՐԲ ԺԵ.

ՎԱՆՆԹԻՆ

ՄՈՐԷԼԻ ունեցած գործին և տուած ժամագրութեան ո՛ւր ըլլալը գիւրին է գուշակել:

Երիտասարդը Մօնթէ-Քրիսթոյէն բաժնուելով՝ յամբ քալուածքով զէպ 'ի Վիլլֆօրի տունը ճամբայ ինկաւ:

Յամբ քալուածքով ըսինք, քանզի Մորէլ Հինգ Հարիւր քայլ տեղ քալելու համար կէս ժամէն աւելի ժամանակ ունէր. բայց այս ընդարձակ ժամանակին չնայելով՝ ինքզինքը առանձնապէս իւր մտածութեանց յանձնելու փափաքով Մօնթէ-Քրիսթոյէն բաժնուելու շտապեր էր:

Երիտասարդը իւր այցելութեան ժամանակը գիտէր. Վալանթին նոյն միջոցին նուարթիէի նախաճաշը տանելով՝ ապահով էր որ այս դորովալիւր պարտաւորութեան մէջ անհանգիստ պիտի ըլլայ:

Նուարթիէ և Վալանթին հրաման տուած էին իրեն որ շաբաթը երկու այցելութիւն ընէ, և երիտասարդը իրեն եղած այս շնորհքը վայելելու կ'երթար:

Մորէլ որոշեալ ժամանակին հասաւ. Վալանթին իրեն կ'ըսպասէր:

Անհանգիստ և գրեթէ այլայլեալ դէմքով անոր ձեռքը բռնեց և իւր հաւին քովը տարաւ զան:

Այս անհանդարտութեան պատճառը Մորսէրֆի գէպքին հրատարակուիլն էր. Օբերայի՛ն գէպքը ամեն մարդ լսած էր (ժողովուրդը ամեն բան կը լսէ):

Վիլլեֆօրի տան մէջ ամեն մարդ ազէկ համոզուած էր որ այս գէպքին հետեւութիւնը անհրաժեշտ մենամարտութիւն մը պիտի ըլլայ:

Վալանթին իւր կանացի՛ բնազդամբը դուշակեր էր որ Մորէլ Մօնթէ-Քրիսթոյի վկան պիտի ըլլար. երիտասարդին ամենուն ծանօթ քաջութիւնը և կոմսին համար ունեցած սերտ բարեկամութիւնը գիտնալով, նորատի աղջիկը կը վախնար որ Մորէլ միայն պարզ վկայ ըլլալով գուցէ չբաւականանար:

Ուստի դիւրին է երեւի այել թէ ինչ հետաքրքրութեամբ մանրամասն տեղեկութիւններ հարցուեցան և անոնց պատասխանները տրուեցան, և Մորէլ իւր սիրուհւոյն աչաց մէջ անպատմելի ուրախութիւն մը նշմարեց երբ ծաղկահաս աղջիկը իմացաւ որ մենամարտութեան դորձը այնպէս անյուսալի կերպով յաջող վախճան մը ունեցեր էր:

— Հիմա, ըսաւ Աւալանթին նշան մը ընելով Մորէլին որ ծերին քովը նստի և ինքն ալ իւր հաւին ստնաթոռին վրայ նստելով, հիմա մեր գործերուն վրայօր խօսինք քիչ մը: Գիտես, Մաքսիմիլիէն, որ հաւս մտք ունէր այս տունէն մեկնելու և Պ. տը Ալիլֆօրէն հետու տուն մը բնակելու:

— Այո՛, գիտեմ, ըսաւ Մաքսիմիլիէն. այդպիսի գիտաւորութիւն մը ունենալը կը յիշեմ, և ես ալ շատ հաւանեցայ այդ խելքին:

— Հիմա, Մաքսիմիլիէն, ըսաւ Աւալանթին, իւր գիտաւորութիւնը կը հաստատէ:

— Կեցցէ՛, ըսաւ Մաքսիմիլիէն:

— Եւ գիտես ինչ պատճառ պիտի գտնէ տունէն մեկնելու համար —:

Նուարթիէ աղջկան կը նայէր որպէս զի աչքովը լոռութիւն հրամայէ, բայց Աւալանթին նուարթիէի երեսը շէր նայեր. իւր աչքը, իւր նայուածքը, ժպիտը և ամեն բան Մորէլի համար էր:

— Ի՛նչ որ ըլլայ Պ. նուարթիէի դտած պատճառը, ըսաւ Մորէլ, ապահով եմ որ իրաւացի է:

— Այո՛, ըսաւ Աւալանթին. պիտի ըսէ որ Սէնթ-Օնօրէ արուարձանին օդը ինձ ֆեասակար է:

— Եւ ստուգիւ, Աւալանթին, Պ. նուարթիէ իրաւունք ալ ունի. տասն և հինգ օրէ՛ի վեր կը տեսնեմ որ առողջութիւնդ աւրուած է:

— Այո՛, քիչ մը, պատասխանեց Աւալանթին. և այս բանիս համար հաւս բժիշկիս եղած է, և որովհետև ամեն բան գիտէ, մեծ վստահութիւն ունիմ անոր վրայ:

— Բայց վերջապէս հիւանդ ես, Աւալանթին, հարցուց Մորէլ աշխուժիւ:

— Ա՛հ, աս ալ հիւանդութիւն կ'ըսուի. բոլոր մարմնոյս վրայ ընդհանուր անհանգստութիւն մը միայն կ'ըզգամ, և ոչ ուրիշ բան. ախորժակս կորսնցուցած եմ, և կարծես թէ ստամոքսս ուրիշ բանի մը սովորելու համար կը մրցի:

— Եւ այդ անձանօթ հիւանդութեան ինչ դեղ կ'ընես :

— Ո՛հ, խիստ պարզ դեղ մը, ըսաւ Աւլանթին, հաւիս բերուած դեղի օշարակէն զգալ մը կ'առնում. զգալ մը ըսի, վասն զի մէկ զգալով սկսայ և հիմա չորս զգալ կ'առնում: Հաս կը պնդէ որ ամենարոյժ դեղ մ'է այն — :

Աւլանթին կը ժպտէր, բայց այն ժպիտին մէջ տխրութիւն մը կ'երևէր:

Մաքսիմիլիէն սիրաւառ աչօք լուծեամբ անոր կը նայէր:

Նորասի աղջիկը խիստ գեղանի էր, բայց իւր գեղնութիւնը դէմքին աւելի սպիտակութիւն մը տուեր էր, աչքը սովորականէն աւելի հրավառ կը փայլէին, իւր ձեռքը, որոնք սովորաբար դաղտակուրի պէս սպիտակ էին, կարծես թէ մոմէ թափուած էին, և վրան գեղնութիւն մը սպտած էր:

Երիտասարդը իւր նայուածքը Աւլանթինի վրայէն Նուարթիէի վրայ տարաւ:

Ծերունին իւր տարօրինակ խելացիութեամբը սիրարձարձ ծաղկահաս աղջիկը կը դիտէր:

Եւ Մորէլի պէս ան ալ Աւլանթինի վրայ այն դաղտնի անհանդատութեան հետքը դիտեր էր, որոնք թէպէտ այնչափ քիչ կը նշմարուէին, որ հաւէն և սիրահարէն զատ մէկը չէր դիտած:

— Բայց այն գեղը, ըսաւ Մորէլ, որմէ մինչև չորս զգալ առնելու կարող եղար, կարծեմ թէ Պ. Նուարթիէի համար շինուած է:

— Այո՛, այնչափ դառն է, ըսաւ Աւլանթին, որ անկէ ետքը ինչ որ ուտեմ՝ կարծեմ թէ նոյն համը ունի — :

Նուարթիէ հետազօտիչ նայուածքով աղջկան նայեցաւ:

— Այո՛, սիրելի հաս, ըսաւ Աւլանթին, խիստ դառն է: Գովդ գալէս քիչ մը առաջ բաժակ մը շաքարով ջուր նմեցի. բայց այն ջուրը այնչափ դառն էր որ կէսը թողուցի — :

Նուարթիէի գոյնը նետեց, և նշան բրաւ որ խօսիլ կ'ուզէ:

Աւլանթին գնաց բառարանը բերելու:

Նուարթիէ սրտի յայտնի անձկութեամբ մը իւր աչքը ա-
նոր վրայէն չէր վերցըններ :

Եւ ստուղիւ նորատի աղջկան արիւնը զլուխը կ'ենէր , և
այտերը կը կարմրէին :

— Ի՛նչ զարմանալի բան , զոչեց Վալանթին առանց իւր
զուարթութիւնը փոխելու , աչերս շացան . արդեօք արե՛ւը
զարկաւ աչերուս . . . — :

Այս ըսելով պատուհանին նիղին կոթընեցաւ :

— Արեւ չկայ հոս — , ըսաւ Մորէլ Վալանթինի անհան-
գըստութենէն աւելի Նուարթիէի զէմքին այլայլութենէն
շփոթեալ :

Եւ Վալանթինի քովը վաղեց :

Վալանթին ժպտեցաւ :

— Անհոգ եղիր , սիրելի հաւս , ըսաւ Նուարթիէին . բան
մը չէ , Մաքսիմիլիէն , անցաւ . բայց մտիկ ըրէ , կտօքի մը
ձայնը չէ՞ այն սր բակին մէջ կը լսուի — :

Այս ըսելով Նուարթիէի դուռը բացաւ , նրբադաւիթին
պատուհանին քովը վաղեց և արտորալով ետ դարձաւ :

— Այո՛ , ըսաւ , աիկին Տանկլար և իւր աղջիկն է , ու
բոնք եկած են մեզ այցելութիւն ընելու : Մնաք բարեաւ ,
ես կ'երթամ . վասն զի հիմա պիտի դան զիս փնտոնն , և
կամ նորէն կը տեսնուինք . ա՛յ . Մաքսիմիլիէն , հաւիս քովը
կեցիր , կը խոստանամ որ ես երկար ժամանակ չեմ կեցըններ
դանոնք — :

Մորէլ անոր ետեէն նայեցաւ , անոր դուռը գոցելը տե-
սաւ , ու աիկին տըր Վիլըֆօրի և միանգամայն իւր սենեակը
տանող փոքր սանդուխէն վեր ելնելը լսեց :

Անբեռոյթ ըլլալուն պէս՝ Նուարթիէ նշան ըրաւ Մորէլին
որ բառարանը բերէ :

Մորէլ հնազանդեցաւ :

Երիտասարդը Վալանթինին օգնութեամբը ծերին միտքը
շուտով հասկընալ սորվէր էր :

Այսու ամենայնիւ՝ որովհետեւ այրուրենին քսան և չորս դիրերը պէտք էր մի առ մի արտասանել և բառարանին մէջ ամեն մէկ խօսքը փնտոնել, հաղիւ տասը վայրկենի մէջ կրցաւ ձերին միտքը հետեւեալ խօսքերով թարգմանել.

« Աւլանթինի սենեկին մէջ եղած բաժակը և շիշը հոս բերել տուր » :

Մորէլ խեղոյն զանգակը հնչեցուց, Պարուային տեղը անցնող ծառան կանչեց և Նուարթիէի անունովը այն հրամանը բրաւ :

Ծառան վայրկեան մը ետքը վերադարձաւ :

Շիշը և բաժակը բոլորովին պարպուած էին :

— Այս բաժակն ու շիշը ինչո՞ւ պարպ են, հարցուց ձերը. Աւլանթին ըսաւ թէ բաժակին կէսը խմեց միայն — :

Այս նոր հարցման թարգմանութիւնը հինգ վայրկեան տեւեց. — Չեմ գիտեր, ըսաւ ծառան. բայց սենեկապանու հին օրիորդ Աւլանթինի սենեակն է, դուցէ ան խմեց :

— Հարցուր —, ըսաւ Մորէլ այս անգամ՝ Նուարթիէի նայուածքէն անոր միտքը հասկընալով :

Ծառան դուրս ելաւ և գրեթէ անմիջապէս ետ դարձաւ :

— Օրիորդ Աւլանթին տիկին տը Աիլըֆօրի սենեակը երթալու ատեն իւր սենեկէն անցեր է, ըսաւ, և ծարաւի ըլլալուն բաժակին մէջ եղածը խմեր է. իսկ շիշին մէջ եղածը Պ. Կսուար բաղերուն լճակ մը ընելու համար պարպեր է — :

Նուարթիէ իւր նայուածքը գէպ 'ի երկինք վերցուց, ինչպէս կ'ընէ խաղամոլ մը իւր բոլոր ունեցածը մէկ անդամին խաղալու ատեն :

Այնուհետեւ ձերը իւր նայուածքը դրան վրայ յարեց և անոր վրայէն չվերցուց :

Իրօք եկողները տիկին Տանկլար և իւր աղջիկն էին, զբոնք Աւլանթին տեսեր էր :

Տիկին տը Աիլըֆօր հրամայեր էր որ իւր սենեակը հրաւիրեն զանոնք :

Ահա ինչ պատճառաւ Աւարանթին իւր սենեկէն անցեր էր . վասն զի իւր սենեակը մօրուին սենեկին հետ մէկ յարկի վրայ շինուած էր , և երկու սենեակները միայն էտուարի սենեկէն բաժնուած էին :

Տիկին Տանկլար և իւր աղջիկը սենեակը մտան , և տիկին տը Աիլըֆօր անոնց ցուցուցած քաղաքավարութեան համեմատ քաղաքավարութեամբ ընդունեց զանոնք :

Նոյն միջոցին Աւարանթին ալ հասաւ և քաղաքավարական ձևերը վերստին սկսան :

— Սիրելի բարեկամուհի , ըսաւ տիկին Տանկլար՝ ինչ ատեն երկու ծաղկահասա աղջիկները իրարու ձեռքը կը բռնէին , Էօժէնիին հետ եկայ ամենէն առաջ ձեզ իմացընելու որ խիստ մօտ օրերս աղջիկս Գավալզանթի իշխանին հետ պիտի ամուսնանայ — :

Տանկլար նախամեծար ընտրեց էր իշխանի տիտղոսը կոմսի տիտղոսէն :

— Ուրեմն ներեցէք ինձ որ իմ անկեղծ խնդակցութիւնս յայտնեմ , պատասխանեց տիկին տը Աիլըֆօր : Պ . Գավալզանթի իշխանը անհամեմատ ձիրքեր ունեցող երիտասարդ մը կ'երևի :

— Մտիկ ըրէք , ըսաւ տիկին Տանկլար ժպտելով , եթէ իրր երկու բարեկամուհի մեր մէջը կը խօսինք , կընամ ըսել որ իշխանին ինչ ըլլալը դեռ չենք գիտեր : Իւր վրայ քիչ մը այն տարօրինակութիւնը ունի , զոր մեք Գաղղիացիքս առաջին անգամ տեսնելով՝ Իտալացի կամ Գերմանացի ազնուական մը կը կարծենք : Այսու ամենայնիւ խիստ բարեսիրտ և խիստ խելացի կ'երևի . և հարստութեան կողմանէ Պ . Տանկլար կը պնդէ թէ խիստ երևելի է :

— Ասկէ զատ , ըսաւ Էօժէնի տիկին տը Աիլըֆօրի նկարատեարը թղթատելով , յաւելցուցէք նաև , տիկին , ձեր այն երիտասարդին վրայ ունեցած մասնաւոր սէրը :

— Եւ ես պէտք չունիմ հարցընելու , ըսաւ տիկին տը Աիլըֆօր , թէ զուք այն սիրոյն մասնակից էք :

— Ե՛ս, պատասխանեց Կօժէնի իւր սովորական համարձակութեամբը, ս՛հ, ամեն ինչ, տիկին, անային հոգեբու և որ և է մարդու մտային հաճոյից մէջ շղթայուելու համար ծնած չեմ ես, այլ արուեստագէտ և հեռակարար սրտով, անձամբ և մտածութեամբ ազատ ըլլալու համար ծնած եմ — :

Կօժէնի այս խօսքերը այնպիսի համարձակ ձայնով արտասանեց, որով Ալալանթինի երեսը կարմրեցաւ : Երկչոտ աղջիկը կը զարմանար իրեն հասակակից աղջկան մը վրայ այս աստիճան բուռն բնութիւն մը տեսնելով, որ կանացի երկչոտութիւնն ունենալ չէր ցուցըներ :

— Սակայն, շարունակեց Կօժէնի, քանի որ կամայ ակամայ ամուսնանալու ստիպուած եմ, պէտք եմ շնորհակալ ըլլալ Նախախնամութեան որ դոնէ դիս Պ. Ալպէր տը Մորսէրֆէն ազատեց, եթէ ոչ՝ այսօր անպատիւ մարդու մը կիներ պիտի ըլլայի :

— Ստոյգ է, ըսաւ տիկին Տանկլար այն զարմանալի պարզամտութեամբ, որ երբեմն մեծ տիկիներու վրայ կ'երևի, և յաճախակի տմարդութիւններով չեն կրնար բոլորովին ուղղել զայն. ստոյգ է, եթէ Մորսէրֆի ընտանիքը երկմտութիւն չցուցըներ, աղջիկս Պ. Ալպէրի հետ պիտի ամուսնանար. զօրապետը ամուսնութիւնը կատարելու մեծ փափաք ունէր, մինչև անձամբ եկաւ անոր խօսքը կտրելու. բայց մենք աղէկ ազատեցանք :

— Բայց, ըսաւ Ալալանթին երկչոտութեամբ, միթէ հօրը անպատուութիւնը որդւոյն վրայ կրնայ իյնալ : Կարծեմ թէ Պ. Ալպէր զօրապետին այն ամեն մատուցածանց մէջ բոլորովին անմեղ է :

— Կը ներես, սիրելի բարեկամուհիս, ըսաւ անողորմելի ծաղիահաս աղջիկը, Պ. Ալպէր ալ նոյնպէս անպատուեալ կը համարուի. կ'երևի թէ երէկ իրիկուն Օրէրային մէջ Պ. տը Մօնթէ-Քրիսթօն մենամարտութեան հրաիրելէն ետև՝ այսօր ասպարէզին մէջ ներուձն ինդրեր է :

— Անկարելի է, ըսաւ տիկին տը Ախլըֆօր:

— Ա՛հ, սիրելի բարեկամուհիս, ըսաւ տիկին Տանկլար նոյն պարզմտութեամբը, բոլորովին ստոյգ է. ես ալ. Տըպրէէն իմացայ, որ ներուժն խնդրած ժամանակը ներկայ է եղեր —:

Աւալանթին ալ եղելութեան ճշմարտութիւնը դիտէր, սակայն ամենեւին չպատասխանեց:

Այս խօսքերը իւր միտքը բան մը ձգելով, խելքը նուարթիէի սենեակը դնաց, ուր Մորէլ իրեն կ'ըսպասէր:

Այս ներքին մտածութեանց մէջ ընկզմելով՝ Աւալանթին անկէ 'ի վեր դադրեր էր խօսակցութեան մասնակից ըլլալէն, և քանի մը վայրկեանէ 'ի վեր եղած խօսքերն ալ չէր հասկըցեր, երբ յանկարծ տիկին Տանկլարի ձեռքը իւր բազկին դպչելով՝ իւր մտածութեանէն սթափեց զան:

— Ի՞նչ կը խնդրէք, տիկին, ըսաւ Աւալանթին ելեքտրական հաղորդութեանէ սարսալու պէս տիկին Տանկլարի մատերուն իրեն դպչելէն սարսուլով:

— Սիրելիդ իմ Աւալանթին, անշուշտ տկարութիւն մը ունիք:

— Ե՛ս, ըսաւ նորաթի աղջիկը ձեռքը հրատապ ճակտին տանելով:

— Այո՛, նայեցէք անդամ մը սա հայելիին մէջ. վայրկեանի մը մէջ երեսք կամ չորս անդամ յաջորդաբար կարմրեցաք և դեղնեցաք:

— Իրօք շատ դեղնած ես, ըսաւ Էօժէնի:

— Ա՛հ, հոգ մի՛ ընէր, Էօժէնի. քանի մը օրէ 'ի վեր այսպէս եմ —:

Եւ որչափ ալ խորամանկութիւն ընել չէր կրնար, նորաթի աղջիկը հասկըցաւ որ դուրս ելնելու առիթ մ'էր այն, մանաւանդ որ տիկին տը Ախլըֆօր ալ իրեն օգնութեան կը հասնէր հետևեալ խօսքերով:

— Գնա՛, Աւալանթին, ըսաւ. իրապէս առողջութիւնդ

տեղը չէ, և այս տիկիները անշուշտ պիտի բարեհաճին ներել քեզ, բաժակ մը պարզ ջուր խմէ և կ'աղէկնաս — :

Ալալանթին Էօթէնին համբուրեց, տիկին Տանկլարը բարևեց, (որ մեկնելու համար արդէն ելեր կանգներ էր,) և դուրս ելաւ :

— Այս խեղճ աղջիկը, ըսաւ տիկին տը Ախլեֆօր Ալալանթինի մեկնելէն ետև, մեծ հոգ կը պատճառէ ինձ, և պիտի չզարմանամ եթէ անոր զժբաղդուծիւն մը պատահի — :

Սակայն Ալալանթին իւր տկարութեան սաստկութեամբբը, որուն պատճառը ինքը չէր հասկընար, Էտուարի սենեակէն անցեր էր առանց պատասխանելու այն մանկան չեմ գիտեր ինչ տեսակ շարութեան, և իւր սենեակէն սանդուխին քովը եկեր անոնց աստիճաններէն վար կ'իջնէր. վերջին երեք ոտքերուն հասնելով, արդէն Մորէլի ձայնը կը լսէր, երբ իւր աչաց վրայ ամպ մը պատեց, իւր կարկամաւ ոտքը սխալեցաւ, իւր ձեռքերը սանդուխին վանդակապատը բռնելու համար ոյժ չունեցան, և վերջին երեք աստիճանները իջնալէն առաջ գետինը գլորեցաւ :

Մորէլ վազելով դուռը բացաւ և Ալալանթինը սանդուխին գաւթին վրայ տարածուած դտաւ :

Փայլակի արագութեամբ զան գետնէն վերցուց, իւր բազկացը մէջ առաւ և թևաթռի մը վրայ նստեցուց :

Ալալանթին իւր աչքը բացաւ :

— Ո՛հ, որչափ անզգոյշ եմ եղեր, ըսաւ ջղային արագ և յստակ հնչմամբ, խելքս գլուխս չէ, մոռցայ որ մինչև դաւիթը երեք աստիճան ևս կայ :

— — Մէկ տեղդ ցուցուցիր, Ալալանթին, գոչեց Մորէլ, ո՛վ Տէր Աստուած իմ — :

Ալալանթին իւր բոլորտիքը նայեցաւ, և նուարթիէի աչաց մէջ խորունկ սոսկում մը նշմարեց :

— Անհոգ եղիր, սիրելի հաւս, ըսաւ նորատի աղջիկը ժպտելու ջանալով, բան մը չէ, բան մը չէ . . . միայն գլուխս դարձաւ :

— Դարձեալ նուազում մ'է, ըսաւ Մորէլ իւր ձեռքը փացընելով. ո՛հ, Վալանթին, զգուշացիր, կ'ազաչեմ:

— Այ, ոչ, ըսաւ Վալանթին, բան մը չունիմ կ'ըսեմ: Հիմա ձեզի լուր մը տամ. ութ օրէն Էօժէնին պիտի ամուսնանայ և երեք օրէն մեծ խնջոյքի պէս հարսնախօսութեան ճաշ մը տեղի պիտի ունենայ: Ամենքնիս ալ հրաւիրուած ենք, հայրս, տիկին տը Վիլլիօր ու ես. . . զոնէ այնպէս հասկըցայ:

— Մեր կարգը երբ պիտի գայ արդեօք այս զբաղմանց մէջ գտնուելու. ո՛հ, Վալանթին, դուն որ քու հաւիդ այնչափ համակրութիւնը դրուած ես, աշխատէ որ «Քիչ ժամանակէն» պատասխանէ քեզ:

— Աւրեմն բարի հաւիս անհոգութիւնը դրդելու և անոր յիշողութիւնը արթնցընելու համար ինծի կը վստահիս:

— Այո, զոչեց Մորէլ. աճապարէ, Վալանթին, մինչև որ իմ չըլլաս, պիտի կարծեմ թէ պիտի կորսնցընեմ զքեզ:

— Ո՛հ, պատասխանեց Վալանթին զողորջուն շարժումով մը, ստուգիւ, Մաքսիմիլիէն, խիստ երկչոտ ես եղեր դուն իբր այնպիսի պաշտօնատար և զինուորական մը, որ երբէք երկիւղը ճանչցած չէ կ'ըսեն: Հա՛, հա՛, հա՛ —:

Եւ վշտացին կերպով սկսաւ ծիծաղել. իւր բազուկները կարկանդան և դարձան, դուրսը իւր թեւթոռին վրայ ինկաւ և անշարժ մնաց:

Աստուծոյ ձայն մը, զոր Աստուած Նուարթիէի շրթանց վրայ կը շղթայէր, անոր աչաց վրայ ցայտեց:

Մորէլ հասկըցաւ որ օգնութիւն կանչել կ'ուզէր:

Երիտասարդը զանգակը ուժգին հնչեցուց:

Վալանթինի սենեակն եղող սենեկապանուհին և Պալուայի տեղն անցնող ծառան միատեղ վազեցին եկան:

Վալանթին այնպէս դունատեալ, այնպէս պաղ և այնպէս շնչասպառ կը գտնուէր, որ ծառաները առանց իրենց հրամայուածներուն ականջ դնելու՝ սենեկէն դուրս ելան օդ.

նույնիսկ պոռալով : քանզի այս անիծեալ տան մէջ անդադար տիրող երկիւղը զերեւոյթ պաշարեր էր :

Տիկին Տանկլար և Էօմէնի նոյն միջոցին կը մեկնէին , և այն աղմուկին պատճառը իմացան :

— Ես ըսի ձեզ արդէն , գոչեց տիկին աը Ա.Իլեֆօր , որ սղորմն լի աղջկան վիճակը գէշ է — :

Ք Լ Ո Ւ Բ Ի Դ Ձ .

ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆԵՐ

Նոյն միջոցին Գ. աը Ա.Իլեֆօրի ձայնը լըսուեցաւ , որ իւր դահլճին մէջէն կը պոռար .

— Ի՛նչ կայ արդեօք — :

Մօրէլ նայուածքով ձերին խորհուրդ հարցուց . նուարթիէ վերստին իւր սրտի հանդարտութիւնը ստանալով՝ աչքովը այն դահլճը ցուցուց , ուր զրեթէ ասոր նման պարագայի մը մէջ արդէն անգամ մը երիտասարդը պահուեր էր :

Հաղիւ իւր դիւարիք առնելու և շնչասպառ այն դահլիճը նետուելու ժամանակ ունեցաւ :

Նրբադաւթին մէջ թագաւորի դորձակալին ոտնաձայնները կը լսուէին :

Վիլլեֆօր սենեկին մէջ ցատկեց , Վալանթինի քովը վազեց և իւր բաղկացը մէջ առաւ զան :

— Բժիշկ մը կանչեցէք , բժիշկ մը , Պ . տ'Ալբրիսներն , գոչեց Վիլլեֆօր , բայց կեցիք ես անձամբ կ'երթամ — :

Եւ սենեակէն դուրս նետուեցաւ :

Միւս դուռէն ալ Մորէլ վազեց եկաւ :

Սոսկալի յիշատակ մը իւր սիրտը չարաչար կը տաղանայէր :

Տիկինն ար Սէն-Մէրանի մեռած գիշերը Վիլլեֆօրի և բժշկին մէջ տեղի ունեցած այն խօսակցութիւնը իւր միտքը եկեր էր :

Վալանթինի տկարութեան նշանները Պարուպի մահուան առաջնորդող նշաններուն կը նմանէին , թէև այն աստիճան սոսկալի չէին :

Նոյն միջոցին իրեն այնպէս երևցաւ թէ Մօնթէ-Քրիսթօյի ձայնը իւր ականջին կը դրնջէ , որ երկու ժամ առաջ իրեն ըսեր էր .

« Եթէ երբէք բանի մը պէտք ունենաք , Մորէլ , ինձի եկէք . ես կարող եմ ամեն բան ընելու » :

Իւր մտածութենէն աւելի շուտով Սէնթ - Օնօրէ արուարձանէն Մաթիսնօն փողոցը գնաց , և Մաթիսնօն փողոցէն Շանդ-Էլիզէ :

Նոյն միջոցին Պ . տը Վիլլեֆօր վարձու կառքով մը Պ . տ'Ալբրիսների տունը հասեր էր :

Այնչափ ուժով զանգակը հնչեցուց որ դռնապանը վախնալով եկեր էր դուռը բանալու :

Վիլլեֆօր առանց խօսք մը խօսել կարենալու դէպ 'ի սանդուխը նետուեցաւ :

Գռնապանը կը ճանչնար զան , ուստի թողուց որ անցնի ետեւէն միայն այս խօսքերը պոռալով .

— Իւր գահՆիճը կը գտնուի, Պ. Թագաւորի գործակալ,
իւր գահՆիճը — :

Վ. Իլլիֆօր գահՆիճին դուռը խորտակելու շափ ուժգնու-
թեամբ հռեց :

— Ո՛հ, ըսաւ բժիշկը, դո՛ւք էք :

— Այո՛, ըսաւ Վ. Իլլիֆօր դուռը դոցելով, այո՛, պարոն
բժիշկ, ես եմ՝ ու եկայ հարցընելու թէ բոլորովին առան-
ձին եմք. Պ. բժիշկ, տունս անիծեալ տուն մ'է :

— Ի՛նչ, ըսաւ բժիշկը արտաքուստ պաղու թեամբ բայց
ներքնապէս խորին յուզմամբ, արդեօք դարձեալ հիւանդ
մը ունիք :

— Այո՛, պարոն բժիշկ, գուցեց Վ. Իլլիֆօր դողդոջուն ձեռ-
քով մը իւր մաղերը բռնելով, այո՛ — :

Տ'Ավրինեի նայուածքը ըսել կ'ուզէր. — Ես կանխաւ ը-
տի ձեզ — :

Ետքը իւր շուրթերը կամաց մը այս խօսքերը արտասանե-
ցին .

— Ո՛վ է հիմա ձեր տունը մեռնելու վրայ եղող անձը,
և ո՞ր զոհը մեր տկարութեանը համար Աստուծոյ առջև պի-
տի ամբաստանէ զմեզ — :

Վշտադին հռաշանք մը Վ. Իլլիֆօրի սրտէն բղխեցաւ,
բժշկին մօտեցաւ և անոր թեք բռնելով՝

— Վալանթինը, ըսաւ, կարգը Վալանթինինն է :

— Չեր աղջիկը, գուցեց տ'Ավրինեի ցաւելով և զար-
մանքով մը :

— Կը տեսնէք որ սխալէր էք, մրմուռաց դատաւորը, եկէք
տեսէք զան, և անոր վշտաց անկողնոյն մէջ ներուժն իրն-
դրեցէք անոր վրայ կասկածելնուդ համար :

— Ամն անգամ զիս կանչած ատեննիդ խիստ ուշ էր, ը-
սաւ Պ. տ'Ավրինեի. հոգ չէ, կու գամ, բայց շուտ ընենք,
ձեր տան մէջ եղող թշնամիներուն հետ ժամանակ կորսնցը-
նել չըլլար :

— Բ՛Տ ; այս անգամ , Պ . բժիշկ , ալ իմ ակարութեանս
համար պիտի շնչողորէք զիս . այս անգամ սպանիչը պիտի
գտնեմ և ես պիտի սպաննեմ զանս :

— Զոհ եղողը ազատելու ջանանք անոր վրէժը լուծելու
մտածելէ առաջ , ըսաւ ա'Ավրինեի . եկէք — :

Եւ Վիլլեֆօրը բերող կտոքը մեծ արշաւանօք դատաւորն
ու բժիշկը Վալանթինի աունը տարաւ այն միջոցին որ Մո-
րէէ ալ Մօնթէ-Քրիսթոյի դուռը կը զարնէր :

Կոմսը իւր դահլճին մէջ կը գտնուէր , և Պէրթուշիոյի
իրեն զըկած տոմսակը մեծ անհանգստութեամբ կը կարդար :

Մորէլի գալը իմանալով , որ հագիւ երկու ժամ առաջ
իրմէ բաժնուեր էր , կոմսը գլուխը վեբցուց :

Անտարակոյս անոր , ինչպէս և կոմսին , երկու ժամուան
մէջ շատ բաներ պատահեր էին . վասն զի երիտասարդը՝ որ
ուրախութեամբ իրմէ բաժնուեր էր , այլայլեալ դէմքով կը
վերադառնար :

Կոմսը ստք ելաւ և Մորէլի առջին վազեց :

— Ի՛նչ կայ , Մաքսիմիլիէն , հարցուց անոր . գոյնդ նե-
տեր է և քրտինքը ճակտեղ կը հոսի — :

Մորէլ թեւթոռի մը վրայ դողցես ինկաւ :

— Այո՛ , ըսաւ , շուտ եկայ , բայց ձեզի հետ խօսելու
պէտք ունեի :

— Բոլոր ընտանիքդ առողջ վիճակի մէջ է , հարցուց
կոմսը սիրալիւր մարդասիրութեամբ մը , որուն անկեղծու-
թենէն անկարելի էր խաբուիլ :

— Հնորհակալ եմ , կոմս , շնորհակալ եմ , ըսաւ երիտա-
սարդը՝ խօսքը սկսելու համար յայանապէս շփոթելով :

— Բարի , սակայն անշուշտ խօսք մը ունիք ինձ ըսելու ,
կրկնեց կոմսը ևս քան զէս անհանգիստ երևելով :

— Այո՛ , ստողդ է , ըսաւ Մորէլ . ձեզի գիմելու համար
այնպիսի տունն մը կու գամ , որուն մէջ մահը մտած է :

— Արդեօք Պ. տը Մորսէրֆի տունէն կու գաք, հարցուց Մօնթէ-Քրիսթօ:

— Ո՛չ, ըսաւ Մորէլ, Պ. տը Մորսէրֆի տան մէջ ո՛վ մտաւ:

— Զօրայեալը քիչ մը սոսաջ ատրճանակով ինքզինքը սպաննե՞ր է, պատասխանեց Մօնթէ-Քրիսթօ:

— Ո՛հ, այդ ինչ սոսկալի դժբաղդութիւն մ'է, գոչեց Մաքսիմիլիէն:

— Այդ դժբաղդութիւնը ոչ կոմսուհւոյն համար է և ոչ Ալլպէրի համար, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ, մտեալ հայր մը և ամուսին մը անպատուեալ հայրէն և ամուսինէն ընտրելի է. արիւնը նախատինքը կը մաքրէ:

— Թշուառ կոմսուհի, ըսաւ Մաքսիմիլիէն, ամենէն աւելի անոր համար կը ցաւիմ, ազնիւ կին մ'է:

— Ալլպէրին համար ալ ցաւեցէք, Մաքսիմիլիէն. քանզի հաւատացէք ինծի, կոմսուհւոյն արժանաւոր զաւակն է. բայց ձեր դործին դառնանք, ըսիք որ ինծի կը դիմէիք, արդեօք երջանիկ պիտի ըլլամ որ ինձ պէտք ունենաք:

— Այո՛, պէտք ունիմ ձեզի, և ես յիմարի մը պէս այնպէս կարծեցի թէ դուք պիտի կրնաք ինձ օգնութեան հասնիլ այնպիսի պարագայի մը մէջ, ուր Աստուած միայն կարող է օգնել:

— Ըսէք հոգ չէ, ինչ է ուզածնիդ:

— Ո՛հ, չեմ գիտեր ստուգիլ թէ այսպիսի գաղտնիք մը մարդկային ականջներու յայտնելը ներելի է ինձ. բայց ճակատագիրս կը դրդէ զիս, և հարկը կը բռնագատէ, կոմս —:

Մորէլ երկմտելով խօսքը ընդմիջեց:

— Կը կարծէք որ զձեզ սիրեմ, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ գործովնօք երիտասարդին ձեռքը բռնելով:

— Ո՛հ, ստուգիլ կը քաջալերէք զիս, ասկէ զատ՝ հոս կ'ըզգամ (Մորէլ ձեռքը իւր սրտին վրայ դրաւ) որ ամենևին ձեզմէ գաղտնիք պահեմ չեմ:

— Իրաւունք ունիք, Մորէլ, ձեր սրտին հետ խօսողը
Աստուած է, և ձեզի հետ խօսողը ձեր սիրտը, որ բն ը-
սէք ինձ ինչ որ ձեր սիրտը ձեզ կ'ըսէ:

— Կոմս, հրահան կու տա՞ք ինձ որ ձեզի ծանօթ մէկուն
վրայ լուր ստանալու համար Պաթիսթէնը ձեր կողմանէ
դրկեմ:

— Երբ ես պատրաստ եմ ձեր կամքը կատարելու, ո՞րչափ
ևս առաւել իմ ծառաներս պատրաստ պիտի ըլլան ձեր հրա-
մանը 'ի գործ դնելու:

— Ո՛հ, պատճառը այն է, կոմս, որ մինչև որ անոր ա-
ղէկ ըլլալը չիմանամ՝ պիտի չկրնամ ազդիլ:

— Կ'ուզէ՞ք որ Պաթիսթէնը հոս կ'անչեմ:

— Ո՛չ, ես անձամբ կ'երթամ անոր հետ կը խօսիմ —:
Մորէլ դուրս ելաւ, Պաթիսթէնը կ'անչեց և խիստ կամաց
ձայնով քանի մը խօսք ըսաւ:

Սենեկապանը վաղելով մեկնեցաւ:

— Գործերնիդ լմնցուցիք, հարցուց Մօնթէ-Քրիսթօ՝ Մո-
րէլի գալը տեսնելով:

— Այո՛, և հիմա աւելի հանդիստ պիտի ըլլամ:

— Գիտէ՞ք որ ձեզ կ'ըսպասեմ, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ
ժպտելով:

— Այո՛, ես ալ պիտի սկսիմ խօսիլ. մտիկ ըրէք, կոմս,
իրիկուն մը պարտիզի մը մէջ խիտ ծառերու ետին պահուած
էի և հոն ըլլալս մէկուն մտքէն չէր անցներ: Երկու հազի
քովէս անցան. (ներիցէք ինձ որ առ այժմ անոնց անունը
չսիշեմ) Թէ և խիստ կամաց ձայնով իրարու հետ կը խօսէին,
սակայն ես անոնց խօսակցութիւնը լսելու այնպէս մեծ փա-
փաք մը ունէի որ ըսածներէն խօսք մը անդամ չիխա-
ցուցի:

— Ձեր գունատութիւնը և սարսուռը աղէտ մը կը
յայտնեն, Մորէլ:

— Այո՛, բարեկամ, մեծ աղէտ մ'էր պատահածը, քիչ

մը առաջ մէկը մեռեր էր այն տանը մէջ, որուն պարտիզին մէջ ես կը գտնուէի: Երկու խօսակիցներէն մէկը այն տանը և պարտիզին տէրն էր և միւսը բժիշկը: Առաջինը իւր երկիւղը և վիշաղ կը յայտնէր երկրորդին. վասն զի ամսէ մը 'ի վեր երկրորդ անգամն էր որ մահը այս տան վրայ այնպիսի յանկարծակի և արագութեամբ իւր հարուածը կ'իջեցընէր, որ կարծես թէ սատակիչ հրեշտակ մը զայն Աստուծոյ բարկութեանը կը յանձնէր:

— Ի՞նչ կ'ըսէք, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ իւր նայուածքը Մորէլի վրայ յարելով և աննշմարելի շարժումով մը իւր թեւթոռը այնպէս դարձընելով, որով ինքը ստուերին մէջ մնաց և պատուհանէն եկած լոյսը Մորէլի երեսին կը զարնէր:

— Այո՛, շարունակեց երիտասարդը, ամսուան մը մէջ մահը երկու անգամ այն տանը մէջ մտաւ:

— Եւ ի՞նչ կը պատասխանէր բժիշկը, հարցուց Մօնթէ-Քրիսթօ:

— Կը պատասխանէր թէ այն մահը բնական չէր, և անոր պատճառը . . . :

— Ի՞նչ բանի կու տար:

— Թոյնի:

— Ստոյգ կ'ըսէք, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ այնպիսի թեւթեւ հաղով մը, զոր սաւաթիկ յուղման միջոցներուն կամ իւր կարմրութիւնը, կամ դեղնութիւնը և կամ խօսակցութեան ժամանակ իւր ուշադրութիւնը չյայտնելու համար կը դործածէր. ստոյգ կ'ըսէք, Մաքսիմիլիէն, այս խօսքերը դուք լսեցիք:

— Այո՛, սիրելի կոմս, ականջովս լսեցի, և բժիշկը կը յաւելուր որ եթէ այս օրինակ դէպ մը վերստին տեղի ունենար, ոստիկանութեան իմացընելու ստիպուած կը կարծէր ինքզինքը—:

Մօնթէ-Քրիսթօ խիստ մեծ հանդարտութեամբ մտիկ կ'ընէր և կամ այնպէս կ'երեցընէր:

— Մահը, ըսաւ Մաքսիմիլիէն, երբորդ անդամ իւր հարուածը կրկնեց, բայց ոչ տան տէրը և ոչ բժիշկը բան մը չըսին. գուցէ շորերդ անդամ մ'ալ պիտի հարուածէ. կոմս, ինչ բան կը կարծէք որ ստիպէ զիս այն զաղտնիքը իմանալու համար:

— Սիրելիս, ըսաւ Վօնթէ-Քրիսթօ, կարծեմ թէ այն պիտի պատմութիւն մը կը պատմէք որ ամեն մարդ բերան սորված է. կը ճանչնամ ես այն տունը, որուն մէջ այն խօսակցութիւնը լսեցիք, կամ զոնէ անոր նման տուն մը կը ճանչնամ, որուն մէջ պարտէզ մը, ընտանիքի հայր մը և բժիշկ մը կայ, այնպիսի տուն մը, որուն մէջ երեք տարօրինակ և անյուսալի մահ տեղի ունեցան: Ինծի նայեցէք, ես որ այն զաղտնիքը մտերմաբար մէկէ մը լրած չեմ, և սակայն ձեզի շփ աղէկ գիտեմ զայն. միթէ կը կարծէք որ խիղճս անհանդարտ է: Ա՛չ, ինծի չվերաբերիր այն. կ'ըսէք թէ սատակիչ հրեշտակ մը կարծես թէ այն տունը Աստուծոյ բարկութեանը կը մատնէ. բայց ո՞վ կ'ըսէ թէ ձեր ենթադրութիւնը ճշմարտութիւն մը չէ: Մի տեսնէք այն բաները որոնք տեսնելու շահ ունեցողներն անգամ չեն ուզեր տեսնել: Եթէ այն տան մէջ շրջողը չէ թէ Աստուծոյ բարկութիւնը այլ անոր դատաստանն է, Մաքսիմիլիէն, զըլուխնիդ դարձուցէք, և Աստուծոյ դատաստանը արգիլէ՛լ մի ուղէք — :

Մորէլ սարսռաց:

Կոմսին ձայնին մէջ աղէտալի միանգամայն հանդիտաւոր և սոսկալի բան մը կար:

— Բայց ո՞վ կ'ըսէ, շարունակեց այնպիսի փոխուած ձայնով մը որ կարծես թէ այս վերջին խօսքերը նոյն մարդուն բերանէն չէին ելներ, ո՞վ կ'ըսէ որ այն աղէտը վերստին պիտի սկսի:

— Աերստին սկսած է, կոմս, զոչեց Մորէլ, և ես այս պատճառաւ ձեզի գիմեցի:

— Ի՞նչ կ'ուզէք որ ընեմ, կ'ուզէք որ թաղաւորի՞ Պ. գործակալին իմացընեմ— :

Մօնթէ-Քրիսթօ այս վերջին խօսքերը այնպէս յստակ և ազդու ձայնով արաստանեց, որ Մորէլ յանկարծ ոտք ելնելով դռնեց .

— Կոմս, կոմս, խօսքս որու վրայ է դիտէք, այնպէս չէ :

— Կատարելապէս, սիրելիս, և հիմա ասացուցանելու համար՝ ամենայն ճշգուծեամբ պատմեմ ձեզ, կամ գոնէ մարդոց անունները ասմ : Չե՞ր խօսքին նայելով իրիկուն մը Պ. աը Ա. Իլլիֆօրի պարտիզին մէջ պտըտեր էք, և կարծեմ արիկին աը Սէն-Մէրանի մահուան իրիկունը պիտի ըլլայ, Պ. աը Սէն-Մէրանի և անկէ ոչ նուազ զարմանալի մարքեղուհուհոյն մահուան վրայ Պ. Կ. Վ. Վրինեիի հետ Պ. աը Ա. Իլլիֆօրի խօսիլը լսեցիք : Պ. Կ. Վ. Վրինեի կ'ըսէր թէ մեռեալը կամ երկու մեռեալներն անգամ թունաւորուած էին, և դուք աղ նուախրտ մարդ մը ըլլալով թիզ այն օրէն 'ի վեր ձեր սրտին բարախուսմը կը շօշափէք, ձեր խիղճը կը քննէք, որպէս զի դիտնաք թէ այն դաղտնիքը յայտնել պէտք էք թէ լռել : Միջին դարու մէջ չենք դաճուիր, բարեկամ, ալ Ս. Ա. Է. Տ. մահուան զաղտնի ատեաններ և Ազատ-դատաւորներ չկան . բայց ինչ պիտի հարցընէք այն մարդերուն . ո՞վ խեղճ, ինչ կ'ուզես ինձմէ, ըսաւ Սթէրն : Արեմն եթէ կը ննջեն անոնք, սիրելիս, թողուցէք որ ննջեն, եթէ քուններին կորսնցուցած են, թողուցէք որ իրենց քնաստեղծեան մէջ գեղնին, և դուք որ քնանալու համար խղճի տաղնապաններ չունիք, քնացէք 'ի սէր Աստուծոյ— :

Մորէլի դիմաց դժեբուն վրայ ահռելի տխրութիւն մը նըկարուեցաւ :

Մօնթէ-Քրիսթօյի ձեռքը բռնեց :

— Բայց աղէտը վերստին կ'ըսկսի կ'ըսեմ, կոմս :

— Թող սկսի, ըսաւ կոմսը զարմանալով երիտասարդին նոյն խօսքը պնդելուն վրայ, որմէ բան մը չէր հասկընար, և ուշադրութեամբ անոր երեսը նայելով . թող սկսի, Ա.

Թրիտեան ընտանիք մ'է այն . Աստուած դատապարտած է զանոնք , և անոնք իրենց վճռոյն պատիժը պիտի կրեն . ամենքն ալ պիտի ոչնչանան այն ծալլուած թղթէ վանականներուն պէս , զորոնք փոքր տղայք կը շինեն , և որոնք շինողին մէկ շունչովը իրարու ետև կ'իյնան եթէ երկու հարիւր հատ անդամ ըլլան : Երեք ամիս առաջ Պ . ար Սէն-Մէրան մեռաւ , երկու ամիս առաջ՝ տիկին ար Սէն-Մէրանը , անցեալ օր՝ Պարուան , այսօր ծերունի Նուարթիէն կամ նորատի Վալանթինը :

— Աւրեմ զուք դիտէիք , զոչեց Մորէլ այնպիսի սաստիկ սոսկումով մը , որմէ Մօնթէ-Քրիսթօ սարտաց , այն անկարեկիր մարդը որ երկնից կամարին անկման առջև անդամ անտարբեր պիտի կենար . զուք դիտէիք և բան մը չէիք ըսեր ինձի :

— Եւ ինչ կը նկատէ ինձի այս բանս , կրկնեց Մօնթէ-Քրիսթօ ուսերը թոթովելով . միթէ ես այն անձերը կը ճանչնամ , և միթէ պէտք է մէկը ազատելու համար միւսը կորսընցնել , ոչ . վասն զի յանցաւորը և զոչ եղողը իրարմէ նախամեծար չեմ սեպեր :

— Բայց ես , ես , զոչեց Մորէլ իւր վիշտէն հեծելով , ես կը սիրեմ զան :

— Կը սիրէք , զո՞վ , զոչեց Մօնթէ-Քրիսթօ իւր ոտից վրայ ցատկելով և Մորէլի դէպ 'ի երկինք բարձրացուցած կարկամեալ երկու ձեռքերը բռնելով :

— Մոլեբար և յիմարանալու շափ կը սիրեմ զան այնպիսի մարդու մը պէս որ անոր մէկ կաթիլ արտասուքը խնայելու համար իւր բոլոր արիւնը կու տայ , այո՛ , Վալանթին ար Վիլըֆօրը կը սիրեմ , զոր այս միջոցիս սպաննելու կ'աշխատին . կը լսէք , կը սիրեմ զան , և Աստուծոյ ու ձեզ կը հարցընեմ թէ ինչ կերպով կրնամ ազատել զան — :

Մօնթէ-Քրիսթօ այնպիսի վայրագ ձայն մը հանեց , որուն վրայ միայն վերաւորեալ առիւծի մը մունչիւնը լսողները կրնան դաղափար մը ունենալ :

— Թշուառ մարդ, զոչեց կոմսը նոյնպէս իւր ձեռքերը դալարելով, Վալանթինը կը սիրես, անիծեալ ցեղի մը աղջիկը կը սիրես — :

Երբէք Մարէլ այսպիսի խօսուած մը լսած չէր :

Երբէք այս աստիճան ահուելի աչք մը իւր երեսին բռնալսուած չէր :

Երբէք սոսկումի ոչին, զոր այնչափ անդամ թէ պատեւազմի գաշտերուն և թէ Ալճէրիայի մահազոյժ գիշերներուն մէջ տեսեր էր, իւր բոլորակքը աւելի աղէտաբեր հուրեր պիտած չէր :

Մարէլ սարսափով մը ետ քաշուեցաւ :

Իսկ Մօնթէ-Քրիսթօ այս բարձրաձայն և կրիւք արտասանուած խօսքերէն ետև վայրկեան մը աչքը զօցեց արտաքին շողիւնէ մը շլացածի պէս :

Եւ այն մէկ վայրկենին մէջ այնպիսի զօրութեամբ ինքզինքը ամփոփեց որ զօղջեւ մերկիներէ ուռած իւր կուրծքին ալէժօսի շարժումը կամաց կամաց հանդարտեցաւ, ինչպէս մըրկածին ամպերէն ետև մըրկածուի և փրփրազէղ ալքերներ արևէն կը խաղաղին :

Կոմսին այս լուրթիւնը, այս մտքի ամփոփումը և այս մըրջումը զրեթէ քսան մանրերկրորդ տևեցին :

Որմէ ետքը կոմսը իւր գունատեալ ճակատը վերցընելով՝

— Տեսէք, սիրելի բարեկամ, ըսաւ հօգիւ հանդարտ ձայնով մը, տեսէք ինչպէս կը պատժէ Աստուած այն մարդերը որոնք սնասպարձութեամբ և պաղութեամբ անտարբեր կը կենան իրենց ներկայացած սոսկալի տեսարաններուն առջև : Ես որ իբր անկարեկիր և հետաքրքիր հանդիսատես մը այն եղեռնային աղէտը կը դիտէի, ես որ իբր շար հրեշտակ մը մարդոց ոճրադորձութեանց վրայ կը ծիծաղէի դաղանեաց ետին ապաստանելով, (հարուստ և զօրաւոր մարդիկ դիւրաւ իրենց գաղանիքը կը պահեն), և ահա ես ինքս այն օձին խածուածը կ'ըզդամ, որուն խեղաթիւր ընթացքը կը դիտէի, և այն խածուածը սրտիս կ'ազդէ — :

Մորէլ զաղտնի հառաչանք մը հանեց :

— Բաւական է, շարունակեց կոմսը, զաղբնցուցէք ձեր հեծեծանքը . մարդ եղէք, զօրացիք և մի յուսահատիք . վասն զի ես ձեր քոյն եմ, վասն զի ես ձեր վրայ կը հսկեմ — :

Մորէլ տխրութեամբ գլուխը շարժեց :

— Յուսացէք կ'ըսեմ, կը հասկընա՞ք, զոչեց Մօնթէ-Քրիսթօ : Գլխէք որ բնաւ սուտ չեմ խօսիր ես և բնաւ ալ չեմ խարտիր : Այս օր է, Մաքսիմիլիէն, փառք տուէք Աստուծոյ որ կէս օրին եկաք, և իրիկուան կամ առտուան չթողուցիք զօրձը : Մտիկ ըրէք ըսածներուս, Մորէլ. կէս օր է, եթէ այս ժամուս Աալանթին մեռած չէ, չլիտի մեռնի :

— Ո՛հ, Աստուած իմ, Աստուած իմ, զոչեց Մորէլ, ողև վարբի մէջ թողուցի զան — :

Մօնթէ-Քրիսթօ իւր ձեռքը ճակատին յարեց :

Ահռելի զաղտնիքով ծանրացած այն գլխին մէջէն ինչ կ'անցնէր արդեօք :

Լուսոյ կամ խաւարի հրեշտակը ինչ կ'ըսէր արդեօք իւր սրտին, որ միանգամայն անողորբելի և մարդասէր էր :

Աստուած միայն գիտէ :

Մօնթէ-Քրիսթօ իւր ճակատը բացաւ . այս անգամ քունէն արթնցող մանկան մը պէս հանդարտ էր այն :

— Մաքսիմիլիէն, ըսաւ, հանդարտ սրտով ձեր տունը գացէք . կը հրամայեմ ձեզ որ քայլ մը չընէք, հոն երթալու փորձ մը չփորձէք և ձեր գլխաց վրայ մտատանջութեան ստուերը չբեցընէք . ես ձեզ լուր կու տամ, զայցէք :

— Աստուած իմ, Աստուած իմ, ըսաւ Մորէլ, ձեր անտարբերութեամբը կը սարսափեցընէք զիս, կոմս : Միթէ մահուան դէմ իշխանութիւն մը ունի՞ք . միթէ ձեր կարողութիւնը մարդուս կարողութեանէն վեր է . միթէ հրեշտակ մը կամ Աստուած մ'էք — :

Երիտասարդը որ ամենեւին վտանգի առջևէն փախած չէր, Մօնթէ-Քրիսթօյի առջևէն ետ ետ կը քաշուէր անպատու սոսկումով մը :

Բայց Յօնթէ՝ Քրիսթօ տխրալի և միանգամայն քաղցր ժպի-
տով մը անոր նայեցաւ , որով Մարտիրոսիւնի աչքը արտասու-
ուօր լցուեցաւ :

— Հաս բանի մէջ կարողութիւն ունիմ , բարեկամ , պա-
տասխանեց կոմսը . դայէք , մինակ մնալու պէտք ունիմ — :

Մորէլ յաղթահարեալ այն դարմանալի իշխանութենէն ,
զոր Յօնթէ՝ Քրիսթօ իւր բոլորտիքը եղողներուն վրայ կը բա-
նեցընէր , դիմագրեւ լու անգամ փորձ չփորձեց . կոմսին ձեռքը
թոթովեց և մեկնեցաւ :

Միայն թէ դրան առջև Պատիսթէնի սպասելու համար կե-
ցաւ , որուն Մաթիսեօն փողոցին անկիւնէն վաղելով դալը
տեսեր էր :

Վիլլօփօր և տ'Ալփրինեի շուտով հիւանդին քովը հասեր էին :
Վալանթին նուազած էր և բժիշկը պարագային համեմատ
խնամքով և անոր հիւանդութեան զաղանեաց վրայ ունեցած
ծանօթութեամբը հիւանդը քններ էր :

Վիլլօփօր բժշկին նայուածքէն և շուրթերէն կախուած մեա-
ցեր էր , և անոր քննութեան հետևութեանը կ'ըսուսէր :

Նուարթիէ նորատի աղջիկէն աւելի գունատեալ և Վիլլօ-
փօրէն աւելի բժշկին ձայնը լսելու փափաքելով նոյնպէս կ'ըս-
ուսէր , և ամեն բան իւր խելքովն ու զգացողութեամբը կը
յայտնէր :

Վերջապէս տ'Ալփրինեի կամաց ձայնով այս խօսքերը հանեց .

— Կենդանի է տակաւին :

— Տակաւին կ'ըսէք , գոչեց Վիլլօփօր . ո՛հ , Պ . բժիշկ ,
ինչ սոսկալի խօսք մը արտասանեցիք :

— Այո՛ , ըսաւ բժիշկը , կը կրկնեմ ըսածս . կենդանի է
տակաւին , և ես այս բանիս վրայ խիտ կը զարմանամ :

— Բայց ազատած է , հարցուց հայրը :

— Այո՛ , ըստ որում կենդանի է — :

Այս միջոցին տ'Ալփրինեի նայուածքը Նուարթիէի աչքին
հանդիպեցաւ :

Այնպիսի անսովոր ուրախութեամբ կը փայլէր այն, և այնչափ բսելու խօսքեր ունենալը կը յայտնէր, որ բժիշկը զարմացաւ:

Ծաղկահաս աղջիկը թեաթոտին վրայ թողուց, որուն շուրթերը իրենց դունատութեամբն ու սպիտակութեամբը հաղի գէմբին միւս մասերէն կ'որոշուէին, և անշարժ մնաց Նուարթիէի երեսը նայելով, որ բժիշկին ամեն շարժումները ուշագրուութեամբ կը դիտէր:

— Պարոն, ըսաւ այն ատեն տ'Ավրինեի Ախլըֆօրին, օրիորդ Ալանթիին սենեկապանուհին հոս կանչեցէք, եթէ կը հաճիք —:

Ախլըֆօր իւր աղջկան բռնած գլուխը թողուց, և անձամբ վազեց սենեկապանուհին կանչելու:

Ախլըֆօր սենեկին դուռը գոցելուն պէս՝ տ'Ավրինեի Նուարթիէին մօտեցաւ:

— Ինձ ըսելու խօսք մը ունիք, պարոն —, հարցուց:

Ծերունին յայտնի նշաններով աչքը գոցեց. ինչպէս արդէն կը յիշենք՝ այժմ ըսելու միակ նշանն էր այն:

— Ինձի միայն:

— Այո, ըսաւ Նուարթիէ:

— Շատ աղէկ, հիմա ձեզի հետ առանձին կ'ըլլամ —:

Նոյն միջոցին Ախլըֆօր սենեկապանուհին հետ մի տեղ վերադարձաւ. այս վերջինին ետեէն տիկին տը Ախլըֆօր ալ կու գար:

— Ինչ եղաւ արդեօր իմ սիրելի զաւակս, ըսաւ տիկինը. հիմա իմ սենեակս էր, ու քիչ մը անհանդիստ ըլլալուն կը տրտնջար, բայց չէի կարծեր որ իւր տկարութիւնը այսչափ ծանր ըլլայ —:

Եւ ծաղկահաս կիներ լալով ու ճշմարիտ մօր մը խանդաղատութեան ամեն նշաններով Ալանթիինին մօտեցաւ և անոր ձեռքը բռնեց:

Տ'Ավրինեի շարունակ Նուարթիէի աչքը կը դիտէր, որոնք

կ'ընդարձակուէին և կը բռնորակուէին, իւր այտերը կ'այլադունէին և կը դողային, ու քրտինքը մարդարտանման ճակատին վրայէն վար կը հոսէին:

— Ո՛հ —, ըսաւ բծիկը ակամայ՝ ինքն ալ Նուարթիէի նայուածքին ուղղութեամբը դիտելով, այսինքն իւր աչքը տիկին տը Վիլլիֆօրի վրայ յարելով, որ այս խօսքերը կը կրկնէր:

— Այս խեղճ աղջիկը իւր անկողնոյ մէջ աւելի հանդիստ պիտի ըլլայ. եկու, Ֆաննի, իւր անկողինը պառկեցընենք զան —:

Պ. տ'Ալբրինսի, որ այս առաջարկութեան մէջ Նուարթիէի հետ առանձին մտալու միջոց մը կը դիտէր, գլխովը նշան ըրաւ թէ իրօք խիստ աղէկ կ'ըլլայ զան իւր անկողինը տանիլ, սակայն խստիւ արգիլեց որ իւր հրամայածէն զատ բան մը չտան անոր:

Աւտաի երկու կիները Վալանթինը բռնելով աարին, որ իւր նուազումէն սթափեր էր, բայց շարժելու և խօսելու անկարող էր, այնչափ իւր անդամները զգացած ցնցումէն ուժէ կտրեր էին:

Այսու ամենայնիւ Վալանթին կարող եղաւ իւր հաւը բարակելու, որ կարծէր թէ իւր հոգին իրմէ կը խլեն զան իւր քովէն հեռացընելով:

Տ'Ալբրինսի հիւանդին ետեւէն դնաց, անոր համար պատուէրներ տուաւ և հրամայեց Վիլլիֆօրին որ կառք մը բռնէ, անձամբ դեղագործին երթայ, հրամայած գեղերը իւր առջին շինել տայ, իւր ձեռքովը բերէ զանոնք ու իւր աղջկան օնենկին մէջ իրեն սպասէ:

Վալանթինին բան մը չտալու համար ըրած պատուէրը նորոգելէն ետեւ՝ Նուարթիէի քովը իջաւ, զպուշուրեամբ դուռը զոցեց, և ապահով ըլլալէ ետեւ որ մէկը իրենց խօսակցութիւնը պիտի չլսէ:

— Ըսէք ինձի, ըսաւ, ձեր աղջկան հիւանդութեան վրայ բան մը դիտէք:

— Այո՛, ըսաւ ձերունին :

— Մտիկ ըրէք, կորսնցրնելու ժամանակ չունինք. ես ձեզի հարցումներ ընեմ և դուք պատասխանեցէք — :

Նուարթիէ նշան ըրաւ թէ պատասխանելու պատրաստ է :

— Վալանթինի այսօրուան պատահած դէպքը դուշակեցիք :

— Այո՛ — :

Տ'Ավրինեի վայրկեան մը մտածեց, և քը Նուարթիէի մտանալով :

— Ներեցէք ինձի ըսելու խօսքերուս համար, յաւելցոց. մեր այս սոսկալի կացութեան մէջ ամեն բան պէտք է որ յայանի ըսենք, ողորմելի Պարուային մեռնիլը տեսա՞ք — :

Նուարթիէ իւր աչքը դէպ'ի երկինք վերցոց :

— Գիտէք ինչ բանէ մտաւ, հարցոց տ'Ավրինեի իւր ձեռքը Նուարթիէի ուսին վրայ գնելով :

— Այո՛, պատասխանեց ձերունին :

— Կը կարճէք որ բնական մահուամբ մեռած ըլլայ — : Ժպիտի պէս բան մը Նուարթիէի անշարժ շրթանց վրայ նկարուեցաւ :

— Ուրեմն կը կարճէք որ Պարուա թունաւորուած ըլլայ :

— Այո՛ :

— Եւ այն թոյնը, որուն ինքը զոհ եղաւ, կը կարճէք որ իրեն համար սահմանուած ըլլար :

— Ոչ :

— Հիմա կը կարճէք որ Պարուան թունաւորող ձեռքը ուրիշի մը վնասել ուզելով՝ այսօր Վալանթինին կը վնասէ :

— Այո՛ :

— Ուրեմն Վալանթին ալ պիտի մեռնի —, հարցոց տ'Ավրինեի իւր ամենէն ուշագիւր նայուածքը Նուարթիէի վրայ յարելով :

Եւ կ'ըստատէր որ իւր այս խօսքին ազդեցութիւնը ձերին վրայ տեսնէ :

— Ոչ, պատասխանեց Նուարթիէ այնպիսի յաղթական նայ-

ուսածքով մը, որ կարող էր ամենէն յաջող դուշակողի մը կարծիքը 'ի գերեւ հանել:

— Աւրեմն կը յուսամք, ըսաւ տ'Ավրինեի զարմանքով:

— Այո՛:

— Ի՞նչպէս կը յուսաք —:

Ծերունին աչքը հասկըցուց որ չէր կրնար պատասխանել:

— Ա՛հ, այո՛, ստոյգ է —, մըմայ տ'Ավրինեի:

Ետքը նուարթիէի գտնալով ըսաւ.

— Կը յուսաք որ մարդասպանը պիտի ձանձրանայ:

— Աչ:

— Աւրեմն կը յուսաք որ թոյնը Վալանթինի վրայ ազդեցութիւն պիտի չընէ:

— Այո՛:

— Վալանթինը թունաւորելու փորձ փորձելին գիտէք, այնպէս չէ՝ —:

Ծերունին աչքով նշան ըրաւ որ ամենէն տարակոյս չունի այս մասին:

— Աւրեմն ի՞նչպէս կը յուսաք որ Վալանթին պիտի ազատի —:

Նուարթիէ իւր աչքը մէկ կողմ՝ յարած կեցաւ. տ'Ավրինեի անոր նայուածքին ուղղութիւնը գիտեց, և հոն շիշ մը տեսաւ, որուն մէջ ամեն ատու իրեն բերուած գեղը կը գըտնուէր:

— Ա՛հ, իմացայ, ըսաւ տ'Ավրինեի յանկարծ միտքը բան մը գալով, արդեօք նախադրուշութեամբ. . . —:

Նուարթիէ չթողուց որ խօսքը վերջացընէ:

— Այո՛, ըսաւ:

— Թունաւորուելէ զգուշացընելու համար. . .:

— Այո՛:

— Քիչ քիչ այս գեղին սովորեցուցիք զան. . .:

— Այո՛, այո՛, այո՛, ըսաւ Նուարթիէ իւր միտքը հասկըցընելուն ուրախանալով:

— Իբրք ձեզ տուած դեղերուս մէջ բեւեկնի թոյն զննել տալս ըսեր էի :

— Այո՛ :

— Եւ այս թոյնին սովորեցընելով թոյնի մը ազդեցու թիւնները ոչնչացընել ուզեցիք — :

Նուարթիէ իւր ուրախութիւնը յայտնեց :

— Եւ իբրք ձեր նպատակին հասած էք, զոչեց տ'Ալբրինի : Առանց այս զոչու թեան Ալալանթին այսօր պիտի ըս պաննուէր և մենք օգնութիւն մը պիտի չկարենայինք բնել իւր ցնցումը սաստիկ էր բայց առանց ազդեցութեան, և այս անգամ թոյնը պիտի չկրնայ Ալալանթինը սպաննել — :

Կերմարդկային ուրախութիւն մը ձերին աչաց մէջ փայլեցաւ, զորոնք անսահման երախտագիտութեամբ դէպ 'ի երկինք վերցուց :

Նոյն միջոցին Ալիլըֆօր ներս մտաւ :

— Ահա, պարոն բժիշկ, ըսաւ, ձեր խնդրած դեղը բերի :

— Այս դեղը ձեր առջին պատրաստուեցաւ :

— Այո՛, պատասխանեց թաղաւորի գործակալը :

— Ձեր ձեռքէն ուրիշ մարդու ձեռք անցաւ :

— Ոչ — :

Տ'Ալբրինի շէշը առաւ, և անոր մէջ պարունակուած դեղէն քանի մը կաթիլ իւր ափին մէջ դրաւ և խմեց :

— Աղէկ, ըսաւ, Ալալանթինի քովը երթանք հիմա. հոն պէտք եղած պատուէրները պիտի տամ, և զուր անձամբ պիտի հսկէք, պարոն տը Ալիլըֆօր, որ իմ ըսածներէս դուրս բան մը չընեն — :

Երբ տ'Ալբրինի Ալիլըֆօրի հետ Ալալանթինի սենեակը կը մտնէր, խիստ երևոյթով, մեղմ և որոշ ձայնով Խտալացի քահանայ մը Պ. տը Ալիլըֆօրի տան պատկից տունը իւր գործածութեանը համար կը վարձէր :

Չգիտցուի թէ ինչ դաշանց զօրութեամբ այն տանը երեք վարձակալները երկու ժամ ետքը կարասիքնին պարպե-

ցին . բայց թաղին մէջ ընդհանուր տարածայնութիւն մը ելլեբ էր թէ այն տունը իւր հիմանց վրայ հաստատ չըլլալուն օր մը պիտի փլչէր . սակայն այս բանս արդեւք չէր ըլլար նոր վարձակալին որ իւր սակաւապետ կարասիովք նոյն օրը յամբ դէպ 'ի հինգին դայ անոր մէջ բնակելու :

Նոր վարձակալը վարձու դաշինքը երեք , վեց կամ ինը տարուան համար ըրաւ , և կալուածատէրերուն սովորութեան համեմատ վեց ամիս առաջ վճարեց :

Ինչպէս որ ըսինք՝ նոր վարձակալը Խտաւացի էր և պարոն Ճիպոմն Պիւզոնի կը կոչուէր :

Իսկոյն գործաւորներ կանչուեցան , և արուարձանին վերէն ուշ մնացող սակաւաթիւ անցնողները նոյն գիշերը զարմանքով որմագիրներ և հիւսներ կը տեսնէին , որոնք տատանեալ տան հիմերը նորոգելու զբաղեալ էին :

ՎՐԱՌԻՔ ԵՒ

ՀԵՏՐՆ ՈՒ ԵՂՋԻԿԸ

ՆԱԽԻՆԹԱՅ դիտին մէջ տեսանք որ տիկին
Տանկլար պաշտօնական կերպիւ տիկին
տը վ.իլըֆօրին խնայընելու եկեր էր
Պ. Անտրէա Գալալիանիիի հետ օրիորդ Էօ-
ժէնի Տանկլարին մօտաւոր ամուսնութիւնը:

Այս պաշտօնական յայտարարութեան առաջ, որ այս ամուսնութեան մեծ գործը կատարելու փափաքողներուն որոշումը կը ցուցնէր, տեսարան մը տեղի ունեցեր էր, զոր պէտք ենք մեր ընթերցողներուն պատմել:

Ուստի կ'աղաչենք զանոնք որ քայլ մը ետ դառնան, և այն մեծ աղէտից առտուն այն փառաւոր սկիզոմ սրահը յիշեն, որուն վրայ արդէն խօսեցանք, և որուն փառաւորութիւնը անոր տիրոջը Պ. սեպուհ Տանկլարին գոռողութիւնը կ'աւելցնէր:

Նոյն սրահին մէջ առտուան ժամը դէպ 'ի իննին սեպուհը քանի մը վայրկեանէ 'ի վեր խիստ մտախորհ և յայտնի անհանդիստ երևոյթով կը պարտէր ամեն գոնեքէն ներս նայելու և ամեն լսած շուկին ահանջ գնելով:

Երբ իւր համբերութեան սահմանը անցաւ, սենեկապանը կանչեց:

— Էթիէն, ըսաւ անոր, նայէ անդամ մը ինչ բանի հա-

մար օրիորդը աղաչեր է որ սրահը իրեն սպասեմ, և իմացիք թէ ինչ պատճառաւ այսչափ երկար ատեն զիս հոս կ'ըս- պասեցընէ — :

Անպուհը իւր անհամբերութիւնը այս խօսքերով յայտնե- լէն ետև՝ սիրտը քիչ մը հանգարած երեցաւ :

Իրօք օրիորդ Տանկլար արթննալէն ետև իւր հօրը հետ ա- ոանձին տեսնուիլ ուղեր էր, և իրենց տեսակցութեան տեղը ոսկեզօծեալ սրահը որոշեր էր :

Աղջկան այս նորանշան ընթացքը, մանաւանդ անոր պաշ- տօնական ձեւը, քիչ զարմանք պատճառած չէին սեղանաւո- րին, որ անոյջնայէս իւր աղջկան փափաքը կատարեր էր ա- նորմէ առաջ սրահը երթալով :

Եթիէն շատ չանցաւ Տանկլարին պատասխանը բերաւ :

— Օրիորդին սենեկադանուհին, ըսաւ, իմացուց ինձի թէ օրիորդը վրան գլուխը շիտկելուն պէս պիտի չուշանայ ձեր քովը դալու — :

Տանկլար գլխովը նշան մը ըրաւ իմացընել ուղեւով թէ գոհ է տուած պատասխանէն :

Սեղանաւորը ամենուն և իւր մարդոց իսկ առջին ինքզինքը բարեմիտ մարդ մը և տկար հայր մը կը ցուցընէր :

Իւր խաղացած ժողովրդային խաղին մէջ իրեն սեփհակա- նած դերին մէկ երեսն էր այն, որ կարծէր թէ իրեն կը յար- մարէր, ինչպէս կը յարմարէր նախնի թատրոնի հայրերուն կրած դիմակներուն, որոնց կողմնակի աջ երեսը ամփոփ և զուարթ շուրթ մը ունէր, և ձախ երեսը՝ կախուած և տըխ- րագին շուրթ մը :

Զմոռնանք ըսելու որ մտերմութեան մէջ իւր ամփոփ և զուարթ շուրթը կախուած և տխրողին շուրթին ուղղութեանը հաւասար կ'իջնէր, այնպէս որ ժամանակին մեծագոյն մասին մէջ բարեմիտ մարդը կ'աներևութանար և բիրտ ամուսինի մը կամ ինքնիշխան հօր մը տեղի կու տար :

— Այս խենթը ինչ բանի համար հետս խօսիլ կ'ուզէ ար-

դեօք, մրմնաց Տանկլար, և ինչո՞ւ համար պարզապէս իմ գահճիճս չպար ու հոս կը հրաւիրէ զիս — :

Քսան անգամ այս անհանդատութիւն պատճառող մտածութիւնը իւր ուղեղին մէջ կը դառնար երբ դուռը բացուեցաւ և Իօժէնի ներս մտաւ սե ծաղիկներով բանուած սե սնդուսէ շրջազգեստ մը հագած, մազերը շիտկած և ձեռքը ձեռնոց դրած, կարծես թէ Իտալական թատրոնին մէջ իւր թեատրոնին վրայ նստելու կ'երթար :

— Ի՞նչ խօսք ունիս ինձի, Իօժէնի, գոչեց հայրը, և ինչո՞ւ այս հանդիսաւոր սրահը ուղեցիր զալ և ոչ իմ գահճիճս, ուր աւելի հանդիստ կ'ըլլայինք :

— Իրաւունք ունիք, պարոն, պատասխանեց Իօժէնի նշան մը ընելով իւր հօրը թէ կրնայ նստիլ, և մեր առջևը երկու խնդիրներ կը զնէք, որոնք մեր ընելու խօսակցութիւնը կանխաւ կը համառօտեն : Աւստի երկու խնդիրներուն ալ պատասխանեմ, և սովորական օրինաց հակառակ նախ երկրորդէն սկսիմ որ աւելի պարզ է : Մեր ժամադրութեան տեղին սրահը որոշելու պատճառը, պարոն, սեղանաւորի մը գահճիճս անհաճոյ տպաւորութիւններէն և ազդեցութիւններէն հեռու ըլլալու համար է : Գրամարկղի այն տետրերը՝ թէև աղէկ ոսկեղօծեալ ըլլան, բերդի դոներու պէս գոցուած այն պահանջները, լուսայատոմսերուն այն կոշտերը, որոնց ուրկից զայլ չիտացուիր, և այն բազմաթիւ նամակները, որոնք Անդղիայէն, Հոլանտայէն, Սպանիայէն, Հնդկաստանէն, Զինաստանէն և Բէրուէն կու գան, ընդհանրապէս հօր մը մտաց վրայ տարօրինակ ազդեցութիւն մը կ'ընեն և մտքընել կու տան անոր որ աշխարհիս մէջ գործելն աւելի մեծ և աւելի նուիրական բան մը կայ : Աւստի որոշեցի որ այս սրահը դանք, որու մէջ գեղեցիկ շրջանակներով ձեր, իմ և մօրս կենդանագիրերը և ամեն տեսակ հօգուական դաշտանկարներ և սրտատուչ վիպասանական պատկերներ կը տեսնէք : Արտաքին երեւոյթները մեծ ազդեցութիւն կ'ընեն ինձ, դուրսէ՛ մանա-

ւանդ ձեզի համար սխալմունք մը համարուի այս : սակայն ինչ ընեմ, եթէ այսպէս մտացածին խորհուրդներ չունենայի, արուեստաւոր չէի ըլլար :

— Շատ աղէկ, պատասխանեց Տանկլար, որ անխոյժ հանդարտութեամբ իւր աղջկան ըսածներուն ականջ դրեր էր, բայց անոր մէկ խօսքն անգամ չէր հասկըցեր, քանզի թագուն խորհուրդներ ունեցող մարդու մը պէս այնչափ մատնութեանց մէջ ընկղմած էր, որ իւր խօսակցին դաղափարներուն մէջ իւր բուն դաղափարին թելը փնտռելու ժամանակ չունէր :

— Ահա երկրորդ խնդիրը դրեթէ պարզեցի, ըսաւ Կոթէնի բոլորովին անխոյժ սրտիւ և իւր շարժմանց և խօսքերուն մէջ ցուցուցած առնական համարձակութեամբը, ու զուք կարծեմ թէ դո՛հ եղաք : Հիմա դառնա՛նք առաջին խնդրոյն . կը հարցընէիք թէ ինչո՞ւ ձեզմէ այս տեսակցութիւնը խընդրեցի . երկու խօսքով պատճառը ձեզ ըսեմ, պարոն, չեմ ուզեր պարոն Անտրէա Գալալգանթի կոմսին հետ ամուսնանալ — :

Տանկլար իւր թեւթոռին վրայէն վեր ցատկեց, և իւր աչքն ու միանգամայն բազուկները դէպ'ի երկինք վերցուց :

— Այո՛, պարոն, շարունակեց Կոթէնի միշտ մի և նոյն հանդարտութեամբ . զձեզ զարմանքի մէջ կը տեսնեմ. քանզի այս փոքր գործին խօսքը ըլլալէն 'ի վեր ամենեւին ընդդիմութիւն մը չյայտնեցի, միշտ հաւաստի ըլլալով որ ժամանակը հասած տանը կրնամ ընդդիմանալ բոլոր անոնց, որոնք ինձի խորհուրդ չհարցուցին և բոլոր այն գործերուն, որոնք իմ անկախ և ազատ կամքիս անհաճոյ են : Այսու ամենայնիւ այս անգամուան իմ հանդարտութիւնս և անտարբերութիւնս ուրիշ պատճառ մը ունէր . հնազանդ և անձնուէր աղջիկ մը ըլլալովս . . . (թեթեւ ժպիտ մը նորատի աղջկան ծիրանեզոյն շթանց վրայ նկարուեցաւ), հնազանդելու կը ջանայի :

— Ետքը՛, հարցուց Տանկլար :

— Ետքը, պարոն, կրկնեց Կօժէնի, բոլոր կարելի ջանքերս ըրի, և հիմա որ ժամանակը հասած է, իմ բոլոր ջանիցս հակառակ՝ կ'ըզգամ որ անկարող եմ հնազանդելու:

— Բայց վերջապէս —, ըսաւ Տանկլար, որ տկարամտու, թեամբ այս խիստ տրամադատութեան բեռին տակը ընկճեալ կ'երևէր, և իւր աղջկան անխռով սրտով այն խօսքերը խօսիլը կը ցուցրնէր որ կանխաւ անոնց վրայ մտածած էր և կամբի զօրութիւն ունէր —, վերջապէս այս մերժման պատճառը ինչ է, Կօժէնի:

— Պատճառը կը հարցընէք, կրկնեց նորատի աղջիկը, սի, պատճառը այն մարդուն մէկ ուրիշէն աւելի աղեղ, աւելի խենթ կամ աւելի անհաճոյ ըլլալը չէ, ոչ. Պ. Անտրէա Գաղալըզանթին կրնայ իսկ բաւական ղեղէցիկ տիպար մը ըլլալ այն անձանց համար, որոնք դիմաց վայելութիւնն ու հասակը կը դիտեն. և կամ անոր վրայ ուրիշ մը նուազ համակրութիւն ունենալ չէ. դիշերօթիկ դպրոցէ ելնող աղջիկները այսպիսի պատճառներ կ'ունենան. բայց ես ամենեւին մէկը չեմ սիրեր, պարոն, դուք աղէկ դիտէք, այնպէս չէ: Աւստի չեմ կրնար հասկընալ թէ ինչ պատճառաւ առանց անհրաժեշտ կարեորութեան մը մշտնջենաւոր ընկերի մը հետ ապրելու համար կեանքս նեղութեան մէջ պիտի դընեմ: Միթէ իմաստունը տեղ մը ըսած չ'իթէ՝ «Աւելորդ բան մի առնուր», և ուրիշ տեղ մը թէ՝ «Ամեն բան քու վրագ կրէ»: Այս երկու առակները լատիներէն և յունարէն լեզուով իսկ սորված եմ. մէկը կարծեմ Ֆէտրն է և միւսը Պիասը: Աւստի, սիրելի հայր իմ, կենաց ալէկոճութեան մէջ, (ըստ որում կեանքը մեր ակնկալութեանց մշտնջենաւոր ալէկոճութիւնն է), անօգուտ բեռս ձողը կը նետեմ, և լոկ իմ կամքովս կը մնամ կատարեալ առանձին և հետեւաբար կատարեալ ազատ ապրելու տրամադիր ըլլալով:

— Ազորմեղի աղջիկ, մրմնաց Տանկլար դոյնը նետելով,

քանզի երկար փորձառութեամբը ազէկ կը ճանչնար այսպէս յանկարծ իւր դիմացն ելնող արդելքին դժուարութիւնը :

— Աղորմելի աղջիկ կ'ըսէք, կրկնեց Էօժէնի, ողորմելի աղջիկ կ'անուանէք զիս, պարոն. ո՛հ, ամենեին, ստուգիւ այդ բացազանչութիւնը թատրոնական և կեղծ կ'երևի ինձ : Ընդ հակառակն՝ երջանիկ եմ ես. քանզի կը հարցընեմ ձեզ՝ ինչ կը պահի ինձի : Ըմեն մարդ իմ գեղեցկութիւնս կը գովէ, նորաստուոր ընդունելութիւն մը գտնելու միջոց մ'է այս : Ես ալ ազէկ ընդունելութիւնները կը սիրեմ, որոնք դէմքերը կը գուարթացընեն, և զիս շրջապատողները նուազ տղեղ կ'երևին ինձ այն ատեն : Բաւական խելք և զպցողութիւն ունիմ, որոնցմով կարող պիտի ըլլամ ամենուն կեանքը գիտելով բարի օրինակներ քաղել, ինչպէս կ'ընէ կայիկը երբ կանաչ ընկոյզը կտրելով անոր մէջ պարունակուածը կը քաղէ : Հարուստ եմ ես, քանզի դուք Գաղղիոյ ամենէն մծ հարուստներէն մէկն էք, քանզի ես ալ ձեր միակ աղջիկն եմ, և դուք Բորթ-Սէն-Մարթէն և Աէթէ թատրոններուն հարց չսփ յամառ չէք, որոնք իրենց աղջիկները ժառանգութենէ կը զրկեն թոռներ չունենալնուն համար : Մանաւանդ որ զիս ժառանգութենէ զոնէ բոլորովին զրկելու իշխանութիւննիդ օրէնքը նախազգուշութեամբ վերցուցած է ձեզմէ, ինչպէս որ Պ, այս ինչին կամ այն ինչին հետ ամուսնանալու համար զիս բռնադատելու իշխանութիւննիդ կ'արգիլէ : Այսպէս գեղանի, հանճարեղ, տաղանգաւոր՝ ինչպէս կ'ըսեն կատակախառն դուստնական խողերուն մէջ, և հարուստ եմ ես. միթէ բարեբաղդութիւն մը չէ՞ այս, պարոն. ինչո՞ւ ուրեմն զիս ողորմելի կ'անուանէք — :

Տանկար տեսնելով որ իւր աղջիկը կը ժպտեր և յիմարար կը պարծենար, չկրցաւ իւր մէկ բիրտ շարժումը զքսպելու, զոր ձայնով մը յայաննց, բայց շուտով լռեց :

Իւր աղջկան հետադրօտիչ նայուածքին, և կնճռած գեղեցիկ սև յօնքին զիմացը գտնուելով, իսկոյն իւր բարկութիւնը իջեցուց :

— Իբրք, աղջիկս, պատասխանեց Տանկլար ժպտող մը, քու այն ամեն պարծենցած յատկութեանցդ տէրն ես բաց 'ի մէկ բանէ, զոր չեմ ուզէր անբաղաբաժարութեամբ յայանի ըսել, աւելի կ'ուզեմ որ դուն քեզմէն գուշակես — :

Էօժէնի՛ Տանկլարի երեսը նայելով կը զարմանար թէ ինչպէս սեղանաւորը կ'ուզէր վիճիլ այն պարծանաց պսակին ծաղիկներէն մէկուն վրայ, զոր այնչափ սէղութեամբ իւր գլխին վրայ զեռեղեր էր :

— Աղջիկս, շարունակեց սեղանաւորը, ամենեին չամուսնանալու համար որոշումը յայտնած ատենդ՝ կատարեալ կերպիւ բացատրեցիր ինձ թէ քեզի պէս աղջկան մը զիտաւորութիւնները կազմող զգացումները որո՞նք են, հիմա ես ալ պիտի ըսեմ քեզի թէ ինձի պէս հօր մը իւր աղջիկը ամուսնացրնելուն պատճառները որո՞նք են — :

Էօժէնի խոնարհութիւն մը ըրաւ չէ թէ մտիկ ընող հլու աղջկան մը այլ վիճարանելու պատրաստուող հակառակորդի մը պէս :

— Աղջիկս, շարունակեց Տանկլար, երբ հայր մը իւր աղջկան ամուսին մը տալ կ'ուզէ, միշտ որ և է պատճառ մը ունի այն ամուսնութիւնը կատարելու համար: Ոմանք այն փափարը ունին, զոր քիչ մը առաջ դուն կ'ըսէիր, այսինքն կ'ուզեն իրենց թոռները տեսնել: Ես այս տկարամտութիւնը չունիմ, և համարձակ կ'ըսեմ թէ ընտանեկան ուրախութիւնները բոլորովին անտարբեր են ինձի համար: Այս բանս կրնամ յայտնի ըսել այնպիսի աղջկան մը, զոր բաւական խելացի ճանչնալուս համար ապահով եմ որ այս անտարբերութեան պատճառը կը հասկընայ և զիս չմեղադրեր:

— Ուզածիս պէս կը խօսիք, ըսաւ Էօժէնի, համարձակախօս ըլլանք, պարոն, իմ ուզածս ալ այս է :

— Ո՛հ, ըսաւ Տանկլար, ընդհանրապէս համարձակութեան համար քու ունեցած համակրութեանդ մասնակից չեղած ալ՝ կը տեսնես որ երբ առիթը պատահի՛ քեզ համամիտ եմ:

Աւրեմն ես ալ համարձակ պիտի խօսիմ. քեզի ամուսին մը առաջարկելու չէ թէ քեզի համար էր, քանզի ստուգիւ այն միջոցին ամենեւին քեզի շմտածեցի, (համարձակ խօսիլը կը սիրես դուն, ես ալ քու կամացդ համաձայն կը խօսիմ), այլ ուղեցի որ կարելի եղածին չափ շուտով այն ամուսինը առնուս քանի մը առևտրական սրահաճառներու համար, որոնք ինծի նպատաւոր են — :

Դոճէնի շարժում մը բրաւ :

— Ստոյգ են բսածներս, աղջիկս, բայց պէտք չէ որ մեղադրես զիս, քանզի դուն ստիպեցիր զիս որ այսպէս խօսիմ. սկիւմայ թուարանական մեկնութեանց մէջ կը մտնեմ քեզի պէս անձի մը հետ, որ կը վախնաս սեղանաւորի մը դահլիճը մտնելու, որպէս զի անհաճոյ և հակաբանաստեղծական տպաւորութիւններ չընդունիս, կարծեմ այսպէս կ'ըսեն փիլիսոփաները: Յակայն այն սեղանաւորի դահլիճին մէջ, ուր թէև անցեալ օր բարեհաճեցար մտնելու որպէս զի այն հազար ֆրանքը ընդունիս, զոր ամեն ամիս քու հաճոյիցդ գործածելու համար կը շնորհեմ, զիտցիր, սիրելի օրհորդս, որ սեղանաւորի դահլիճին մէջ կարդաւիլ շուղող ծաղկահաս անձանց համար իսկ խիստ օգտակար բաներ կան սորվելու: Քու ջղային դիւրազպացութեանդ և օրինակի համար կ'իմացրնեմ քեզ այս սրահիս մէջ թէ այն դահլիճին մէջ կը սորվի մարդ թէ սեղանաւորի մը վարկը իւր ֆիզիքական և բարոյական կեանքն է, թէ վարկը մարդս կը կենդանացընէ, ինչպէս որ շունչը զմարմինը, և այս խնդրոյն վրայ Գ. Մօնթե-Քրիսթօն այնպիսի խօսքեր ըսաւ որոնք երբեք չեմ մտնար: Այն դահլիճին մէջ կը սորվինք որ մարդս օրչափ վարկը կը կորսնցընէ, այնչափ մարմինը կը դիակահանայ, և այս բանս խիստ քիչ ժամանակի մէջ պիտի պատահի այն սեղանաւորին, որ այսպիսի լաւ դատողութիւն ունեցող աղջկան մը հայրն ըլլալու պատիւն ունի — :

Բայց Դոճէնի փոխանակ այն խօսքէն խոնարհելու՝ զլուխը աւելի բարձրացուց:

— Աւրեմն հարստութիւննիդ կորսնցուցիք, ըսաւ :

— Այո՛, ճիշդ է ըսածդ, ըսաւ Տանկլար իւր ըզունդնն, բովա կուրծքը քերելով, և իւր դժնեայ դիմացը վրայ վառաստիբա բայց խորամանկ մարդու մը ժպտըր ցուցըննելով :

— Ի՞նչ կ'ըսէք :

— Այո՛, կորսնցուցի, ահա այս սոսկալի գաղտնիքն ալ յայանուեցաւ, ինչպէս կ'ըսէ ողբերգու բանաստեղծը : Հիմա, աղջիկս, կ'իմացընեմ՝ քեզ թէ ինչպէս այս դժբաղդութիւնը կրնայ քու միջոցաւդ թեթևեալ չեմ ըսեր ինձի այլ քեզի համար :

— Ա՛հ, դռնեց Էօժէնի, եթէ կը կարծէք թէ ձեր ըսած դժբաղդութեան վրայ ինձի համար կը ցաւիմ, կը սխալիք, պարոն :

« Ձեր հարստութիւնը կորսնցըննելիդ ինձ ինչ մնաս ունի, միթէ ես տաղանդս կը կորսնցընեմ և չեմ կրնար Բասթայի, Մալպարանի և Վրիդիի պէս ձեռք բերել այն հարստութիւնը, զոր դուք բնաւ պիտի չտայիք ինձ, որչափ և հարուստ ալ ըլլայիք. ձեր կշտամբական խօրքերով և խոժոռնայուածքով ինձ տուած տասներկու հազար խեղճ Փրանքերնուդ տեղ՝ ծափահարութիւններով, կեցցէններով և ծաղկի փունջներով հարիւր կամ հարիւր յիսուն հազար Փրանքի եկամուտ մը պիտի ստանամ առանց մէկուն սխալուոր ըլլալու :

« Եւ եթէ շունենայի իսկ այն տաղանդը, որուն վրայ տարակուսելիդ ձեր ժպտը կ'ասացուցանէ, միթէ պիտի թողուր դիս զո՛հ ըլլալու անկախութեան մոլի սէրը, որ միշտ ամեն գանձերուն տեղը կը բռնէ և իմ վրաս այնչափ կը տիրէ որ դրեթէ բնագոյում մը եղած է :

« Ոչ, պարոն, ես ինձի համար երբէք չեմ ցաւիր, իմ դործս ամեն ժամանակ կրնամ գլուխ հանել, բաւական է որ ձեռքս դէքեր, մատիաներ, դաշնակ մը ունենամ, որոնք թանկագին բաներ չըլլալուն միշտ կրնամ գնել :

« Գուցէ կարծէք որ տիկին Տանկլարի համար ցաւիմ, ձեր

այս սխալն ալ ուղղեցէք, պարոն, եթէ չեմ սխալիր՝ մայրս իւր ամեն զգուշութիւնները 'ի դորձ դրու ձեզ սպանացող դժբաղդութենէն շինասուելու համար. կը յուսամ որ մայրս աստհոգեացած է իւր դորձը, բայց հարստութեան այս ըզբաղմանց պարասելու ժամանակ՝ ինձի ամենեւին հսկողութիւն չըրու, այլ ազատասիրութիւնս պատճառ բռնելով՝ բոլորովին անկախ թողուց զիս:

«Ո՛հ, ոչ, պարոն, մանկութենէս 'ի վեր շատ բաներու պատահիլը տեսայ, և զանոնք աղէկ հասկընալուս համար չեմ կարծեր որ դժբաղդութիւնը արժան եղածէն աւելի ներդորձէ ինձի. ինքզինքս ճանչնալէս 'ի վեր՝ մէկը զիս չսիրեց, իմ ուղածս ալ այս է, և այս պատճառաւ բնականաբար ես ալ մէկուն վրայ սէր չձգեցի: Ահա, պարոն, բոլոր իմ զգացումներս ասոնք են:

— Աւրեմ, ըսաւ Տանկլար այնպիսի բարկութենէ մը գեղանելով, որուն աղբիւրը թշնամանուած հայրական սէրէն ծագած չէր երևեր, ուրեմն, օրիորդ, անշուշտ կ'ուզես որ ես կորսուիմ:

— Ե՛ս ձեր կորուստը ուզեմ, պատասխանեց Կօժէնի, չեմ հասկընար ինչ ըսել կ'ուզէք:

— Աւելի աղէկ, այդ կերպով ես ալ յուսոյ լըյս մը կ'ունենամ. մտիկ ըրէ:

— Խօսեցէք, պարոն, ըսաւ Կօժէնի՝ այնպիսի ուշադրութեամբ իւր հօրը երեսը նայելով, որ սեղանաւորը պէտք էր խիստ մեծ ֆանք մը ըրած ըլլար որ ծաղկահաս աղջկան աղդու նայուածքէն իւր աչքը չխոնարհեցընէր:

— Պ. Փալալցանթիւն, շարունակեց Տանկլար, քեզի հետ ամուսնանալով՝ երեք միլիոն ֆրանք օժիտ պիտի բերէ, զորոնք իմ քովս շահու պիտի դնէ:

— Ո՛հ, շատ աղէկ, ըսաւ Կօժէնի խիստ մեծ արհամարհական կերպով և իւր ձեռնոցները իրարու վրայ յղկելով:

— Կը կարծես որ այն երեք միլիոն ֆրանքը քեզ կորսըն-

ցընե՛լ պիտի տամ, ըսաւ Տանկլար, ամենեւին, այն երեք միլիոնը գոնէ տասը միլիոն պիտի բերէ: Պաշտօնակից սեղանաւորի մը հետ երկաթուղիի մը շինութեան հրամանագիրը ստացած եմ. այնպիսի գործ մ'է այս, որ անմիջական յաջողութեան առասպելական բաղդաւորութիւնները կը ներկայացընէ: Աւստի ութ օրէն իմ հաշուիս չորս միլիոն ֆրանք գնել պէտք եմ. այս չորս միլիոնը, վերստին կ'ըսեմ, տասը կամ տասն երկու միլիոն պիտի բերէ:

— Բայց անցեալ օր ձեզ ըրած այցելութեան ժամանակ, պարոն, զոր պիտի բարեհաճիք մտքերնիդ բերել, կրկնեց Էօթէնի, հինգ ու կէս միլիոն ֆրանք ձեր գրամարկզին մէջ գնելնիդ տեսայ. աղէկ կը յիշեմ որ նոյն գումարը երկու լումայատոմսեր էին, և դուք կը զարմանայիք թէ այսպիսի մեծ արժողութեամբ թուղթ մը ինչպէս փայլակի մը պէս աչքս չէր շլացըներ:

— Այո՛, բայց այն հինգ ու կէս միլիոնը իմս չէ, և հասարակութեան իմ վրաս ունեցած վստահութեանը ապացոյցն է միայն. ժողովրդային սեղանաւորի տիտղոսս հիւանդանոցներու վերատեսչաց վստահութիւնը գրաւած է, և այն հինգ ու կէս միլիոնը հիւանդանոցներու կը վերաբերի: Եթէ ուրիշ ժամանակ ըլլար՝ զանոնք գործածելու ամենեւին չէի երկմտէր, բայց այսօր ըրած մեծ կորուստներս ամեն մարդ գիտէ, և ինչպէս որ ըսի՝ վարկս պակսիլ ս'լսաւ: Ամեն վայրկեան տեսչութիւնը կրնայ իւր աւանդը պահանջել, և եթէ ուրիշ քանի գործածած եմ զանոնք, պիտի ստիպուիմ ամօթալի կերպիւ սնանկանալ: Մնանկութիւնը չեմ ատեր, հաւատա ինձ, սակայն հարստացընող և ոչ ազգատացընող սընանկութիւնը: Եթէ Պ. Գալալդանթիին հետ ամուսնանաս և ես երեք միլիոն ֆրանքը առնում կամ այնպէս կարծուի թէ ես առի զանոնք, իմ վարկս վերստին տեղը պիտի գայ, և հարստութիւնս պիտի հաստատուի, որ մէկ կամ երկու ամսէ՛ի վեր անիմանալի չար բաղդէ մը ոտիցս ներքև փորուած

անդունդներուն մէջ կը դահաւթիտի : Հասկըցա՞ր ըսածներս :
 — Ամենքն ալ, երեք միլիոնի համար զիս գրաւ կը դնէք,
 այնպէս չէ :

— Գումարը որչափ մեծ ըլլայ, այնչափ մարդիկ կը խաբու-
 ուին, և վարկ կ'ընտացուի :

— Անշուշտ. բայց վերջին խօսք մը ըսեմ, պարոն, կը
 խոստանա՞ք ինձ որ Պ. Գալալղանթիին ինձ բերելու օժտին
 անունը գործածէք և դումարին չդաշխէք : Անձնասիրական գործ
 մը չէ այս այլ փափուկ : Հարստութիւննիդ վերահաստատա-
 լու համար կ'ուզեմ ձեզ ծառայութիւն մը ընել, բայց միւս-
 ներուն աղքատնալուն համար ձեր գործակիցը չեմ ուզեր
 ըլլալ :

— Ճշմարիտ կ'ըսեմ, զոչեց Տանկլար, որ այս երեք մի-
 լիոն ֆրանքով . . . :

— Ար կարծէք որ առանց այն երեք միլիոնին դաշխելու
 գործերնիդ կրնաք տեսնել :

— Ար յուսամ, բայց այն դաշխնքով որ ըլլալու ամուս-
 նութիւնը իմ վարկս պիտի հաստատէ :

— Արիտի կրնա՞ք Պ. Գալալղանթիին վճարել այն հինգ
 հարիւր հազար ֆրանքը, զոր ինձ օժիտ պիտի տաք :

— Գաղաքապետին քովէն դարձած ժամանակը պիտի ըն-
 դունի :

— Աղէկ :

— Բայց ինչ ըսել կ'ուզես աղէկ ըսելով :

— Ըսել կ'ուզեմ թէ ամուսնութեան դաշնադիրը ստորա-
 գրելով, զիս բոլորովին ազատ պիտի թողո՞ւք :

— Բոլորովին :

— Արեմն դարձեալ կ'ըսեմ՝ Աղէկ, պարոն, Անտրէա
 Գալալղանթիին հետ ամուսնանալու ստորագրուեմ :

— Բայց դիտաւորութիւնդ ի՞նչ է :

— Ա՛հ, այդ բանը իմ զաղտնիքս է. ո՞ր պիտի մնայ իմ
 ձեր վրայ ունեցած գերազանցութիւնս երբ ձեր զաղտնիքը
 իմանալով իմս ալ ձեզ յայտնեմ — :

Տանկլար ամթաճար մնաց :

— Ուրեմն, ըսաւ, պատրաստ ես քանի մը պաշտօնական այցելութիւնները ընելու, սրտիք անհրաժեշտ պէտք են :

— Այո՞, պատասխանեց Էօժէնի :

— Եւ երեք օրէն դաշնադիրը ստորագրելու :

— Այո՞ :

— Ուրեմն ես ալ հիմա կ'ըսեմ՝ Աղէկ — :

Եւ Տանկլար իւր աղջկան ձեռքը բռնեց և իւր ձեռացը մէջ սեղմեց դայն :

Բայց ինչ զարմանալի բան, այս ձեռքի ճնշման միջոցին՝ ոչ հայրը՝ Շնորհակալ եմ, զուակս, համարձակեցաւ ըսելու և ոչ աղջիկը անոր երեսին ժպտեցաւ :

— Խորհուրդնիս լինցաւ —, հարցուց Էօժէնի ոտք ելնելով : Տանկլար զլսովը նշան ըրաւ թէ ալ ըսելու խօսք չունի : Հինդ վայրկեան ետքը դաշնակը օրիորդ ա'Արմիյիի մատնեբուն տակը կը հնչէր, և օրիորդ Տանկլար Տէտէմանայի վրայ Պրապանթիոյի անէծքը կ'երգէր :

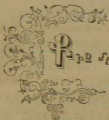
Հատուածին վերջը Էթիէն ներս մտաւ և իմացուց Էօժէնիին թէ ձիերը կառքին լծուեցան և տիկին Տանկլար իրեն կ'ըսպասէր իւր այցելութիւններն ընելու համար :

Երկու տիկիններուն Վիլքֆօրի տունը երթալը տեսանք, ուրկից մեկնեցան իրենց այցելութիւնը շարունակելու համար :

ՎԼՈՒԹ ԵՔ՝

ԳԼԵՆԵԳԻՐԸ

Քիչ մը առաջ պատմուած տեսարանէն երեք օր ետքը, այսինքն օրիորդ Իօսէֆի Տանկլարի և Անտրէա Գալալլանթիի ամուսնութեան դաշնադիրը ստորագրելու համար որոշուած օրուան իրիկուան ժամը հինգին՝ երբ քաղցր օդ մը Մօնթէ-Քրիսթոյ կոմսին տան առջին զանուած պարտիզակին ծառոց բոլոր տերեւները կը շարժէր, կոմսը դուրս ելնելու կը պատրաստուէր, իւր ձեռքը ռաքերնին դետինը զարնելով իրեն կ'ըստատէին և կ'առաջանը արդէն քաւորդէ մը՝ ի վեր անոնց սանձը բռնած իւր նստարանին վրայ նստած էր. նոյն միջոցին փառաւոր կառք մը, զոր արդէն շատ անգամ մեր ընթերցողաց ճանչուցինք, մանաւանդ Օթէօյլի երեկոյթին իրիկունը, արշաւանօք կոմսին դրան անկիւնը դարձաւ, և անոր սանդուխին վրայ Պ. Անտրէա Գալալլանթին դուրս հանեց. այնպէս փառաւոր հաղուած սրբուած էր, որ կարծես թէ իշխանուհիի մը հետ ամուսնանալու կու գար:

Իւր սովորական ընտանութեամբը կոմսին առողջութեանը վրայ հարց ու փորձ բրաւ ու թեթեալարժուութեամբ առաջին դատիկոնը ելնելով՝ սանդուխին վրայ անոր պատահեցաւ:

Երիտասարդը տեսնելով՝ կոմսը կեցաւ. իսկ Անտրէա Գալալլանթին արտօրնօք վեր ելնելու սկսած ըլլալով՝ շկըցաւ իւր ընթացքը կեցընել:

— Բարի իրիկուն, սիրելիդ իմ Պ. Մօնթէ-Քրիսթօ, ըսաւ կոմսին:

— Ա՛հ, Պ. Անտրէա, դո՛ւք էք, սլառասխանեց կոմսը կէս-հեղնական ձայնով մը, ինչպէս էք:

— Խիստ աղէկ, ինչպէս որ կը տեսնէք. ձեզի հազար տեսակ խօսքեր ունիմ. բայց նախ ըսէք, դո՛ւրս կ'ելնէիք թէ դուրսէն կու գայիք:

— Գուրս կ'ելնէի, պարոն:

— Աւրեմն որպէս զի շուշանաք, ձեր կառքը կը հեծնեմ՝ եթէ կը հաճիք, և կառքին մէջ կը խօսինք, ու Թոմ իմ կառքս ետեւէս կը բերէ:

— Այ, ըսաւ արհամարհական աննշմարելի ժպիտով մը կոմսը, որ երիտասարդին հետ ընկերանալ չէր ուզեր. աւելի կ'ընտրեմ ձեզի հետ հոս խօսիլ, սիրելիդ իմ պարոն Անտրէա. սենեկի մը մէջ աւելի աղէկ կը խօսի մարդ, և կառավարէն լսուելու վտանգէն ազատ կ'ըլլայ —:

Այս ըսելով կոմսը առաջին դատրկոնին մէկ փոքր սրահը մտաւ, աթոռ մը նստաւ, և մէկ սրունքը միւսին վրայ գնելով նշան ըրաւ երիտասարդին որ նստի:

Անտրէա խիստ զուարթ դէմք մը ցուցուց:

— Գիտէք, սիրելի կոմս, ըսաւ, որ ամուսնութեան դաշնադիրը ստորագրելու արարողութիւնը այս իրիկուն ժամը իննին աներին տունը տեղի պիտի ունենայ:

— Ստո՛յգ կ'ըսէք, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ:

— Ի՛նչպէս, չէիք զիտեր, և միթէ Պ. Տանկլար չիմացո՛ւց ձեզ:

— Այո՛, ըսաւ կոմսը, երէկ նամակ մը ընկալայ անորմէ, բայց չեմ կարծեր որ անոր մէջ ժամը որոշուած ըլլայ:

— Կարելի է. աները կարծելով որ արարողութեան ժամը ամենուն յայտնի է՝ փոյթ չէ բրեր նշանակելու:

— Աւրեմն վերջապէս երջանիկ պիտի ըլլաք, Պ. Գավալգանթի, ըսաւ կոմսը. և խիստ բաղդաւոր միութիւն մ'է այդ. ասկէ զատ՝ օրիորդ Տանկլար ալ զեղեցիկ է:

— Ա՛հ, այո՛, պատասխանեց Գափալղանթի խիստ համեստ ձայնով մը :

— Կանաւանդ որ խիստ հարուստ ալ է, գոնէ այնպէս կը կարծեմ, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ :

— Կը կարծէք, կրկնեց երիտասարդը :

— Անտարակոյս, կ'ըսեն թէ Պ. Տանկլար իւր հարստութեան գոնէ կէսը կը պահէ :

— Եւ տասն ու հինգ կամ քսան միլիոն ֆրանք ունենալը կը խոստովանի, ըսաւ Անտրէտ ուրախութեան բոցավառ աչօք :

— Կանաւանդ որ Պ. Տանկլար դեռ նոր մտած է այն շահագիտութեանց մէջ, որոնք Միացեալ-Նահանգաց և Անգղիոյ մէջ հինցած են, բայց Գաղղիոյ մէջ բոլորովին նոր են :

— Եյո՛, այո՛, գիտեմ ինչ ըսել կ'ուզէք. երկաթուղւոյ համար անոր ընդունած հրամանագրին վրայ է ձեր խօսքը, այնպէս չէ :

— Ամենուն ըսածին նայելով՝ այս գործէն գոնէ տասը միլիոն մը պիտի շահի :

— Տասը միլիոն, կը կարծէք, դէշ գումար մը չէ այդ, ըսաւ Գափալղանթի, որուն գլուխը ոսկեզօծեալ խօսքերուն մետաղեայ ձայնէն կը դառնար :

— Քայց այս հարստութիւնները ձերը պիտի ըլնան, կըրկնեց Մօնթէ-Քրիսթօ, և խիստ իրաւամբ. քանզի օրիորդ Տանկլար սեղանաւորին միակ աղջիկն է : Կանաւանդ որ ձեր հարստութիւնն ալ, գոնէ ձեր հօրը խօսքին նայելով, ձեր նշանածին հարստութեանը կը հաւասարի : Բայց ստակի խօսքերը մէկ դի թողունք : Գիտէք, Պ. Անտրէտ, որ բոլոր այս գործերը ձեր յաջողութեամբն ու ճարտարութեամբը կատարուեցան :

— Է՛հ, ըսաւ երիտասարդը, քաղաքագէտ մ'ըլլալու համար ծնած էի ես :

— Եւ գուք քաղաքագիտաց կարգը պիտի անցնիք. քաղաքագիտութիւնը՝ ինչպէս որ գիտէք՝ չտորվուիք, այլ բնազդում մ'է. . . : Արեմն սրտերնիդ յափշտակուած է :

— Ստուգիւ այն աստիճան որ կը վախնամ, պատասխանեց Անտրէա այն ձայնով, որով Գաղղիական-Թատրոնին մէջ Տորանթ կամ Վալէր Ալլէսթին կը պատասխանէ:

— Օրիորդը զձեզ կը սիրէ:

— Անշուշտ պէտք է որ սիրէ, ըսաւ Անտրէա սէր ժպիտով մը, ըստ որում հետս պիտի ամուսնանայ: Սակայն մեծ կէտ մը չմոռնանք:

— Ի՞նչ բան:

— Ըսել կ'ուզեմ թէ պարագաները ինձ մեծապէս օգնեցին:

— Ի՞նչ կ'ըսէք:

— Անշուշտ:

— Պարագաները կ'ըսէք:

— Ոչ, դուք:

— Ե՛ս, ի՞նչ կ'ըսէք, իշխան, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ անոր այս տիտղոսը աղէկ արտասանելով: Ես ի՞նչ կըցայ ընել ձեզ. ձեր անունը, ընկերային համարումը և ձեր արժանաւորութիւնը բաւական չէին:

— Ոչ, ըսաւ Անտրէա, ոչ, ի՞նչ կ'ուզէք՝ ըսէք. ես կը պնդեմ որ ձեզի պէս մարդու մը համարումը իմ անունէս, ընկերային համարումէս և արժանաւորութենէս աւելի զործ տեսան:

— Չարաչար կը խարուիք, պարոն, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ՝ երիտասարդին խորամանկութիւնը և անոր խօսքերուն նպատակը հասկընալով. ձեր պարոն հօրը ազդեցութեանն ու հարըստութեանը վրայ տեղեկանալէս ետքը միայն զձեզ պաշտպանեցի. վասն զի վերջապէս զձեզ ճանչնալու բարեբաղդութիւնը ո՞վ շնորհեց ինձի, որ զձեզ և ձեր մեծաշուք ծնողքը երբէք տեսած չէի, բայց եթէ՛ իմ երկու մտերիմ բարեկամներս, որոնք են լորտ Ալլիմօր և արբայ Պիլզոնի: Ի՞նչ բանէ խրախուսեալ հաւանեցայ չէ թէ երաշխաւորել այլ պաշտպանել զձեզ, բայց եթէ՛ ձեր հօրը անունէն, որ Իտալիոյ մէջ այն-

չափ ծանօթ է յարդելի է . անձամբ ես չեմ ճանչնար զձեզ — :

Այս կատարեալ Հանդարտութեամբ արտասանուած խօսքերէն Անտրէա Հասկըցաւ որ առ այժմ իրմէ աւելի զօրաւոր ձեռքի տակ կը գտնուէր , և այն զօրութիւնը դիւրութեամբ չէր խորտակուեր :

— Աւրեմն ստուգիւ Հայրս ի իստ Հարձուսա է , Պ . կոմս , ըսաւ երխտասարդը :

— Այնպէս կ'երևի , պարոն , պատասխանեց Մօնթէ-Քրիսթօ :

— Արդեօք ինձ խոստացած օժիտը զրկած է :

— Անորմէ նամակ մը ստացայ :

— Եւ երեք միլիոն ֆրանքին համար ինչ կ'ըսէ :

— Հաւանականաբար ճամբայ Հանած է :

— Աւրեմն ստուգիւ պիտի ընդունիմ զանոնք :

— Զարմանալի բան , կրկնեց կոմսը , կարծեմ թէ մինչև Հիմա ստակի պակտութիւն չունեցար — :

Անտրէա այն ատիճան զարմանքի մէջ մնաց , որ ակամայ վայրկեան մը մտածել սկսաւ :

— Աւրեմն , ըսաւ վերջապէս , միայն կը մնայ ինձ առաջարկութիւն մը ընել ձեզ , զոր կը յուսամ թէ պիտի չմերժէք՝ եթէ անհաճոյ իսկ երևի ձեզ :

— Խօսեցէք , ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ :

— Հարստութեանս շնորհիւ երևելի շատ մարդոց հետ յարաբերութիւններ ունեցայ , և դոնէ առ այժմ բազմաթիւ բարեկամներ ստացայ : Բայց Բարիզեան ընկերութեանց մէջ այսպէս ամուսնանալու ժամանակ՝ պէտք է որ երևելի մէկը պաշտպանէ զիս , և քանի որ հայրական ձեռքը բացակայ կը գտնուի , զօրաւոր ձեռք մը պէտք է զիս խորանին առջև տանելու համար . և որովհետև հայրս Բարիզ չկրնար դալ , այնպէս չէ . . . :

— Ձեր հայրը ծերացած է և վերքերով ծածկուած . ամեն անգամ որ ճամբորդութիւն կ'ընէ՝ մահու շափ կը նեղուի :

— Կ'իմանամ, ես ալ առաջարկութիւն մը պիտի ընեմ ձեզ :

— Ինձի :

— Այո՛, ձեզի :

— Ի՞նչ առաջարկութիւն :

— Որ իմ հօրս տեղը բռնէք :

— Սիրելիք իմ պարոն, ձեզի հետ պատիւ ունեցած անթիւ յարարերութիւններէս ետե կ'երևի թէ զիս աղէկ չէք ճանչցեր որ այդպիսի առաջարկութիւն մը կ'ընէք ինձ : Կէս միլիոն փրանք փոխ ուզեցէք ինձէ, ստուգիւ այնչափ պիտի չնեղուիմ, թէեւ այսպիսի փոխատուութիւն մը քիչ անգամ պատահի : Գիտցիք ուրեմն որ Մօնթէ-Քրիսթոյ կոմսը աշխարհային գործոց մանաւանդ բարոյական հաղորդութեանը մէջ միշտ խիղճ կ'ընէ և կ'ընամ իսկ ըսել՝ Արևելեան մարդու մը աւելորդ պաշտութիւնները կը պահէ : Գահիրէի, Չմիւսիոյ և Կոստանդնուպօլսոյ մէջ պալատներ ունենամ և ամուսնութեան մը նախադահն ըլլամ, ամենևն ին :

— Ուրեմն կը մերժէք առաջարկութիւնս :

— Պարզապէս. եթէ զաւակս կամ եղբայրս ըլլայիք, դարձեալ պիտի մերժէի :

— Ա՛հ, ուրեմն հիմա ի՞նչ պիտի ընեմ, գոչեց Անարէա յուսահատեալ :

— Քիչ մը առաջ ըսիք թէ բազմաթիւ բարեկամներ ունիք :

— Աղէկ, բայց դուք զիս Պ. Տանկլարին տունը ներկայացուցիք :

— Ամենևին. ճշմարտութիւնը պարզե՛նք. ես մի ևսոյն ճաշին Օթէօյլ հրաւիրեցի զձեզ անոր հետ, բայց դուք անձամբ անոր ներկայացաք. գործը ընտրովին կը տարբերի :

— Այո՛, բայց իմ ամուսնութեանս դուք օղնեցիք :

— Ամենևին, հաւատացէք ինձ. բայց ինչու չէք յիշեր ձեզ տուած պատասխանս երբ առաջարկութիւնը ընելու համար ինձ աղաչելու եկաք. ես ամենևին ինամութիւն չեմ ըներ, սիրելի իշխանս, իմ սկզբունքս է այս — :

Անտրէա յուսահատեալ մնաց :

— Բայց վերջապէս դո՛նէ ներկայ պիտի գտնուի՞ք, ըսաւ :

— Բոլոր Բարիզ ներկայ պիտի գտնուի՞ :

— Ո՛հ, անշուշտ :

— Աւրեմն ես ալ բոլոր Բարիզի պէս ներկայ պիտի գըտնուիմ, ըսաւ կոմսը :

— Դաշնագրին դուք ալ պիտի ստորագրէ՞ք :

— Անպատեհութիւն մը և խիղճ՝ ընելու բան մը չեմ տեսներ այդ գործին մէջ :

— Աւրեմն քանի որ ատկէ աւելի շնորհք մը չէք ուզեր ընել ինձ, պէտք եմ գոհ ըլլալ այդչափէն ալ : Բայց վերջին խօսք մը ունիմ, կամս :

— Ի՞նչ խօսք :

— Խրատ մը :

— Ձդուշացէք . խրատը ծառայութիւն մը ընելէն աւելի ծանր է :

— Բայց այս ըսածս առանց ձեզի դպլելու կրնաք ընել ինձ :

— Ըսէք ուրեմն :

— Կնոջս օժիտը ճինդ հարիւր հազար Ֆրանք է :

— Պ. Տանկլար ալ ինձ այդպիսի գումար մը իմացուց :

— Ընդունիմ զայն թէ նօտարին թողում :

— Երբ վայելուչ կերպով գործերը կատարել կ'ուզէք, ահա այսպէս կը կատարուին անոնք . ձեր երկու նօտարները դաշնագրին հետեւեալ կամ միւս օրը ժամադիր կ'ըլլան, ու երկու օժիտները իրարու հետ կը փոխեն և իրարմէ ընկալադիր կ'ընդունին . և ամուսնութիւնը կատարուելէն ետեւ՝ միլիոնները ձեր ձեռքը կը յանձնեն իբրև տէր այն ստացուածոց :

— Կարծեմ, ըսաւ Անտրէա կեղծ անհանգստութեամբ մը, աներիս բերանէն լսեցի թէ դիտաւորութիւն ունի մեր դրամագլուխը այն երկաթուղիին երևելի գործին մէջ դնել, որուն խօսքը քիչ մը առաջ կ'ընէինք :

— Տարուան մը մէջ ձեր դրամագլուխը եռապատկելու միջոց մ'է այս , ինչպէս որ ամեն մարդ կ'ըստուղէ , կրկնեց Մօնթէ-Քրիսթօ : Պ . սեպուհ Տանկլար բարի հայր մ'է և աղէկ կը վճարէ :

— Ահա ամեն բան կարգին է ուրեմն , ըսաւ Անտրէա , ձեր մերժումէն զատ , որ սիրտս կը վերաւորէ :

— Անոր պատճառը այսպիսի սպարազայի մէջ խիղճ ընելուս տուէք :

— Ուղածնուդ պէս թող ըլլայ , ըսաւ Անտրէա . ուրեմն այս իրիկուն՝ ժամը իննին :

— Շատ աղէկ , այս իրիկուն՝ ժամը իննին — :

Մօնթէ-Քրիսթոյի թեթեւ ընդդիմութեան հակառակ , որուն շուրթերը զունատեցան առանց իւր ժպիտը փոխելու , Անտրէա կոմսին ձեռքը բռնեց , թոթվեց զայն և իւր կատարին մէջ նետուելով աներեւոյթ եղաւ :

Մինչև ինը՝ Անտրէա չորս կամ հինգ ժամ ունէր . ուստի փութաց իւր բարեկամներուն այցելութիւն ընելու իմացընելով անոնց որ մեծ փառաւորութեամբ ներկայանան սեղանաւորին տունը , շացընելով միանգամայն անոնց միտքը այն ապագայ գործոց յաջողութեամբը , որոնք ամենուն ուշադրութիւնը գրաւերէին , և զորոնք Տանկլար սկսելու իրաւունքն ունէր :

Իրիկուան ժամը ութու կէսին՝ Տանկլարի մեծ սրահը , անոր գաւիթը և նոյն յարկին վրայ եղած միւս երեք սրահները անուշաբոյր զգեստներով բազմութեամբ մը լցուած էին , որոնք խիստ քիչ համակրութիւն բայց նոր բան մը տեսնելու մեծ հետաքրքրութիւն մը կը ցուցնէին :

Ակադեմիան մը պիտի ըսէր թէ այս տեսակ երեկոյթները ծաղկանց փունջեր են , որոնք անհաստատ թիթեռներ , անօթի մեղուններ և բզբոյ իշամեղուններ կը ժողվեն :

Աւելորդ է ըսել թէ սրահները բազմաթիւ ճրագներով լուսաւորուած էին . մետաքսեայ վարագոյրներուն վրայ եղած

ուկեզօժ քիւերուն վրայէն լոյսերը կը շողային և տձև բայց մեծադին կարասիները խիստ փառաւորութեամբ կը փայլէին :

Օրիորդ Տանկլար խիստ վայելուչ պարզութեամբ մը հազուած էր . սպիտակ ծաղիկներով բանուած սպիտակ սնդուսէ շրջազգեստ մը հազած էր . սպիտակ վարդ մը սև սաթի նըման մազերուն մէջ կիսով չափ աներեւոյթ եղած էր , և իւր վրայ ամենեւին զոհար մը չէր կրեր :

Միայն թէ իւր աչաց մէջ յայտնի կ'երևէր այն կատարեալ սուրբութիւնը , որ ռամկօրէն կուսական համարուած իւր անբիծ հաղուստին կեղծ ըլլալը կը յայտնէր :

Անորմէ երեսուն քայլ հեռու տիկին Տանկլար Տըպրէի , Պոշանի և Շաթօ-Ռընոյի հետ կը խօսակցէր : Տըպրէ այն արարողութեան մեծ հանդիսին ներկայ գտնուելու համար՝ ամենուն պէս և առանց առանձնաշնորհի մը այն տունը մտեր էր :

Պ . Տանկլար պատգամաւորներէ և տէրութեան ելեմտից պաշտօնեաներէ շրջապատեալ , նոր հարկապահանջի եղանակ մը կը բացատրէր անոնց , զոր 'ի գործ դնել կը յուսար երբ կառավարութիւնը ստիպուէր զինքը պաշտօնատունը հրաւիրել :

Անորէա Օքէրայի ամենէն պճնասէր և զուարթ երիտասարդը իւր թեք առած բաւական ամբարտաւանութեամբ՝ թէ և ըստ բաւականի համարձակութեան պէտք ունէր , իւր ապադայ կենաց ծրագիրը և իւր հարիւր եօթանասուն և հինգ հազար ֆրանք եկամուտով Բարիզեան շաշլուութեանց մէջ ընելու յառաջադիմութիւնները կը բացատրէր :

Բազմութեան մեծադոյն մասը զոճազմներու , սուտակներու , զմրութաներու , արեւակներու և աղամանդներու մակընթացութեան և տեղատուութեան պէս սրահներուն մէջ մկ կողմն մը սը կը շարժէին :

Ինչպէս ամեն տեղ՝ այս հանդիսին մէջ ալ ամենէն շատ աչքի ելեցողները ամենէն տղեղները և ամենէն պատաւ կիներն էին , որոնք աւելի զարդարուած էին :

Եթէ սպիտակ գեղեցիկ շուշան մը կամ քաղցրարոյր վարդ

մը տեանել ուզէր մէկը, պէտք էր պարզ հաղուած մօր մը կամ մօրաքեռ մը ետին պահուած անկիւնը փնտտել և գտնել զայն:

Այս աղմկալի բազմութեան, շփոթ ձայներուն և աղաղակներուն մէջ մերթ ընդ մերթ նուիրակներուն ձայնը ելեմտից պաշտօնատան մէջ ծանօթ մէկուն, կամ բանակի մէջ յարգելի և կամ գիտութեան մէջ երևելի եղող անձի մը զալուստը լամացընելու համար անոնց անունը կ'արտասանէր. այն ատեն բազմութիւնը թեթև շարժումով մը այն անձին ընդունելութիւն կու տար:

Բայց այս մարդկային արեաց ովկիանը դողացընելու իշխանութիւնն ունեցող մէկուն համար սրբափ անձինք անտարբերութեամբ կամ արհամարհական ժպիտով մը կ'ընդունուէին:

Երբ միաձոյլ ժամացոյցին լեզուակը ժամը ինը կը նշանակէր, և երբ անոր մեքենայից հաւատարիմ թարգման հնչիւնը ինը անգամ կը հնչէր, Մօնթէ-Քրիսթոյ կոմսին անունն ալ միանգամայն հնչեց, և բոլոր բազմութիւնը ելեքարական բոցէ մը մղուած ի պէս՝ դէպ 'ի դուռը դարձան:

Կոմսը իւր սովորական պարզութեամբը սև զգեստներ հագած էր. իւր սպիտակ բաճկոնը լայն և ձևաւոր կուրծքը կը նկարէր, իւր սև փողկապը այնպիսի փայլուն դոյն մը ունէր, որ իւր մարմնոյ աղօտ դեղնութիւնը պայծառ կ'երևցընէր:

Իւր վրայ գոհար մը շէր կրէր բաց 'ի բարակ շղթայէ մը, որ սպիտակ բաճկոնին վրայ հաղիւ կ'երևէր:

Նոյն միջոցին բազմութիւնը բոլորտիքը շրջան մը կաղմեցին:

Կոմսը մէկ ակնարկով տեսաւ որ տիկին Տանկլար սրահին մէկ ծայրն էր, Պ. Տանկլար միւս ծայրը և օրիորդ Կօմէնի իւր առջևը կը գտնուէր:

Նախ տիկին Տանկլարի մօտեցաւ, որ տիկին ար Վիլմֆօրի հետ կը խօսակցէր. Վալանթին միշտ հիւանդ ըլլալուն՝ անոր մօրուն առանձին եկեր էր:

Կոմսը առանց իւր ճամբայէն շեղելու՝ բազմութեան մէջէն անցնել կրցածին չափ Էօսէնիին մօտեցաւ, և այնչափ արտորնօք ու զգոյշ կերպով ողջունեց զան որ սէգ արուեստաւորը զարմացուց:

Անոր քովը օրիորդ Լուիզ տ'Արմիլլին կը գտնուէր, որ շնորհակալ եղաւ կոմսին ազնուութենէն որ Խտալիոյ համար յանձնարարական նամակներ տուեր էր, և որոնք կը յուսարթէ, կ'ըսէր, մօտերս պիտի հարկաւորին:

Օրիորդներուն քովէն հեռանալով՝ Մօնթէ-Քրիսթօ Տանկլարին քովը գնաց, որ կոմսը տեսնելով՝ նոյնպէս մօտեցեր էր անոր ձեռքը բռնելու համար:

Ընկերային այս երեք պարտքերը կատարելէն ետև՝ Մօնթէ-Քրիսթօ կեցաւ և իւր անվրէպ նայուածքը իւր բոլորախօքը շրջեց, որով ըսել կ'ուզէր. « Ես իմ պարտքս կատարեցի. հիմա ուրիշները իրենց պարտքը թող կատարեն »:

Անտրէա, որ կից սրահի մը մէջ կը գտնուէր, բազմութեան վրայ Մօնթէ-Քրիսթօյի տպաւորած սարսուռը ինքն ալ զգալով, վաղելով եկաւ զան ողջունելու:

Կոմսին բոլորախօքը բազմութիւնը բոլորովին շրջապատեր էին, և անոր խօսքերուն վրայ իրարու հետ կը վիճարանէին, ինչպէս որ քիչ խօսող և ամենեին բերանէն պարասպիտք մը չհանող մարդոց կը պատահի:

Այն միջոցին ներս մտան և իրենց գրութիւնները ստորագրութեան համար պատրաստուած ոսկեզօծ սեղանին ոսկեկուռ թաւշեայ ծածկոյթին վրայ դրին:

Նօտարներէն մէկը նստաւ և միւսը ոտքի վրայ կեցաւ:

Իրաշնագրին ընթերցումը սկսելու կը պատրաստուէին, զոր այս հանգիսին ներկայ եղող Քարիզի կէս ժողովուրդը պիտի ստորագրէր:

Իւրաքանչիւր յօր նստաւ, կիները շրջան մը կազմեցին, և մարդիկ, որոնք այս արարողութեան աւելի անտարբեր էին, Անտրէայի ջերմային յուզմանը, Պ. Տանկլարի ուշադրու-

Թեանը, Կօժէնիի անտարբերութեանը և այս երևելի գործին մէջ տիկին Տանկլարի ճարտիկ և զուարթ ընթացքին վրայ զանազան մեկնութիւններ կու տային:

Գաշնադիրը խորին լուսթեամբ կարգացուեցաւ. բայց ընթերցումն անփշապէս ետքը՝ սրահներուն մէջ ձայները առաջուանէ կրկնապատիկը աւելցան:

Երկու երիտասարդներուն այն մեծ գումարներուն և միլիոններուն արձագանքը բոլոր նախանձոտ բազմութեան մէջ կը հնչէր:

Նշանածներուն օժիտը և ադամանդները մասնաւոր սենեկի մը մէջ ՚ի տես դրուած էին:

Օրիորդ Տանկլարին զեղեցիութիւնը երիտասարդներուն աչաց կրկնապատկուած կ'երեւէր և նոյն միջոցին արևուն պայծառութիւնը կը զերազանցէր:

Աւելորդ է ըսել թէ կիները այս միլիոններէն նախանձելով՝ չէին կարծեր որ մէկը զեղեցիկ ըլլալու համար այնչափ միլիոններու պէտք ունենայ:

Անտրէա իրեն եղած պատիւը, փաղաքշանքը և համակրութիւնը տեսնելով՝ սկսեր էր կարծելու թէ տեսած երազը կ'ըստուգուի, այնպէս որ իւր խելքը կորսնցընելու վրայ էր:

Նօտարը հանդիսաւոր կերպիւ գրիչը առաւ, իւր գլխէն վեր բարձրացուց և ըսաւ.

— Պարոնայք, գաշնադիրը պիտի ստորագրուի —:

Նախ սեպուհը պիտի ստորագրէր, ետքը Պ. Գալալղան, Թիի հօր փոխանորդութիւնն ընողը, անոնցմէ ետքն ալ տիկին Տանկլար և ապառնի ամուսնեքը:

Սեպուհը գրիչը առաւ և ստորագրեց, անորմէ ետքը Պ. ԳալալղանԹիի փոխանորդը:

Տիկին Տանկլար տիկին տը Ալիլֆօրի թևը մտած մտեցաւ.

— Սիրելիս, ըսաւ անոր՝ գրիչը ձեռքը առնելով, յուսահատութիւն մը չէ՛ այս որ Պ. Մօնթէ-Քրիսթոյ կոմսին տան մէջ պատահած սպանութեան և զոդութեան անյուսակի

դէպքը, որուն քիչ մնաց կոմսը զոչ պիտի ըլլար, Պ. տը վիլըֆորը մեզմէ կը զրկէ:

— Ա՛յլ Աստուած, ըսաւ Տանկլար այնպիսի ձայնով մը որ բով ըսելու ըլլար. Շշմարիտ, իմ ամենեւին հոգս չէ:

— Կը վախնամ, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ անոնց մտտեմալով, որ անոր բացակայութեան ահամայ պատճառ եղած եմ:

— Եթէ դուք ըլլայիք պատճառը, կոմս, ըսաւ տիկին Տանկլար ստորագրելով, զգուշացէք, երբեք պիտի չնեղմ' ձեզի —:

Անարէա իւր ահանջները բացաւ:

— Սակայն ես յանցանք չունիմ, ըսաւ կոմսը. հիմա եղելու թիւնը պատմեմ ձեզ —:

Ամեն մարդ անհամբերութեամբ ահանջ կը դնէր. Մօնթէ-Քրիսթօ, որ այնչափ քիչ անդամ իւր բերանը կը բանար, խօսելու կը պատրաստուէր:

— Կը յիշէք, ըսաւ կոմսը ամենուն խորունկ լռութեան մէջ եղած միջոցին, դողնալու համար եկող այն թշուառ մարդը իմ տանս մէջ մեռաւ. քանզի իմ տունէս մեկնած ժամանակը՝ կարծեօք իւր մեղսակից ընկերէն սպանուեր է:

— Այ՛ո, ըսաւ Տանկլար:

— Անոր օգնութեան հասնելու համար՝ հանուեցընել և զգեստները անկիւն մը նետել տուի, ուրկից ոստիկանութիւնը զանոնք առաւ դիւանատան յանձնելու համար. սակայն ոստիկանութիւնը անոր թիկնոցն ու սոնազգեստը վերցուցած ատենը՝ մոտցեր էր անոր բաճկոնն ալ առնելու —:

Անարէա յայտնապէս զուճառեցաւ և կամաց մը դրան մօտեցաւ. հորիզոնին վրայ ամպի մը երևելը տեսաւ, և այն ամպին տակը մըրիկ մը կը կարծէր:

— Այն ցնցոտի բաճկոնը այսօր դտնուեցաւ բոլորովին արիւնաթաթաւ և սրտին վրայ ծակուած —:

Տիկինները վախնալու ձայն մը հանեցին, և անոնցմէ երկու կամ երեք հոգի նուազելու պատրաստուեցան:

— Ինձ բերին զայն և մարդ չէր գիտեր թէ այս Հին ըզգեստը ճւրկից եկած է. ես միայն մտածեցի որ հաւանականաբար զոհ եղողին բաճկոնն է այն: Սենեկապանս զարեւելով և զդուշանալով այն տղէտալի զգեստը խառնելու ժամանակ՝ յանկարծ ծոցին մէջ թուղթ մը գտնելով մէջէն հանեց զայն. նամակ մ'էր այն, բայց որո՛ւ ուղղուած կը կարծէք. ձեզ ուղղուած էր այն, պարոն սեպուհ:

— Ինձի, զոչեց Տանկլար:

— Այո՛, արիւնսով թաթխուած թղթին վրայ ձեր անունը կարդացի, պատասխանեց Մօնթէ-Քրիսթօ՝ ինչ ատեն բազմութիւնը ընդհանուր զարմանքի ձայներ կը հանէր:

— Բայց, հարցոյց տիկին Տանկլար անհանդատութեամբ իւր էրկան երեսը նայելով, այս բանս Պ. տը Ալիլըֆօրի գալուն ինչ արգելք կ'ըլլայ:

— Խնդիրը բոլորովին պարզ է, տիկին, պատասխանեց Մօնթէ-Քրիսթօ. այն բաճկոնն ու նամակը ապացոյցներն էին. ուստի երկուքն ալ Պ. թագաւորի զործակալին զորկեցի: Այսպիսի խնդրոյ մէջ ամենէն ապահով ճամբան ու տիկանութեան դիմելն է, այնպէս չէ՛, սեպուհ. կարելի է որ ձեզի դէմ դաւաճանութիւն մ'էր այն —:

Անտրէա աղչութեամբ Մօնթէ-Քրիսթօյի երեսը նայեցաւ և երկրորդ սրահին մէջ աներևոյթ եղաւ:

— Արեւի է, ըսաւ Տանկլար. այն սպաննուած մարդը Հին թիապարս մը չէր:

— Այո՛, պատասխանեց կոմսը. Քաարուս անունով Հին թիապարս մ'է եղեր —:

Տանկլարի գոյնը քիչ մը փոխուեցաւ. Անտրէա երկրորդ սրահէն ալ մեկնելով՝ նախասենեակն անցաւ:

— Բայց ինչո՞ւ չէք ստորագրեր, ստորագրեցէք, ըսաւ Մօնթէ-Քրիսթօ. կը տեսնեմ որ պատմութիւնս ամեն մարդու յուղմունք կը պատճառէ, որուն համար խոնարհաբար ներումն կը խնդրեմ ձեզմէ, տիկին և օրիորդ Տանկլար —:

Տիկին Տանկլար ստորագրելէ ետև գրիչը նստարին յանձնեց,
— Պարոն Գավալղանթի իշխան, ըսաւ դպիրը, պարոն
Գավալղանթի իշխան, ուր էք:

— Անտրէա, Անտրէա, կրկնեցին քանի մը երիտասարդ-
ներ, որոնք այն ազնուական Իտալացիին հետ այնչափ ըն-
տանեցեր էին, որ զան մկրտութեան անունով կը կոչէին:

— Կանչէ իշխանը, պոռաց Տանկլար նուիրակի մը, և ի-
մացուր որ ստորագրելու կարգը իրն է —:

Քայց նոյն միջոցին հանդիսականաց բազմութիւնը սարսա-
փով մը զլխաւոր սրահը յորդեց, կարծես թէ ահուելի հրէշ
մը մտեր էր սենեակներուն մէջ:

Իրօք վախնալու, պոռալու և փախչելու տեսարան մը կար:

Ջինակրաց պաշտօնատար մը իւրաքանչիւր սրահին դրան
առջին երկերկու զինակիրներ դնելէ ետև՝ Տանկլարի կը մօ-
տենար ոստիկանութեան կամարակապ դործակալի մը հետ:

Տիկին Տանկլար երկիւղալի ձայն մը հանեց և մարեցաւ:

Տանկլար, որ հարուածը իրեն ուղղուած կը կարծէր (մարդս
երբեմն այնպիսի խիղճեր ունի, որոնք ամենեին հանդարտ
չեն թողուր զան), մեծ սոթկումով մը իւր կոչնականներուն
երեսը կը նայէր:

— Ի՞նչ կը խնդրէք, պարոն, հարցուց Մօնթէ-Քրիսթօ
ոստիկանութեան դործակալին մօտենալով:

— Պարոններ, Անտրէա Գավալղանթի կոչուած անձը ո՞վ
է ձեր մէջը —, հարցուց պաշտօնատարը առանց կոմսին պա-
տասխանելու:

Սրահին ամեն անկիւններէն ապշութեան ձայներ ելան:

Ամեն կողմ նայեցան և ամեն կողմ փնտռեցին:

— Քայց ո՞վ է այդ Անտրէա Գավալղանթին, հարցուց
Տանկլար գրեթէ լսելքը կորսնցուցած:

— Թուլոնի թիապարտութենէ փախած հին թիապարտ մը:

— Եւ ի՞նչ է դործած յանցանքը:

— Քատրուս անունով իւր շղթայակից ընկերը Մօնթէ-

Քրիսթոյ կոմսին տունէն դուրս ելած ժամանակ՝ սպաննելուն համար ամբաստանուած է —, ըսաւ սրաշօնատարը անողոքելի ձայնիւ մը:

Մօնթէ-Քրիսթօ իւր բոլորտիքը ակնարկ մը շքեց:

Անտրէա աներեւոյթ եղեր էր:

ՔՐԻՍՏՈՑ ԺԲ.

ՊԵՆՏԻՎՈՆԵՑ ԺՅՐԲԱՆ

ՊԵՆԱԿՐԱՑ տասնապետին անյուսալի զալուստէն և անոր բրած յայտարարութիւնէն պարոն Տանկլարի սրահներուն մէջ տեղի ունեցած շփոթ տեսարանէն քանի մը վայրկեան ետքը, սեղանաւորին ընդարձակ տունը այնպիսի արագութեամբ պարպուեր էր, որ կարծես թէ կոշնականներուն մէջ ժանտախտի կամ համաճարակ ախտի դէպք մը պատահեր էր. քանի մը վայրկեանի մէջ իւրարանչիւր ոք ամեն դռներէն, ամեն սանդուխներէն և ամեն կողմն մեկնելու կամ թէ ըսենք փախչելու կը փութար. վասն զի այնպիսի դէպ մ'էր այն, որուն մէջ պէտք չէ անգամ փորձ

փորձել այն սովորական մտիթարու թիւնները տալու, որոնք մեծ աղէտներու մէջ ամենէն մօտ բարեկամներն անգամ տալտակալի կ'երեցընեն:

Սեղանաւորին տան մէջ մնացողներն էին Տանկլար, որ իւր դահլիճը փակուած՝ գինակրաց պաշտօնատարին հարցմանց կը պատասխանէր. տիլին Տանկլար, որ դողասարսափ իւր դահլիճը մաեր էր, և Էօժէնի որ սէզ նայուածքով և արհամարհոտ շրթամբ իւր սենեակը քաշուեր էր օրիորդ Ղուիզ տ'Արմիլլի իւր անբաժանելի ընկերին հետ:

Իսկ բազմաթիւ ծառանները, որոնք նոյն իրիկունը սովորականէն աւելի կրկնապատկուեր էին, քանզի արարողութեան հանդիսին պատճառաւ՝ Բարիզի Սրճանոցին պաղպաղակ շինողները, խոհարարները և սեղանայարդարները անոնց վրայ աւելցուած էին, իրենց պաշտօնին մէջ զողջես եղած նախատանաց համար բարկութիւննին տէրերնուն վրայ դարձընելով, խմբովին խոհանոցները և իրենց սենեակները ժողվուեր էին, ամենևին հոգ չընելով իրենց ծառայութեանը, որ թէև բնականաբար ընդմիջուեր էր այն:

Այս զանազան շահերով սարսուցող զանազան անձանց մէջ միայն երկու անձեր կան, որոնց վրայ խօսիլ արժան կը համարինք, և որոնք են օրիորդ Էօժէնի Տանկլար և օրիորդ Ղուիզ տ'Արմիլլի:

Ինչպէս ըսինք՝ ծաղկահաս նշանած աղջիկը սէզ կերպարանքով և արհամարհոտ շուրթով ու թշնամանուած թաղուհոյ մը քալուածքով իւր սենեակը քաշուեր էր իւր ընկերուհոյն հետ, որ իրմէ աւելի դեղներ և աւելի յուզուեր էր:

Էօժէնի իւր սենեակը հասնելով՝ դուռը ետէն փակեց, իսկ Ղուիզ աթոռի մը վրայ ինկաւ:

— Ո՛վ Աստուած իմ, այս ի՛նչ սոսկալի բան է, ըսաւ նորաափ երաժշուհին, և ո՛վ կը տարակուսէր որ Պ. Անտրէա Գալվալգանթին որիկայ մը. . . մարդաստղան մը. . . և թիպարաութեան փախչող մը ըլլայ. . . —

Հենցնական ժպիտ մը Էօժէնիին շուրթերը կարկամց :

— Ստուգիւ ճակատագիրս է եղեր , ըսաւ . Մորսէրֆէն ազատեցոյ որպէս զի Գազալցանթիին իյնամ :

— Ա՛հ , իրարու հետ մի շփոթեր զանոնք , Էօժէնի :

— Լուէ , մարդիկ անարժան են , և ես զանոնք տակ կարենալուս համար երջանիկ եմ . բայց հիմա աւելի կը նախատեմ զանոնք :

— Հիմա ի՞նչ պիտի ընենք , հարցոց Լուիզ :

— Ի՞նչ պիտի ընենք կ'ըսես :

— Այո՛ :

— Ինչ որ երէկ պիտի ընէինք . . . պիտի մեկնինք :

— Բայց հիմա որ ալ պիտի չկարգուիս , միշտ նոյն դիտարութիւնն ունիս :

— Մտիկ ըրէ , Լուիզ . մեր երաժշտութեան թղթին պէս շտափուած և կանոնարուած հասարակաց կեանքը ինձ տակալի է . իմ սիրած և փափաքած կեանքս արհեստաւորի կեանքն է , ազատ և անկախ կեանք մը , որու մէջ մարդս ուզածը կ'ընէ և իւր ըրածին վրայ մէկուն հաշիւ տալու պէտք չունի : Ի՞նչու համար կենամ , որպէս զի ասկէ մէկ ամիսէն վերստին զիս ամուսնացընել ուզեն , և որո՞ւ հետ , դուցէ՛ Պ . Տըպրէին , ինչպէս որ ժամանակաւ խօսքը եղած էր : Ա՛յ , Լուիզ , ոչ , այս իրիկուան դէպքը պատճառ մը կրնայ ըլլալ ինձի . իմ հարցընելէս և փնտռելէս առաջ Աստուած կ'իմացընէ ինձի , օրհնեալ ըլլայ Աստուած :

— Ի՞նչպէս աներկիւղ և քաջասիրտ աղջիկ մ'ես , ըսաւ խորտեալ և նուրբ աղջիկը իւր թխադոյն ընկերուհւոյն :

— Մի՛նչև հիմա զիս չէ՛ր ճանչնար , Լուիզ . հիմա մեր գործերուն վրայ խօսինք . կտօքը ի՞նչպէս եղաւ :

— Բարեբաղդաբար երեք օրէ 'ի վեր ծախու առնուած է :

— Որոշուած անղը տանել տուի՛ր :

— Այո՛ :

— Մեր անցագիրերը ի՞նչ ըրի՛ր :

— Ահաւասիկ — :

Եւ Էօժէնի իւր սովորական համարձակութեամբը Լուիզին ներկայացուցած թուղթը բանալով կարգաց .

« Գ . Լէօն տ'Արմիյլին քսան տարեկան , արուեստաւոր՝ սե մազերով , սե աչուի , իւր քրոջը հետ պիտի ճանապարհորդէ » :

— Շաա աղէկ . այս անցադիրը որո՞ն ձեռօք ստացար :

— Հոռոմի և Նարոլիի թատրոններուն վերատեսչաց վրայ Մօնթէ-Քրիսթոյէն նամակներ խնդրած ժամանակս , կ'նոջ զգեստով ճանապարհորդելու համար ունեցած երկիւղս յայտնեցի անոր . իմ միտքս հասկըցաւ , և մարդու անցադիր մը ստանալու աշխատեցաւ . երկու օր ետքը՝ այս անցադիրը ստացայ , որուն վերջը իմ ձեռօքս Ի-ը Ի-ը Է-ը Է-ը Է-ը Է-ը Է-ը խօսքը աւելցուցի :

— Արեմն , ըսաւ Էօժէնի ուրախութեամբ մը , միայն մեր արկղները պատրաստելը մնաց . հարսանեաց իրիկունը մեկնելու աեղ՝ դաշնագրին ստորագրութեան իրիկունը կը մեկնինք :

— Աղէկ մտածէ , Էօժէնի :

— Ա՛հ , ես աղէկ մտածած եմ . հաշիւներու , ամալիքըներու , գիներուն բարձրանալուն և ցածնալուն , Սպանիական արժէթղթոց , Հայիթիի տոմսերուն խօսքերը լսելէն ձանձրացած եմ : Այս ամենուն տեղը , կը հասկընաս , Լուիզ , ազատութեան օգը պիտի վայելենք , թոչնոց երգը , Լոմպարտիոյ մարզադետիւնները , Վենետիկի ջրանցքը , Հոռոմի պալատները և Նարոլիի ծովեզրը : Ա՛րչափ է մեր ունեցածը , Լուիզ — :

Ծաղկահաս աղջիկը գրասեղանի մը մէջէն բանլիքուած թղթադարան մը հանեց , բացաւ զայն և քսան և երեք լումալատմաներ համրեց :

— Քսան երեք հազար Ֆրանք , ըսաւ :

— Գոնէ նոյն չափ զուամար արժողութեամբ ալ մարդարիտ .

ներ, ադամանդներ և դոճարներ ունինք, ըսաւ Էօժէնի: Հարուստ ենք մենք և քառասուն և հինգ հազար ֆրանքով երկու տարի իշխանուհիներու պէս կամ չորս տարի վայելուչ կերպով ապրելու միջոց ունինք: Բայց վեց ամիս չեղած դուռն քու երաժշտութեամբդ և ես իմ ձայնովս մեր դրամադրութիւնը կը կրկնապատկենք: Գրամները դուն առ և դոճարեղինաց արկղիկն ալ ես կ'առնում, որպէս զի եթէ մեզմէ մէկը իւր դանձը կորսնցընելու դժբաղդութիւնն ունենայ, միսխնը միշտ ձեռքերնիս ըլլայ: Հիմա արկղը պատրաստենք, շուտ ընենք, արկղը:

— Աեցիր, ըսաւ Լուիզ՝ տիկին Տանկլարի դրան ականջ դնելով:

— Ի՞նչ բանէ կը վախնաս:

— Որպէս զի յանկարծ վրայ չդան:

— Դուռը գոցած եմ:

— Գուցէ ըսեն որ բանանք զայն:

— Թող ըսեն եթէ կ'ուզեն, մենք չենք բանար:

— Ճշմարիտ ամազոնեան աղջիկ մ'ես, Էօժէնի—:

Եւ երկու ծաղկահաս աղջիկները զարմանալի գործունէութեամբ մը սկսան մորթարկղի մը մէջ զետեղել ճամբորդութեան ամեն պէտք եղածները:

— Աղէկ, ըսաւ Էօժէնի, հիմա զդեստներս փոխելու միջոցիս՝ դուն արկղը գոցէ—:

— Բայց ես չեմ կրնար գոցել զայն, ըսաւ Լուիզ, ես քեզի չափ ոյժ չունիմ: դուն գոցէ:

— Ոհ, ստոյգ է, ըսաւ Էօժէնի ծիծաղելով, մոռցայ որ ես Հէրքիւլէսն եմ և դուն անզօր Ռմփաղէսը—:

Եւ ծաղկահաս աղջիկը իւր սրունքը արկղին վրայ կոթնցընելով՝ իւր սպիտակ և ջղապինդ թեւերը պրկեց մինչև որ արկղին երկու բաժանումները իրարու միացան, և օրիորդ տ'Արմիշլին փակադակին ակիջը երկու օղակներուն մէջ անցուց:

Այս գործողութենէն ետև Էօժէնի պահանջը մը բացաւ,

որուն բանալին իւր վրայ կը կրէր, և ճամբորդութեան համար բամբակով լցուած մանիշակադոյն մետաքսեայ կրկնոց մը հանեց:

— Ահա, ըսաւ, կը տեսնես որ ամեն բան մտածեցի. այս կրկնոցով ճամբան ամեն ին պիտի չարդիս:

— Բայց դուն:

— Ես ամեն ին չեմ պարզիր, դուն աղէկ դիտես, մանաւանդ այս մարդու զգեստներով . . . :

— Հոս պիտի հաղուիս:

— Անշուշտ:

— Բայց ժամանակ պիտի ունենաս:

— Ամեն ին հոգ մի ըներ, վախկոտ աղջիկ. մեր ամեն ծառաները իրենց գործին զբաղեալ են. մանաւանդ որ ինչ կրնան ըսել երբ յուսահատութեան մէջ իմ սենեակս փակուիմ, ըսէ:

— Ստոյգ է, բան մը չեն կրնար ըսել:

— Եկու ուրեմն օգնէ ինծի—:

Եւ նոյն պահանոցին մէջէն, (ուրկից օրիորդ ա՛ւրաբայլիին համար կրկնոց մը հաներ էր, և նուրբ օրիորդն ալ իւր թիկանց վրայ առեր էր դայն), կոշիկէն մինչև թիկնոցը ամբողջ հագ մը մարդու զգեստ, և ճերմկեղէններու միայն պէտք եղածները հանեց:

Այն ատեն Լօժէնի այնպիսի արագութեամբ մը, որ կը ջուրընէր թէ անտարակոյս առաջին անգամը չէր որ զուարճանալու համար ուրիշ սեռի մը զգեստները կը հագնէր, կոշիկները և սոնազգեստը հագաւ, փողկապը կապեց, դոց բաճկոն մը մինչև պարանոցը կոճկեց, և թիկնոց մը հագաւ, որ իւր մարմնոյ բարակ ու կոր ձևը կը նկարէր:

— Յաուրի այդ զգեստները խիստ վայելուչ դային վրագ, ըսաւ Լուիզ զարմանքով անոր նայելով. բայց այդ գեղեցիկ սև մազերդ, այդ շքեղ հիւսակներդ, որոց համար բոլոր կիները նախանձելով կը հառաչեն, այս մարդու գլխարկին մէջ կրնան պահուիլ:

— Էլիմա կը տեսնես —, ըսաւ Կոծէնի:

Եւ ձախ ձեռքովը թանձր մազերուն Տիւսակը բռնելով, որոնք հաղիւ երկար մատերուն մէջ կը սարունակուէին, աջ ձեռքովն ալ երկար միրտս մը առաւ, և իւր թիկնոյէն հետա-
ցնելու համար դէպ 'ի ետեւ ծառերէն՝ իւր առատ ու գեղե-
ցիկ մազերը կտրեց, որոնք նորասի աղջկան ոտքերուն ինկան:

Գլխուտը Տիւսակը կտրելէն ետեւ՝ Կոծէնի հետզհետէ իւր քունքերուն մազերն ալ կտրեց առանց ամենեին վիշտ մը յայտնելու. ընդ հակառակն՝ իւր աչքք սովորականէն աւելի վառվառն և աւելի զուարթ կը փայլէին եպենոսի նման սև յոնքերուն տակը:

ՔՍ, մեղք գեղեցիկ մազերուդ, ըսաւ Նոյիզ ցաւելով:

— Ե՛հ, այսպէս հարիւր անդամ աւելի աղէկ չե՛մ, դո՛ւնց Կոծէնի իւր ստուար խոստովիքը ձեռքը ուղղելով, որոնք բու-
լըրովն առնական եղեր էին, և այսպէս աւելի գեղեցիկ չե՛մ
երեկը:

— Ք՛հ, կարծեմ թէ երգում ըրած ես —, Կոծէնի:

Եւ երկու ծաղկահաս աղջիկները, որոնց աչքք զբնթե-
արտասուօք լցուած էր՝ մէկը իւր անձին և միւսը իւր բա-
րեկամուհւոյն վրայ ունեցած անձնուիրութեանը համար, փա-
խըստեան պատրաստութիւնները տեսած ժամանակնին տակն
ու վրայ եղած առարկաներուն հետքը ջնջելու ջանացին:

Ետքը ճրագնին մարեցին, և ամեն կողմ գիտելով ու ականջ
դնելով երկու փախստականները զարդարանաց սենեկի մը
դուռը բացին, որ մինչև ասան բակը տանող սանդուխին վրայ
կը բացուէր. Կոծէնի առջևէն կը քալէր և արկղին մէկ կող-
մէն բռնած էր, իսկ անոր միւս ճարմանդէն օրթորդ ա՛ւր-
միլին հաղիւ երկու ձեռքը կը վերցընէր:

Բակին մէջ մարդ չկար. ժամացոյցը կէս դիշեր կը հնչէր:

Գոնսպանը դեռ իւր անկողինը դացած չէր:

Կոծէնի կամայ մը անոր մօտեցաւ և տեսաւ որ լնաթոտին
վրայ երկնցած իւր խցիկին մէջ կը քնանար:

Լուիզի քովը վերադարձաւ, և գետինը թողուցած արկղը իւր բնկերուհւոյն հետ առնելով, և պատին տակի սառուերին մէջէն քալելով, գրան մօտեցան:

Էօժէնի Լուիզին հրամայեց որ դրան անկիւնին մէջ պահուի, որպէս զի եթէ դոնապանը դիպուածով արթննայ՝ միայն մէկ հոգի տեսնէ:

Այն ատեն աներկիւղ օրիորդը բակը լուսաւորող ճրագին մէջ դալով՝

— Բաց դուռը —, պոռաց բարձրաձայն երգող դերասանի մը գեղեցիկ ձայնովը ու խցիկին պատուհանը զարկաւ:

Դոնապանը ոտք ելաւ, ինչպէս որ Էօժէնի գուշակեր էր, և քանի մը քայլ իսկ յառաջ եկաւ, որպէս զի դուրս ելնողը ճանչնայ. բայց տեսնելով որ սպասողը երիտասարդ մ'էր, որ անհամբերութենէն եղէգեայ դաւազանովը իւր սրունազգեստը կը ձեծէր, անմիջապէս դուռը բացաւ:

Լուիզ կիսարաց դռնէն օձի պէս իսկոյն դուրս սահեցաւ:

Էօժէնի ալ անոր ետեւէն դուրս ցատկեց. թէև հանդարտ կ'երևէր, սակայն հաւանականաբար իւր սիրտը սովորականէն աւելի կը բաբախէր:

Այն միջոցին բեռնակիր մը կ'անցնէր, արկղը անոր բեռնաւորեցին, ու իրենց երթալու տեղը Ալքթուար փողոցը, թիւ 36ն ըլլալը իմացընելով՝ այն մարդուն ետեւէն քալեցին, որուն ներկայութիւնը Լուիզին երկիւղը կը փարատէր. իսկ Էօժէնի Յուդիդի կամ Տալիլայի մը պէս աներկիւղ էր:

Որոշուած փողոցին թիւ 36ն հասնելով՝ Էօժէնի հրամայեց բեռնակրին որ արկղը գետինը դնէ, քանի մը Ֆրանք տուաւ անոր, և դուռը զարնելէ ետև ճամբեց զան:

Էօժէնիին զարկած դուռը լաթ լուացող կնոջ մը տան դուռն էր, որ առաջուց աղդարարուած ըլլալով գեռ քնա, ցած չէր և իսկոյն դուռը բացաւ:

— Օրիորդ, ըսաւ Էօժէնի, կառքը դոնապանին դուրս հանել տուր, և զրկէ զան որ ձիերը բերէ. ահա իւր աշխա-

տուժեանը համար հինգ ֆրանքնոց մը :

— Ստուգիւ զարմանք կը սրտաճառես ինձ , ըսաւ Լուիզ ,
և կրնամ իսկ ըսել որ քեզմէ կ'ակննածեմ — :

Լուսցարար կ'ինը զարմանքով անոր կը նայէր . սակայն
որովհետեւ առաջուց համաձայնած էին որ իրեն քսան Լուի
ոսկի պիտի տան , ամենեին դիտողութիւն մը չըբաւ :

Քառորդ մը ետքը դռնապանը կառավարով և ձիերով վե-
րադարձաւ , որոնք իսկոյն կառքին լծուեցան , որուն վրայ
դռնապանը արկղը չուանով մը հաստատեց :

— Ահա անցագիրնիդ , ըսաւ կառավարը . « ք ճամբան
պիտի բռնենք , երիտասարդ քաղաքացի » :

— Պոնթէնըպլոյի ճամբան , պատասխանեց Էօժէնի գրեթէ
առնական ձայնով մը :

— Ի՞նչ կ'ըսես , հարցուց Լուիզ :

— Մեզմէ քսան ոսկի առնող **կ'ինք** քառասուն ոսկի ըն-
դունելու համար կրնայ մատնել զմեզ , ըսաւ Էօժէնի , ծա-
ռուղւոյն վրայ մեր ճամբան կը փոխենք — :

Եւ ծաղկահաս աղջիկը գրեթէ ոտքը պատուանդանին չդըպ-
ցուցած՝ կառքին մէջ նետուեցաւ :

— Միշտ իրաւունք ունիս , Էօժէնի — , ըսաւ երգի վար-
ժապետուհին իւր բարեկամուհւոյն քովը նստելով :

Քառորդ մը ետքը կառավարը շիտակ ճամբան զարնելով՝
իւր մտրակին շաշիւնովը Սէն-Մարթէն կոչուած Բարիզի
դռնէն կ'անցնէր :

— Ա՛հ , ըսաւ Լուիզ ողի առնելով , ահա Բարիզէն դուրս
ելանք :

— Այո՛ , սիրելիս , և ըրած յափշտակութիւնս աղէկ կը
յաջողի , պատասխանեց Էօժէնի :

— Այո՛ , բայց առանց բռնութիւն բանեցընելու , ըսաւ
Լուիզ :

— Ղատութիւն կը համարիմ ես սյդպիսի գործ մը — ,
պատասխանեց Էօժէնի :

Լա Վիլէթի քաղաքատակին վրայ կառքին հանած ձոյնին
մէջ այս խօսքերս կորուեցան:

Պ. Տանկլար ալ աղջիկ չունէր:

ՔԼՈՐԻ Ը.

ՉԱՆԳԱԿԻՆ ԵՒ ՇԵՇԻՆ ՊԱՆԳՈՎՐ

ՔՈՒՐՈՆՔ օրիորդ Տանկլարը և իւր բարեկամուհին Պրիսկի ճամբուն վրայ, ու դասնանք ողորմելի Անտրէա Գավալղանթիին, որ երջանկութեան թեւերով թռչելու միջոցին՝ յանկարծ իւր ընթացքին մէջ ինայ:

Պ. Անտրէա Գավալղանթիին իւր ծաղկահաս տարիքին մէջ խիստ խորամանկ և խորամիտ էր:

Աւտի սրահին մէջ իւր սճրադորձութեան խօսքը սկսուած միջոցին տեսանք որ աստիճանաբար դրան կը մօտենար, մէկ սենեկէն միւսը կ'անցնէր և վերջնայէս աներևոյթ եղեր էր:

Մտցանք դէպ մը յիշելու, զոր սէտք չենք զանց բնել. Գավալղանթիին մնցած սենեակներուն մէկուն մէջ Կոժէնիին օժիտը ՚ի տես դրուած էր, այսինքն՝ անոր ազամանդեայ

զարգեցրը, Գաշմիր ցփսիները, Ալալանսի ասղնեղործերը, Անյ զղիոյ քողերը, վերջապէս այն անթիւ առարկաները, որոնց միայն անուներ նորատի աղջկանց սիրաք կը խայտացընէ:

Այն սենեկին մէջէն անցնելու տուն՝ Անտրէա այն աղաժանդեայ զարգերուն ամենէն թանկագինը վերցուց. այս բանս կը ցուցընէ որ երիտասարդը ոչ միայն խորամանկ և խորամարտ էր, այլ և հեռատես ալ էր:

Ճանապարհորդութեան այս պաշարով աւելի թեթևութիւն մը զգացեր էր պատուհանէն դուրս ցատկելու և զինակիաց ձերբէն փախչելու:

Նախնի բժշկամարտի մը պէս բարձրահասակ ու յաղթամարտին, և Սպարդացիի մը պէս ջղապինդ երիտասարդ մը բլլալով՝ քոտորդ մը վաղելով փախչեր էր անկէ՝ առանց դիտնալու թէ ուր կ'երթայ, միայն այն տունէն հեռանալու նպատակաւ, որու մէջ քիչ մնաց պիտի բռնուէր:

Մոն-Պլան փողոցէն մեկնելով՝ Լաֆայէթ փողոցին ծայրը հասեր էր՝ քաղաքին գոնէն դուրս ելնելու համար զողերու յատուկ եղած բնաղդումով:

Անտրէա շնչասպառ եղած հոն կանգ առաւ:

Բոլորովին առանձին էր, և ձախ կողմը Սէն-Լազարի ընդարձակ արար կը գտնուէր, ու աջ կողմը Բարիզ իւր բուլլոր ընդարձակութեամբը կը տարածուէր:

— Երդեօք պիտի կորսուիմ, հարցուց իւրովի. ոչ, եթէ իմ թշնամիներէս աւելի ճարտիութիւն մը բանեցընեմ. ուրեմն աղատութիւնս դեռ վտանգի մէջ է —:

Նոյն միջոցին Բուասոնիէր արուարձանին վրայէն եկող կառք մը անտաւ, որուն կառավարը լին ու իւր ծխափողը քաշելով կ'երևէր թէ Սէն-Տընի արուարձանը մտնել կ'ողէր, ուր անաարակոյս իւր սովորական կայանը պիտի կենար:

— Ի՛հ, բարեկամ, պոռաց Պէնէակթթօ:

— Ի՞նչ կայ, պարոն, հարցուց կառավարը:

— Ձիդ յոգնած է:

— Յողնած կ'ըսէք, ո՛հ, այո՛, բոլոր օրը բան մը չըբաւ . չորս անգամ ճանապարհորդ ունեցայ, և քսան — ընծայ առի, ընդ ամենը եօթը Ֆրանք, և ես տասը Ֆրանք կառքին տիրոջը պիտի տամ:

— Այդ եօթը Ֆրանքին վրայ կ'ուզե՞ս քսան Ֆրանքնոց մ'ալ աւելցընել, զոր ես պիտի տամ քեզ, հէ՛, ի՛նչ կ'ըսես:

— Յօժարու թեամբ, պարոն, միթէ քսան Ֆրանքը կը մերժուի՛. ի՛նչ կը խնդրէք, ըսէք:

— Խիտ դիւրին բան մը, միայն եթէ ձեզ յողնած չէ:

— Զեփիւտի պէս պիտի թռչի կ'ըսեմ. միայն ըսէք ինձ թէ ո՞ր կողմը կ'ուզէք երթալ:

— Լուսիսին կողմը:

— Ո՛հ, հասկըցայ, համեօղիի երկիրը պիտի երթաք:

— Կ'ուզեմ՝ բարեկամացս մէկուն ետեկն հասնիլ, որուն հետ վաղը Շաբէլ-ան-Սէրվալ որսի պիտի երթամ. իւր կառքովը մինչև ժամը տասնըմէկ ու կէս հոս պիտի սպասէր ինձ. հիմա կէս դիշեր է, կ'երևի թէ սպասելէն ձանձրանալով՝ մինակ մեկներ է:

— Հաւանական է:

— Ուրեմն անոր ետեկն հասնելու համար կրնան փորձ մը ընել:

— Իմ ուզածս ալ այս է:

— Եթէ ասկէ մինչև Պուրժէ անոր չհասնինք՝ միայն քսան Ֆրանք պիտի ընդունիս, իսկ եթէ մինչև Լուսիս չհասնինք՝ երեսուն Ֆրանք:

— Իսկ եթէ հասնինք:

— Քառասուն, ըսաւ Անտրէա վայրկեան մը երկմտութիւն ցուցընելէ ետե, բայց մտածելով որ խոստանալով բան մը չէր կորսնցըներ:

— Շատ աղէկ, ըսաւ կառավարը, հեծիք, յառաջ, բրրորու —:

Անտրէա կառքը հեծաւ, որ մեծ արշաւանքով Սէն-Տընի արուարձանէն Սէն-Մարթէն արուարձանին բոլոր երկայնու-

Թեամբը անցաւ, ու դռնէն դուրս ելնելով՝ անվերջանալի Ղիլէթը մտաւ :

Այն երեակայական բարեկամին հասնելու հոդ չէին ընէր, թէ և Գալալլական թի մերթ ընդ մերթ ուշ մնացող անցաւորներուն և դեռ բաց զտնուող պանդոկներուն կը հարցընէր թէ աշխէտ ձիու մը լծուած կանաչ կառքի մը անկէ անցնելը տեսան, և որովհետեւ Ստորին-Նահանգաց ճամբուն վրայ խիստ շատ կառքեր կը բանին, և անոնց տասնին ինը կանաչ են, ամեն քայլափոխին տեղեկութիւնները կը տեղային :

Միշտ այնպիսի կառքի մը անցնելը տեսած էին. հինգ հարիւր, երկու հարիւր կամ հարիւր քայլ առջևէն՝ արուած նշանին նման կառք մը կ'երթար. անորմէ առաջ կ'անցնէին, բայց իւր բարեկամինը չէր այն :

Անդամ մ'ալ կառք մը իրենց կառքէն առաջ անցաւ. սուր հանդակի երկու ձիերէ լցուած կառք մ'էր այն :

— Ա՛հ, ըսաւ Գալալլական ինքնիրեն, ինչու սա կառքը, երկու ձիերը և մանաւանդ անոնց անցադիրը չունենայի — :

Եւ սրտին խորունկէն հառաչեց .

Այն կառքը օրիորդ Տանկլարին և օրիորդ Կ'Արմիլիին հեծածն էր :

— Յառաջ, յառաջ, ըսաւ Անտրէա, պիտի չկրնանք հասնիլ — :

Եւ խեղճ անասունը վերստին սկսաւ իւր առաջէն սկսած արշաւանօքը վաղել, և հեւալով Լուզըրը հասաւ :

— Ստուգիւ, ըսաւ Անտրէա, կը տեսնեմ որ բարեկամս պիտի չկրնամ հասնիլ, և ձիդ պիտի սպաննեմ. ուստի աւելի աղէկ է որ հոս կենամ: Ահա քեզ երեսուն ֆրանք, այս դիշեր Շըվալ-Բուժ կը պտտկիմ, և առտու կառք մը գտնելով կը մեկնիմ: Երթաս բարեաւ, բարեկամ — :

Եւ Անտրէա կառավարին ձեռքը վեց հատ հինգ ֆրանքնոց դնելով թեթևութեամբ ճամբուն քարայտակին վրայ ցատկեց :

Կառավարը առած դրամները ուրախութեամբ ծայր դրաւ և կանոնաւոր ընթացքով վերստին Բարիդի ճամբան զարկաւ :

Անարէա Շրվալ-Վուժի սանդուղիք մտնել ձեացուց, բայց դրան առջին քիչ մը կենտրէն ետե՛՛ր անսնելով որ կառքը հորիզոնին վրայ աներեւոյթ կ'ըլլար, իւր ճամբան շարունակեց, և խիստ շուտ և կանոնաւոր քայլերով երկու մղոն տեղ յառաջացաւ :

Այն տակն քիչ մը հանդէպաւ, Շարէլ-ան-Սերվալին խիստ մտանցած սխախ բլար, ուր երթալը իմացուցեր էր :

Անարէա Վալտրիգանթի չէ թէ յոգնութենէն, այլ իւր որոշումը ընելու և ծրագիր մը պատրաստելու հարկէն էր որ հոն կը կենար :

Ճամբորդութեան կողք մը հեծնելը անկարելի էր, սուր-հանդակի կողք մը վարձելը նոյնպէս անկարելի էր, մէկ կամ միւս եղանակաւ ճանապարհորդելու համար անհրաժեշտ պէտք էր անցագիր ունենալ :

Ուաղի, այսինքն Վաղղիոյ ամենէն բաց և լաւ հսկուած նահանգներէն մէկուն մէջ կենալը դարձեալ անկարելի էր, մանաւանդ յանցաւորութեան խնդրոց մէջ Անարէայի պէս փորձառու մարդու մը համար :

Անարէա փոսին ետեխ կողմը նստաւ, գլուխը իւր երկու ձեռացը մէջ բռնեց և մտածեց :

Տասը վալրիկեան ետքը՝ գլուխը բարձրացուց, երիտասարդը իւր որոշումը ըրեր էր :

Փոշիով ծածկեց իւր վերարկուին բոլոր մէկ կողմը, զոր հաղիւ ժամանակ ունեցեր էր Տանկլարի նախասենեկին մէջէն յափշտակելու և իւր պարահանդիսի զգեստներուն վրայէն հաղնելու, և Շարէլ-ան-Սերվալ մտնելով՝ դնաց գիւղին մէջ գտնուած միայն մէկ սանդուղիին դուռը համարձակութեամբ զարկաւ :

Պանդոկապետը դուռը բացաւ :

— Բարեկամ, ըսաւ Անարէա, Մօրթֆօնթենէն Սէնի իւր

Թալու տոննա՝ ձիւ, որ աննուաճելի անասուն մ'է, խորա-
 շէլով ցտակեց և դիւ տասը քայլ անդին նետեց: Այս դի-
 շեր պէտք է որ Գոմբիէնքը երթամ, եթէ ոչ՝ ընտանեացս
 խիստ մեծ անհանգստութիւն պիտի պատճառեմ, վարձու ձի
 մը ունիք —:

Պանդոկոպետ մը աղէկ կամ դէշ միշտ ձի մը կ'ունենայ:

Հարէլ-ան-Սէրվալին պանդոկոպետը իւր ձիադարձանը
 կանչեց, և հրամայեց որ Պլան անունով ձին թամբէ, և իւր
 եօթը տարեկան սրբին արթնցուց, որ սարսնին ետին պիտի
 հեծնէր և ձին ետ պիտի բերէր:

Անորէա քսան ֆրանք տուաւ պանդոկոպետին, և ստակը
 ծայէն հանած միջոցին՝ այցատուս մը դետինը ձգեց:

Այն այցատուսը Բարիդի Սրճարանի իւր բարեկամներէն
 մկուսն էր, և պանդոկոպետը Անորէայի մեկնելէն ետե՛
 դայն գետնէն աննշով այնպէս կարծեց որ իւր ձին Պ. կոմս
 ար Մտլէոնին վարձեր էր, որ Սէն-Տոմիէք փողոցը, թիւ
 25 կը բնակէր. այցատուսին վրայ եղած անունն ու բնակու-
 թեան տեղը ասոնք էին:

Պլան շուտ չէր քայլեր, բայց միօրինակ և շարունակ կը
 քայլէր:

Երէք ու կէս ժամուան միջ մինչև Գոմբիէնքը ինը մղոն
 տեղը քայլեց:

Ժամը չորս կը զարնէր երբ կառակայանին առջևը հասաւ:

Գոմբիէնքի միջ ընտիր պանդոկ մը կայ, զոր դիշեր մը
 հոն պատկողնեցն անդամ կը յիշեն:

Անորէա, որ Բարիդի շրջակաները ըրած շրջագայութեանցը
 միջ դիշեր մը հոն մնացեր էր, Զանգակին և Շիշին պան-
 դոկը մտարը եկաւ. ամեն կողմ դիտեց, և լայտերի մը լու-
 սովը անոր անունը գրան մը վրայ կարդաց, և սղան ճամ-
 բելով, որուն իւր քովը ունեցած բոլոր մանր ստակները
 տուաւ, զնաց պանդոկին դուսը զտրկաւ՝ մտածելով որ իւր
 առջևը երեք կամ չորս ժամ ունի, և թէ աղէկ քունով և

ընտիր ընթրիքով մը պէտք էր ետքէն ունենալու յոգնու-
թեան համար ոյժ առնուլ :

Գուռը բացողը ծառայ մ'էր :

— Բարեկամ, բաւ Անտրէա, ես Սէն-Ժան-օ-Պուայէն
կու գամ, ուր ճաշ ընելով կը յուսայի թէ կէս գիշերին անց-
նող կառքը մտնել կարենամ, սակայն յիմարի մը պէս կոր-
սուեք եմ, և ահա չորս ժամէ 'ի վեր անտառին մէջ կը թա-
փառիմ : Բակին վրայ նայող այն փոքր գեղեցիկ սենեակնե-
րէն մէկը ինծի համար պատրաստել տուր և պաղ վառեակ մը
ու շիշ մը Պորտոյի գինի զրկէ ինծի — :

Շառան ամենեին կասկածելու տեղի չունէր . Անտրէա կա-
տարեալ հանդարտութեամբ կը խօսէր . գլանիկը բերանը և
ձեռքերը վերաբիւռին ծոցերուն մէջ դրած էր, իւր զգեստ-
ները վայելուչ էին, մօրուքը գեռաբոյս և կօշիկները ձեւ-
ւոր . ուշ մնացող գրացիի մը երևոյթն ունէր :

Երբ ծառան իւր սենեակը կը պատրաստէր, պանդոկայե-
տուհին արթնցաւ . Անտրէա իւր ամենէն քաղցր ժպիտովը
ընդունելութիւն տուաւ անոր, և հարցուց թէ արդեօք չէր
կրնար տալ իրեն թիւ 3 սենեակը, զոր իւր վերջին ճամ-
բորդութեանը մէջ ինքը բռնած էր : Գժբաղդաբար թիւ 3
սենեակը՝ քրոջը հետ ճանապարհորդող երիտասարդ մը բռ-
նած էր :

Անտրէա յուսահատեալ երեցաւ, և միայն այն ատեն մոի-
թարուեցաւ երբ պանդոկայետուհին ապահովցուց զինքը թէ
թիւ 7 սենեակը թիւ 3 սենեակին ամեն յարմարութիւններն
ունէր . և մինչև իւր սենեակին պատրաստ ըլլալը սպասելու
միջոցին իւր ոտքերը կը տաքցընէր ու Շանթիլի ըրած իւր
վերջին ճանապարհորդութիւնները կը պատմէր :

Բակին վրայ նայող գեղեցիկ սենեակներուն խօսքը պա-
րապ տեղը չըբեր էր Անտրէա : Քանզի այս պանդոկին բակը
խիստ շքեղ երևոյթ մը ունէր իւր երեք կաբող ճեմադաւիթ-
ներովը, որոնք թաարոնի սրահի մը երևոյթը կու տային ա-

նոր, և յասմիկներովն ու անուշաբոյր բաղեղներովը, որո՛ք բնական զարդերու պէս սիւնակներուն վրայ կ'ե լնէին:

Վառեակը թարմ էր, զի նին հին, և կրակը շողուն ու շառաչող:

Անտրէա իւր վրայ զարմացաւ այնպիսի ախորժակով մը ընթրելուն, որ կարծես թէ ամենեին բան մը սպասած չէր:

Ետքը պառկեցաւ, և դրեթէ իսկոյն քնացաւ այն քաղցր քունով, որ մարդս քսան տարեկան հասակին մէջ կ'ունենայ խղճի տաղնապներ ունեցած ատենն անգամ:

Ստիպուած ենք խոստովանելու որ Անտրէա կրնար խղճի տաղնապներ ունենալ, սակայն չունէր:

Անտրէայի սպառաստած ծրագիրը այս հետեւեալն էր, որով բոլորովին ապահով պիտի ըլլար:

Լուսնալուն պէս պիտի արթննար, իւր պարտքը ճշգիւ վճարելէն ետե՛ պանդոկէն պիտի մեկնէր, անտառը պիտի երթար, ու պատկերահանութեան պարապելու սպառուակաւ զիւղացիի մը հիւրընկալութիւնը պիտի դնէր, փայտահատի ըզզեաստներ և տապար մը ձեռք պիտի ձգէր, վայելուչ զգեստները հանելով զործաւորի զգեստը պիտի հագնէր. ետքը ձեռքը հողով աղտեղած, մազերը կապարեայ սանտրով մը թխացած, զոյնը արևէն այրածի պէս ներկած, որուն շինելու եղանակը իւր հին բարեկամներէն սորված էր, անտառէ անտառ անցնելով, ամենէն մտաղոյն սահմանազուխը պիտի հասնէր. զիշերը պիտի քալէր, ու ցորեկը անտառներուն կամ ճամբաներուն վրայ պիտի քնանար, և միայն հաց գնելու համար ժամանակ առ ժամանակ բնակեալ տեղերու պիտի մտննար:

Սահմանազուխը անցնելուն պէս՝ Անտրէա իւր աղամանդները պիտի ծախէր, ու անոնց ստակը առնելով՝ տասնի չափ լումայատոմսերուն հետ պիտի միացընէր, որոնք զխլուածի ժամանակ զործածելու համար միշտ իւր քովը կը պահէր, և այս կերպով դարձեալ յիսուն հազար ֆրանքի տէր պիտի ըլլար, որով գէշ վիճակ մը պիտի չունենար:

Ասոնցմէ զամ' մեծ յոյս ունէր որ Տանկլարի ընտանիքը իրենց ձախարհութեան տարաձայնութիւնը ջնջելու պիտի աշխատին:

Ահա այս պատճառաւ Անտրէա իւր յոգնութեանն զատ այնչափ շուտ և այնչափ հանդիսա քնացաւ:

Ատաու կանուխ արթննալու համար՝ երիտասարդը իւր պատահանին փնդկերը ամենեւին չդոցեր էր, այլ միայն բաւականացեր էր իւր դրան պարզունակները գնելու և սեղանի մը վրայ բոլորովին մեկ խիստ սրածայր դանակ մը տեղաւորելու, զոր միշտ իւր վրայ կը կրէր, և որուն երկաթին աղէկ մտած քլալը գիտէր:

Ատաուան ժամը գրեթէ եօթին՝ Անտրէա իւր երեսին վրայ եկած արևուն գաղջ ու փայլուն ճառագայթէն արթնցաւ:

Անն ուղղամիտ մարդու ուղեղին մէջ իշխող խորհուրդը (մարդս միշտ իշխող խորհուրդ մը ունի) ամենէն վերջը նընջելէն ետև՝ արթնցած միջոցին ալ ամենէն առաջ միտքը կը լուսաւորէ:

Անտրէա իւր աչքը բոլորովին չբացած՝ իշխող խորհուրդը արդէն իւր միտքը գրաւած էր և իւր սկանջին կը փոփոքոր խիստ երկար ատեն քնացեր էր:

Անկողնէն վար ցաւկեց և պատահանին առջևը վազեց:
Ձինակիր մը բակին մէջ տեղը բռնած էր:

Աշխարհի մէջ ամենէն աւելի աչքի զարնող բանը՝ անհանդրատութիւն չունեցող մարդուն համար անդամ՝ զինակիրն է. սակայն երկչոտ խիղճ մը կամ վախնալու պատճառ մը ունեցողի համար անոր միտքդետին ղեղին, կապոյտ և տղի-տակ դոյները սոսկառ իթ դոյներ կ'երևին:

— Այս զինակիրը ինչո՞ւ եկած է —, հարցուց Անտրէա իւրովի:

Աչքը յանկարծ ինքնիրեն պատասխանեց այն կորովամտութեամբը, զոր ընթերցողը անոր վրայ տեսաւ:

— Ձինակիրի մը պանդոկի մը մէջ գալը զարմանք չկրնար պատճառել. շուտով հարցու ինք —:

Եւ երթասաւրդը այնպիսի արագութեամբ մը հազուեցաւ, որ քանի մը ամաէ 'ի վեր վարած Բարեգիւն կենացը մէջ իւր սենեկատանը չէր կրցեր այնպէս շուտ հաղուեցրնել:

— Մինչև անոր մեկնիլը կ'ըսպասեմ, ըսաւ Անտրէա հաղուելու ատեն, և այն ատեն կը փախչիմ —:

Եւ իւր կողիկները հազնելէն ու փողկաղը կ'ապելէն ետե՛կ համայ մը պատուհանին մօտեցաւ և երկրորդ անգամ շղաշաւտեալայ վարագոյրը քիչ մը բացաւ:

Ոչ միայն առաջին գինակիրը մեկնած չէր, այլ և վար իջնելու համար պանդոկին միակ սանդուխին վարի կողմը կապշա, գեղին և սպիտակ համազրեւտով երկրորդ գինակիր մը կանգնած էր, և երրորդ մը ձի հեծած և լայնափող հրացան մը բռնած պանդոկին միակ դրան առջև պահպանութիւն կ'ընէր:

Այս վերջին գինակիրը յայտնի կը ցուցնէր որ մէկը բռնելու եկած են, քանզի իւր առջևը կէս բոլորակ մը կազմեր էին հետաբբիւր մարդիկ, որոնք պանդոկին դուռը բոլորովին պաշարած էին:

— Զիս փնտռելու եկած են ասոնք —, ըսաւ Անտրէա:

Եւ գեղնութիւնը երթասաւրդին գէմքը պատելով, սրտի անձկութեամբ իւր բոլորափրը նայեցաւ:

Իւր սենեակը նոյն յարկին բոլոր սենեակներուն պէս միայն արտաքին դաւթին վրայ կը բացուէր, որ ամեն կողմէն բաց էր:

— Կորսուեցայ —, գոչեց Անտրէա:

Անտրէայի կացութեան մէջ գտնուող մարդու մը համար կալանաւորութեան հետեւութիւնը պիտի ըլլար յանցաւորաց ատեանն ելնել, դատուիլ, և մահուան դատապարտուիլ առանց գթութեան և առանց յայտադման:

Վայրկեան մը իւր գլուխը երկու ձեռքով մէջ սեղմած բռնեց:

Այս մէկ վայրկեանին մէջ քիչ անոց որ երկիւղէն պիտի խնձրենար:

Սակայն իւր գլխին մէջ ընդհարող անթիւ խորհրդոց մէջ յանկարծ յուսոյ լոյս մը ծագեցաւ . տխուր ժպիտ մը իւր այլադուճած շքածանց և այլայլեալ այստեղուն վրայ նկարուեցաւ :

Իւր բոլորտիքը նայեցաւ , և զբասեղանի մը մարմարիոնին վրայ փնտռած առարկաները ամբողջ գտաւ , որոնք էին գրիչ . մը , մելան և թուղթ :

Գրիչը մելանին թաթխեց , և իւր ձեռքին դողդոջիւնը զբսպե լով՝ տեարակին առաջին երեսին վրայ հետեւեալ տողերը գրեց .

« Ա՛ճարելու համար ամենեւին ստակ չունիմ , բայց ես անպատիւ մարդ մը չեմ . ուստի զբաւի համար այս ասեղը կը թողում , որ ըրած ծախուցս տասնապատիկը կ'արժէ : Քողներուի ինձ առտու կանուխ փախչելուս համար . քանզի կ'ամբշնայի » :

Իւր փողկապին ասեղը հանեց և թղթին վրայ դրաւ :

Անկէ ետքը փոխանակ իւր գրան պարզունակները դոցուած թողելու՝ բացաւ զանոնք , դուռը մեկնելու ատեն դոցցես դոցել մոռնալով՝ կիսաբաց թողուց , և այս կերպ մարմնամարդութեան վարժ մարդու մը պէս կրակարանին մէջ սահեցաւ , և Աքիլէսի պատկերը ներկայացընող թղթէ ճակատը վերստին կրակարանին առջևը քաշեց , ոտքովը մոխրին մէջ իւր քայլերուն հետքը ջնջեց , և սկսաւ կոր խողովակէն վեր ելնել , որ փախչելու միակ ճամբան կը ներկայացընէր իրեն :

Նոյն միջոցին՝ ամենէն առաջ Անտրէայի աչքին երևցող զինակերը սանդուխէն վեր կ'ելնէր ոստիկանութեան գործակալի մը առաջնորդութեամբը և սանդուխին վարի կողմը ըսպասող երկրորդ զինակրէն պաշտպանուած , որ հարկ եղած ժամանակը կընար դուռը պահպանող զինակրին օգնութիւնը կանչել :

Ահա ինչ կերպով զինակիրները Անտրէային խուզարկուած թեան եկեր էին :

Լուսնալուսն պէս՝ հեռագիրները ամեն կողմ՝ շարժելով, ամեն կայաններուն իմաց տուեր էին, և ամեն կողմի ոստիկանութեան ուշադրութիւնը արթնցընելով, ֆատրուսի սպանիչին խուզարկութիւնը կը հրամայէին:

Գոմբիէնները թաղաւորի բնակարան մը, որսորդութեան քաղաք մը և պահապան զօրաց կայան մը ըլլալով, զինակիրներէ և ոստիկանութեան դորձակալներէ լեցուն էր. ուստի հեռագրական հրամանը հասնելուն պէս խուզարկութիւնները սկսեց էին, և Չանդակին ու Շիշին պանդոկը քաղաքին առաջին պանդոկն ըլլալուն՝ անկէ սկսեց էին:

Մանուանդ որ նոյն գիշերը խորհրդատան դրան առջին պահպանութիւն ընող պահպանները (խորհրդատունը Չանդակի պանդոկին պատկից է) կը հաստատէին որ նոյն գիշերը բազմութիւն ճանապարհորդներ եկած էին այն պանդոկը:

Առտուան ժամը վեցին փոխուած պահանորդը կը յիշէր իսկ որ իւր պաշտօնին կանչուած ժամանակը, այսինքն ժամը չորսը քանի մը վայրիկեան անցած՝ սպիտակ ձիու մը վրայ երիտասարդ մը տեսեր էր և ձիուն դաւակին վրայ գիւղացի տղայ մը կը դանուէր. նոյն երիտասարդը հրապարակին մէջ ձիէն վար իջեր, ձին ու գիւղացին ճամբեր, և գացեր էր Չանդակին պանդոկին դուռը դարնելու, ուր մանելէն ետև դուռը վերստին դոցուեր էր:

Եյն նոյն յամուղ երիտասարդին վրայ ամենուն կասկածը արթնցաւ:

Եյն երիտասարդը Անտրեայէն զատ մէկը չէր:

Եյս յայտնի տեղեկութեանց վրայ՝ ոստիկանութեան դուռ ծակալը և զինակիրը, որ տասնապետ մ'էր, գէտ 'ի Անտրեայի դուռը կը յառաջանային:

Անտրեայի դուռը կիսաբաց կը դանուէր:

— Ո՛հ, ըսաւ տասնապետը, որ աերութեան խորամտութեանց մէջ սնուած հին աղուէս մ'էր, բաց դուռը գէշ

նշան է . աւելի կ'ուզէի որ լաւ մը փակուած բանլիքուած ըլլար — :

Իբրբ՝ սեղանին վրայ երիտասարդին թողուցած սոմակը և ասեղը ցաւալի ճշմարտութիւնը կը հաստատէին :

Անտրէա փախչեք էր :

Սակայն տասնապետը մէկ փորձով գոհ եղող մարդ չէր :

Իւր բոլորտիքը դիտեց , անկողնոյ տակը նայեցաւ , վարադոյրներուն ետին և պահանջներուն մէջ փնտռեց , և վերջապէս կրակարանին մտնեցաւ :

Անտրէայի 'ի գործ գրած զգուշութեանց վրայ՝ մոխիրին մէջէն անցնելուն հետքը չէր մնացեր :

Սակայն փախչելու ճամբայ մ'էր այն , և այնպիսի պարադայի մէջ , ամեն փախստեան ճամբաները ամենայն ճշդութեամբ պէտք էին խուզարկուիլ :

Ուստի տասնապետը վառելու ոստեր և յարդ բերել տուաւ և սանդ մը լեցընելու պէս կրակարանին մէջ լիցուց զանոնք և կրակը տուաւ :

Կրակը աղիւսեայ որմերուն ձայնը հանեց , մուխի անթափանց մըրիկ մը թողովակներէն դուրս ելաւ և հրաբուխի տխուր ժայթքումին պէս գէպ 'ի երկինք բարձրացան . սակայն յուսացածին պէս փախստականին վար իննալը չտեսաւ . վասն զի Անտրէա իւր սղտիկութենէն մարդոց հետ մրցելով՝ զինակրէ մը աւելի խորամիտ էր , թէև այն զինակիրը տասնապետի պատուաւոր աստիճանին ալ բարձրացած ըլլար . ուստի այրուելէն վախճալով՝ տանիքին վրայ ելեր , և թողովակին առջին կծկուած կեցեր էր :

Վայրկեան մը այնպէս կարծեց թէ ազատած է . քանզի տասնապետին ձայնը լսեց , որ երկու զինակիրները կանչելով՝ բարձրաձայն անոնց կը պոռար .

« Հոս չէ » :

Սակայն երիտասարդը կամաց մը իւր պարանոցը երկնցընելով՝ տեսաւ որ երկու զինակիրները այն յայտարարութեան

վրայ երթալու տեղ, ընդ հակառակն իրենց խուզարկութիւնը կը կրկնապատկէին:

Ուստի ինքն ալ իւր բոլորտիքը դիտեց:

Խորհրդատունը, որ վեշտասաներսրդ դարուն Հսկայաձև շէնք մ'էր, տխուր պատնէշի պէս բարձրացած էր:

Աջ կողմի պատուհաններէն տանիքին վրայի ամեն անկիւննեքն ու խորշերը կրնար տեսնուիլ լեբան վրայէն հովիտի մը մէջ տեսնելու պէս:

Անտրեա հասկըցաւ որ քիչ մը ետքը տասնապետին գլուխը այն պատուհաններուն մէկէն երեխիւ պիտի տեսնէ:

Չինքը հոն տեսնելուն պէս՝ ինքը կորսուած էր:

Տանիքներուն վրայ հալածուիլը յաջող վախճան մը չէր ներկայացընէր իրեն:

Ուստի որոշեց որ վերստին վար իջնէ, բայց չէ թէ վեր ելած ճամբայէն, այլ նոյնօրինակ ուրիշ ճամբայէ մը:

Սողալով այնպիսի ծխահանի մը մտեցաւ, ուրից ամենին ծուխ չէր ելնէր, և առանց տեսնուելու անոր մէջ աներևոյթ եղաւ:

Նոյն միջոցին խորհրդատան մէկ փոքր պատուհանը բացուեցաւ, և տասնապետին գլուխը երեցաւ:

Ժամանակ մը այն գլուխը չէնքը զարգարող քարէ արձանի մը պէս անշարժ կենալէն ետե՛ յուսահատութեան երկար հռոպանքով մը անելեոյթ եղաւ:

Տասնապետը իբր օրինաց ներկայացուցիչը անխոսք և ծանր կերպարանքով՝ առանց հրապարակին մէջ դուժարուած բազմութեան հաղար տեսակ դիտողութեանց պատասխանելու՝ վերստին պանդոկը մտաւ:

— Ի՛նչ լուր, հարցուցին երկու զինակիրները:

— Ստուգապէս այս առաւ կանուխ՝ սրիկան ասկէ հեռացած պիտի ըլլայ, զուակներս, պատասխանեց տասնապետը: Սակայն հիմա Վիլէր-Գոթըրէի և Նոյնի ճամբուն վրայ մարդ կը զրկենք և անտառին մէջ փնտռել կու տանք, ուր անշուշտ պիտի բռնենք զան —:

Պատուաւոր պաշտօնաւորը տասնապետաց մասնաւոր ձայնովը հազիւ թէ վերջին խօսքը իւր բերանէն հաներ էր, երբ սոսկումը երկար ձայն մը զանդակի մը անդադար հնչիւնին հետ պանդոկին բակը հնչեց:

— Ո՛հո՛, ինչ է այս, գոչեց տասնապետը:

— Այս ճանապարհորդը խիստ աճապարած կ'երևի, ըսաւ պանդոկապետը: Կայէ՞ որ սենեկէն կը հնչեցընեն, տղայ:

— Թիւ 3:

— Վազէ՛ դնա՛ —:

Կայն միջոցին ձայներն ու զանդակին հնչիւնը կրկնապատ կուեցան:

Ծառան սկսաւ վազելով երթալ:

— Կեցիր, ըսաւ տասնապետը ծառան կեցընելով, ինչ այնպէս կ'երևի թէ այս զանդակը հնչեցընողին խնդրածը ծառայէ, այլ զինակիր մը: Թիւ 3 սենեակը ո՞վ կը բնակի:

— Սուրճանդակի կառքով իւր քրոջը հետ այս իրիկուն եկող երիտասարդ մը, որ երկու անկողնով սենեակ մը ունէ՛ց —:

Զանդակը երբորդ անգամ յուսահատական կերպով հնչեց:

— Օգնեցէ՛ք ինձի, պարոն գործակալ, գոչեց տասնապետը, հետս եկէ՛ք շուտով:

— Կեցիր, ըսաւ պանդոկապետը, թիւ 3 սենեակը երկու սանդուխ ունի՛ մէկը դրսէն և միւսը ներսէն:

— Աղէ՛կ, ըսաւ տասնապետը, ես ներքին կողմն կ'երթամ. հրացաննիդ լցուած էն:

— Այո՛, տասնապետ:

— Դուք արտաքին սանդուխը հսկեցէ՛ք, և եթէ փախելու ուզէ՛ հրացաննիդ անոր վրոյ պարպեցէ՛ք. հեռադրին խօսքին նայելով՝ ծանր յանցանք մը գործած է —:

Տասնապետը գործակալին ընկերութեամբը իսկոյն ներքին սանդուխին մէջ անընդոյժ եղաւ:

Բազմու թիւնը Անտրէայի խօսքերը լսելով սկսան շարժուել հանել:

Անտրէայի զլուխը այս դժբաղդու թիւնը եկեր էր :

Խիստ ճարտիւցի թեամբ կրակաբանին մինչև երեք քառորդը իջեր էր, սակայն ոտքը սխալելով, թէպէտ ձեռքերը որմնորսն կոթնցուցեր էր, իւր ուղածէն աւելի մեծ աղմուկով և աւելի շուտով վար իջեր էր :

Եթէ սենեակը առանձին ըլլար՝ հոգ չէր, սակայն սենեկին մէջ մարդ կար :

Անկողնոյ մը մէջ երկու կիներ քնացած էին, որոնք անոր հանած ձայներէն արթնցան :

Երեւոյ նայուածքը ձայն ելած կողմը ուղղեցին և կրակաբանին մէջէն մարդու մը դուրս ելնելը տեսան :

Այս երկու կիներէն մէկը, այսինքն այն խարտեաշ աղջիկն էր այնպիսի ձայն մը հանողը, որ բոլոր տան մէջ լսուեր էր. իսկ միւս թխաղոյն աղջիկը զանգակին առասանը ձեռքը առնելով, ու իւր բոլոր ուժովը զան շարժելով՝ օղնութիւն կը պոռար :

Ինչպէս կ'երևի՝ Անտրէա վտանգի մէջ էր :

— Գթացէք ինձի, զոչեց երիտասարդը իւր զոյնը նետած ու շիթու թեամբ՝ առանց տեսնելու այն անձերը, որոնց իւր խօսքը կ'ուղղէր. զթացէք ինձի, մարդ մի կանչէք. ազատեցէք զիս, ես ֆիաս մը չունիմ ձեզի :

— Մարդասպան Անտրէան է, զոչեց երկու ծաղկահաս աղջիկներէն մէկը :

— Իօժէնի, օրիորդ Տանկլար, մըմնջեց Պալալղան թի սոսկումէն ապշու թեան մէջ իյնալով :

— Հասէք, հասէք, զոչեց օրիորդ Կարմիրի՝ Իօժէնիին անշարժ ձեռքէն զանգակին առասանը առնելով և իւր ընկերէն աւելի ուժով հնչեցընելով :

— Ետեւս ինկած են, ազատեցէք զիս, ըսաւ Անտրէա ձեռքը միացընելով. զթացէք ինձի, կը պաղատիմ, մի մտնէք զիս :

— Հատ ուշ է, ալ վեր կ'ելնեն, պատասխանեց Իօժէնի :
Ուրեմն տեղ մը պահեցէք զիս, ըսէք թէ առանց պատ-

Ճառ մը ունենալու վախցաք . այս կերպով անոնց կասկածը կը փարատէք ու իմ կեանքս կ'ազատէք — :

Երկու ծաղկահաս աղջիկները իրենց վերմակին տակը զիւրար զրկած երկտասարդին պաղատալի ձայնին լուռ կեցան . իրենց մտացը մ'ջ սոսկումն ու ատելութիւնը կ'ընդհարէին :

— Շատ աղէկ , ըսաւ Կոժէնի , զնա ուրեմն եկած ճամբայէդ , թշուառ մարդ . զնա , և բան մը չենք ըսեր :

— Ահա ներսն է , ներսն է , պոռոց ձայն մը սանդուղին դաւթին վրայէն . ներսն է , կը տեսնեմ զան — :

Իբրք՝ տասնապետը բանլիքին ծակէն նայելով Անտրէան տեսաւ որ կանգնած կը պաղատէր :

Հրացանի բուռին մէկ ուժգին հարուածով փականքը ճաթեցուց , երկու հարուածներով պարզունակները կոտորեց , և գուռը ջախջախուելով ներսի կողմը ինկաւ :

Անտրէա դէպ 'ի միւս գուռը վազեց , բացաւ զայն և պատարասուեցաւ գուրս նետուելու :

Բայց հոն երկու զինակիրները տեսաւ , որոնք հրացանին իրեն ուղղեցին :

Անտրէա յանկարծ կեցաւ՝ գուռատեալ , անշարժ և ընկճեալ . անօգուտ դանակը իւր կնճածած ձեռացը մէջ բռնած էր :

— Ինչո՞ւ չես փախչիր , զոչեց օրիորդ ա'Արմիլլի , որ սկսեք բնորոշնալ անոր վրայ իւր սրտէն երկիւղը փարատելու սկսելէն 'ի վեր . փախիր :

— Եւ կամ ինքզինքդ սպաննէ — , ըսաւ Կոժէնի այն վետտեան կոյսերէն մէկուն ձայնովն ու անողորմութեամբը , որոնք կրկեսին մէջ իրենց բթամատովը յաղթող ըմբշամարտին կը հրամայէին որ իւր դետինը դուրկած հակառակորդը սպաննէ :

Անտրէա այս ձայնէն սարսուաց և այնպիսի արհամարհական ժպիտով մը ծաղկահաս աղջկան նայեցաւ , որով ըյուցընէր թէ իւր կորուսեալ վիճակին մէջ պատուոյ այս վեճով զազանութիւնը ամենեւին չէր հասկընար :

— Ինքզինքդ սպաննեմ , ըսաւ իւր դանակը նկտելով , և ինչու :

— Գուն քու բերանովդ ըսիր հիմա թէ զքեզ մահուան սխտի դատաստարտեն, զոչնց օրինորդ Տանկլար, և իբր յետին դատաստարտեալ մը պիտի գլխատեն զքեզ:

— Միթէ իմ հօդս է, պատասխանեց Գալալիցան թիբա զուկները իրարու պլեկով. ամեն մարդ բարեկամ ունի —:

Տասնապետը սուրը ձեռքը դէպ 'ի անոր յառաջացաւ:

— Ա՛ղէ, ըսաւ Գալալիցան թի, սուրդ պատենդ դարձուր, քաջ զինուորս, այդչափ վախնալու հարկ չկայ. ահա ես ինքնին անձնատուր կ'ըլլամ ձեզ —:

Եւ իւր ձեռքը երկնցուց որ երկաթը անցընեն:

Երկու ծաղկահաս աղջիկները Բարիզեան երիտասարդին թիսպարտի մը փոխուիլը սոսկումով կը դիտէին:

Անտրէա աղջկանց կողմը դարձաւ, և յանդուզն ժպտով մը ըսաւ:

— Պ. հօրդ համար յանձնարարութիւն մը չունին, օրինորդ Էօթէնի. հաւանականաբար Բարիզ պիտի վերադառնամ —:

Էօթէնի զլուխը իւր երկու ձեռացը մէջ պահեց:

— Ո՛հո՛, ըսաւ Անտրէա, ամչնալ պէտք չէ և սուրհանգակի կառորով ետէս դալուդ համար չեմ նեղանար. . . . Գրեթէ քու ամուսինդ չէի՛ ես —:

Եւ այս հեղնալի խօսքերուն վրայ Անտրէա գուրս ելաւ թողումը երկու փախստականները որ իրենց խայտառակութեան նեղութեանցը և ներկայ դանուողներուն մեկնութեանց ենթակայ ըլլան:

Ժամ մը ետքը՝ երկուքնին ալ կնոջ զգեստ հագնելով՝ իրենց ճամբորդութեան կառքը հեծան:

Պանդոկին դուռը դոցեր էին, որպէս զի բազմութեան հետաքրքրութենէն ազատ ըլլան. սակայն դուռը բացուելէն ետքն ալ՝ երկու կարգ բոցավառ աչք և մրմոյցող շուրթերով հետաքրքիրներու մէջէն անցնելէ ազատ չէին:

Էօթէնի կառքին վարադոյրները եջեցուց. սակայն եթէ անոնց երեսը չէր տեսներ, անոնց ձայները կը լսէր, և խայտառակ խօսքերուն ձայնը մինչև իւր ականջին կը հասնէր:

— Ո՛հ, ինչո՞ւ աշխարհս անապատ մը չըլլար —, գոչեց ծաղկահաս ազջիկը օրիորդ տ'Արմիյիին գրկացը մէջ նեւուելով և այն բարկութեամբ բորբոքելով, որ Ներսիսին ըսել կու տար թէ ինչո՞ւ հոսմայեցի ժողովուրդը միայն մէկ գլուխ չունենար, որպէս զի մէկ հարուածով կտրէի զայն:

Հետեւեալ առաու՝ Պրիւսէլ հասան և Ֆլանտրի պանդոկը իջան:

Առջի իրիկունէն 'ի վեր Անտրէայի անունը բանտապահին արձանագրբին մէջ անցեր էր:

ՉԼՈՐԻ ԸՅ.

ՕՐԻՆՔԸ

ՅԱՅՏՆԻ տեսանք որ ինչ հանդարտութեամբ օրիորդ Տանկլար և օրիորդ տ'Արմիյի կարող եղան իրենց փախուստը 'ի գործ գնել. պատճառը այն էր որ տան մէջ ամեն մարդ իրենց գործին զբաղած ըլլալուն՝ առնց հոգ չբերէին:

Թողունք սեղանատոբը որ սնանկութեան խորհրդոցը մէջ ճակատը քրտինքով պատած իւր անշափ պարտուց էջերը կարգադրէ, և դասնանք տիկին Տանկլարին, որ այն հարուածին ստատկութեանէն շուտարած քիչ մը կեննալէն ետև՝ իւր սովորական խորհրդակիցը Ախսիէն Տըպրէն տեսնելու գացեր էր:

Վասն զի իբօք տիկին Տանկլար կը յուսար որ այն ամուսնութիւնը կատարելով վերջապէս Եօժէնիի բնութիւնն ունեցող աղջկան մը վրայ տաղտկալի խնամածութիւնն ընելէ պիտի ազատէր. վասն զի ընկերային կապերը հաստատող այն դաշնաց մէջ մայր մը իւր աղջկան վրայ իշխանութիւն ունենալու համար սէտք էր միշտ խոհեմութեան օրինակ մը և կատարելութեան տիպար մը ըլլալ անոր:

Սակայն տիկին Տանկլար Եօժէնիին խելացիութեանէն և օրիորդ Կարմիրիին խրատներէն խիստ կը վախնար. քանի մը անգամ Տըպրէն վրայ իւր աղջկան ուղղած արհամարհական նայումքը դիտեր էր, որոնք գոցցես կը ցուցնէին թէ իւր մտերիմ ատենադպրին հետ ունեցած սիրահարական և դրամային յարաբերութեանց զաղանկըրը Եօժէնի կը ճանչնար. ընդ հակառակն աւելի խորունկ մտածելով տիկին Տանկլար կրնար հասկընալ թէ Եօժէնիին Տըպրէն ատել չէ թէ իւր հայրենի տան մէջ այն երիտասարդին գայթակղութեան վէժ մը ըլլալն էր, այլ պարզապէս այն երկտանիննրուն կարգը կը դատէր զան, որոնք Գիողինէս կը ջանար մարդոց կարգէն դուրս հանել, և որոնց Պլատան գարձուածաւոր խօսքով երկտանի և անփետուր կենդանի անունը կու տար:

Տիկին Տանկլար իւր հեռատեսութեամբը, (դժբաղդարար այս աշխարհիս մէջ ամեն մարդ հեռատեսութիւն մը ունի, որ ուրիշներունը տեսնելու արգելք կ'ըլլայ) տիկին Տանկլար, կ'ըսենք, իւր հեռատեսութեամբը շարժական կը ցաւէր Եօժէնիին ամուսնութիւնը ետ մնալուն, չէ թէ վասն զի այն ամուսնութիւնը յարմար և վայելուչ էր և իւր աղջիկը երջանիկ պիտի ընէր, այլ այն ամուսնութիւնը իրեն ազատութիւն պիտի շնորհէր:

Ուստի ինչպէս ըսինք՝ տիկին Տանկլար Տըպրէին տունը դացեր էր, որ բոլոր հանդիսականաց պէս ամուսնութեան գաշնադիրն ստորագրելու հանդիսին և անոր հետեւութիւնն էղող գայթակղութեան ներկայ գտնուելէն ետե՛ աճապարեր էր սրճանոցը քաշուիլ, ուր քանի մը բարեկամներու հետ այն գէպքին վրայ կը խօսէր, որ աշխարհիս մայրաքաղաքը կոչուած և դոյզն բանի մը համար աղմուկ հանող այն քաղաքին երեք մասին խօսակցութեան առարկայն եղած էր այն ժամուն:

Երիտասարդին տունը չգտնուելուն համար զոնապանին խօսքին չհաստատւով՝ տիկին Տանկլար սև շրջագգեստ մը հագած ու քողով մը ծածկուած՝ գէպ՝ի Տըպրէին սենեակը տանող սանդուխէն վեր ելած միջոցին՝ Տըպրէ գբաղած էր բարեկամի մը յանկուցիչ խօսքերը մերժելու, որ կը ջանար համոզել զինքը, թէ տեղի ունեցած այնպիսի սոսկալի դժբաղգութեանէն ետքը իւր պարտքն էր՝ իբրև այն տան բարեկամ՝ օրիորդ Էօժէնի Տանկլարի հետ ամուսնանալ անոր երկու միլիոն ֆրանքն ալ ստանալով:

Տըպրէ յաղթուիլ ուզող մարդու մը պէս ինքզինքը կը պաշտպանէր, վասն զի այս գաղափարը շատ անգամ իւր մըտացը մէջ ինքնին ներկայացեր էր. բայց որովհետև Էօժէնին և անոր անկախ ու զոռող բնութիւնը կը ճանչնար, ուստի ժամանակ առ ժամանակ բոլորովին պաշտպանողական գիրք մը կը բռնէր՝ ըսելով թէ այն միութիւնը անկարելի էր և բոլորովին անկարելի. սակայն ներքնապէս այն գատապարտելի խորհուրդը կը տածէր, որ ամեն բարոյագիտաց ըսածին նայելով, ամենէն առաքինի և ամենէն անարատ մարդուն միտքը անգամ անգաղար կը գրաւէ՝ անոր սրտին խորութեանց մէջ պահուելով, ինչպէս ստատանան խաչին ետևը:

Նոյն միջոցին՝ տիկին Տանկլար Լիւսիէնի սենեկապանին առաջնորդութեամբը Ներս մտնելով՝ քողարկեալ և սրտաթուանդ՝ կանաչ փոքր սրահին մէջ կ'ընդպատէր ծաղիկներով լիցուն երկու ամաններուն մէջ նստելով, զորանք ինքը նոյն

անտու անոր զրկեր էր, և Տըպրէ ստոյղն ըսելով իւր ձեռքը այնպիսի խնամքով տեղաւորեր, շիտկեր և կարգի զըրեր էր զանոնք, որուն համար ողորմելի տիկինը անոր բացակայութիւնը ներեց:

Ժամը տասին քսան մնալով՝ տիկին Տանկլար պարագ տեղը սպասելէն ձանձրացած՝ վերստին իւր կողքը հեծաւ և իւր տունը վերադարձաւ:

Ոմանց կիները հարուստ անպատիւ կանանց այն կէտին մէջ կը հաւատարին, որ սովորաբար կէս գիշերը անցած իրենց տունը կը վերադառնան:

Էօժէնի որչափ զգուշութիւն որ բանեցուցեր էր մեկնելու ժամանակ, տիկին Տանկլար ալ նոյնչափ զգուշութիւն՝ ի գործ գրեր էր տունը մտնելու համար. սրտի անձկութեամբ ու թեթեւ քայլերով իւր սենեկին սանդուխէն վեր ելաւ, որ ինչպէս գիտենք՝ Էօժէնի սենեկին կից էր:

Իւր վարձուներին վրայ թիւր մեկնութիւններ տալու պատճառ ըլլալէն խիստ կը վախնար, ողորմելի կինը գոնէ այս կէտին մէջ յարգելի էր, ընտանեացը համար իւր աղջկան ունեցած հաւատարմութիւնը և անոր անմեղութիւնը կը ճանչնար:

Էօժէնիին դրան առջև ականջ դրաւ, բայց ամենեին ձայն մը չլսելով՝ ներս մտնել ուզեց, սակայն դրան նիզը զբուսած էր:

Տիկին Տանկլար կարծեց թէ Էօժէնի նոյն իրիկուան սոսկալի յուզմունքէն յոգնած անկողինը մտեր էր և կը քնանար:

Օրիորդին սենեկապանուհին կանչեց և հարց ու փորձ ըրաւ:

— Օրիորդ Էօժէնին, պատասխանեց սենեկապանուհին, օրիորդ տ'Արմիլլիի հետ իւր սենեակը մտաւ, և անոր հետ թէյը խմելէն ետև ճամբեց զիս ըսելով թէ պէտք չունի ինծի—:

Այն ժամէն ՚ի վեր սենեկապանուհին իւր գործին զբաղած էր, և ամենուն պէս ինքն ալ երկու օրիորդները իրենց սենեակը կը կարճէր:

Ուստի տիկին Տանկլար առանց ամենափոքր կասկած մը ու,

նենալու պատկեցաւ , բայց իւր մարդոց վրայ սիրաբ ճանդարտելով՝ այն պատահած դէպքին մտածութիւնը իւր միտքը պաշարեց :

Որչափ եղած ներուէն վրայ կը մտածէր , այնչափ դաշնադրին տեսարանը կը ծանրանար . դայթակղութիւն մը չէր այն , այլ աղմուկ մը , ծանակութիւն մը չէր , այլ անուանարկութիւն մը :

Այն ատեն արկին Տանկլար զոաց որ քիչ մը առաջ ողորմելի Մերսէտէսի ամուսնոյն և որդւոյն պատահած դժբաղդութեանը մէջ անոր վրայ չէր դիմացեր :

— Իօժէնի կորսուած է ալ , ըսաւ իւրովի , և մենք ալ . քանզի պատահած դէպքը նախատինք մ'է մեզի համար , մեր ընկերութեանց մէջ խայտառակութիւն մը խորունկ , արիւնալի և անբուժելի վէրք մ'է :

« Երջանիկ է Իօժէնի , մըմբաց , որ այնպիսի զարմանալի բնութիւն մը ունի , որ շատ անգամ սոսկում պատճառած է ինձ — » :

Եւ իւր երախտադէտ նայուածքը զէսլ 'ի երկինք վերցուց , Ծածկադէտ նախախնամութիւնը ետքէն պատահելու դիպուածոց համեմատ ամեն բան կանխաւ կը կարգադրէ , և երբեմն պակասութիւն մը և մոլութիւն մը անգամ երջանկութեան պատճառ կ'ընէ :

Ետքը իւր մտածութիւնը ընդարձակելով՝ ինչպէս կ'ընէ անդունդի մը մէջ ինկող թռչունը իւր թևերը ընդարձակելով , Գալվալդանթին միտքը բերաւ :

— Այն Անտրէան թշուառական մը , գող մը և մարդապան մ'է ուրեմն . սակայն Անտրէա այնպիսի ձևեր ունէր , որոնք եթէ ոչ կատարեալ գոնէ կէս դաստիարակութիւն մը ունենալը կը ցուցընէին . մեծ հարստութեան երեւթող և պատուաւոր անուններու կոթնած ընկերութեանց մէջ մտաւ — :

Այս բախդին մէջ գործերը ինչպէս պէտք էր որոշել : Որո՞ւ դիմել պէտք էր այս անտանելի կացութենէն ազատելու համար :

Տիկին Տանկլար իւր սիրած անձէն օգնութիւն փնտռող կնոջ մը ետանդովը Տրպրէին դիմեր էր . Տրպրէ միայն իւր բառ մը կրնար տալ անոր , որ իրմէ աւելի զօրաւոր մկուն գիմէ :

Այն ատեն տիկին Տանկլարի միտքը Պ . Եը Վիլլիֆօրը եկաւ :

Գալալլանթին բռնել տալ ուզող Պ . Եը Վիլլիֆօրն էր , որ իրենց ընտանեաց մէջ անդ թու թեամբ այնպիսի շփոթութիւն մը կը պատճառէր իրբն օտար ընտանիքի մը :

Բայց ոչ , կը մտածէր տիկին Տանկլար , թագաւորի դործակալը անգութ մարդ մը չէր , իւր սրբատուցը զերի դատաւոր մը և օրինասպահ ու անողոք բարեկամ մ'էր , որ տմարդի բայց ասոհով ձեռքով մը այն հարուածը կ'իջեցընէր . դահիճ մը չէր ան , այլ վերաբոյժ մը , որ կ'ուզէր ապահովել Տանկլարի ընտանեաց պատիւը այն կորուսեալ երթատարդին անուանարկութենէն , զոր իրբն իրենց փեսայացուն ամենուն կը ներկայացընէին :

Եւ որովհետեւ Պ . Եը Վիլլիֆօր Տանկլարի ընտանեաց բարեկամն ըլլալովը այս կերպ ընթացք մը կը բռնէր , տարակոյս չկար որ թագաւորի դործակալը Անտրէայի ով ըլլալը զիտէր և անոր ընթացքը կը գիտէր :

Տիկին Տանկլար մտածելով կը տեսնէր որ Եը Վիլլիֆօրի ընթացքը իրենց համար նպաստաւոր էր :

Սակայն թագաւորի դործակալին անողոքութիւնը անկէ անդին անցնել պէտք չէր . հետեւեալ առտու տիկինը զանտեսնելու պիտի երթար , և պիտի աղաչէր որ եթէ չէր կրնար դատաւորի պարտքը զանց ընել , զոնէ ներողամիտ ըլլայ :

Տիկին Տանկլար անցեալ յիշատակները պիտի նորոգէր և զանոնք օգնութեան պիտի կանչէր . այն մեղսալի բայց երջանիկ ժամանակը յիշելով պիտի աղաչէր որ Պ . Եը Վիլլիֆօր գործը զօջէ , կամ զոնէ թողու որ Գալալլանթին փախչի , ու այն ատեն յանցաւորը փնտռելու ելնէ :

Այս մտածութիւններէն ետե՛ տիկինը կրցաւ հանդիստ քըյնանալ :

Հետեւեալ անտու ժամը իննին արթնցաւ , ու առանց իւր սենեկապանու հին կանչելու և առանց փոքր ձայն մը հանելու՝ առջե իրիկուան պարզութեամբը հաղուեցաւ , սանդուխէն վար իջաւ , տունէն դուրս ելաւ և մինչև Բրովանս փողոցը քալեց և հոն կառք մը բռնելով՝ Պ : ար Ա. իւլիֆօրի տունը գնաց :

Ամէ մը 'ի վեր այս անիծեալ տունը ժանտալտի զգուշարանի մը տխուր երևոյթը կ'ընծայէր . սենեկաց մէկ մասը ներքին և արտաքին կողմէն փակուած էին . զոց փեղկերը միայն օգ առնելու համար վայրկեան մը կը բացուէին . այն ատեն կը կարծէին թէ այն պատուհանին առջև սպասուորի մը այլալեալ գէմբը կը տեսնեն , և անմիջապէս պատուհանը կը զօջուէր գերեզմանին վրայ փակուած կախարիչին նման , և զբացիները ցած ձայնով իրարու կ'ըսէին :

— Երգեօք այսօր ալ թագաւորի Պ . զործակալին տունէն դազաղի մը ելնելը պիտի տեսնենք— :

Այս տխուր տունը տեսնելով տիկին Տանկլար սարսուռ մը զգաց . կառքէն իջաւ , և վհատեալ քայլերով զոց դրան մօտեցաւ և զանգակը հնչեցուց :

Հաղի զանգակին երրորդ հնչիւնին , որ նոյն տան ընդհանուր տխրութեանը կարծես թէ մասնակից էր , դռնապանը երեցաւ ճիշդ իւր խօսքերը դուրս ելնելու չափ դուռը բանալով :

Կին մը տեսաւ , որ վայելուչ հաղուած էր , և իրեն օտար մէկը կ'եւէէր , սակայն դուռը աւելի չբացաւ :

— Բայց ինչու չես բանար , ըսաւ տիկին Տանկլար :

— Կախ ըսէք ինձ , տիկին , թէ դուք ո՞վ էք , հարցուց զոնապանը :

— Ես ո՞վ եմ . չե՞ս ճանչնար զիս :

— Այսուհետեւ մարդ չենք ճանչնար՝ տիկին :

— Խենթեցեր ես սուրեմն , բարեկամ , զօչեց տիկինը :

— Ա՛րկիկց կու գար :

— Ա՛հ . անտանելի է այդ ընթացքը :

— Տիկին , ինձի եղած հրամանը այս է , կը ներէք . ա-
նունիդ ի՛նչ է :

— Տիկին սեպուհ Տանկլար . քսան անգամ զիս տեսած ես :

— Կարելի է , տիկին . հիմա ի՛նչ կը խնդրէք :

— Ա՛հ , ինչ տարօրինակ մարդ ես եղեր . և այդ ամբար-
տաւանութեանդ համար Պ . ար Ա.իլլեֆօրիս պիտի դանդաղար :

— Տիկին , ամբարտաւանութիւնչէ այս , այլ զգուշութիւն
մը . առանց Պ . ա՛լվօրինեթի հրամանին կամ առանց թագաւորի
Պ . զործակալին հետ խօսելիք մը ունենալու մարդ չկրնար
այս աունս մտնել :

— Ես ալ ճիշդ թագաւորի Պ . զործակալին հետ զործ
ունիմ :

— Ստիպողակմն զործ է :

— Աչքովդ կը տեսնես , քանզի կառքիս պատրաստուելուն
անգամ շտպասեցի . բայց վերջացընենք , ահա այցատոմոս՝
տիրոջդ տար շուտով :

— Տիկինը մինչև գտնալս պիտի սպասէ :

— Այո՛ , գնա— :

Գոնապանը տիկին Տանկլարը փողոցին մէջ թողլով՝ դուռը
վերստին գոցեց :

Ստոյդ է որ տիկին Տանկլար երկար ատեն շտպասեց . վայր-
կեան մը ետքը՝ տիկինը անցնելու չափ լայնութեամբ դուռը
բացուեցաւ , տիկին Տանկլար ներս մտաւ և դուռը վերստին
փակուեցաւ :

Գոնապանը բակը հասնելով , առանց իւր աչքը դրան վը-
րայէն վերցընելու՝ ծոցէն սուլիչ մը հանեց և սուլեց :

Պ . ար Ա.իլլեֆօրի սենեկապանուհին սանդուխին վրայ ե-
րեցաւ :

— Տիկինը թող ներէ մեր բարի գոնապանին , ըսաւ սե-
նեկապանը տիկին Տանկլարի առաջը գալով . ինչու որ եղած
հրամանը այս է , և Պ . ար Ա.իլլեֆօր խնդրեց որ ըսեմ ձեզ
թէ ասկէ ուրիշ կերպ մը չէր կրնար ընել :

Բակին մ'ջ մատակարար մը կար, որ նոյն զգուշութիւններով ներս մտցուցեր էին և որուն բերած ապրանքները կը քննէին:

Տիկին Տանկլար սանդուխէն վեր ելաւ. այն տան տխրութիւնը խորին տպաւորութիւն մը ըրեր էր իւր սրտին և իւր վաշտաց շրջանը կ'ընդարձակէր. սենեկապանը անոր առջևէն քալելով և միշտ անոր վրայ հսկելով՝ դատաւորին սենեակը մըտցուց զան:

Տիկին Տանկլար որչափ և իւր մտածութիւնովը դրաղած էր, սակայն ծառաներուն իրեն հետ վարուած կերպը այնչափ անարժան երեցաւ որ սկսաւ զանդատիլ:

Բայց Ալիքֆօր իւր վիշտերէն ծանրացած գլուխը վեր վերցընելով՝ անոր երեսը նայեցաւ այնպիսի տխուր ժպտով մը, որ ներքին ցաւէն անմիջապէս աներևոյթ եղաւ:

— Ներէջէք ծառաներուս սոսկումէն այն կերպ վարուելուն, որոնք չեմ կրնար մեղադրել. քանզի կատկածուելով իրենք ալ կատկածոտ եղան—:

Տիկին Տանկլար դատաւորին յայտնած սոսկումին վրայ խօսուիլը լսեր էր, բայց եթէ իւր աչօքը չտեսնէր՝ երբէք պիտի չհաւատար՝ որ անոնց սոսկումը այն աստիճան բլլայ:

— Ուրեմն դուք դժբաղդ էք, պարոն, ըսաւ տիկին Տանկլար:

— Այո՛, տիկին, պատասխանեց դատաւորը:

— Զէք ցաւ իր ինծի համար:

— Անկեղծ սրտիւ, տիկին:

— Գիտէք ինչ բանի համար եկած եմ:

— Զեր գլուխը եկածներուն վրայ պիտի խօսիք, այնպէս չէ՛:

— Այո՛, պարոն, սոսկալի գժբաղդութիւն մ'է այս:

— Այսինքն ձախորդութիւն մը:

— Զախորդութիւն մը կ'ըսէք, գոչեց տիկին Տանկլար:

— Եփօսոս, տիկին, պատասխանեց թաղաւորի գործակալը իւր անխող հանդարտութեամբը, սկսայ անդարմանելի եղող գիպումները միայն գժբաղդութիւն կոչել:

— Է՛հ, պարոն, կը կարծէք որ մտոցուի...:

— Ամեն բան կը մտցուի, տիկին, ըսաւ Ա.Իլլֆօր. եթէ աղջկանդ ամուսնութիւնը այսօր չկատարուի, վաղը կրնայ կատարուիլ. եթէ վաղն ալ չըլլայ, ութ օրէն կ'ըլլայ: Չեմ կարծեր որ օրիորդ Կօժէնիին նշանածին համար ցաւելու նրպատակ մը ունենաք—:

Տիկին Տանկլար անոր դրեթէ հեղնական այս հանդարտութեանը վրայ ասլուծեամբ անոր երեսը նայեցաւ:

— Բարեկամք մը քով եկած եմ թէ դատաւորի, հարցոյց անոր տիրալի վսեմութեամբ մը:

— Գիտե՞ք, տիկին, որ բարեկամք մը տունը կը դառնուիք—, պատասխանեց Ա.Իլլֆօր, որուն այտերը իւր սոււած ապահովութեանը վրայ սկսան սակաւ ինչ շտաղկնել:

Երօք այս ապահովութիւնը՝ այս ժամուս իւր և տիկին Տանկլարի միտքը զրաւող դէպքերէն արիչ դէպքերու կ'ակնարկէր:

— Արեմն, ըսաւ տիկինը, աւելի քաղցրութեամբ վարուեցէք ինձի հետ, սիրելիդ իմ Ա.Իլլֆօր, իբր բարեկամ խօսեցէք հետս և ոչ իբր դատաւոր, և երբ ես յետին դժբաղդութեան մը մէջ կը դառնամ, մի ըսէք ինձի որ ուրախ ըլլամ—:

Ա.Իլլֆօր խոնարհութիւն մը ըրաւ:

— Երբ դժբաղդութեանց խօսքը կը լսեմ, տիկին, երեք ամսէ՛ ՚ի վեր դժնդակ սովորութիւն մը ստացեր եմ որ իմ դժբաղդութեանցս վրայ կ'ըսկսիմ մտածել, և այս համեմատութեան ինքնասէր դրաղումը ակամայ իմ միտքս կը զրաւէ:

Ահա այս է պատճառը որ իմ դժբաղդութեանցս քով ձեր դժբաղդութիւնները ձախորդութիւն կ'երևին ինձ. ահա այս պատճառաւ իմ աղէտալի կացութեանս մէջ ձերը նախանձելի կացութիւն մը կ'երևի. բայց թողունք այս խօսքերը, որոնք ձեզ հաճելի չեն երևիր: Ի՞նչ կ'ըսէիք, տիկին. . . :

— Եկայ ձեզի հարցընելու, սիրելիս, կրկնեց տիկին Տանկլար, թէ այն նենդաւորին գործը ինչպէս եղաւ:

— Նենդաւոր կ'ըսէք, կրկնեց Ա.Իլլֆօր. ստուղիւ, տիկին: սովորութիւն մը ըրած էք որ երբեմն գործերը կը թեթեւեւ

նէք և երբեմն կը ծանրացընէք . Պ . Անտրէա Գալալլիան թիւն կամ թէ ըսեմ Պ . Պէնէտէ թիւն նենդաւոր կ'անուանէք . կը սխալիք , տիկին , Պ . Պէնէտէ թիւն կատարեալ մարդասպան մ'է :

— Պարոն , ձեր ստուգութեան ճշդութիւնը չեմ ուրանար . սակայն որչափ արագութեամբ որ անոր դէմ գինիք , այնչափ շուտ մեր ընտանիքը պիտի կործանէք . Ա՛ղէ , մոռցէք զան քիչ մը ժամանակ . փոխանակ անոր ետեւէն իյնալու՝ թողուցէք որ փախչի :

— Շատ ուշ եկաք , տիկին , հրամանները արդէն տրուած են :

— Եթէ բռնեն զան . . . Բայց կը կարծէք որ բռնուի :

— Կը յուսամ :

— Եթէ բռնեն զան , (մտիկ ըրէք , միշտ լսած եմ որ բանտերը լեցուն են) , բանտի մը մէջ թողուցէք — :

Թագաւորի դործակալը բացասական շարժում մը ըրաւ :

— Գոնէ մինչև որ ազլիկս ամուսնանայ , յաւելցուց տիկինը :

— Անկարելի է , տիկին . ոստիկանութիւնը օրէնք ունի :

— Ինծի՛ համար ալ , ըսաւ տիկին Տանկլար կէս մը ժպտելով և կէս մը ծանրութեամբ :

— Ամենուն համար ալ , պատասխանեց Ալիլըֆօր , ինչպէս նաև ինծի համար ալ :

— Ա՛հ — , գոչեց տիկինը առանց այս հառաչանքին յայտնած խորհուրդը խօսքով աւելցընելու :

Ալիլըֆօր այնպիսի նայուածքով մը անոր երեսը նայեցաւ , որով իւր գիմացիներն խորհուրդները կը քննէր :

— Այո՛ , գիտեմ ինչ ըսել կ'ուզէք , կրկնեց թագաւորի դործակալը . հասարակութեան մէջ տարածուած այն սոսկալի տարաձայնութեանց կ'ակնարկէք ըսել ուզելով թէ երեք ամսէ՛ի վեր գիս սուգի մէջ ընկղմող բոլոր այն մտեալները բնական մահուամբ մտած չեն և թէ Ալալթիւն ալ հրաշքով այն մահուանէ ազատեցաւ :

— Ամենևին մտքէս չէր անցներ այդպիսի բան մը , ըսաւ իսկոյն տիկին Տանկլար :

— Այո, ձեր մտքէն կ'անցնէր, տիկին, և իրաւամբ քանզի անշուշտ կը մտածէիք և ցած ձայնով դուք ինքնին կ'ըսէիք. « Դուն որ գործուած յանցանքի մը համար զքստախազ կ'ըլլաս, ինչու համար բոլորտիքդ այնպիսի յանցանքներ կան, որոնք անպատիժ մնացած են, պատասխան տուր » :

Տիկին Տանկլարի դոյնը փոխուեցաւ :

— Այս խօսքը դուք ինքնին կ'ըսէիք, այնպէս չէ՞, տիկին :

— Այո, կը խոստովանիմ :

— Բերեմն ես ալ պատասխան տամ ձեզ — :

Վիլլիֆորը իւր թեւթոռը տիկին Տանկլարի աթոռին մօտեցուց. ետքը՝ իւր երկու ձեռքը դրասեղանին վրայ կոթնցընելով և իւր ձայնը սովորականէն աւելի ցածցընելով :

— Այնպիսի յանցանքներ կան, ըսաւ, որոնք անպատիժ կը մնան. վասն զի յանցաւորները չենք ճանչնար, և յանցաւորի մը տեղ անմեղին դուխը ջախջախել կը վախնայ մարդ. բայց երբ յանցաւորները կը ճանչցուին, (Վիլլիֆոր իւր ձեռքը դրասեղանին զիմացը կախուած խաչելութեան երկնցընելով) երբ այն յանցաւորները ճանչցուին, տիկին, ով սք և ըլլան, պէտք է որ մեռնին : Հիմա անդրժեւի երգում մը ընելէս ետե՛ համարձակեցէք այն թշուառականին համար ներումն խնդրելու :

— Բայց ապահով էք, պարոն, կրկնեց տիկին Տանկլար, որ ըսածնուն չափ յանցաւոր ըլլայ :

— Մտիկ ըրէք, ահա անոր վրայ առնուած տեղեկութիւնները. Պէնէտէթթօ տասնուվեց տարեկան հասակին մէջ նախ հինգ տարուան թիապարտութեան դատապարտուած էր իւր խորզախութեանցը համար. այն երիտասարդէն շատ բաներ կը յուսացուէր, ինչպէս որ թիապարտութենէ կը փախչի և մարդասպանութիւն կ'ընէ :

— Եւ ո՞վ է այն դժբաղդ երիտասարդը :

— Ա՛՛վ գիտէ, սրիկայ մը, Քորսիացի մը պիտի ըլլայ :

— Մէկը չփնտռեց զան :

— Ամենին , մէկը չճանչնար իւր ծնողքը :

— Բայց Լուսբայէն եկող այն անձը ո՞վ է :

— Իրեն պէս ուրիշ դաւաճան մը , գուցէ իւր մեղսակիցն է —
Տիկին Տանկլար ձեռքը միացուց :

— Ախրձօր , ըսաւ իւր ամենէն քաղցր և ամենէն սիրա-
լիւր ձայնովը :

— Յանուն երկնից , աիկին , պատասխանեց թագաւորի գոր-
ծակալը այնպիսի հաստատամտութեամբ մը , որ միանգամայն
իւր պաղտութիւնը կը ցուցընէր , յանուն երկնից , յանցաւորի
մը համար ինձմէ ներումն մի խնդրէք :

« Ա՞յլ եմ ես , բայց եթէ օրէնքը . միթէ ձեր տրամու-
թիւնը աեանելու համար օրէնքը ա՛ւք ունի , ձեր քաղցր ձայնը
յսելու համար ահա՛նչ ունի . միթէ օրէնքը խեղճ ունի որ ձեր
փափուկ խորհուրդներուն միտ գնէ : Ա՛չ , աիկին , օրէնքը կը
հրամայէ , և երբ օրէնքը կը հրամայէ՝ պէտք է որ պատժէ :

« Կրնաք ըսել թէ ես կենդանի էակ մ'եմ և ոչ օրինա-
գիրք մը , մարդ մը և ոչ հատոր մը : Ինձի նայեցէք , աիկին ,
բոլորտիքս զիտեցէք , միթէ մարդիկ իբր եղբայր վարուեցան
ինձի հետ , միթէ անոնք զիս սիրեցին , ինձի հողացին և խը-
նայեցին . միթէ մէկը Պ . ար Ախրձօրի համար շնորհք մը
խնդրեց և այս շնորհքը եղան . ոչ , ոչ , ոչ , այլ Պ . ար Ախ-
րձօր միշտ հարուածեցաւ :

« Կ'ուզէք հետս խօսիլ այն քաղցր և եռանդալի աչօր , որ
կը յիշեցընէ ինձ թէ պէտք եմ ամչնալ ձեզմէ , ո՞վ կին ,
այսինքն ո՞վ յուշիպարիկդ : Թող այնպէս ըլլայ , այո՛ , ձեր
այն գիտցածին համար և գուցէ . . . գուցէ ուրիշ բանի հա-
մար ալ ամչնամ ձեզմէ :

« Բայց վերջապէս ես ալ գուցէ ուրիշներէն աւելի շարա-
շար սխալելէս 'ի վեր' ուրիշներուն զգեստները թոթովեցի որ
վէրքը դանձմ , և դատայ , կրնամ իսկ ըսել մարդկային ահա-
բութեան կամ շարութեան կնիքը երջանկութեամբ և ուրախու-
թեամբ գտայ :

« Քանզի այն մարդիկը , որոնց յանցաւոր ըլլալը կը ճանչնայի , և այն յանցաւորները , զորոնք կը պատժէի , սոսկալի բացառութիւն մը չըլլալուս մէկ մէկ կենդանի և նոր ապացոյցներ էին : Ափսոս , ափսոս , ափսոս , մարդիկ անօրէն են , ուրեմն անոնց անօրէնդութիւնը ապացոյցով հաստատենք և պատժենք զանոնք — :

Ախլըֆօր այս վերջին խօսքերը այնպիսի ջերմաբեր բարեկուսեանք մը արատանեց , որ իւր լիզուի են կատաղի մարդու մը պերճախօսութիւնը կու տար :

— Բայց , կրկնեց տիկին Տանկլար վերջին փորձ մը ընելու Զանալով . կ'ըսէք թէ այն երիտասարդը սրիկայ , որք և անսպաշտպան է :

— Աւելի զէշ , աւելի զէշ , և կամ աւելի աղէկ . Նախախնամութիւնը այսպէս ըրաւ զանորպէս զի իւր վրայ լացող մէկը չցանուի :

— Տկարին վրայ կատաղութիւն բանեցընել է այդ , պարոն :

— Մարդասպանութիւն ընող տկարին :

— Անոր անպատուութիւնը իմ տանս պատիւն ալ պիտի արի :

— Ի՛նչ ընեմ , միթէ մահն ալ իմ տանս մէջ մտած չէ :

— Ա՛հ , պարոն , զոչեց տիկին Տանկլար , քանի որ դուք ուրիշներուն վրայ ամենևին չէք գթար , դիտցած եղէք որ ուրիշներն ալ ձեր վրայ պիտի չգթան :

— Թող այնպէս ըլլայ , ըսաւ Ախլըֆօր սպառնական շարժումով մը իւր բաղուկը դէպ 'ի երկինք վերցընելով :

— Գոնէ այն թշուառ երիտասարդին գատը ուրիշ նիստերու ձգեցէք , թէ որ իրօք բռնուած է , որով վեց ամիս դորձը մտցընելու պատճառ պիտի ըլլաք :

— Ձեմ կրնար , ըսաւ Ախլըֆօր , տակաւին հինգ օր ունիմ . քննութիւնը կատարելու համար հինդ օրը պէտք եղածէն աւելի ժամանակ ըսել է . ասկէ զատ , չէք հասկընար , տիկին , որ ես ալ մտնալու պէտք ունիմ : Երբ կ'աշխատիմ , քանզի

դիչէր ցորեկ պարագ կեցած չեմ, երբ կ'աշխատիմ, այնպիսի ժամեր ունիմ որ աչ ինքզինքս կը մտնամ, և երբ ինքզինքէս դուրս կ'ելնեմ՝ մտեալներու պէս երջանիկ եմ, սակայն այս բանս լաւազոյն է քան թէ նեղութիւն կրելը :

— Պարոն, երիտասարդը փախաւ, թողուցէք որ փախչի, անհոգութիւնը դիւրութեամբ դ թալու կերպ մ'է :

— Բայց արդէն ըսի ձեզ թէ շատ ուշ է, լուսնալուսն պէս հեռագիրը զարկինք, և այս ժամուս . . . :

— Պարոն, ըսաւ սենեկապանը ներս մտնելով, նուիրակ մը ներքին դարձոց պաշտօնէին կողմէն այս հեռագրալուրը կը բերէ— :

Վ.իլլեֆօրը նամակը առաւ և շուտով անոր կնիքը քակեց :
Տիկին Տանկլար իւր սոսկումէն կը սարսաօր, իսկ Վ.իլլեֆօր ուրախութենէն կը զոզար :

— Բանուեցաւ, զուշեց Վ.իլլեֆօր, Գոմբիէնեի մէջ բռնեք են զան, ալ լինցաւ— :

Տիկին Տանկլար դունատելով՝ պաղութեամբ ոտք ելաւ :

— Մնաք բարեաւ, պարոն, ըսաւ :

— Երթաք բալեաւ, տիկին, պատասխանեց թագաւորի դործակալը դրեթէ ուրախութեամբ զան մինչև դուռ տանելով :
Ետքը իւր գրասեղանին զառնալով՝

— Ամն բան լման է, ըսաւ աջ ձեռքին կռնակովը նամակին վրայ զարնելով, դատելու համար խարդախ մը, երեք զոչ, և երեք կրակ ձողներ ունէի, միայն մարդասպան մը կը պակսէր, ահա ան ալ, աղոր նիստ մը պիտի ունենանք— :

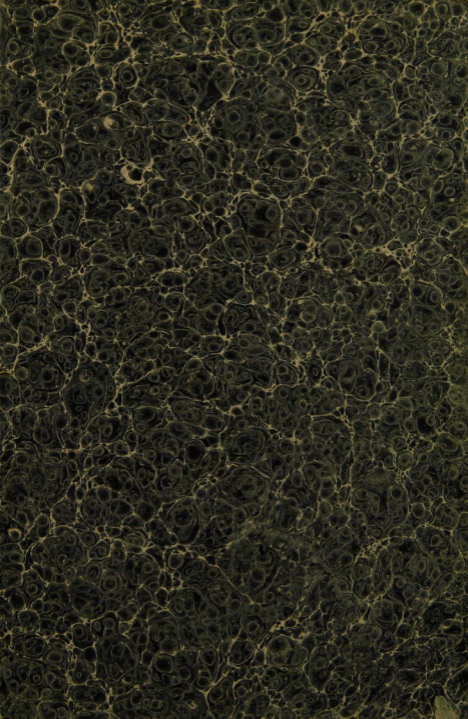
ՎԵՐՋ ԳԻՆԳԵՐՈՐԴ ՄԱՍԻՆ

ՅԱՆԿ ԳԼԽՈՅ

ԳԼՈՒԹ		ԵԻՆ
Ա.	ԼԵՄԱՆԻ ՕՇԱՐԱԿԸ	3
Բ.	ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԹԻՒՆԸ	21
Գ.	ՄԵԳՈՒՍԵՅԵԼԻ ՀԵՅԵԳՈՐԾԻՆ ՍԵՆԵԱԿԸ	29
Դ.	ԽՈՐՏԱԿՈՒՄԸ	35
Ե.	ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՀԵՌՔԸ	75
Չ.	ՊՈՇԱՆ	84
Ի.	ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ	94
Լ.	ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ	112
Թ.	ՄԵՆԱՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ԳՐԻԹԸ	133
Փ.	ԹՇՆԱՄԱՐՆՔԸ	143
ՓԱ.	ԳԻՇԵՐԸ	158
ՓԲ.	ՀԱՆԳԻՊՈՒՄԸ	170
ՓԳ.	ՄԱՅՐՆ ՈՒ ԱՐԴԻՆ	188
ՓԴ.	ԱՆՁՆԱՍՊԱՆԸ	198
ՓԵ.	ՎԱԼԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	211
ՓԶ.	ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆԸ	222
ՓԷ.	ՀԱՅՐՆ ՈՒ ԱՂՁԻԿԸ	241
ՓԸ.	ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ	254
ՓԹ.	ՊԵՂՃԻՔԱՅԻ ՃԱՄԱՐԱՆ	269
Ի.	ՋԱՆԳԱԿԻՆ ՈՒ ՇԻՇԻՆ ՊԱՆԳՈՎԸ	278
ԻԱ.	ՕՐԻՆՔԸ	296

INDEX

1	Introduction
2	Chapter I
3	Chapter II
4	Chapter III
5	Chapter IV
6	Chapter V
7	Chapter VI
8	Chapter VII
9	Chapter VIII
10	Chapter IX
11	Chapter X
12	Chapter XI
13	Chapter XII
14	Chapter XIII
15	Chapter XIV
16	Chapter XV
17	Chapter XVI
18	Chapter XVII
19	Chapter XVIII
20	Chapter XIX
21	Chapter XX
22	Chapter XXI
23	Chapter XXII
24	Chapter XXIII
25	Chapter XXIV
26	Chapter XXV
27	Chapter XXVI
28	Chapter XXVII
29	Chapter XXVIII
30	Chapter XXIX
31	Chapter XXX
32	Chapter XXXI
33	Chapter XXXII
34	Chapter XXXIII
35	Chapter XXXIV
36	Chapter XXXV
37	Chapter XXXVI
38	Chapter XXXVII
39	Chapter XXXVIII
40	Chapter XXXIX
41	Chapter XL
42	Chapter XLI
43	Chapter XLII
44	Chapter XLIII
45	Chapter XLIV
46	Chapter XLV
47	Chapter XLVI
48	Chapter XLVII
49	Chapter XLVIII
50	Chapter XLIX
51	Chapter L
52	Chapter LI
53	Chapter LII
54	Chapter LIII
55	Chapter LIV
56	Chapter LV
57	Chapter LVI
58	Chapter LVII
59	Chapter LVIII
60	Chapter LIX
61	Chapter LX
62	Chapter LXI
63	Chapter LXII
64	Chapter LXIII
65	Chapter LXIV
66	Chapter LXV
67	Chapter LXVI
68	Chapter LXVII
69	Chapter LXVIII
70	Chapter LXIX
71	Chapter LXX
72	Chapter LXXI
73	Chapter LXXII
74	Chapter LXXIII
75	Chapter LXXIV
76	Chapter LXXV
77	Chapter LXXVI
78	Chapter LXXVII
79	Chapter LXXVIII
80	Chapter LXXIX
81	Chapter LXXX
82	Chapter LXXXI
83	Chapter LXXXII
84	Chapter LXXXIII
85	Chapter LXXXIV
86	Chapter LXXXV
87	Chapter LXXXVI
88	Chapter LXXXVII
89	Chapter LXXXVIII
90	Chapter LXXXIX
91	Chapter LXXXX
92	Chapter LXXXXI
93	Chapter LXXXXII
94	Chapter LXXXXIII
95	Chapter LXXXXIV
96	Chapter LXXXXV
97	Chapter LXXXXVI
98	Chapter LXXXXVII
99	Chapter LXXXXVIII
100	Chapter LXXXXIX
101	Chapter LXXXXX
102	Chapter LXXXXXI
103	Chapter LXXXXXII
104	Chapter LXXXXXIII
105	Chapter LXXXXXIV
106	Chapter LXXXXXV
107	Chapter LXXXXXVI
108	Chapter LXXXXXVII
109	Chapter LXXXXXVIII
110	Chapter LXXXXXIX
111	Chapter LXXXXXX
112	Chapter LXXXXXXI
113	Chapter LXXXXXXII
114	Chapter LXXXXXXIII
115	Chapter LXXXXXXIV
116	Chapter LXXXXXXV
117	Chapter LXXXXXXVI
118	Chapter LXXXXXXVII
119	Chapter LXXXXXXVIII
120	Chapter LXXXXXXIX
121	Chapter LXXXXXXX
122	Chapter LXXXXXXXI
123	Chapter LXXXXXXII
124	Chapter LXXXXXXIII
125	Chapter LXXXXXXIV
126	Chapter LXXXXXXV
127	Chapter LXXXXXXVI
128	Chapter LXXXXXXVII
129	Chapter LXXXXXXVIII
130	Chapter LXXXXXXIX
131	Chapter LXXXXXXX
132	Chapter LXXXXXXXI
133	Chapter LXXXXXXII
134	Chapter LXXXXXXIII
135	Chapter LXXXXXXIV
136	Chapter LXXXXXXV
137	Chapter LXXXXXXVI
138	Chapter LXXXXXXVII
139	Chapter LXXXXXXVIII
140	Chapter LXXXXXXIX
141	Chapter LXXXXXXX
142	Chapter LXXXXXXXI
143	Chapter LXXXXXXII
144	Chapter LXXXXXXIII
145	Chapter LXXXXXXIV
146	Chapter LXXXXXXV
147	Chapter LXXXXXXVI
148	Chapter LXXXXXXVII
149	Chapter LXXXXXXVIII
150	Chapter LXXXXXXIX
151	Chapter LXXXXXXX
152	Chapter LXXXXXXXI
153	Chapter LXXXXXXII
154	Chapter LXXXXXXIII
155	Chapter LXXXXXXIV
156	Chapter LXXXXXXV
157	Chapter LXXXXXXVI
158	Chapter LXXXXXXVII
159	Chapter LXXXXXXVIII
160	Chapter LXXXXXXIX
161	Chapter LXXXXXXX
162	Chapter LXXXXXXXI
163	Chapter LXXXXXXII
164	Chapter LXXXXXXIII
165	Chapter LXXXXXXIV
166	Chapter LXXXXXXV
167	Chapter LXXXXXXVI
168	Chapter LXXXXXXVII
169	Chapter LXXXXXXVIII
170	Chapter LXXXXXXIX
171	Chapter LXXXXXXX
172	Chapter LXXXXXXXI
173	Chapter LXXXXXXII
174	Chapter LXXXXXXIII
175	Chapter LXXXXXXIV
176	Chapter LXXXXXXV
177	Chapter LXXXXXXVI
178	Chapter LXXXXXXVII
179	Chapter LXXXXXXVIII
180	Chapter LXXXXXXIX
181	Chapter LXXXXXXX
182	Chapter LXXXXXXXI
183	Chapter LXXXXXXII
184	Chapter LXXXXXXIII
185	Chapter LXXXXXXIV
186	Chapter LXXXXXXV
187	Chapter LXXXXXXVI
188	Chapter LXXXXXXVII
189	Chapter LXXXXXXVIII
190	Chapter LXXXXXXIX
191	Chapter LXXXXXXX
192	Chapter LXXXXXXXI
193	Chapter LXXXXXXII
194	Chapter LXXXXXXIII
195	Chapter LXXXXXXIV
196	Chapter LXXXXXXV
197	Chapter LXXXXXXVI
198	Chapter LXXXXXXVII
199	Chapter LXXXXXXVIII
200	Chapter LXXXXXXIX

р. 11

№ 5989